

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

Διπλωματική Εργασία

Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας

**Η ΗΠΙΑ ΙΣΧΥΣ (SOFT POWER) ΤΗΣ ΕΕ:
ΠΕΡΙΠΤΩΣΙΟΛΟΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΣ
ΣΥΝΕΡΓΕΙΑΣ ΤΟΥ ΕΥΞΕΙΝΟΥ ΠΟΝΤΟΥ
(BLACK SEA SYNERGY)**

Εξωτερική πολιτική «καρότου και μαστίγιου»

Δήμα Αλεξάνδρα

Πειραιάς, 2022

Το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία είναι αποκλειστικά ατομικό δικό μου. Όποιες πληροφορίες και υλικό που περιέχονται έχουν αντληθεί από άλλες πηγές, έχουν καταλλήλως αναφερθεί στην παρούσα διπλωματική εργασία. Επιπλέον τελώ εν γνώσει ότι σε περίπτωση διαπίστωσης ότι δεν συντρέχουν όσα βεβαιώνονται από μέρους μου, μου αφαιρείται ανά πάσα στιγμή αμέσως ο τίτλος.

The intellectual work fulfilled and submitted based on the delivered master thesis is exclusive property of mine personally. Appropriate credit has been given in this diploma thesis regarding any information and material included in it that have been derived from other sources. I am also fully aware that any misrepresentation in connection with this declaration may at any time result in immediate revocation of the degree title.

Η ΗΠΙΑ ΙΣΧΥΣ (SOFT POWER) ΤΗΣ ΕΕ:
ΠΕΡΙΠΤΩΣΙΟΛΟΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΣ ΣΥΝΕΡΓΕΙΑΣ ΤΟΥ ΕΥΞΕΙΝΟΥ ΠΟΝΤΟΥ
(BLACK SEA SYNERGY)

Δήμα Αλεξάνδρα

Σημαντικοί όροι: ήπια ισχύς, ΕΕ, εξωτερική πολιτική, Συνεργεία του Εύξεινου Πόντου,
«καρότο και μαστίγιο»

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην εξωτερική πολιτική η ήπια ισχύς της Ευρωπαϊκής Ένωσης συναντά την πλήρη εφαρμογή της στην Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας. Στην παρούσα διπλωματική εργασία θα μελετηθεί η περιπτωσιολογική μελέτη της Συνέργειας του Εύξεινου Πόντου. Συγκεκριμένα, σκοπός αυτής της εργασίας είναι να αποδείξει πως η Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω της πολιτικής καρότου και μαστίγιου αποσκοπεί στην προσέλκυση και στην πειθώ (δύο τεχνικές ήπιας ισχύος), ώστε να πείσει τις χώρες της Συνέργειας να συνεργαστούν μαζί της για την διατήρηση της σταθερότητας, της ειρήνης και της συνεχούς ανάπτυξης της ευρύτερης περιοχής της Μαύρης Θάλασσας.

Στο πρώτο μέρος θα γίνει αναλυτική μελέτη αυτών των τριών πολιτικών που σχετίζονται με την εξωτερική πολιτική της ΕΕ που λειτούργησαν στο παρελθόν ως οι πρόδρομοι της Συνέργειας του Εύξεινου Πόντου κυρίως η προενταξιακή διαδικασία της Τουρκίας και η στρατηγική σχέση με την Ρωσία γιατί η Ανατολική Εταιρική Σχέση συνεπικουρεί την Συνέργεια του Εύξεινου Πόντου. Στο δεύτερο μέρος, δηλαδή στο κύριο σώμα της εργασίας θα αναλυθούν οι κύριοι τομείς συνεργασίας του Εύξεινου Πόντου, οι οποίοι θα αποτελέσουν και την κύρια δομή της εργασίας. Τέλος, στο τρίτο και τελευταίο μέρος θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα αυτής της σύγκρισης και προτάσεις για περαιτέρω έρευνα.

EU SOFT POWER:
THE CASE STUDY OF BLACK SEA SYNERGY

Dima Alexandra

Key-words: soft power, EU, foreign policy, Black Sea Synergy, “stick and carrot” approach

ABSTRACT

In the domain of foreign policy, EU soft power finds its direct application in the European Neighbourhood Policy (ENP). This thesis is about to examine the Black Sea Synergy as a case study. The aim of this paper is to demonstrate that EU's stick and carrot approach leads to attraction and persuasion (two forms of soft power). In this way, countries participating in the Black Sea Synergy are persuaded to cooperate with the EU in order to sustain peace, stability and continuous growth in the region surrounding the Black Sea. The study is consisted of 3 chapters. In the first chapter, there will be a detailed analysis of three foreign policies that in the past served as “precursors” of the Black Sea Synergy *i.e.*, Turkey's pre-accession process and Russia's Strategic Partnership with the EU. Eastern Partnership (EaP) complements Black Sea Synergy. The second chapter, which is the core of this study, is based on the main fields of cooperation in the region of the Black Sea and the progress that has been made up to now. In the third and the last chapter the results of this analysis will be presented, as well as suggestion for further research.

Πίνακας περιεχομένων

Περίληψη

Abstract

Πίνακας Περιεχομένων

Συνομογραφίες

Αγγλικά:

Ελληνικά:

Εισαγωγή

Κεφάλαιο 1: Οι πρόδρομοι της Συνέργειας του Εύξεινου Πόντου

Εικόνα 1: Χάρτης συγκλιουσών πολιτικών της ΕΕ στην περιοχή του Εύξεινου Πόντου

- 1.1. Η προενταξιακή διαδικασία της Τουρκίας
- 1.2. Η Ανατολική Εταιρική Σχέση
- 1.3. Η στρατηγική εταιρική σχέση με την Ρωσία

Κεφάλαιο 2: Η Συνέργεια του Εύξεινου Πόντου

Εικόνα 2: Η εξέλιξη που έχει σημειωθεί μέχρι το 2019 στους τομείς συνεργασίας της Συνέργειας

- 2.1. Τομείς συνεργασίας που έχει σημειωθεί αρκετή πρόοδος
    - 2.1.1 θαλάσσια ανάπτυξη, πολιτική έρευνα, έρευνα και καινοτομία
    - 2.1.2. αλιεία
    - 2.1.3. προστασία περιβάλλοντος και κλιματική αλλαγή
    - 2.1.4. διασυνοριακή συνεργασία και συμμετοχή στην κοινωνία των πολιτών
  - 2.2. Τομείς συνεργασίας με μερική ή πιθανή πρόοδο
    - 2.2.1. εκπαίδευση
    - 2.2.2. επιστήμη και καινοτομία
    - 2.2.3. τουρισμός και πολιτισμός
    - 2.2.4. ενέργεια
    - 2.2.5. μεταφορές
  - 2.3. Τομείς συνεργασίας που δεν έχει καταγραφεί σημαντική πρόοδος
    - 2.3.1. κοινωνικές υποθέσεις και απασχόληση
    - 2.3.2. εμπόριο
- Εικόνα 3: Κάλυψη της Συνέργειας του Εύξεινου Πόντου, μέλη του BSEC και συμβαλλόμενα μέρη της Σύμβασης του Βουκουρεστίου*
- 2.4. Συμπερασματικές παρατηρήσεις

Κεφάλαιο 3: Συμπεράσματα

- 3.1. Παρουσίαση Αποτελεσμάτων Ανάλυσης
  - Πίνακας 1: Πολιτική καρότου-μαστίγιου για την Τουρκία*
  - Πίνακας 2: Πολιτική καρότου-μαστίγιου για την Λευκορωσία*
  - Πίνακας 3: Πολιτική καρότου-μαστίγιου για την Μολδαβία*
  - Πίνακας 4: Πολιτική καρότου-μαστίγιου για την Ουκρανία*
  - Πίνακας 5: Πολιτική καρότου-μαστίγιου για την Ρωσία*
- 3.2. Αποτίμηση της Συνέργειας του Εύξεινου Πόντου για την ΕΕ
- 3.3. Σκέψεις και προβληματισμοί για την παρούσα κατάσταση
- 3.4. Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα
- 3.5. Επίλογος

Βιβλιογραφία:

A. Πηγές:

Βιβλία:

Δημοσιευμένα Άρθρα:

Άρθρα Εφημερίδων:

Ηλεκτρονικές Πηγές

Έγγραφα Εργασίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου

Στην ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου

Πρακτικά Συνεδρίων

B. Δευτερογενές υλικό:

Βιβλία-Άρθρα

Δημοσιευμένα Άρθρα:

Άρθρα Εφημερίδων

Ηλεκτρονικές Πηγές

Συντομογραφίες

Αγγλικά:

3SI: 3 Seas Initiative

AA: Association Agreements

BRUA: corridor Bulgaria-Romania-Hungary-Austria

BSEC: Organization of the Black Sea Economic

BSIMAP: Black Sea Integrated Monitoring and Assessment Programme

BSSRC: Black Sea Silk Road Corridor

CEPA: Center for European Policy Analysis

CESEC: Central and South-Eastern Europe Energy Connectivity

CFP: Common Fisheries Policy

COREPER II: Committee of Permanent Representatives II

CORLEAP: Conference of Regional and Local Authorities for the Eastern Partnership

CSCE: Conference on Security and Cooperation in Europe

DABLAS: Danube Black Sea

DCFTAs: Deep and Comprehensive Free Trade Areas

EEA: European Environment Agency

EFCA: European Fisheries Control Agency

EMBLAS: Environmental Monitoring in the Black Sea

ENI: European Neighbourhood Instrument

ENPI CBC: European Neighbourhood Policy Instrument Cross-Border Cooperation

ENPI: European Neighbourhood Policy Instrument

EPIRB: Environmental Protection of International River Basins

ERA: European Research Area

GEOSS: Global Earth Observation System of Systems

GFCM: General Fisheries Commission for the Mediterranean

HELCOM: Helsinki Commission

INOGATE: Interstate Oil and Gas Transport to Europe

IPA: Instrument for Pre-Accession Assistance

IPCR: Integrated Political Crisis Response

ISM: International Safety Management Code

ISPS: International Ship and Port Facility Security

JRC: Joint Research Center

LDAC: EU Long Distance Advisory Council

NIF: Neighbourhood Investment Facility

NREN: National Research and Education Network

PCA: Partnership and Cooperation Agreement

PESCO: Permanent Structured Cooperation

PGG: Partnership for Good Governance

PSC: Port State Control

SEIS: Shared Environmental Information System

STCW: Standards of Training, Certification and Watchkeeping for Seafarers

TAP: Trans Adriatic Pipeline

TEN-T: Trans-European Transport Network

TRACECA: Transport Corridor Europe Caucasus Asia

UNDP: United Nations Development Programme

UNECE: United Nations Economic Commission for Europe

WWE: World Wide Fund for Nature

IEA: International Energy Agency

NATO: North Atlantic Treaty Organization

Ελληνικά:

ΕΤΕ: Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων

ΕΜΓ: Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Γειτονίας

ΜΚΟ: Μη Κυβερνητικοί Οργανισμοί

ΑΕΣ: Ανατολική Εταιρική Σχέση

ΑΜΣ: Ανοιχτή Μέθοδος Συντονισμού

ΑΟΖ: Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη

ΔΒ: Δυτικά Βαλκάνια

ΔΝΤ: Διεθνές Νομισματικό Ταμείο

ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΜΕ: Ευρωπαϊκό Μηχανισμό για την Ειρήνη

ΕΟΧ: Ευρωπαϊκός Οικονομικός Χώρος

ΕΠΓ: Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας

ΕΤΑΑ: Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης

ΕΤΕπ: Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων

ΕΥΕΔ: Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης

ΖΕΠ: Ζώνη Ειδικής Προστασίας

ΚΔΑ: Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης

ΚΕΠΠΑ: Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας

ΜΜΕ: μικρομεσαίες επιχειρήσεις

ΜΧΣ: Μακροοικονομικής Χρηματοδοτικής Συνδρομής

ΟΑΣΕ: Οργανισμό για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη

ΟΟΣΑ: Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης

ΟΟΣΕΠ: Οργανισμό της Οικονομικής Συνεργασίας του Εύξεινου Πόντου

ΠΟΕ: Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου

ΣΕΥ: Συμβούλιο Εξωτερικών Υποθέσεων

ΣΕΕ: Συνθήκη Ευρωπαϊκής Ένωσης

Εισαγωγή

Τα τελευταία χρόνια η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) φαίνεται πως έχει υποστεί συνεχείς κλυδωνισμούς, δημιουργώντας κατ' αυτόν τον τρόπο μια συνεχή αμφισβήτηση στο πρόσωπό της αλλά και της πίστης προς το ευρωπαϊκό ιδεώδες, εν γένει. Η πανδημία, οι εντάσεις στο διεθνές εμπόριο, ο έντονος ανταγωνισμός μεταξύ Κίνας και ΉΠΑ, το μεταναστευτικό, η κλιματική αλλαγή και η νέα ψηφιακή επανάσταση αποτελούν μερικές από τις νέες προκλήσεις στις οποίες η ΕΕ θα πρέπει να ανταπεξέλθει.

Όμως σε αντίθεση μ' άλλους παίκτες της παγκόσμιας σκακιέρας, η ΕΕ λειτουργεί πάντα ως «διπλωματικός παράγοντας», θα λέγαμε, καθώς γνωρίζει ήδη από το παρελθόν πως το κλειδί για την αντιμετώπιση τέτοιου είδους προκλήσεων είναι η συλλογικότητα και η συνεργασία. Γι' αυτόν τον λόγο, έχει αναπτύξει ήδη στο οπλοστάσιό της εργαλεία ήπιας ισχύος (soft power) για να συνεχίσει να προσελκύει συνεχώς και άλλους παίκτες στην ομάδα της. Ένα από αυτά τα εργαλεία είναι και η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας (European Neighbourhood Policy). Στην παρούσα εργασία, θα εξετάσουμε την περίπτωση της Συνέργειας του Εύξεινου Πόντου ως περιπτώσιολογική μελέτη της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας (ΕΠΓ) και της πολιτικής του «καρότου και του μαστίγιου» που ακολουθεί η ΕΕ κατά την εξωτερική της πολιτική.

Η ΕΕ υποστηρίζει την περιφερειακή ανάπτυξη στην νότιο-ανατολική Ευρώπη με την πρωτοβουλία της Συνέργειας του Εύξεινου Πόντου. Προωθώντας την συνεργασία μεταξύ χωρών που περιβάλλουν τον Εύξεινο Πόντο, η συνέργεια αυτή παρέχει ένα ευέλικτο φόρουμ για την ανάπτυξη πρακτικών περιφερειακών λύσεων για την αντιμετώπιση περιφερειακών και παγκόσμιων προκλήσεων.¹

Η πρωτοβουλία αυτή ξεκίνησε το 2007, με αφορμή την 1^η Ιανουαρίου 2007, όταν δύο παράκτια κράτη του Ευξείνου Πόντου, η Βουλγαρία και η Ρουμανία, προσχώρησαν στην

---

¹ Black Sea Synergy, 2021, viewed 21 September 2021, https://eeas.europa.eu/diplomatic-network/black-sea-synergy/346/black-sea-synergy_en

ΕΕ.² Η Συνέργεια του Εύξεινου Πόντου ενθαρρύνει μια προσέγγιση *bottom-up* στην ανάπτυξη έργων, εντοπίζοντας και υποστηρίζοντας τις ανάγκες, τις προτεραιότητες και τους στόχους των εταίρων στην περιοχή και την επιθυμία τους από κοινού. Τα βασικά στοιχεία της Συνέργειας του Εύξεινου Πόντου περιλαμβάνουν την οικοδόμηση εμπιστοσύνης, την προώθηση του περιφερειακού διαλόγου και την επίτευξη απτών αποτελεσμάτων για τα κράτη και τους πολίτες της περιοχής. Μια σταθερή, ασφαλής, ανθεκτική και ευημερούσα περιοχή της Μαύρης Θάλασσας είναι προς το άμεσο συμφέρον των πολιτών της και της ΕΕ συνολικά.

Ο λόγος που επιλέχθηκε το σύμφωνο αυτό είναι η γεωπολιτική θέση του Εύξεινου Πόντου και ειδικότερα, εάν αναλογιστούμε τις θεωρίες του Mackinder και του Spykman για την «Καρδιά» και την «Στεφάνη» αντίστοιχα.³ Η περιοχή του Ευξείνου Πόντου είναι μια ξεχωριστή γεωγραφική περιοχή, πλούσια σε φυσικούς πόρους και με στρατηγική γεωγραφική θέση στη συμβολή Ευρώπης, Κεντρικής Ασίας και Μέσης Ανατολής. Είναι επίσης μια περιοχή με μεγάλο πληθυσμό, όπου την προηγούμενη δεκαετία παρουσιάστηκαν πολλές ευκαιρίες και προκλήσεις για τους πολίτες της. Η περιοχή αποτελεί μια διευρυνόμενη αγορά με μεγάλο αναπτυξιακό δυναμικό και ένα σημαντικό κέντρο ροών ενέργειας και μεταφοράς.

Με αυτή την πρωτοβουλία η ΕΕ λαμβάνει υπόψη την ύψιστη σημασία των θαλάσσιων επικοινωνιών, οι οποίες συνδράμουν επίσης για στρατιωτικούς και οικονομικούς σκοπούς, αλλά και δίνεται έμφαση στο γεωπολιτικό δυναμικό της Ευρασίας. Παράλληλα, μ' αυτή τη συμφωνία η ΕΕ θα μπορέσει να ελέγξει από κοινού με τους εταίρους την παραγωγή και την διακίνηση πηγών ενέργειας στην περιοχή αυτή, γεγονός που μπορεί επίσης να μεταφραστεί γεωπολιτικά.

Επιπροσθέτως, Η περιοχή του Ευξείνου Πόντου περιλαμβάνει την Ελλάδα, τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία και τη Μολδαβία δυτικά, την Ουκρανία και τη Ρωσία βόρεια, τη Γεωργία, την

---

² Commission of the European Communities 2007, *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament: Black Sea Synergy - A New Regional Cooperation Initiative* (COM (2007) 160 final), Brussels, 11 April, p.2. <https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0160:FIN:EN:PDF>

³Κολιόπουλος, Κ. 2008, *Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα*, Αθήνα: Κριτική, σελ. 201-209.

Αρμενία και το Αζερμπαϊτζάν ανατολικά και την Τουρκία νότια. Παρότι η Αρμενία, το Αζερμπαϊτζάν, η Μολδαβία και η Ελλάδα δεν είναι παράκτια κράτη, η ιστορία, η γεωγραφική εγγύτητα και οι στενοί δεσμοί τους με την περιοχή τις καθιστούν φυσικούς περιφερειακούς παράγοντες.

Συνεπώς, γίνεται αντιληπτό πως λόγω γεωγραφικής εγγύτητας, επηρεάζεται κάλλιστα και η χώρα μας από τέτοιου είδους συμφωνίες για την ανάπτυξη και την ευημερία της, εξίσου, όσο και των άλλων παράκτιων χωρών, αντιστοίχως. Παράλληλα, ένα άλλο κοινό στοιχείο αποτελεί η έντονη παρουσία του υγρού στοιχείου. Όπως αναφέρει και ο Θουκυδίδης «Μέγα γάρ τὸ τῆς θαλάσσης κράτος»⁴. Η φράση αυτή πέρα από πλεονέκτημα στην γεωγραφική έκταση και την στρατηγική σημασία που εξυπνοεί, σε σημερινούς όρους μπορεί να λειτουργήσει καταλυτικά στην οικονομία αλλά και στο εμπόριο, την ναυτιλία και τον πολιτισμό.

Πρόκειται, ωστόσο, για μια περιοχή όπου παρατηρούνται ανεπίλυτες «παγωμένες διενέξεις», πολλά περιβαλλοντικά προβλήματα και μη επαρκείς συνοριακοί έλεγχοι που ενθαρρύνουν την παράνομη μετανάστευση και το οργανωμένο έγκλημα. Παρά τις σημαντικές θετικές εξελίξεις που έχουν σημειωθεί τα τελευταία χρόνια, εξακολουθούν να υφίστανται διαφορές μεταξύ των χωρών της περιοχής ως προς το ρυθμό των οικονομικών μεταρρυθμίσεων και της ποιότητας διακυβέρνησης. Η δυναμική αντιμετώπιση σε περιφερειακό επίπεδο των συγκεκριμένων ζητημάτων θα μπορούσε να ωφελήσει τους πολίτες των εν λόγω χωρών, αλλά και να συμβάλει στη συνολική ευημερία, σταθερότητα και ασφάλεια στην Ευρώπη.

Η ΕΕ έχει καταβάλει ήδη σημαντικές προσπάθειες για την ενίσχυση των δημοκρατικών και οικονομικών μεταρρυθμίσεων, την προώθηση της σταθερότητας και την υποστήριξη της ανάπτυξης στην περιοχή του Ευξείνου Πόντου μέσω ευρέων προγραμμάτων συνεργασίας. Οι σχετικές πολιτικές της ΕΕ είναι οι εξής τρεις: η προενταξιακή διαδικασία στην περίπτωση της Τουρκίας, η ΕΠΓ με τους πέντε ανατολικούς εταίρους της Ανατολικής

---

⁴Θουκυδίδης, Ιστορία, Βιβλίο 1, παράγραφος 143, εδάφιο 5, τελευταία πρόσβαση 21 Σεπτεμβρίου 2021, https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/library/browse.html?text_id=73&page=45

Εταιρικής Σχέσης (ΑΕΣ) να συμμετέχουν ενεργά στη συνεργασία των χωρών της Μαύρης Θάλασσας και την Στρατηγική Εταιρική Σχέση με τη Ρωσική Ομοσπονδία. Επιπλέον, η ΕΕ έχει συμβάλει σε ένα ευρύ φάσμα τομεακών πρωτοβουλιών περιφερειακού ενδιαφέροντος.⁵

Τέλος, μετά την ρωσική εισβολή στην Ουκρανία στις 24 Φεβρουαρίου 2022 όλα τα βλέμματα παγκοσμίως έχουν στραφεί στην περιοχή του Εύξεινου Πόντου. Όπως φαίνεται, ο Πρόεδρος της Ρωσικής Ομοσπονδίας, Vladimir Putin, αποσκοπεί να αποκλείσει πλήρως την Ουκρανία από την προβολή της στην Μαύρη Θάλασσα, για να αποκτήσει πρόσβαση σε θερμά ύδατα. Αν και η κατάσταση είναι ακόμη πολύ ευμετάβλητη και οι εξελίξεις συνεχίζουν να είναι καταιγιστικές, η ΕΕ από τις πρώτες μέρες της εισβολής άλλαξε πλήρως την στάση και την εξωτερική της πολιτική, όπως και η Αμερική. Η παγκόσμια κατακραυγή λαμβάνει καθημερινά όλο και πιο μεγάλες διαστάσεις, καθώς όλη η υφήλιος καταδικάζει αυτήν την πράξη που διαταράσσει τις ισορροπίες της παγκόσμιας σκακιέρας.

Στο πρώτο μέρος θα γίνει αναλυτική μελέτη αυτών των τριών πολιτικών που σχετίζονται με την εξωτερική πολιτική της ΕΕ που λειτούργησαν στο παρελθόν ως οι πρόδρομοι της Συνέργειας του Εύξεινου Πόντου. Στο δεύτερο μέρος, δηλαδή στο κύριο σώμα της εργασίας θα αναλυθούν οι κύριοι τομείς συνεργασίας του Εύξεινου Πόντου, οι οποίοι θα αποτελέσουν και την κύρια δομή της εργασίας όπως και ακριβώς πραγματοποιείται στην Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για την πρωτοβουλία της Συνέργειας του Ευξείνου Πόντου αλλά και μετέπειτα στις Αναφορές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την πρώτη χρονιά εφαρμογής της Συνέργειας το 2008 αλλά και μετέπειτα το 2015 όταν συντάχθηκε το κοινό υπηρεσιακό έγγραφο για την ανασκόπηση αυτής της πρωτοβουλίας συνεργασίας για την χρονική περίοδο του 2009-2014 και τέλος το 2019 όταν εκδόθηκε η τρίτη ανασκόπηση για την χρονική περίοδο 2015-2018. Οι αναφορές αυτές της Επιτροπής λειτουργούν και ως έργα αναφοράς για την παρούσα εργασία, καθώς βάσει αυτών θα πραγματοποιηθεί η σύγκριση των έργων που πραγματοποιήθηκαν και της εξέλιξης από την αρχή του συμφώνου αυτού συνεργασίας.

---

⁵ Commission of the European Communities 2007, όπ.

Τέλος, θα παρουσιαστούν στον επίλογο τα αποτελέσματα αυτής της σύγκρισης και προτάσεις για περαιτέρω έρευνα.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να παρατηρηθεί η δράση της ΕΕ στην εξωτερική πολιτική της και η απόδειξη της ήπιας ισχύος της, καθώς για να ασκήσει έλξη προς τις άλλες χώρες εφαρμόζει την πολιτική του «καρότου» ως επιβράβευση για την καλή τους συμπεριφορά απέναντι στα συμφωνηθέντα. Αντιθέτως, όταν αυτά δεν τηρούνται παρατηρούμε την εφαρμογή κυρώσεων ως αντίποινα. Παράλληλα, λαμβάνοντας παράδειγμα και την διαδικασία συνεργασίας του Δούναβη που προηγείται της Συνέργειας του Ευξείνου Πόντου, μία πρωτοβουλία που ανέπτυξαν η Αυστρία, η Ρουμανία, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Σύμφωνο Σταθερότητας με σκοπό τη διεύρυνση και την εμπάθυνση της συνεργασίας στην περιοχή του Δούναβη, προσδίδοντας ταυτόχρονα σαφείς πολιτικές και οικονομικές διαστάσεις, ανάλογες πρωτοβουλίες θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν και σε άλλα πεδία δράσης πέρα από αυτήν την περιοχή, όπως: η Κασπία Θάλασσα, η Κεντρική Ασία και η Νοτιοανατολική Ευρώπη.

Στο πλαίσιο αυτό, θα μπορούσε να υπάρξει στενή σχέση μεταξύ της προσέγγισης του Ευξείνου Πόντου και μιας στρατηγικής της ΕΕ για την Κεντρική Ασία, καθώς η Κίνα τα τελευταία χρόνια φαίνεται να βρίσκεται στο αποκορύφωμα της οικονομικής της ανάπτυξης. Με αυτό τον τρόπο, η συνεργασία του Ευξείνου Πόντου θα περιλαμβάνει σημαντικά διαπεριφερειακά στοιχεία, ενώ θα λαμβάνονται υπόψη και άλλα προγράμματα περιφερειακής συνεργασίας που υποστηρίζονται από διεθνείς οργανισμούς και τρίτες χώρες. Όπως για παράδειγμα τα προγράμματα των Ηνωμένων Εθνών, του ΟΑΣΕ, του ΟΟΣΑ και του Συμβουλίου της Ευρώπης ή το «Ταμείο του Ευξείνου Πόντου για την Περιφερειακή Συνεργασία» (Black Sea Trust for Regional Cooperation) ή του Γερμανικού Ταμείου Μάρσαλ των Ηνωμένων Πολιτειών (German Marshall Fund of the United States).

Κεφάλαιο 1: Οι πρόδρομοι της Συνέργειας του Εύξεινου Πόντου

Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας (ΕΠΓ) στοχεύει στο να φέρει την ΕΕ και τις γείτονες χώρες πιο κοντά στο αμοιβαίο συμφέρον και κέρδος τους, το οποίο είναι η ενίσχυση της σταθερότητας, της ασφάλειας και της ευημερίας στην ευρωπαϊκή γειτονία. Όπως ορίζεται και στο άρθρο 8 της ΣΕΕ:

«1. Η Ένωση αναπτύσσει προνομιακές σχέσεις με τις γειτονικές χώρες, με στόχο την εγκαθίδρυση χώρου ευημερίας και καλής γειτονίας, ο οποίος θεμελιώνεται στις αξίες της Ένωσης και χαρακτηρίζεται από στενές και ειρηνικές σχέσεις βασιζόμενες στη συνεργασία.

2. Για τους σκοπούς της παραγράφου 1, η Ένωση μπορεί να συνάπτει ειδικές συμφωνίες με τις εν λόγω χώρες. Οι συμφωνίες αυτές μπορούν να περιλαμβάνουν αμοιβαία δικαιώματα και υποχρεώσεις καθώς και τη δυνατότητα ανάληψης δράσεων από κοινού. Η εφαρμογή τους αποτελεί αντικείμενο περιοδικών διαβουλεύσεων.»

Συγκεκριμένα, εισήχθη το 2004 με σκοπό τη δημιουργία ενός στενού «κύκλου φίλων» με τους οποίους η Ένωση θα σύναπτε σχέσεις στενής συνεργασίας και καλής γειτονίας.⁶ Η ΕΠΓ δομείται πάνω σε κοινά συμφέροντα με τις χώρες-εταίρους της Ανατολής και του Νότου και με την δέσμευση πως θα συνεργαστούν μαζί σε τομείς που έχουν προτεραιότητα.⁷ Μέσω της ΕΠΓ, η ΕΕ προσφέρει στους γείτονές της μια προνομιακή σχέση, θεμελιωμένη στην αμοιβαία προσήλωση σε κοινές αξίες όπως η δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα, το κράτος δικαίου, η κοινωνική συνοχή, η χρηστή διακυβέρνηση, οι αρχές της οικονομίας της αγοράς και η βιώσιμη ανάπτυξη. Η ΕΠΓ περιλαμβάνει πολιτικό συντονισμό και βαθύτερη οικονομική ολοκλήρωση, αυξημένη κινητικότητα και διαπροσωπικές επαφές.⁸

---

⁶ Μπουρής, Δ. & Τζιφάκης, Ν. 2016, Η προοπτική της διεύρυνσης της ΕΕ και η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας, *ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ: ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ, ΕΞΕΛΙΞΗ, ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ*, (επιμ.) Μαραβέγιας, Ν., Κριτική.

⁷ *European Neighbourhood Policy*, 2021, European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations, viewed 22 September 2021, <https://www.euneighbours.eu/en/policy/european-neighbourhood-policy-enp>

⁸ Garcés De Los Fayos, F., Jongberg, K., Trapouzanlis, C., Carmona, F., & Oaida, C. 2021, *The European Neighbourhood Policy | Fact Sheets on the European Union | European Parliament*, Fact Sheets on the European Union, viewed 22 September 2021, <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/170/the-european-neighbourhood-policy>

Δύο βασικές αρχές της ΕΠΓ είναι η διαφοροποίηση και η ιδιοκτησία.⁹ Αυτή η προσέγγιση αναγνωρίζει τις διαφορετικές φιλοδοξίες των χωρών εταίρων για την ανάπτυξη των σχέσεων τους με την ΕΕ. Το εύρος των φιλοδοξιών της εκάστοτε σχέσης εξαρτάται από τον βαθμό στον οποίο είναι κοινές οι αξίες αυτές. Η ΕΕ και οι χώρες θέτουν μαζί τις προτεραιότητες εταιρικής σχέσης, εστιάζοντας κάθε σχέση στα κοινά συμφέροντα. Αυτό επιτρέπει την αίσθηση της ιδιοκτησίας. Εκτός από την ευελιξία στην προσαρμογή της υποστήριξης στις φιλοδοξίες κάθε χώρας εταίρου, η πολιτική παρέχει επίσης ευελιξία στη χρήση της χρηματοδοτικής βοήθειας, επιτρέποντας στην ΕΕ να αντιδρά αποτελεσματικότερα σε νέες προκλήσεις, όπως συγκρούσεις και ανάγκες που προκύπτουν κατόπιν σύγκρουσης ή την αντιμετώπιση καταστροφών και ασφάλειας. Η ενεργοποίηση νέων ταμείων ως απάντηση στις συγκρούσεις στη Συρία και την Αφρική είναι παραδείγματα του τρόπου με τον οποίο τα χρηματοπιστωτικά μέσα της ΕΕ μπορούν να αντιδράσουν γρήγορα και ευέλικτα.

Η χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας προέρχεται από το Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Γειτονίας (ΕΜΓ), με χρηματοδότηση άνω των 15 δισ. ευρώ από το 2014-2020. Το μεγαλύτερο μέρος της χρηματοδότησης χρησιμοποιείται για διμερή συνεργασία, προσαρμοσμένη στις ανάγκες κάθε χώρας-εταίρου και βάσει συμφωνημένων προτεραιοτήτων εταιρικής σχέσης ή μιας ατζέντας σύνδεσης, που παρέχουν το πλαίσιο για πολιτική δέσμευση και συνεργασία.¹⁰

Το 2015 η ΕΕ διεξήγαγε μια δημόσια διαβούλευση και ανασκόπηση της πολιτικής γειτονίας μέσω ενός κοινού ανακοινωθέντος που υιοθετήθηκε τον Νοέμβριο του 2015, για να προσαρμοστούν στις νέες προκλήσεις και κρίσεις που ανέκυψαν στην γειτονία από το 2008.¹¹ Με την ανασκόπηση της ΕΠΓ επήλθαν αλλαγές και προτάθηκαν νέοι αποδοτικοί τρόποι στο πλαίσιο συνεργασίας εντός της γειτονίας. Η ανασκόπηση της ΕΠΓ θέτει τρεις

---

⁹ Garcés De Los Fayos, F., Jongberg, K., Trapouzanlis, C., Carmona, F., & Oaida, C. 2021, ό.π.

¹⁰ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021, *Γλωσσάριο*. Περιφερειακή Πολιτική - Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Τελευταία πρόσβαση 22 Σεπτεμβρίου 2021 από τον ιστότοπο: https://ec.europa.eu/regional_policy/el/policy/what/glossary/e/european-neighbourhood-investment

¹¹ European Neighbourhood Policy (ENP). (2021). Τελευταία πρόσβαση 22 Σεπτεμβρίου 2021 από τον ιστότοπο: https://eeas.europa.eu/diplomatic-network/european-neighbourhood-policy-enp_en

προτεραιότητες για την επίτευξη του ευρύτερου συντονισμού, ώστε να συμβαδίσουν με τις προκλήσεις της εποχής και την περιφερειακή ανάπτυξη. Αυτές είναι α) η οικονομική ανάπτυξη που θα οδηγήσει στην σταθεροποίηση, β) η ασφάλεια και γ) η μετανάστευση και η κινητικότητα.

Η ΕΠΓ παρέχει το πλαίσιο για σχέσεις συνεργασίας της ΕΕ με χώρες-εταίρους, οι οποίες είναι η Αλγερία, η Αρμενία, το Αζερμπαϊτζάν, η Λευκορωσία, η Αίγυπτος, η Γεωργία, το Ισραήλ, η Ιορδανία, ο Λίβανος, η Λιβύη, η Μολδαβία, το Μαρόκο, η Παλαιστίνη, η Συρία, η Τυνησία και η Ουκρανία. Οι σχέσεις συνεργασίας συνήθως είναι διμερείς και ανήκουν σε πρωτοβουλίες περιφερειακής συνεργασίας. Αυτές είναι η Ανατολική Εταιρική Σχέση, η Ένωση για τη Μεσόγειο και τον Νότο, η Συνέργεια του Εύξεινου Πόντου, η Βόρεια Διάσταση και η πολιτική της ΕΕ για την Αρκτική.¹²

Η ΕΠΓ συσχετίζεται παράλληλα και μ' αυτή της διεύρυνσης, δεδομένου ότι η ΕΠΓ βασίζεται στους μηχανισμούς της διεύρυνσης,¹³ παρόλα αυτά όμως η ΕΠΓ παραμένει διακριτή από τη διαδικασία της διεύρυνσης, αν και τούτο δεν προδικάζει τον τρόπο με τον οποίο ενδέχεται να αναπτυχθούν στο μέλλον οι σχέσεις της ΕΕ με τους γείτονές της. Το 2014 ο Jean-Claude Juncker προέβη σε μια συμβολικής σημασίας μεταβολής του χαρτοφυλακίου της «Διεύρυνσης και Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας» σε «Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας και Διαπραγματεύσεις για τη Διεύρυνση», καθ' ότι όπως δήλωσε ο ίδιος ενώπιον της ολομέλειας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ενόψει της ψηφοφορίας για το Σώμα των επιτρόπων: «Η ΕΕ πρέπει να σταματήσει προσωρινά τη διεύρυνση, προκειμένου να εδραιωθούν όσα έχουν επιτευχθεί από τα 28 κράτη μέλη».¹⁴

Για αυτόν τον λόγο για την μελέτη της Συνεργίας του Εύξεινου Πόντου μας αφορά άμεσα η προενταξιακή διαδικασία της Τουρκίας, η Ανατολική Εταιρική Σχέση και η στρατηγική

---

¹² Garcés De Los Fayos, F., Jongberg, K., Trapouzanlis, C., Carmona, F., & Oaida, C. 2021, ό.π.

¹³ Μπουρής, Δ. & Τζιφάκης, Ν. 2016, ό.π.

¹⁴ Juncker, J. 2014, *Νέο ξεκίνημα για την Ευρώπη: Το πρόγραμμά μου για απασχόληση, ανάπτυξη, δικαιοσύνη και δημοκρατική αλλαγή Πολιτικές κατευθύνσεις για την επόμενη Ευρωπαϊκή Επιτροπή*, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Στρασβούργο, 15 Ιουλίου. Διατίθεται από τον ιστότοπο: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/juncker-political-guidelines-speech_el.pdf

εταιρική σχέση με τη Ρωσία, ως μέλη της συμφωνίας αυτής που δεν ανήκουν στην ΕΕ, ώστε να γίνει σύγκριση της εξωτερικής πολιτικής της ΕΕ όσον αφορά την πολιτική μαστίγιου και καρτόου ανάλογα με την συμπεριφορά των εταίρων της.

Εικόνα 1: Χάρτης συγκλιουσών πολιτικών της ΕΕ στην περιοχή του Εύξεινου Πόντου

Source: GARCÉS de LOS FAYOS, F. & MACSAI, G. (2013), POLICY BRIEFING: The EU's Black Sea policy: Where do we stand? (DG EXPO/B/PolDep/Note/2013_221), Brussels, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/briefing_note/join/2013/491519/EXPO-AFET_SP\(2013\)491519_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/briefing_note/join/2013/491519/EXPO-AFET_SP(2013)491519_EN.pdf)

1.1. Η προενταξιακή διαδικασία της Τουρκίας

Το ζήτημα της ένταξης της Τουρκίας και η προενταξιακή της διαδικασία είναι ένα θέμα το οποίο χρονολογείται εδώ και πολλές δεκαετίες. Από πολύ νωρίς η Τουρκία έδειξε το ενδιαφέρον της προς το εγχείρημα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, η οποία κατάθεσε το αίτημα σύνδεσής της με την τότε ΕΟΚ τον Ιούλιο του 1959. Στην συνέχεια ακολούθησαν διαπραγματεύσεις, οι οποίες και κατέληξαν στις 12 Σεπτεμβρίου 1963 στην υπογραφή της Συμφωνίας της Άγκυρας. Μ' αυτή την συμφωνία η Τουρκία θεωρείται συνδεδεμένο μέλος της ΕΕ και υπάρχει δέσμευση στα συμβαλλόμενα μέλη να αναπτύξουν εμπορικές σχέσεις και προοδευτικά να δημιουργήσουν τελωνειακή ένωση. Μάλιστα, σύμφωνα με το άρθρο 28 της συμφωνίας ανέφερε ρητά πως σε περίπτωση που σημειωθεί μεγάλη πρόοδος, αυτό θα οδηγούσε στην εξέταση του ενδεχομένου της πλήρους ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ.¹⁵

Οι επόμενες δύο δεκαετίες που ακολουθούν χαρακτηρίστηκαν από έντονες πολιτικές αναταράξεις και από δύο πραξικοπήματα (το 1971 και το 1980), οδηγώντας τις σχέσεις της ΕΟΚ και της Τουρκίας σε μια στασιμότητα. Το 1987 η Τουρκία υποβάλλει ξανά αίτηση ένταξης στην ΕΟΚ, η οποία απορρίφθηκε με το επιχείρημα πως κανένα από τα δύο συμβαλλόμενα μέλη δεν ήταν έτοιμο για τέτοιου είδους εξελίξεις.¹⁶

Παρόλα αυτά, τη δεκαετία του '90 παρατηρείται μια πυροδότηση στις σχέσεις των δύο χωρών με την εφαρμογή της Συμφωνίας Σύνδεσης και το 1995 η Τουρκία υπογράφει την Συμφωνία Τελωνειακής Ένωσης με την ΕΕ.¹⁷ Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι παραχώρησε τον Δεκέμβριο του 1999 στην Τουρκία το καθεστώς της υποψήφιας προς ένταξη χώρας. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Δεκεμβρίου 2004 αποφάσισε την έναρξη ενταξιακών διαπραγματεύσεων, υπό συγκεκριμένους όρους και προϋποθέσεις, καθώς κρίθηκε ότι η Τουρκία πληροί επαρκώς τα πολιτικά κριτήρια της Κοπεγχάγης, η

---

¹⁵ Μπουρής, Δ. & Τζιφάκης, Ν. 2016, ό.π.

¹⁶ Meltem, M. 2005, Turkey's Political Reforms: The Impact of the European Union, *Southeast European Politics and Societies*, vol.10, no.1, pp. 16-20

¹⁷ European Council & Council of the EU 2021, *Turkey*, viewed 23 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/enlargement/turkey/>

ικανοποίηση των οποίων αποτελεί προϋπόθεση για την έναρξη των διαπραγματεύσεων.¹⁸

Γενικότερα εκείνη την εποχή στις αρχές του 21^{ου} αιώνα υπήρξε εξίσου κοινό ενδιαφέρον προσέγγισης της Τουρκίας τόσο από την ΕΕ όσο και από τις ΗΠΑ με την Τουρκία από μέρους της να ταλαντεύεται. Από την μία, οι ΗΠΑ σχεδίαζαν την επικείμενη εισβολή στο Ιράκ και την ανατροπή του καθεστώτος του Saddam Hussein και ασκούσαν όλο και περισσότερο πίεση στην Τουρκία, με απώτερο σκοπό να λάβουν στήριξη για την εισβολή. Η στήριξη αυτή περιλάμβανε στρατιωτική συμμετοχή της Τουρκίας, παραχώρηση εδαφών, βάσεων, εναέριου χώρου για τη διέλευση αμερικανικών δυνάμεων σε μια προσπάθεια διάνοιξης δεύτερου πολεμικού μετώπου από τις βόρειες περιοχές του Ιράκ.¹⁹

Εκείνη την εποχή η κυβέρνηση του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (ΚΔΑ) αν και ήταν επιφυλακτική, επεδίωκε όμως την εύνοια των ΗΠΑ, επειδή θα αποκόμιζε πολλά οφέλη στο εσωτερικό της, ειδικότερα εάν λάβουμε υπόψη τις δυσκολίες που πέρασε η Τουρκία την περίοδο εκείνη. Αρχικά, το ΚΔΑ ήταν ένα νεοϊδρυθέν κόμμα που θα εξασφάλιζε σε έναν βαθμό εσωτερική νομιμοποίηση με την υποστήριξη των ΗΠΑ. Επίσης, μετά την κρίση του 2001 υπήρχε έντονα η ανάγκη της ομαλής συνέχισης του προγράμματος του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ) για την οικονομία και ειδικότερα με την υπόσχεση της κυβέρνησης Bush για αποζημιώσεις μέχρι και 6 δισ. δολάρια.²⁰ Παράλληλα, η Τουρκία θα μπορούσε να αποκτήσει κάποιον σημαντικό ρόλο στην εποχή μετά τον Hussein. Επίσης, δεν επιθυμούσε να προκαλέσει και την οργή των ΗΠΑ λαμβάνοντας αντίποινα στην συμμαχική τους συνεργασία του Οργανισμού του Βορειοατλαντικού Συμφώνου (NATO) αλλά και θα μπορούσε μ' αυτόν τον τρόπο να

---

¹⁸ COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION (2005), *BRUSSELS EUROPEAN COUNCIL 16/17 DECEMBER 2004 PRESIDENCY CONCLUSIONS* (No. 16238/1/04), Brussels, 1 February, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-16238-2004-REV-1/en/pdf>

¹⁹ Jenkins, G. 2008, *Political Islam in Turkey*, New York: Palgrave Macmillan, p. 171.

²⁰ Candar, C. 2006, «Η τούρκικη εξωτερική πολιτική και ο πόλεμος στο Ιράκ», Καϊρίδης Δ., Martin G. L. (επιμ.), Ρόλος και θέση της Τουρκίας στον κόσμο. Σύγχρονη πραγματικότητα και μελλοντικές προκλήσεις, Αθήνα, Σιδέρης, σελ. 59.

αναβαθμίσει το προφίλ της ως μια ατλαντική χώρα με δυτικές αξίες.²¹ Ένα ακόμη φλέγον θέμα για την Άγκυρα ήταν επίσης και το ζήτημα των Κούρδων.

Από την άλλη πλευρά όμως, πολλοί βουλευτές ήταν αρνητικοί μ' αυτή την πράξη καθώς μια τέτοια κίνηση θα ήταν σαν να άνοιγε πόλεμο εναντίον σε «αδελφούς-μουσουλμάνους».²² Ενώ η επιφυλακτικότητα της κυβέρνησης φάνηκε να υποχωρεί, η οδηγία αυτή εγκρίθηκε από το υπουργικό συμβούλιο και κατατέθηκε στην εθνοσυνέλευση προς ψήφιση, και τελικά απορρίφθηκε. Το ψήφισμα αυτό, έφερε ανατροπή στις αμερικανοτουρκικές σχέσεις και υπήρξαν ισχυρισμοί πως η Τουρκία παρεκκλίνει από τη «δυτική της πορεία».²³ Ως εκ τούτου, επειδή η τουρκική κυβέρνηση δεχόταν πιέσεις για να αποδείξει τον δυτικό της προσανατολισμό, στράφηκε προς την ίδια την ΕΕ,²⁴ με αποτέλεσμα η Τουρκία να «προσδένεται» στο άρμα της ευρωπαϊκής προοπτικής.²⁵

Η ΕΕ από πλευράς της ήταν θετική προς μια τέτοια εξέλιξη καθότι η ενδεχόμενη ένταξη της Τουρκίας θα ήταν θετική για την επίλυση του Κυπριακού και την επερχόμενη ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ το 2004, ενώ παράλληλα θα λειτουργούσε ως δικλείδα ασφαλείας στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου καθότι τις τελευταίες δεκαετίες σημειώθηκαν πολλές αναταράξεις με την γείτονα χώρα. Οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις εκκίνησαν στις 3 Οκτωβρίου 2005.²⁶ Το Διαπραγματευτικό Πλαίσιο της Τουρκίας προβλέπει, πλην των κριτηρίων της Κοπεγχάγης, και επιπλέον κριτήρια βάσει των οποίων αξιολογείται η πρόοδος της στις ενταξιακές διαπραγματεύσεις, όπως η τήρηση σχέσεων καλής γειτονίας, η υποστήριξη των προσπαθειών για την επίλυση του Κυπριακού, η εξομάλυνση των σχέσεων με την Κυπριακή Δημοκρατία και η πλήρης και χωρίς διακρίσεις εφαρμογή του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου στη Συμφωνία της Αγκύρας του 1963 (Πρωτόκολλο που

---

²¹ Αναγνωστοπούλου, Σ. 2004, Τούρκικος Συγχρονισμός, Αθήνα, Βιβλιόραμα, σελ. 154

²² Μούδουρος, Ν. 2017, Ο μετασχηματισμός της Τουρκίας: Από την κεμαλική κυριαρχία στον «ισλαμικό» νεοφιλελεύθερισμό, Αλεξάνδρεια, σελ. 317

²³ Candar, C. 2006, ό.π., σελ. 57.

²⁴ Αναγνωστοπούλου, Σ. 2004, ό.π., σελ. 145-146

²⁵ Μούδουρος, Ν. 2017, ό.π., σελ. 318.

²⁶ COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION, 2005, PRESS-RELEASE- 2678th Council Meeting General Affairs and External Relations General Affairs (No. 12514/1/05 REV 1).Luxembourg, 3 October, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-12514-2005-REV-1/en/pdf>

επεκτείνει την Τελωνειακή Ένωση ΕΕ-Τουρκίας στα 10 νέα κράτη-μέλη της ΕΕ της Διεύρυνσης του 2004).²⁷

Έκτοτε έχει σημειωθεί μεγάλη στασιμότητα στις σχέσεις ΕΕ-Τουρκίας, ενώ στις 18 Φεβρουαρίου 2008, το Συμβούλιο ενέκρινε την αναθεωρημένη εταιρική σχέση προσχώρησης με την Τουρκία, ως υπενθύμιση προς την καθυστέρηση τήρησης των δεσμεύσεών της.²⁸ Η μεγάλη καθυστέρηση οφείλεται κατά κύριο λόγο στη συνεχιζόμενη άρνηση της Τουρκίας να εκπληρώσει τη συμβατική της υποχρέωση, έναντι της ΕΕ και των κρατών μελών της, για την πλήρη εφαρμογή του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου. Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΕ, το Δεκέμβριο του 2006, αποφάσισε να επιβάλει στην Τουρκία συγκεκριμένες «κυρώσεις» (οκτώ Διαπραγματευτικά Κεφάλαια δεν ανοίγουν, κανένα δεν κλείνει), γεγονός που είχε άμεσες επιπτώσεις στις ενταξιακές διαπραγματεύσεις. Περαιτέρω, η Τουρκία δεν έχει σημειώσει πρόοδο και ως προς την εκπλήρωση άλλων προαπαιτούμενων του Διαπραγματευτικού Πλαισίου, όπως την τήρηση σχέσεων καλής γειτονίας.²⁹

Όμως το 2015, και ειδικότερα το καλοκαίρι, παρατηρήθηκε έξαρση στα μεταναστευτικά και προσφυγικά ρεύματα στην Ευρώπη, τα οποία κατέφταναν σε ορδές νότια και νοτιοανατολικά της Μεσογείου προκειμένου να αιτηθούν ασύλου, με αποτέλεσμα η Ευρώπη να έρχεται αντιμέτωπη με μια νέα κρίση μεταναστευτικού χαρακτήρα. Για αυτόν τον λόγο, σημειώθηκε έκτοτε μια νέα προσέγγιση της Τουρκίας από την ΕΕ, καθώς πολλοί πρόσφυγες και μετανάστες είτε περνούσαν τα χερσαία σύνορα Ελλάδας - Τουρκίας, είτε μέσω της θαλάσσιας διόδου από την Τουρκία στα ελληνικά νησιά και από εκεί κατευθυνόμενοι στην Κεντρική ή την Βόρεια Ευρώπη. Λόγω της συνεχιζόμενης προσφυγικής – μεταναστευτικής κρίσης, τα Συμπεράσματα Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της 15^{ης} Οκτωβρίου 2015 έθεσαν το ζήτημα της αντιμετώπισης (μείωσης) των προσφυγικών

---

²⁷Ελληνική Δημοκρατία | Υπουργείο Εξωτερικών, 2016, *Εξωτερικές Σχέσεις – Διεύρυνση Ε.Ε.: μια επιτυχημένη πολιτική: Τουρκία*. mfa.gr. Τελευταία πρόσβαση 23 Σεπτεμβρίου 2021, από τον ιστότοπο <https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stin-ee/exoterikes-sheseis-dievrsinsi.html?page=1>

²⁸ COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION, 2008, *Council adopts a revised Accession Partnership with Turkey* (No. 6614/08), Brussels, 18 February, https://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/misc/98784.pdf

²⁹ *Εξωτερικές Σχέσεις – Διεύρυνση Ε.Ε.: μια επιτυχημένη πολιτική: Τουρκία*, 2016, ό.π.

– μεταναστευτικών ροών προς την ΕΕ ως παράγοντα που επηρεάζει πλέον την εξέλιξη των ευρωτουρκικών σχέσεων. Παράλληλα, σημειώθηκε η ανάγκη επανενεργοποίησης των ενταξιακών της διαπραγματεύσεων, σύμφωνα με το Διαπραγματευτικό Πλαίσιο και τα συναφή Συμπεράσματα του Συμβουλίου, τα οποία εξειδικεύουν τους όρους και τις προϋποθέσεις για την ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ.³⁰

Στις 29 Νοεμβρίου 2015 οι αρχηγοί κρατών ή κυβερνήσεων της ΕΕ πραγματοποίησαν σύνοδο με την Τουρκία. Η σύνοδος αποτέλεσε σημαντικό βήμα για την ανάπτυξη των σχέσεων ΕΕ-Τουρκίας και τη συμβολή στη διαχείριση της μεταναστευτικής κρίσης. Η ΕΕ και η Τουρκία συμφώνησαν να δώσουν νέα ώθηση στη διαδικασία προσχώρησης της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ο διάλογος υψηλού επιπέδου μεταξύ των δύο μερών ενισχύθηκε με συχνότερες και καλύτερα διαρθρωμένες συναντήσεις.³¹ Η σύνοδος αποτέλεσε ένα σημαντικό βήμα για την ανάπτυξη των σχέσεων ΕΕ-Τουρκίας και τη συμβολή στη διαχείριση της μεταναστευτικής κρίσης.

Η ΕΕ και η Τουρκία συμφώνησαν να αναζωογονήσουν τη διαδικασία ένταξης της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ο διάλογος υψηλού επιπέδου ανάμεσα στα δύο μέρη θα ενισχυόταν ακόμη περισσότερο με πιο συχνές και διαρθρωμένες συναντήσεις, συμπεριλαμβανομένης της διοργάνωσης δύο συνόδων κορυφής κατ' έτος. Οι τακτικές αυτές συνεδρίες αποσκοπούσαν στην παροχή μιας βάσης για την αξιολόγηση της ανάπτυξης των σχέσεων Τουρκίας-ΕΕ και την εξέταση διεθνών ζητημάτων. Κατά τη σύνοδο εγκρίθηκε ένα κοινό σχέδιο δράσης για την αντιμετώπιση της προσφυγικής κρίσης που έχει δημιουργήσει η κατάσταση στη Συρία. Η ΕΕ και τα κράτη μέλη της δήλωσαν ότι θα αυξήσουν τη συνεργασία τους με την Τουρκία και θα ενισχύσουν σημαντικά την πολιτική και οικονομική συμμετοχή τους.³²

---

³⁰ Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2015, *Σύνοδος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου (15 Οκτωβρίου 2015) – Συμπεράσματα* (No. EUCO 26/15 CO EUR 10 CONCL 4) Βρυξέλλες, 16 Οκτωβρίου. Διατίθεται από τον ιστότοπο <https://www.consilium.europa.eu/media/21676/euco-conclusions-15102015-el.pdf>

³¹ European Council & Council of the EU, 2021, *Turkey*, ό.π.

³² Laas, J., & Leyts, B. 2015, *Meeting of the EU heads of state or government with Turkey, 29 November 2015*. European Council, viewed 25 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2015/11/29/>

Η ΕΕ δεσμεύτηκε να χορηγήσει ένα αρχικό ποσό ύψους 3 δισ. ευρώ σε πρόσθετους πόρους στην Τουρκία για να τη βοηθήσει να ανταπεξέλθει στις ανάγκες του υψηλού αριθμού Σύρων προσφύγων που βρίσκονταν ήδη στη χώρα. Με την υλοποίηση του σχεδίου δράσης και οι δύο πλευρές θα ενίσχυαν την ενεργό συνεργασία τους σχετικά με τους μετανάστες που δεν χρήζουν διεθνούς προστασίας: την πρόληψη της μετακίνησης προς την Τουρκία και την ΕΕ, την διασφάλιση της εφαρμογής των ισχυουσών διμερών διατάξεων επανεισδοχής και την μέριμνα για την ταχεία επιστροφή τους στις χώρες καταγωγής τους.³³

Οι ηγέτες επικρότησαν την πρόθεση της Τουρκίας να βελτιώσει περαιτέρω την κατάσταση των Σύρων υπό προσωρινή προστασία και τη δέσμευσή της να καταπολεμήσει τα εγκληματικά δίκτυα παράνομης διακίνησης ανθρώπων. Επίσης η ΕΕ και η Τουρκία συμφώνησαν να εφαρμόσουν από τον Ιούνιο του 2016 τη συμφωνία επανεισδοχής. Σκοπός τους ήταν η ολοκλήρωση της διαδικασίας ελευθέρωσης του καθεστώτος θεωρήσεων και της άρσης των απαιτήσεων θεώρησης για τους Τούρκους υπηκόους στη ζώνη Σένγκεν, έως τον Οκτώβριο του 2016, όπως και έγινε στη συνέχεια. Ακόμη, οι ηγέτες ανακοίνωσαν τη διεξαγωγή Διακυβερνητικής Διάσκεψης στις 14 Δεκεμβρίου 2015 για το άνοιγμα του κεφαλαίου 17 της ενταξιακής διαδικασίας, όσον αφορά την περαιτέρω οικονομική ολοκλήρωση με την Τουρκία. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ξεκίνησε τις προπαρασκευαστικές εργασίες για τα επόμενα κεφάλαια με την επιφύλαξη των θέσεων των κρατών μελών.

Στις 7 Μαρτίου 2016 οι αρχηγοί κρατών ή κυβερνήσεων της ΕΕ συμμετείχαν σε σύνοδο με την Τουρκία, προκειμένου να ενισχύσουν τη συνεργασία τους για την αντιμετώπιση της μεταναστευτικής και προσφυγικής κρίσης. Στη διάσκεψη αυτή συζητήθηκε η εφαρμογή του κοινού σχεδίου δράσης της ΕΕ-Τουρκίας για το μεταναστευτικό.³⁴ Αν και σημειώθηκε ικανοποιητική πρόοδος ως προς ορισμένες δράσεις, ο αριθμός των ατόμων

---

³³ Press Corner, 2015, *EU-Turkey joint action plan*, viewed 25 September 2021, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_15_5860

³⁴ Laas, J., & Leyts, B. 2016, *Meeting of the EU heads of state or government with Turkey, 7 March 2016*. European Council, viewed 25 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2016/03/07/>

που εισήλθαν παράνομα από την Τουρκία στην Ελλάδα παρέμεινε υπερβολικά υψηλός, γι' αυτό και δεσμεύτηκαν να επιτευχθούν απτά αποτελέσματα επιτόπου. Ακόμη, οι ηγέτες εξέφρασαν την ικανοποίησή τους για τη δέσμευση της Τουρκίας να δεχθεί την ταχεία επιστροφή όλων των μεταναστών που διέρχονται από την Τουρκία στην Ελλάδα και δεν χρήζουν διεθνούς προστασίας.

Κατά τη σύνοδο συζητήθηκαν ορισμένες νέες τολμηρές προτάσεις για την αντιμετώπιση της μεταναστευτικής κρίσης. Ανατέθηκε στον Πρόεδρο κ. Tusk να επεξεργαστεί τις λεπτομέρειές τους πριν από το επόμενο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. Οι εν λόγω προτάσεις περιλάμβαναν: την επιστροφή όλων των νέων παράτυπων μεταναστών που μεταβαίνουν από την Τουρκία στα ελληνικά νησιά, την επιτάχυνση της εφαρμογής του χάρτη πορείας για την ελευθέρωση του καθεστώτος θεωρήσεων, την επίσπευση της εκταμίευσης των 3 δισ. ευρώ και την απόφαση για πρόσθετη χρηματοδότηση του Μηχανισμού Διευκόλυνσης για τους Σύρους πρόσφυγες (EU Facility for Refugees in Turkey), την προετοιμασία της απόφασης για το άνοιγμα νέων κεφαλαίων στο πλαίσιο των ενταξιακών διαπραγματεύσεων, την εξέταση της δυνατότητας δημιουργίας ανθρωπιστικών ασφαλών περιοχών στη Συρία και την επανεγκατάσταση, για κάθε Σύρο που θα γίνεται εκ νέου δεκτός στην Τουρκία από τα ελληνικά νησιά, ενός άλλου Σύρου από την Τουρκία στην ΕΕ.³⁵

Κατά τη σύνοδο που έγινε μετά το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της 17^{ης} και 18^{ης} Μαρτίου 2016, οι ηγέτες της ΕΕ συζήτησαν περαιτέρω μέτρα για την αντιμετώπιση της μεταναστευτικής κρίσης και τη συνεργασία ΕΕ-Τουρκίας. Επίσης, συζήτησαν την οικονομική κατάσταση, καθώς και το κλίμα και την ενέργεια.³⁶ Επίσης, κατέληξαν σε συμφωνία, προκειμένου να σταματήσει η ροή των παράτυπων μεταναστών μέσω της Τουρκίας προς την Ευρώπη,

---

³⁵ Laas, J., & Leyts, B. 2016, *Statement of the EU Heads of State or Government, 07/03/2016*, European Council, viewed 25 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/08/eu-turkey-meeting-statement/>

³⁶ Laas, J., & Leyts, B. 2016, *European Council, 17-18 March 2016*, European Council, viewed 25 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2016/03/17-18/>

να εξαρθρωθεί το επιχειρηματικό μοντέλο των διακινητών και να παρασχεθεί εναλλακτική λύση στους μετανάστες, ώστε να μην θέτουν τη ζωή τους σε κίνδυνο.³⁷

Για να επιτύχουν τους στόχους τους, οι ηγέτες της ΕΕ και της Τουρκίας συμφώνησαν μια σειρά δράσεων όπως πρότεινε και ο Donald Tusk κατά την προηγούμενη σύνοδο, με βάση τις υφιστάμενες δεσμεύσεις. Συν τοις άλλοις, η Τουρκία θα πρέπει να λάβει όλα τα αναγκαία μέτρα για την πρόληψη νέων θαλάσσιων ή χερσαίων οδών κατά της παράνομης μετανάστευσης. Μόλις τελείωναν οι παράτυπες διελεύσεις, θα ενεργοποιούταν εθελοντικό σύστημα εισδοχής για ανθρωπιστικούς λόγους. Επιπλέον, η ΕΕ θα επέσπευδε την εκταμίευση των 3 δισ. ευρώ που είχαν διατεθεί αρχικά και θα κινητοποιούσε ακόμη 3 δισ. ευρώ, αφότου οι πόροι αυτοί χρησιμοποιούνταν και εκπληρώνονταν οι προβλεπόμενες δεσμεύσεις. Παράλληλα, η ΕΕ και η Τουρκία δεσμευτήκαν να εργαστούν για τη βελτίωση της ανθρωπιστικής κατάστασης εντός της Συρίας.³⁸

Επιπροσθέτως, οι ηγέτες της ΕΕ και η Τουρκία συμφώνησαν να επιταχύνουν την υλοποίηση του χάρτη πορείας για την ελευθέρωση των θεωρήσεων, προκειμένου να αρθούν οι απαιτήσεις θεώρησης για τους τούρκους πολίτες μέχρι το τέλος Ιουνίου 2016 το αργότερο, εφόσον πληρούνταν όλοι οι όροι. Επιβεβαίωσαν τη δέσμευσή τους ώστε να δώσουν νέα ώθηση στη διαδικασία προσχώρησης, όπως ανέφερε η κοινή δήλωση της 29^{ης} Νοεμβρίου 2015. Συμφώνησαν, ως επόμενο βήμα, να ανοίξουν το κεφάλαιο 33, «Χρηματο-οικονομικές και δημοσιονομικές διατάξεις», στη διάρκεια της ολλανδικής Προεδρίας.³⁹

Η τελευταία Διάσκεψη για την προσχώρηση της Τουρκίας σε υπουργικό επίπεδο πραγματοποιήθηκε στις 30 Ιουνίου 2016. Η διάσκεψη ξεκίνησε διαπραγματεύσεις για το

---

³⁷ Laas, J., & Leyts, B. 2016, *EU-Turkey statement, 18 March 2016*, European Council, viewed 25 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/>

³⁸ Laas, J., & Leyts, B. 2016, *EU-Turkey statement, 18 March 2016*, ό.π

³⁹ Laas, J., & Leyts, B. 2016, *EU-Turkey statement, 18 March 2016*, ό.π

Κεφάλαιο 33, καθώς έχουν ανοίξει δέκα έξι Διαπραγματευτικά Κεφάλαια από τα τριάντα πέντε του κοινοτικού κεκτημένου, εκ των οποίων έχει, προσωρινά, κλείσει ένα.⁴⁰

Όμως στις βραδινές ώρες της 15^{ης} Ιουλίου και πρώτες πρωινές της 16^{ης} Ιουλίου του 2016 σημειώθηκε απόπειρα πραξικοπήματος στην Τουρκία. Στις 18 Ιουλίου 2016, το Συμβούλιο Εξωτερικών Υποθέσεων της ΕΕ υιοθέτησε Συμπεράσματα σχετικά με τις εξελίξεις στην Τουρκία την επαύριον της απόπειρας πραξικοπήματος.⁴¹ Η ΕΕ από μέρους της καταδίκασε την απόπειρα πραξικοπήματος στην Τουρκία και επαναλαμβάνει την αμέριστη στήριξή της προς τα νόμιμα θεσμικά όργανα της χώρας. Ακόμη, ζήτησε την πλήρη τήρηση της συνταγματικής τάξης της Τουρκίας και τόνισε τη σημασία της επικράτησης του κράτους δικαίου. Υπογράμμισε την ανάγκη να γίνει σεβαστή η δημοκρατία, τα ανθρώπινα δικαιώματα και οι θεμελιώδεις ελευθερίες, υπενθύμισε δε ότι η κατηγορηματική απόρριψη της θανατικής ποινής αποτελεί ουσιώδες στοιχείο του κεκτημένου της ΕΕ.⁴²

Έκτοτε σημειώνεται μια ανατροπή στην εξωτερική πολιτική της ΕΕ προς την Τουρκία, η οποία και εκτυλίσσεται σταδιακά και κορυφώνεται λόγω της τουρκικής προκλητικής στάσης προοδευτικά με το πέρασ του καιρού. Κατά τη σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στις 19 Οκτωβρίου 2017, οι ηγέτες της ΕΕ πραγματοποίησαν συζήτηση για τις σχέσεις με την Τουρκία. Ενώ τόνισαν την απόλυτη προσήλωσή τους στη συνεργασία με την Τουρκία στον τομέα της μετανάστευσης, ανέθεσαν ταυτόχρονα στην Επιτροπή να εξετάσει αν θα έπρεπε να γίνουν περικοπές και αναπροσανατολισμός των προϋπολογισμών λόγω της κατάστασης στη χώρα.⁴³

---

⁴⁰ Nievas, M. 2016, *Accession conference with Turkey: Talks opened on Chapter 33 - Financial and budgetary provisions*, European Council, viewed 23 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/06/30/turkey-accession-conference/>

⁴¹ Lenzu, M. 2016, *Foreign Affairs Council, 18 July 2016*, European Council, viewed 25 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2016/07/18/>

⁴² Lenzu, M. 2016, *Council conclusions on Turkey*, European Council, viewed 25 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/07/18/fac-turkey-conclusions/>

⁴³ Azofra, E. 2017, *European Council, 19-20 October 2017*, European Council, viewed 25 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2017/10/19-20/>

Το 2018, οι ηγέτες συζήτησαν επίσης για την Τουρκία κατά την άτυπη σύνοδό τους τον Φεβρουάριο. Τον Μάρτιο του 2018 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο καταδίκασε απερίφραστα τις συνεχείς παράνομες ενέργειες της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο και το Αιγαίο Πέλαγος. Οι ηγέτες της ΕΕ κάλεσαν την Τουρκία να σταματήσει τις ενέργειες αυτές και να σεβαστεί τα κυρίαρχα δικαιώματα της Κύπρου να εξερευνά και να εκμεταλλεύεται τους φυσικούς της πόρους, σύμφωνα με το ενωσιακό και το διεθνές δίκαιο. Επίσης, υπενθύμισαν την υποχρέωση της Τουρκίας να σεβαστεί το διεθνές δίκαιο και τις σχέσεις καλής γειτονίας και να εξομαλύνει τις σχέσεις με όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένης της Κυπριακής Δημοκρατίας. Επίσης, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο δήλωσε ότι ανησυχεί σοβαρά για το γεγονός ότι πολίτες της ΕΕ εξακολουθούν να κρατούνται στην Τουρκία και ζήτησε την άμεση επίλυση των ζητημάτων αυτών.⁴⁴

Στις 26 Μαρτίου 2018 οι ηγέτες της ΕΕ υποδέχτηκαν τον Πρόεδρο της Τουρκίας, κ. Recep Tayyip Erdoğan, στο Μέγαρο «Evksinograd» στη Βάρνα της Βουλγαρίας. Την ΕΕ εκπροσώπησαν ο κ. Donald Tusk, Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, ο κ. Jean-Claude Juncker, Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, και ο κ. Boyko Borissov, Πρωθυπουργός της Βουλγαρίας. Οι ηγέτες διεξήγαγαν ευρεία συζήτηση όσον αφορά τις σχέσεις ΕΕ-Τουρκίας και το μέλλον τους. Πιο συγκεκριμένα, συζήτησαν για τη συνεργασία για τη διαχείριση των μεταναστευτικών ρευμάτων, το κοινό συμφέρον για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, το κράτος δικαίου στην Τουρκία, τις πρόσφατες ενέργειες της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο και στο Αιγαίο, τις τουρκικές ενέργειες στη Συρία.⁴⁵

Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του Προέδρου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, Donald Tusk, ο οποίος δήλωσε: *«Η σημερινή μας συνάντηση κατέδειξε ότι, ενώ οι σχέσεις μας περνούν δύσκολες στιγμές, στους τομείς στους οποίους συνεργαζόμαστε, η συνεργασία μας είναι καλή. Επιβεβαιώνουμε και πάλι ότι είμαστε πρόθυμοι να συνεχίσουμε τον διάλογο και τις διαβουλεύσεις και να συνεργασθούμε για να αντιμετωπίσουμε τα σημερινά*

---

⁴⁴ Laas, J. 2018, *European Council, 22-23 March 2018*, European Council, viewed 25 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2018/03/22-23/>

⁴⁵ Taverriti, A., & Laas, J. 2018, *EU-Turkey leaders' meeting in Varna (Bulgaria), 26 March 2018*, European Council, viewed 25 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2018/03/26/>

προβλήματα, προκειμένου να αξιοποιήσουμε όλο το δυναμικό της εταιρικής μας σχέσης».⁴⁶ Όπως φαίνεται, ενώ οι σχέσεις ΕΕ-Τουρκίας είχαν μείνει στάσιμες, οι εξελίξεις δείχνουν μια νέα προσέγγιση της ΕΕ για την καλύτερη δυνατή επίλυση των κινδύνων που προέκυψαν από το νέο μέτωπο στη Συρία, οι οποίοι απειλούν την ασφάλεια της Ευρώπης αλλά και ενέχουν μια νέα μεταναστευτική κρίση. Γι' αυτόν τον λόγο, η ΕΕ επανέλαβε τη δέσμευσή της να προσφέρει μεγαλύτερη στήριξη με σκοπό τη βελτίωση της κατάστασης των προσφύγων στην Τουρκία και μάλιστα ο Πρόεδρος ευχαρίστησε την Τουρκία για τη φιλοξενία άνω των 3 εκατομμυρίων Σύρων προσφύγων τα τελευταία έτη.

Αυτό όμως δεν απέτρεψε την Ευρώπη από το να εκφράσει τις ανησυχίες της σχετικά με τις τουρκικές ενέργειες στη Συρία, ιδίως στη βορειοδυτική περιοχή του Afrin, μετά την τουρκική εισβολή. Στη συνάρτηση αυτή η ΕΕ κάλεσε την Τουρκία να μεριμνήσει για την προστασία των αμάχων και να διευκολύνει την πρόσβαση στην ανθρωπιστική βοήθεια. Ακόμη, ο Πρόεδρος κ. Tusk εξέφρασε ανησυχίες σχετικά με τις πρόσφατες ενέργειες της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο και το Αιγαίο, οι οποίες χαρακτηρίστηκαν «παράνομες» από τους ηγέτες της ΕΕ κατά την πρόσφατη σύνοδο κορυφής της ΕΕ, στις Βρυξέλλες, όπως σημειώθηκε παραπάνω. Υπενθύμισαν, επίσης, την υποχρέωση της Τουρκίας να σεβαστεί τις σχέσεις καλής γειτονίας και να εξομαλύνει τις σχέσεις της με όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ. Αυτή είναι η προϋπόθεση για την πρόοδο των σχέσεων ΕΕ-Τουρκίας, περιλαμβανομένης της διαδικασίας προσχώρησης.

Τέλος, οι ηγέτες συζήτησαν για τις ενέργειες της Τουρκίας μετά την απόπειρα πραξικοπήματος του Ιουλίου του 2016. Δήλωσαν ότι κατανοούν την ανάγκη της Τουρκίας να φροντίσει για την ασφάλειά της. Ωστόσο, τόνισαν ότι, ως υποψήφια προς ένταξη στην ΕΕ, η Τουρκία έχει δεσμευθεί να εφαρμόσει τα υψηλότερα δυνατά πρότυπα δημοκρατίας, ενώ της ζήτησαν να συνεργαστεί με το Συμβούλιο της Ευρώπης, τον οργανισμό για τη δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα που εδρεύει στο Στρασβούργο, για την αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων.⁴⁷

---

⁴⁶ Taverriti, A., & Laas, J. 2018, *EU-Turkey leaders' meeting in Varna (Bulgaria)*, 26 March 2018. ό.π.

⁴⁷ Leyts, B. 2018, *Remarks by President Donald Tusk following the EU-Turkey leaders' meeting in Varna*. European Council, viewed 25 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2018/03/26/remarks-by-president-donald-tusk-after-the-eu-turkey-leaders-meeting/>

Τον Ιούνιο του 2019 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εξέφρασε σοβαρές ανησυχίες σχετικά με τις παράνομες δραστηριότητες γεώτρησης της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο και υπογράμμισε τον αρνητικό αντίκτυπο που έχουν τέτοιες ενέργειες σε όλο το φάσμα των σχέσεων ΕΕ-Τουρκίας. Συγκεκριμένα, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εξέφρασε σοβαρές ανησυχίες και υπογράμμισε τον αρνητικό αντίκτυπο που έχουν τέτοιες ενέργειες σε όλο το φάσμα των σχέσεων ΕΕ-Τουρκίας. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο κάλεσε την Τουρκία να επιδείξει αυτοσυγκράτηση, να σεβαστεί τα κυριαρχικά δικαιώματα της Κύπρου και να απέχει από τέτοιες ενέργειες. Η ΕΕ θα παρακολουθεί τις εξελίξεις και είναι έτοιμη να αντιδράσει με πλήρη αλληλεγγύη προς την Κύπρο.⁴⁸

Τα συμπεράσματα του Συμβουλίου των Γενικών Υποθέσεων του Ιουνίου 2019 επανέλαβαν τη θέση του Συμβουλίου του Ιουνίου 2018, σύμφωνα με τις συνθήκες που επικρατούν την δεδομένη στιγμή, οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις της Τουρκίας έχουν ουσιαστικά «παγώσει» πλήρως, δεν μπορούν να εξεταστούν άλλα κεφάλαια για άνοιγμα ή κλείσιμο και καμία περαιτέρω εργασία προς τον εκσυγχρονισμό της Τελωνειακής Ένωσης. Η επανειλημμένη δέσμευση της τουρκικής κυβέρνησης με στόχο την ένταξή της στην ΕΕ δεν ταυτίζεται με αντίστοιχα μέτρα και μεταρρυθμίσεις. Η συνεχιζόμενη επιδείνωση της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου, των θεμελιωδών δικαιωμάτων και της ανεξαρτησίας της δικαστικής εξουσίας δεν έχουν αντιμετωπιστεί, αλλά παρατηρείται περαιτέρω οπισθοδρόμηση σε πολλούς τομείς. Μετά την τελευταία του συνάντηση στις 9 Μαΐου 2019, δεν πραγματοποιήθηκαν περαιτέρω συνεδριάσεις της διυπουργικής ομάδας δράσης για τη μεταρρύθμιση της Τουρκίας (inter-ministerial Reform Action Group).

Υπό το πρίσμα των μη εγκεκριμένων γεωτρήσεων της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο, τον Ιούλιο του 2019 το Συμβούλιο αποφάσισε να αναστείλει τις διαπραγματεύσεις με την Τουρκία σχετικά με τη Συνολική Συμφωνία Αερομεταφορών, που δεν ισχύει προς το παρόν και για το Συμβούλιο Σύνδεσης ΕΕ-Τουρκίας, που θεωρούνται ως επιπλέον συνεδριάσεις διαλόγου υψηλού επιπέδου ΕΕ-Τουρκίας, για να

---

⁴⁸ Laas, J. 2019, *European Council, 20-21 June 2019*, European Council, viewed 26 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2019/06/20-21/>

επικυρώσουν την πρόταση της Επιτροπής για μείωση της προενταξιακής βοήθειας στην Τουρκία για το 2020. Ακόμη, επικλήθηκε η Τράπεζα Επενδύσεων να επανεξετάσει τις δανειοδοτικές της δραστηριότητες στην Τουρκία, ιδίως όσον αφορά τον δανεισμό με κρατικό έλεγχο.⁴⁹

Τον Οκτώβριο του 2019 οι ηγέτες της ΕΕ συζήτησαν για τις σχέσεις με την Τουρκία, μεταξύ άλλων και υπό το πρίσμα της στρατιωτικής δράσης της Τουρκίας στη βορειοανατολική Συρία και προσυπέγραψαν τα συμπεράσματα του Συμβουλίου της 14^{ης} Οκτωβρίου 2019, στα οποία καταδικάζεται η μονομερής στρατιωτική δράση της Τουρκίας και καλείται η Τουρκία να την τερματίσει, να αποσύρει τις δυνάμεις της και να σεβαστεί το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο.⁵⁰ Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο σημείωσε την ανακοίνωση ΗΠΑ - Τουρκίας της 17^{ης} Οκτωβρίου σχετικά με τη διακοπή όλων των στρατιωτικών επιχειρήσεων. Οι ηγέτες υπενθύμισαν ότι τα κράτη μέλη έχουν αποφασίσει να αναστείλουν τις αδειοδοτήσεις για εξαγωγές όπλων στην Τουρκία. Οι ηγέτες της ΕΕ επισήμαναν ότι η ΕΕ συνεχίζει τις προσπάθειές της να αντιμετωπίσει τη σοβαρή ανθρωπιστική και προσφυγική κρίση, μεταξύ άλλων στηρίζοντας τα κράτη μέλη που αντιμετωπίζουν τις σοβαρότερες προκλήσεις όσον αφορά τις μεταναστευτικές ροές στην Ανατολική Μεσόγειο.⁵¹

Όσον αφορά τις παράνομες γεωτρήσεις, Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο προσυπέγραψε επίσης τα συμπεράσματα του Συμβουλίου της 14^{ης} Οκτωβρίου 2019 σχετικά με τις παράνομες δραστηριότητες γεώτρησης της Τουρκίας στην αποκλειστική οικονομική ζώνη της Κύπρου και επαναβεβαίωσε την αλληλεγγύη του προς την Κύπρο. Το Συμβούλιο συζήτησε σχετικά με τις συνεχιζόμενες δραστηριότητες γεώτρησης της Τουρκίας στην ανατολική Μεσόγειο, μεταξύ αυτών ορισμένες νέες δραστηριότητες γεώτρησης σε απόσταση 45 ναυτικών μιλίων από τη νότια ακτή της Κύπρου. Εξέδωσε συμπεράσματα βάσει των οποίων συμφωνεί να τεθεί σε εφαρμογή ένα καθεστώς-πλαίσιο περιοριστικών

---

⁴⁹ European Commission, 2020, *Turkey 2020 Report* (SWD(2020) 355 final), Brussels, 6 October, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/system/files/2020-10/turkey_report_2020.pdf

⁵⁰ Azofra, E. 2019, *European Council, 17-18 October 2019*, European Council, viewed 26 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2019/10/17-18/>

⁵¹ Lenzu, M. 2019, *Foreign Affairs Council, 14 October 2019*, European Council, viewed 26 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2019/10/14/>

μέτρων κατά των φυσικών και νομικών προσώπων που ευθύνονται ή εμπλέκονται στην παράνομη δραστηριότητα εξόρυξης υδρογονανθράκων στην ανατολική Μεσόγειο.⁵²

Τον Νοέμβριο του 2019, η ΕΕ ενέκρινε περαιτέρω ένα πλαίσιο για στοχευμένα μέτρα κατά της Τουρκίας και αποφάσισε τον Φεβρουάριο του 2020 να προσθέσει δύο άτομα στη λίστα των ονομασιών υπό αυτό το πλαίσιο κυρώσεων.⁵³ Τον Δεκέμβριο του 2019 οι ηγέτες της ΕΕ συζήτησαν τις σχέσεις με την Τουρκία, υπό το πρίσμα των ενεργειών της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο και το Αιγαίο Πέλαγος. Κατήγγειλαν το μνημόνιο συνεννόησης Τουρκίας-Λιβύης για την οριοθέτηση των περιοχών θαλάσσιας δικαιοδοσίας και επιβεβαίωσαν την πλήρη αλληλεγγύη τους προς την Ελλάδα και την Κύπρο σχετικά με το θέμα αυτό.⁵⁴

Σχετικά με την μεταναστευτική πολιτική, η Τουρκία συνέχισε τις εξαιρετικές προσπάθειές της να φιλοξενήσει περισσότερους από 3,6 εκατομμύρια εγγεγραμμένους πρόσφυγες από τη Συρία και περίπου 370.000 εγγεγραμμένους πρόσφυγες από άλλες χώρες, γεγονός που την καθιστά ως την μεγαλύτερη κοινότητα προσφύγων στον κόσμο. Η Τουρκία και η ΕΕ βασίστηκαν περαιτέρω στη γόνιμη συνεργασία στο πλαίσιο του Μηχανισμού Διευκόλυνσης για τους πρόσφυγες στην Τουρκία. Ο πλήρης επιχειρησιακός προϋπολογισμός της διευκόλυνσης της ΕΕ για τους πρόσφυγες στην Τουρκία δεσμεύτηκε μέχρι το τέλος του 2019. Από συνολικά 6 δισ. ευρώ, τα 5,1 δισ. ευρώ έχουν συμβληθεί, εκ των οποίων εκταμιεύθηκαν 3,8 δισ. ευρώ. Συνολικά, η δήλωση Μαρτίου 2016 ΕΕ-Τουρκίας συνέχισε να αποφέρει αποτελέσματα και με τα δύο μέρη να ανανεώνουν τη δέσμευσή τους για την αποτελεσματική εφαρμογή της.⁵⁵

Το πρώτο εξάμηνο του 2020 χαρακτηρίστηκε από τον καταστροφικό αντίκτυπο της πανδημίας COVID-19. Η ΕΕ ανακατεύθυνε τα κονδύλια της ΕΕ αξίας 83 εκατομμυρίων ευρώ για να υποστηρίξει την αντιμετώπιση του COVID-19 στην Τουρκία, κυρίως για να

---

⁵² Lenzu, M. 2019, *Turkey's illegal drilling activities in the Eastern Mediterranean: Council adopts conclusions*. European Council, viewed 26 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/10/14/council-conclusions-on-turkey-s-illegal-drilling-activities-in-the-eastern-mediterranean/>

⁵³ European Commission, 2020, *Turkey 2020 Report* (SWD (2020) 355 final). ό.π.

⁵⁴ Lenzu, M. 2019, *Turkey's illegal drilling activities in the Eastern Mediterranean: Council adopts conclusions*, ό.π.

⁵⁵ European Commission, 2020, *Turkey 2020 Report* (SWD (2020) 355 final), ό.π.

υποστηρίξει τους πιο ευάλωτους πρόσφυγες, και συμφώνησε να επεκτείνει την εφαρμόσιμη περίοδο για ορισμένα προγράμματα του Μηχανισμού Προενταξιακής Βοήθειας (IPA).⁵⁶ Στο πλαίσιο του μηχανισμού διευκόλυνσης για τους πρόσφυγες στην Τουρκία, η Επιτροπή ξεκίνησε αμέσως δραστηριότητες για την ευαισθητοποίηση σχετικά με τον πληθυσμό των προσφύγων που είναι από τα πιο ευάλωτα άτομα. Μια συμφωνία επιτεύχθηκε με την τουρκική κυβέρνηση για να κινητοποιήσει αποταμιεύσεις υπό το πλαίσιο του μηχανισμού διευκόλυνσης ώστε να υποστηριχθεί η εθνική ανταπόκριση στον COVID-19. Η Τουρκία δεσμεύτηκε να συνδράμει με 75 εκατομμύρια ευρώ, ως συνεισφορά για την υποστήριξη της αναζήτησης εμβολίου στην παγκόσμια σύνοδο κορυφής για την ανταπόκριση του COVID-19 που πραγματοποιήθηκε στις 4 Μαΐου. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συνέστησε ότι η λήψη έκτακτων μέτρων στο πλαίσιο της πανδημίας του COVID-19 πρέπει να είναι ανάλογη, πως πρέπει να περιορίζεται στα αναγκαία και αλλά και πως υπάρχει χρονικός περιορισμός, ώστε το κράτος δικαίου και τα πρότυπα δημοκρατικών και ανθρωπίνων δικαιωμάτων να γίνουν σεβαστά.

Στις αρχές Μαρτίου 2020, ωστόσο, η Τουρκία ενθάρρυνε ενεργά μετανάστες και πρόσφυγες να ακολουθήσουν το χερσαίο δρόμο προς την Ευρώπη μέσω Ελλάδας. Αργότερα τον ίδιο μήνα, οι τουρκικές αρχές οργάνωσαν τη μεταφορά των μεταναστών και προσφύγων πέρα από τη συνορεύουσα περιοχή με την Ελλάδα και έκλεισε τα σύνορα με την Ελλάδα και τη Βουλγαρία πέραν της εμπορικής κυκλοφορίας λόγω του ξεσπάσματος της πανδημίας COVID-19. Στις 9 Μαρτίου οι Πρόεδροι κ. Charles Michel και κα Ursula von der Leyen συναντήθηκαν στις Βρυξέλλες με τον Πρόεδρο κ. Recep Tayyip Erdoğan, σε συνέχεια της επίσκεψης του Προέδρου κ. Michel στην Άγκυρα στις 4 Μαρτίου 2020.

Οι ηγέτες συζήτησαν για τις διμερείς σχέσεις, την εφαρμογή της δήλωσης μεταξύ ΕΕ-Τουρκίας για τη μετανάστευση, την ασφάλεια και τη σταθερότητα στην περιοχή και την κρίση στη Συρία.⁵⁷ Η Τουρκία ζήτησε, επίσης, μια νέα συμφωνία για την αντικατάσταση της δήλωσης Μαρτίου 2016. Μετά τη συνάντηση της Προέδρου της Ευρωπαϊκής

---

⁵⁶ European Commission, 2020, *Turkey 2020 Report* (SWD (2020) 355 final), ό.π.

⁵⁷ Leyts, B., & Taveriti, A. 2020, *EU-Turkey leaders' meeting, 9 March 2020*, European Council, viewed 26 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2020/03/09/>

Επιτροπής και του Προέδρου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου με τον Τούρκο Πρόεδρο στις 9 Μαρτίου 2020, και οι δύο πλευρές συμμετείχαν σε μια διαδικασία απολογισμού της εφαρμογής της δήλωσης ΕΕ-Τουρκίας. Η ΕΕ αποφάσισε να κινητοποιήσει επιπλέον 485 εκατομμύρια ευρώ από τον προϋπολογισμό του 2020 για τη διασφάλιση της συνέχειας των εμβληματικών έργων που χρηματοδοτούνται στο πλαίσιο του μηχανισμού διευκόλυνσης 2016-19 για την παροχή βασικών αναγκών στους πρόσφυγες και την πρόσβαση στην εκπαίδευση.⁵⁸

Τον Απρίλιο και τον Αύγουστο του 2020 ορισμένα κράτη μέλη έθεσαν το ζήτημα της επιδείνωσης της κατάστασης στην Ανατολική Μεσόγειο και των σχέσεων με την Τουρκία. Κατά το Συμβούλιο Εξωτερικών Υποθέσεων (ΣΕΥ) της 13^{ης} Ιουλίου είχε συμφωνηθεί ο ύπατος εκπρόσωπος της ΕΕ Josep Borrell να καταρτίσει έναν κατάλογο πιθανών κυρώσεων κατά της Τουρκίας σε περίπτωση που συνεχίσει την παράνομη δραστηριότητά της στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Παρόλα αυτά, υπήρξαν και χώρες όπως η Γερμανία αλλά και άλλοι παίκτες όπως η Ισπανία και η Ιταλία που εξακολουθούν να πιστεύουν πως η αναζήτηση διαύλων επικοινωνίας με την Τουρκία.⁵⁹ Την επομένη, ο Ύπατος Εκπρόσωπος της Ένωσης για Θέματα Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας παρουσίασε μια κλιμακούμενη λίστα πιθανών κυρώσεων που θα επιβληθούν στην Άγκυρα αν επιμείνει στις παράνομες δραστηριότητές της στην Ανατολική Μεσόγειο.

Αναλυτικότερα, οι κυρώσεις περιλάμβαναν τη διεύρυνση της λίστας ατόμων που έχουν εμπλοκή στις παράνομες ενέργειες της Άγκυρας (μάλιστα ο ύπατος εκπρόσωπος μίλησε για «πολιτική συναίνεση» για την προσθήκη ατόμων στη λίστα που σχετίζεται με τις παράνομες γεωτρήσεις στην κυπριακή ΑΟΖ). Πέραν αυτού, είπε, μπορεί να συμπεριλάβουν περιουσιακά στοιχεία (όπως «πλοία», διευκρίνισε) και την απαγόρευση πρόσβασής τους σε ευρωπαϊκές υποδομές, κεφάλαια και τεχνολογία. Ακόμη, προσέθεσε πως υπάρχει και η δυνατότητα επιβολής κυρώσεων σε τομεακό επίπεδο, που θα αφορούν «τους τομείς της τουρκικής οικονομίας που είναι πιο στενά συνδεδεμένοι με την

---

⁵⁸ Leyts, B., & Taverriti, A. 2020, ό.π.

⁵⁹ Παλαιολόγος, Γ. 2020, Στο τραπέζι των Ευρωπαίων ΥΠΕΞ οι κυρώσεις στην Τουρκία. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*. Τελευταία πρόσβαση 1 Οκτωβρίου 2021, από τον ιστότοπο <https://www.kathimerini.gr/politics/1093618/sto-trapezi-ton-eyropaion-ypex-oi-kyroseis-stin-toyrkia/>

ευρωπαϊκή οικονομία». Στα πιο αυστηρά μέτρα συγκαταλέγεται η απαγόρευση πωλήσεων και εξαγωγών υλικών και εξοπλισμού σχετικών με έρευνες στον ενεργειακό τομέα· η απαγόρευση δανεισμού από κρατικές τράπεζες της ΕΕ προς την Τουρκία· η δυνατότητα περαιτέρω μείωσης των κοινοτικών κονδυλίων που λαμβάνει η Άγκυρα· και η εξέταση της απαγόρευσης ταξιδιών (travel ban) προς την ΕΕ.⁶⁰

Ο κ. Borrell κάλεσε την Τουρκία να σταματήσει τις μονομερείς ενέργειες και τόνισε πως η αποκλιμάκωση αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την συνέχιση του υψηλού διαλόγου με την Τουρκία. Η προθεσμία που ουσιαστικά τέθηκε είναι η 24^η Σεπτεμβρίου, ημερομηνία έναρξης της έκτακτης Συνόδου Κορυφής της ΕΕ με αντικείμενο τις σχέσεις με την Τουρκία. Σε αντίθετη περίπτωση, η ΕΕ θα ξεκινήσει την συζήτηση περί κυρώσεων. Στις 24 και 25 Σεπτεμβρίου ενόψει της Συνόδου κορυφής, ο Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Charles Michel δήλωσε: *«Θα προσδιορίσουμε εργαλεία για την εξωτερική πολιτική μας, μια προσέγγιση “μαστίγιου και καρότου” – ποια εργαλεία να χρησιμοποιήσουμε για να βελτιώσουμε τη σχέση και με ποια εργαλεία να αντιδράσουμε, αν δεν γίνουμε σεβαστοί»,* παράλληλα πρότεινε τη διεξαγωγή μιας πολυμερούς διάσκεψης, με τη συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων χωρών για τις αναταράξεις στην Ανατολική Μεσόγειο.⁶¹

Την 1^η και 2^η Οκτωβρίου 2020 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο επιβεβαίωσε την πλήρη αλληλεγγύη του προς την Ελλάδα και την Κύπρο και τόνισε ότι στρατηγικό συμφέρον της ΕΕ είναι ένα σταθερό και ασφαλές περιβάλλον στην Ανατολική Μεσόγειο και η ανάπτυξη μιας συνεργατικής και αμοιβαίως επωφελοδούς σχέσης με την Τουρκία αλλά και να την αποτρέψει από το να συνεχίσει τις έρευνες στα διαφιλονικούμενα ύδατα.⁶² Δύο εβδομάδες αργότερα, όπως αποδείχθηκε η ευρωπαϊκή στρατηγική καρότου και μαστίγιου της Ευρώπης απέτυχε, παρόλο που πριν την σύνοδο η Τουρκία απέσυρε το Ουζ Ρεϊς υπό την απειλή των οικονομικών κυρώσεων. Οι ηγέτες της ΕΕ εξέφρασαν τη λύπη τους για

---

⁶⁰ Παλαιολόγος, Γ. 2020, Βεντάλια κλιμακούμενων κυρώσεων για Τουρκία. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*. Τελευταία πρόσβαση 1 Οκτωβρίου 2021, από τον ιστότοπο <https://www.kathimerini.gr/politics/1093817/ventalia-klimakoymenon-kyroseon-gia-toyrkia/>

⁶¹ Baczynska, G. 2020, EU to hone "carrot and stick" line on Turkey at summit - top official. *Reuters*, viewed 1 October 2021, <https://www.reuters.com/article/eu-turkey-int-idUSKBN25V1OP>

⁶² Leyts, B., & Azofra, E. 2020, *Special European Council, 1-2 October 2020*, European Council, viewed 26 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2020/10/01-02/>

τις νέες μονομερείς και προκλητικές ενέργειες της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο. Ζήτησαν επιτακτικά τον σεβασμό των αποφάσεων 550 και 789 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών και υπογράμμισαν τη σημασία του καθεστώτος των Βαρωσίων. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ζήτησε επιτακτικά από την Τουρκία να θέσει τέλος στις ενέργειες αυτές και να εργαστεί για την εκτόνωση της έντασης με συνέπεια και συνέχεια.⁶³

Κατά την βιντεοδιάσκεψή τους τον Νοέμβριο του 2020, οι ηγέτες της ΕΕ καταδίκασαν εκ νέου τις μονομερείς ενέργειες της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο. Τον Δεκέμβριο του 2020 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο σημείωσε την απόσυρση του τουρκικού σκάφους *Ouz Reis* και ενέμεινε στη θέση του για συνεχή αποκλιμάκωση ώστε να καταστεί δυνατή η ταχεία επανέναρξη των άμεσων διερευνητικών συνομιλιών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Ακόμη, οι ηγέτες της ΕΕ επιβεβαίωσαν εκ νέου ότι αποτελεί στρατηγικό συμφέρον για την ΕΕ η ανάπτυξη μιας συνεργατικής και αμοιβαία επωφελούς σχέσης με την Τουρκία και τόνισαν ότι είναι σημαντικό να παραμείνουν ανοικτοί οι διάυλοι επικοινωνίας μεταξύ της ΕΕ και της Τουρκίας.⁶⁴

Στις 22 Μαρτίου 2021, το Συμβούλιο Εξωτερικών Υποθέσεων αξιολόγησε τις σχέσεις ΕΕ-Τουρκίας με βάση την κοινή έκθεση του ύπατου εκπροσώπου και της Επιτροπής με τίτλο «Η κατάσταση των πολιτικών, οικονομικών και εμπορικών σχέσεων ΕΕ-Τουρκίας». Η έκθεση αυτή εκπονήθηκε ενόψει της βιντεοδιάσκεψης των μελών του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στις 25-26 Μαρτίου και βασίζεται στα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Δεκεμβρίου 2020.⁶⁵ Τα αίτια, όμως, εντοπίζονται στη πρόσφατη συμπεριφορά της Τουρκίας και τις μονομερείς της ενέργειες γενικότερα στην Ανατολική Μεσόγειο και συγκεκριμένα λόγω των γεγονότων στον Έβρο τέλη Φεβρουαρίου του 2020, τις έρευνες του *Ouz Reis* και την αμφισβήτηση των κυριαρχικών δικαιωμάτων τόσο της Δημοκρατίας της Κύπρου, όσο και της Ελλάδας, αλλά και του τούρκο-λιβυκού μνημονίου.

---

⁶³ Leyts, B., & Azofra, E. 2020, *European Council, 15-16 October 2020*, European Council, viewed 26 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2020/10/15-16/>

⁶⁴ Leyts, B., & Azofra, E. 2020, *European Council, 10-11 December 2020*, European Council, viewed 26 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2020/12/10-11/>

⁶⁵ Lenzu, M. 2021, *Foreign Affairs Council, 22 March 2021*, European Council, viewed 5 October 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2021/03/22/>

Γενικότερα, οι υπουργοί έκριναν ότι η έκθεση αποτελεί καλή βάση για τις συζητήσεις στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο καθότι χαρακτηρίζεται για την αντικειμενικότητά της αλλά και για την διπλή προσέγγιση της Τουρκίας στο πλαίσιο του καρότου και του μαστίγιου με μια θετική ατζέντα για την αναθέρμανση των δύο σχέσεων αλλά και κυρώσεων σε περίπτωση μη συμμόρφωσης. Συγκεκριμένα, ο κος Borrell δήλωσε ότι: «*διαπιστώνουμε κάποια θετικά σημάδια στην τουρκική συμπεριφορά προς την κατεύθυνση της αποκλιμάκωσης και κυρίως την αναστολή των γεωτρήσεων στην Ανατολική Μεσόγειο και την αποφυγή επιθετικής ρητορικής. Ωστόσο, η διαδικασία της αποκλιμάκωσης είναι εύθραυστη και η προσπάθεια πρέπει να είναι διαρκής*».⁶⁶ Αν και ο ύπατος εκπρόσωπος διατήρησε μια επικριτική στάση σχετικά με την εσωτερική κατάσταση στην Τουρκία και τις απειλές προς το φιλοκουρδικό κόμμα της αντιπολίτευσης (HPD), όσο και για την αποχώρηση της χώρας από την σύμβαση της Κωνσταντινούπολης κατά της βίας εναντίον των γυναικών.

Αρχικά, τονίζεται πως σε περίπτωση που η Τουρκία τηρήσει τις δεσμεύσεις της, η ΕΕ τάσσεται υπέρ της συνεργασίας μαζί της σε διάφορους τομείς. Αυτοί οι τομείς έχουν να κάνουν με το μεταναστευτικό, η οικονομική συνεργασία, η επικοινωνία και η κινητικότητα. Αναλυτικότερα, όπως παρατίθεται στην έκθεση του Borrell, τα μέτρα αυτά περιλαμβάνουν:⁶⁷

1. Αποτελεσματικότερη και αμοιβαία επωφελή εφαρμογή των βασικών τομέων της δήλωσης ΕΕ-Τουρκίας του 2016, ιδίως όσον αφορά τη διαχείριση της μετανάστευσης. Αυτό θα σήμαινε ειδικότερα ότι η Τουρκία θα επαναλάβει χωρίς περαιτέρω καθυστέρηση τη διαδικασία επιστροφών από τα ελληνικά νησιά, αρχής

---

⁶⁶ Μπέλλος, Ν. 2021, Σχέσεις ΕΕ-Τουρκίας: Μια στο καρφί και μια στο πέταλο | DW | 22.03.2021. Τελευταία πρόσβαση 5 Οκτωβρίου 2021, από τον ιστότοπο <https://www.dw.com/el/%CF%83%CF%87%CE%AD%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CE%B5%CE%B5-%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%BA%CE%AF%CE%B1%CF%82-%CE%BC%CE%B9%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%BF-%CE%BA%CE%B1%CF%81%CF%86%CE%AF-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%BC%CE%B9%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%BF-%CF%80%CE%AD%CF%84%CE%B1%CE%BB%CE%BF/a-56954772>

⁶⁷ EUROPEAN COMMISSION, 2021, *JOINT COMMUNICATION TO THE EUROPEAN COUNCIL State of play of EU-Turkey political, economic and trade relations* (JOIN (2021)8 final/2), Brussels, Διατίθεται από τον <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/2133b382-8b21-11eb-b85c-01aa75ed71a1>

γενομένης με τους 1450 επαναπατριζόμενους των οποίων τα ένδικα μέσα έχουν εξαντληθεί.

2. Από την άλλη πλευρά, τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να επιταχύνουν τις επανεγκαταστάσεις από την Τουρκία στην Ένωση, με βάση την πρόοδο που έχει σημειωθεί μέχρι στιγμής. Θα πρέπει να ληφθούν υπόψη ιδίως οι πλέον ευάλωτες ομάδες Σύρων προσφύγων στην Τουρκία.
3. Η ενίσχυση των ήδη σημαντικών οικονομικών δεσμών μας είναι άλλη μία επωφελής κατάσταση και για τις δύο πλευρές, ιδίως στο σημερινό δύσκολο οικονομικό κλίμα. Στο επίκεντρο αυτής της προσπάθειας θα βρίσκονται ο εκσυγχρονισμός και η επέκταση του πεδίου εφαρμογής της τρέχουσας τελωνειακής ένωσης ΕΕ-Τουρκίας, 18 όπως έχει ήδη προτείνει η Επιτροπή. Με τον τρόπο αυτό εξασφαλίζεται επίσης ένα κατευθυντήριο πλαίσιο για την πραγματοποίηση οικονομικών μεταρρυθμίσεων στην Τουρκία. Τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να συμφωνήσουν επί των διαπραγματευτικών οδηγιών και να εξουσιοδοτήσουν την Επιτροπή να αρχίσει διαπραγματεύσεις για τον εν λόγω εκσυγχρονισμό, υπό την προϋπόθεση ότι η Τουρκία θα λάβει συγκεκριμένα μέτρα για την εξάλειψη των υφιστάμενων εμπορικών φραγμών.
4. Η διατήρηση ανοικτών διαύλων επικοινωνίας είναι χρήσιμη — μεταξύ άλλων για τη στήριξη των οικονομικών και τομεακών μεταρρυθμιστικών δεσμεύσεων της Τουρκίας. Ως εκ τούτου, θα μπορούσαν να δρομολογηθούν εκ νέου οι διάλογοι υψηλού επιπέδου που είχαν προηγουμένως ανασταλεί, σχετικά με την οικονομία, την ενέργεια, τις μεταφορές, τις πολιτικές εξελίξεις, την εξωτερική πολιτική και την πολιτική ασφάλειας, και να ξεκινήσουν διάλογοι και για άλλα θέματα, όπως η πράσινη συμφωνία/η κλιματική αλλαγή, η εσωτερική ασφάλεια, οι διαθρησκευτικές σχέσεις και ο πολιτισμός.
5. Η αύξηση των διαπροσωπικών επαφών είναι ένα ακόμη μέτρο οικοδόμησης εμπιστοσύνης. Η Επιτροπή προτίθεται να συνεχίσει να διευκολύνει τη συμμετοχή

της Τουρκίας στην επόμενη γενιά προγραμμάτων της ΕΕ, όπως το Erasmus+, το πρόγραμμα «Ορίζων Ευρώπη» κ.λπ. στο πλαίσιο του νέου πολυετούς δημοσιονομικού πλαισίου. Η Επιτροπή παραμένει πρόθυμη να παρέχει στην Τουρκία συμβουλές σχετικά με τις λεπτομέρειες των εκκρεμών κριτηρίων αναφοράς που ορίζονται στον χάρτη πορείας για την ελευθέρωση του καθεστώτος θεωρήσεων.

Σε περίπτωση, όμως, που η Τουρκία συνεχίσει τις μονομερείς ενέργειες, παραβιάζοντας το διεθνές δίκαιο και προκαλώντας ζημίες στα ζωτικά συμφέροντα των κρατών-μελών της ΕΕ αντί να δημιουργήσει μια εποικοδομητική συνεργασία, τα κυρωτικά μέτρα που θα ακολουθήσουν είναι οικονομικής και πολιτικής φύσεως και κλιμακούμενου και αναστρέψιμου χαρακτήρα που θα περιορίσουν την Τουρκία. Τα μέτρα αυτά περιλαμβάνουν:⁶⁸

1. την έγκριση των πρόσθετων καταχωρίσεων που συμφωνήθηκαν ήδη από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Δεκεμβρίου·
2. τα περιοριστικά μέτρα στο πλαίσιο των υφιστάμενων πλαισίων κυρώσεων θα μπορούσαν να ενισχυθούν και να εξεταστεί το ενδεχόμενο να συμπεριληφθούν νομικές οντότητες·
3. περαιτέρω περιορισμούς στην οικονομική συνεργασία ΕΕ-Τουρκίας, συμπεριλαμβανομένων των δραστηριοτήτων της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων και άλλων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων·
4. μέτρα που στοχεύουν άλλους τομείς που είναι σημαντικοί για την τουρκική οικονομία, όπως η απαγόρευση παροχής τουριστικών υπηρεσιών, οι αρνητικές ταξιδιωτικές συμβουλές από τα κράτη μέλη κ.λπ.

---

⁶⁸ EUROPEAN COMMISSION, 2021, *JOINT COMMUNICATION TO THE EUROPEAN COUNCIL State of play of EU-Turkey political, economic and trade relations* (JOIN (2021)8 final/2). ό.π.

5. πρόσθετα μέτρα της ΕΕ στον τομέα της ενέργειας και τους συναφείς τομείς, όπως απαγορεύσεις εισαγωγών/εξαγωγών για ορισμένα αγαθά και τεχνολογίες.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί πως σύμφωνα με τα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Δεκεμβρίου 2020, η Επιτροπή θα καταρτίσει επίσης άμεσα εναλλακτικές λύσεις για τη συνέχιση της χρηματοδότησης των προσφύγων και των κοινοτήτων υποδοχής στην Τουρκία. Η πράξη αυτή της ΕΕ αιτιολογείται ως μια επένδυση που αποσκοπεί στην σταθερότητα και την αλληλεγγύη λόγω του αυξημένου φόρτου της Τουρκίας, καθότι η ΕΕ κρίνει πως ως προς την προσφυγική κρίση η ΕΕ έχει μια επιτυχής συνεργασία με την Τουρκία.

Κατά τη βιντεοδιάσκεψη που πραγματοποιήθηκε στις 25 Μαρτίου του 2021, οι ηγέτες της ΕΕ χαιρέτισαν την αποκλιμάκωση που επήλθε με τη διακοπή των παράνομων δραστηριοτήτων γεώτρησης, την επανέναρξη των διμερών συνομιλιών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας και τις προσεχείς συνομιλίες για το Κυπριακό υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών. Εάν η αποκλιμάκωση διατηρηθεί και η Τουρκία τηρήσει εποικοδομητική στάση, και με την επιφύλαξη των προϋποθέσεων που αναφέρονται σε προηγούμενα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, η ΕΕ είναι έτοιμη να συζητήσει με την Τουρκία κατά τρόπο σταδιακό, αναλογικό και αναστρέψιμο για την ενίσχυση της συνεργασίας και να λάβει περαιτέρω αποφάσεις κατά τη σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου τον Ιούνιο του 2021.⁶⁹

Οι ηγέτες κάλεσαν την Τουρκία να απέχει από νέες προκλήσεις ή ενέργειες που παραβιάζουν το διεθνές δίκαιο. Σε αντίθετη περίπτωση, η ΕΕ είναι έτοιμη να χρησιμοποιήσει τα μέσα και τις επιλογές που έχει στη διάθεσή της για να υπερασπιστεί τα συμφέροντά της και τα συμφέροντα των κρατών μελών της καθώς και για να διαφυλάξει την περιφερειακή σταθερότητα.

---

⁶⁹ Leyts, B., & Azofra, E. 2021, *Video conference of the members of the European Council, 25 March 2021*, European Council, viewed 26 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2021/03/25/>

Στις 6 Απριλίου 2021 οι Πρόεδροι Charles Michel και Ursula von der Leyen συναντήθηκαν στην Άγκυρα με τον Πρόεδρο Recep Tayyip Erdoğan. Της επίσκεψης προηγήθηκε βιντεοδιάσκεψη που πραγματοποιήθηκε στις 21 Μαρτίου 2021, κατά την οποία συζήτησαν την κατάσταση στην Ανατολική Μεσόγειο και την πορεία των σχέσεων ΕΕ-Τουρκίας.

Η πρόεδρος της Επιτροπής Ursula von der Leyen δήλωσε χαρακτηριστικά: «*Εάν η Τουρκία δεν προχωρήσει εποικοδομητικά, εάν επιστρέψει σε μονομερείς ενέργειες η προκλήσεις ειδικά στην Ανατολική Μεσόγειο, θα διακόψουμε τα μέτρα συνεργασίας*».⁷⁰ Ο Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, Charles Michel, δήλωσε πως η ΕΕ είναι έτοιμη να παρουσιάσει στον Πρόεδρο Erdoğan μια θετική ατζέντα που βασίζεται σε τρεις πυλώνες: την οικονομική συνεργασία, τη μετανάστευση, τις διαπρωσωπικές επαφές και την κινητικότητα. Η ατζέντα αυτή παρουσιάστηκε αναλυτικότερα στη σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου τον Ιούνιο που ακολούθησε.

Στις 22 Απριλίου 2021, πραγματοποιήθηκε μια έκτακτη συνεδρίαση του Συμβουλίου Εξωτερικών υποθέσεων για την Τουρκία. Στην έκθεση που προέκυψε οι ευρωβουλευτές καλούν την Τουρκία να αποδείξει αξιόπιστα την ειλικρίνεια της δέσμευσής της στην πορεία προς την ΕΕ, εάν η τρέχουσα αρνητική τάση δεν αντιστραφεί επείγοντως και με συνέπεια, η Επιτροπή θα πρέπει να συστήσει την επίσημη αναστολή των ενταξιακών διαπραγματεύσεων, επιμένουν οι ευρωβουλευτές.⁷¹ Η έκθεση υιοθετήθηκε με 49 ψήφους υπέρ, 4 κατά και 14 αποχές.⁷² Συγκεκριμένα, η έκθεση αυτή σχετικά με την εξωτερική

---

⁷⁰ Τα ελληνοτουρκικά και το μέλλον των σχέσεων ΕΕ-Τουρκίας | DW | 05.04.2021, 2021. Τελευταία πρόσβαση 7 Οκτωβρίου 2021, από τον ιστότοπο <https://www.dw.com/el/%CF%84%CE%B1-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%BF%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%BA%CE%B9%CE%BA%CE%AC-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%84%CE%BF-%CE%BC%CE%AD%CE%BB%CE%BB%CE%BF%CE%BD-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CF%83%CF%87%CE%AD%CF%83%CE%B5%CF%89%CE%BD-%CE%B5%CE%B5-t%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%BA%CE%AF%CE%B1%CF%82/a-57101423>

⁷¹ Σε ιστορική καμπή οι σχέσεις ΕΕ-Τουρκίας αναφέρει έκθεση της Ευρωβουλής | ΤΑ ΝΕΑ, 2021. Τελευταία πρόσβαση 7 Οκτωβρίου 2021, από τον ιστότοπο <https://www.tanea.gr/2021/04/23/world/se-istoriki-krisimi-kampi-oi-sxeseis-ee-tourkias-anaferi-ekthesi-tis-eyrouvoulis/>

⁷² ΕΕ: Οι σχέσεις Ευρωπαϊκής Ένωσης-Τουρκίας σε ιστορικό χαμηλό, 2021, *Capital*. Τελευταία πρόσβαση 7 Οκτωβρίου 2021, από τον ιστότοπο <https://www.capital.gr/diethni/3541156/ee-oi-sxeseis-europaikis-enosis-tourkias-se-istoriko-xamilo>

πολιτική αναφέρει πως η εχθρική εξωτερική πολιτική της Τουρκίας προς την Ελλάδα και την Κύπρο έχουν φέρει τις σχέσεις ΕΕ - Τουρκίας σε ιστορικά χαμηλό σημείο και συγχρόνως καταδικάζει και την Τουρκία για την εμπλοκή της σε Συρία, Λιβύη και Αζερμπαϊτζάν.

Όσον αφορά το κράτος δικαίου και τα θεμελιώδη δικαιώματα παρατηρείται μια οπισθοχώρηση που επιβραδύνει την ενταξιακή διαδικασία. Γι' αυτόν τον λόγο, γίνεται έκκληση από τους ευρωβουλευτές να τηρήσει η Τουρκία τις δεσμεύσεις της. Παρόλα αυτά, η κοινωνικά των πολιτών φαίνεται να είναι δραστήρια και να συνεχίζει να ασκεί ακόμα κριτική στην κυβέρνηση, ακόμα και αν οι φυλακίσεις των δημοσιογράφων και όσων αντιτίθενται στην κυβερνητική πολιτική δεν έχει πάψει αλλά αντιθέτως γίνεται κατάχρηση. Ως εκ τούτου, συνιστάται στην Επιτροπή η συνέχιση της παροχής οικονομικής στήριξης σε οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών στην Τουρκία.

Τέλος, για το μεταναστευτικό, οι ευρωβουλευτές κάνουν έκκληση συνέχιση στήριξης σε Σύρους πρόσφυγες, ειδικότερα τώρα που οι προκλήσεις έχουν αυξηθεί ακόμα περισσότερο λόγω του κορονοϊού. Σ' αυτό τον τομέα, οι ευρωβουλευτές εκφράζουν την ικανοποίησή τους για τις προσπάθειες που έχουν γίνει στο θέμα αυτό και ενθαρρύνουν την ΕΕ να συνεχίζει να παρέχει την απαραίτητη στήριξη σε Σύρους πρόσφυγες και κοινότητες υποδοχής που βρίσκονται στην Τουρκία.

Τον Ιούνιο του 2021 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο υπενθύμισε το στρατηγικό συμφέρον της ΕΕ για σταθερό και ασφαλές περιβάλλον στην Ανατολική Μεσόγειο και για την ανάπτυξη συνεργατικής σχέσης με την Τουρκία.⁷³ Οι ηγέτες τόνισαν την ανάγκη να διατηρηθεί η αποκλιμάκωση. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο επανέλαβε ότι η ΕΕ είναι έτοιμη να συζητήσει με την Τουρκία κατά τρόπο σταδιακό, αναλογικό και αναστρέψιμο για την ενίσχυση της συνεργασίας σε διάφορους τομείς κοινού ενδιαφέροντος, υπό τις καθορισμένες προϋποθέσεις που τέθηκαν τον Μάρτιο καθώς και σε προηγούμενα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και την έκθεση του Josep Borrell.

---

⁷³ Leyts, B., & Piperidis, S. 2021, *European Council, 24-25 June 2021*, European Council, viewed 26 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2021/06/24-25/>

Οι ηγέτες της ΕΕ σημείωσαν την έναρξη των εργασιών σε τεχνικό επίπεδο σχετικά με την εντολή για τον εκσυγχρονισμό της τελωνειακής ένωσης ΕΕ – Τουρκίας και υπενθύμισε την ανάγκη να αντιμετωπιστούν οι τρέχουσες δυσκολίες στην εφαρμογή της τελωνειακής ένωσης. Σημείωσαν, επίσης, τις προπαρασκευαστικές εργασίες για διαλόγους υψηλού επιπέδου με την Τουρκία σχετικά με θέματα όπως η μετανάστευση, η δημόσια υγεία, το κλίμα, η καταπολέμηση της τρομοκρατίας και περιφερειακά ζητήματα.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο κάλεσε την Επιτροπή να υποβάλει προτάσεις για τη συνέχιση της χρηματοδότησης υπέρ των Σύρων προσφύγων και των κοινοτήτων υποδοχής στην Τουρκία, την Ιορδανία, τον Λίβανο και άλλα σημεία της περιοχής.⁷⁴ Όσον αφορά την Κύπρο, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο υπενθύμισε τα προηγούμενα συμπεράσματά του και δήλωσε ότι παραμένει απολύτως προσηλωμένο στη συνολική διευθέτηση του Κυπριακού στη βάση δικαιοδικής, διζωνικής ομοσπονδίας με πολιτική ισότητα, σύμφωνα με τις σχετικές αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών.

Συνεπώς, εν ολίγοις μπορούμε να πούμε πως παρά τις διαφορές και τις προκλήσεις που έχουν προκύψει η Τουρκία έχει σημαντική γεωστρατηγική σημασία για την Ευρώπη και γι' αυτόν τον λόγο η ΕΕ δεν επιθυμεί να απομακρυνθεί από το πλευρό της Δύσης. Επίσης, σε μερικά θέματα υπάρχει μεγάλος βαθμός αλληλεξάρτησης μεταξύ της ΕΕ και της Τουρκίας, όπως το μεταναστευτικό λόγω χάριν. Μην ξεχνάμε, όμως και πως για την Τουρκία ο μεγαλύτερος εμπορικός συνεργάτης και ξένος επενδυτής είναι η ΕΕ. Γι' αυτόν τον λόγο, η ΕΕ χρησιμοποιεί την μέθοδο του μαστίγιου και του καρότου για να πείσει την Άγκυρα να αναθεωρήσει τη συμπεριφορά της απέναντι στους γείτονές της, αλλά και την απειλή των ζωτικών συμφερόντων της ΕΕ.

Το ένα μέρος, αυτό της προσφοράς, το λεγόμενο «καρότο», είναι η επανέναρξη των διαπραγματεύσεων για την είσοδο της χώρας στην ΕΕ. Ως κίνητρο για την «θετική

---

⁷⁴ Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2021, *Δήλωση των μελών του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, 25 Μαρτίου 2021 (SN 18/21)*. Βρυξέλλες. Διατίθεται από τον ιστότοπο <https://www.consilium.europa.eu/media/49006/250321-vtc-euco-statement-el.pdf>

ατζέντα» οι Ευρωπαίοι προσφέρουν την έναρξη πολιτικού διαλόγου σε υψηλό επίπεδο, τον εκσυγχρονισμό της Τελωνειακής Ένωσης και τέλος πρόσθετα δισ. ευρώ για νέα προγράμματα για τους Σύρους πρόσφυγες στην Τουρκία οι οποίοι αριθμούν περίπου τέσσερα εκατομμύρια.⁷⁵ Το άλλο μέρος, είναι αυτό των κυρώσεων, το μαστίγιο, το πάγωμα των διαπραγματεύσεων ή αντίστοιχα οι απειλές για διακοπή του δανεισμού ή της χρηματοδότησης, ώστε η Τουρκία να υποδείξει καλή συμπεριφορά και να βελτιωθούν οι σχέσεις ΕΕ - Τουρκίας, αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση και αναλόγως με την στάση της Τουρκίας, η ΕΕ ακολουθεί και την αντίστοιχη πολιτική. Παρόλα αυτά, για το συγκεκριμένο σκέλος υπάρχει και η άποψη από μερικά κράτη πως όσο πιέζεται η Τουρκία τόσο και εξακολουθεί να έχει προκλητική και εριστική συμπεριφορά και πως προτεραιότητα θα πρέπει να δοθεί στην αναζήτηση διαύλων επικοινωνίας.

1.2. Η Ανατολική Εταιρική Σχέση

Η Ανατολική Εταιρική Σχέση (ΑΕΣ) αποτελεί τμήμα της ΕΠΓ με έξι μετασοβιετικά κράτη: την Αρμενία, το Αζερμπαϊτζάν, τη Λευκορωσία, τη Γεωργία, τη Μολδαβία και την Ουκρανία (οι ανατολικοί εταίροι). Μέσω της ΕΠΓ, η ΕΕ συνεργάζεται με τους νότιους και ανατολικούς γείτονές της για την επίτευξη της στενότερης δυνατής πολιτικής σύνδεσης και τον μεγαλύτερο δυνατό βαθμό οικονομικής ολοκλήρωσης, προωθώντας βιώσιμες μεταρρυθμιστικές διαδικασίες.⁷⁶ Πρόκειται για μια κοινή πρωτοβουλία που άρχισε να υλοποιείται στη Σύνοδο Κορυφής της Πράγας τον Μάιο 2009, σε συνέχεια σχετικής Δήλωσης του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου τον Μάρτιο 2009. Κύριος στόχος αυτής της στρατηγικής είναι η πολιτική συνεργασία και η σταδιακή οικονομική ενσωμάτωση των έξι εταίρων με την ΕΕ, μέσω της προώθησης πολιτικών και οικονομικών μεταρρυθμίσεων, ενώ δεν συνδέεται με την προοπτική ένταξης.⁷⁷ Οι θεμελιώδεις αξίες της φιλόδοξης αυτής

---

⁷⁵ Τα ελληνοτουρκικά και το μέλλον των σχέσεων ΕΕ-Τουρκίας | DW | 05.04.2021, 2021, ό.π.

⁷⁶ European Council & Council of the EU, 2021, *Eastern Partnership*. Consilium.europa.eu, viewed 11 October 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eastern-partnership/>.

⁷⁷ Ελληνική Δημοκρατία | Υπουργείο Εξωτερικών, 2016, *Εξωτερικές Σχέσεις - Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας: Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας-Ανατολική Εταιρική Σχέση*. Τελευταία πρόσβαση 11 Οκτωβρίου 2021, από τον ιστότοπο <https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stin-ee/exoterikes-skheseis-europaike-politike-geitonias.html?page=1>

συνεργασίας είναι όμοιες μ' αυτές της ΕΠΓ, δηλαδή οι κοινές αξίες και κανόνες, τα αμοιβαία συμφέροντα και οι δεσμεύσεις, καθώς και η κοινή ιδιοκτησία και υπευθυνότητα, όπως αναλύθηκαν παραπάνω.⁷⁸

Ως η ανατολική διάσταση της ΕΠΓ, η ΑΕΣ έχει διττό, διμερή και πολυμερή, χαρακτήρα. Η συνεργασία πραγματοποιείται ομοίως και σε διμερές πλαίσιο με κάθε εταίρο μεμονωμένα αλλά και σε τοπικό επίπεδο ανάλογα με την φύση της δράσης. Το συνολικό πλαίσιο που καθοδηγεί τις σχέσεις μεταξύ της ΕΕ και των έξι Ανατολικών Εταίρων της παρέχεται από τις σχετικές διμερείς συμφωνίες, όπως οι Συμφωνίες Σύνδεσης, καθώς και οι Ατζέντες Σύνδεσης και οι Προτεραιότητες Σύμπραξης (Partnership Priorities) και τα Παραδοτέα της ΕΑΣ για το 2020 (EaP 20 Deliverables for 2020), οι συμφωνίες αυτές ευθυγραμμίζονται με τους τέσσερις βασικούς τομείς προτεραιότητας. Οι τομείς αυτοί είναι: α) η ισχυρότερη οικονομία, β) η ισχυρότερη διακυβέρνηση, γ) η ισχυρότερη συνδεσιμότητα και δ) η ισχυρότερη κοινωνία, που αποβλέπει στην εξάλειψη των ζητημάτων του φύλου, στην κοινωνία των πολιτών και στην στρατηγική επικοινωνία.⁷⁹

Η πολυμερής συνεργασία αποτελεί ένα σημαντικό συστατικό της ΑΕΣ. Οι κύριοι τομείς πολιτικής συνεργασίας συζητούνται σε τέσσερις θεματικές πλατφόρμες: 1) ενδυνάμωση θεσμών και της χρηστής διακυβέρνησης, συμπεριλαμβανομένης της ανθεκτικότητας στις εξωτερικές αλλαγές 2) οικονομική ανάπτυξη και ανάπτυξη εμπορικών δυνατοτήτων μέσω της οικονομικής ενοποίησης και των εμπορικών συμφωνιών, 3) συνδεσιμότητα, ενεργειακή επάρκεια και ασφάλεια, βελτίωση διασυνδέσεων για την ενέργεια και τις μεταφορές, περιβάλλον και κλιματική αλλαγή και 4) κινητικότητα και διαπροσωπικές επαφές μέσω των διαπραγματεύσεων στα πλαίσια των συνομιλιών για τις θεωρήσεις. Οι πλατφόρμες αυτές περιέχουν τα προγράμματα εργασίας όπως ορίζεται κάθε χρόνο σε κάθε σύνοδο κορυφής και αξιολογείται η εξέλιξή τους και η νέα ατζέντα κάθε συνόδου.

---

⁷⁸ European Union External Action Service, 2021. *Eastern Partnership*. EEAS - European External Action Service - European Commission, viewed 11 October 2021, https://eeas.europa.eu/diplomatic-network/european-neighbourhood-policy-enp/419/eastern-partnership_en

⁷⁹ European Union External Action Service, 2021, ό.π.

Πέρα από τις κυβερνήσεις, η ΑΕΣ περιλαμβάνει και την ευρύτερη κοινωνία, μέσω φόρουμ και συναντήσεων για διαβουλεύσεις. Συγκεκριμένα, το Φόρουμ της κοινωνίας των πολιτών της ΑΕΣ (Eastern Partnership Civil Society Forum) διασφαλίζει ότι λαμβάνονται υπόψη οι απόψεις της κοινωνίας των πολιτών, το Συνέδριο Τοπικών & Περιφερειακών Αρχών για την Ανατολική Εταιρική Σχέση (CORLEAP) φέρνει πιο κοντά στους πολίτες την προοπτική των επιπέδων διακυβέρνησης και τις θέσεις των τοπικών και περιφερειακών αρχών, η Κοινοβουλευτική Συνέλευση EURONEST παρέχει μια πλατφόρμα κοινοβουλευτικής εποπτείας της Ανατολικής Εταιρικής Σχέσης και παρουσιάζει τις θέσεις των εθνικών κοινοβουλίων. Επιπλέον, πραγματοποιούνται εκδηλώσεις υψηλού επιπέδου με εκπροσώπους νέων, επιχειρήσεων και ΜΜΕ κάθε δεύτερο χρόνο ενόψει της Συνόδου Κορυφής της Ανατολικής Εταιρικής Σχέσης.⁸⁰

Οι ανατολικοί εταίροι συμμετέχουν επίσης σε πρωτοβουλίες που απευθύνονται σε όλες τις χώρες της ΕΠΓ - όπως το Erasmus+, τα προγράμματα Τεχνικής Βοήθειας και Ανταλλαγής Πληροφοριών (TAIEX), Twinning, SIGMA και την Πλατφόρμα Επενδύσεων Γειτονίας - και τα Προγράμματα Διασυνοριακής Συνεργασίας. Ακόμη, η ΑΕΣ συμβάλει στον συνολικό σκοπό της αύξησης της σταθερότητας, της ευημερίας και της ανθεκτικότητας των γειτόνων της ΕΕ όπως έχει οριστεί στην Παγκόσμια Στρατηγική για την εξωτερική πολιτική και την πολιτική ασφαλείας της ΕΕ και την Έκθεση για την ΕΠΓ του 2015. Υποστηρίζει την επίτευξη πολλών στόχων παγκόσμιας πολιτικής, συμπεριλαμβανομένης της Συμφωνίας του Παρισιού για την Κλιματική Αλλαγή και της Ατζέντας του ΟΗΕ 2030 και των στόχων του για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη.

Από τον Μάρτιο 2009 και την αρχική Σύνοδο Κορυφής της Πράγας πραγματοποιούνται ανά διετία οι Σύνοδοι Κορυφής της ΑΕΣ με σκοπό την επισκόπηση της εξέλιξης της ΑΕΣ και τη θέση των κατευθυντηρίων στόχων της επόμενης διετίας. Έκτοτε η ΑΕΣ έχει εξελιχθεί και η πολιτική της έχει επεκταθεί, εμβαθύνει αλλά και προσαρμόζεται στις προκλήσεις που προκύπτουν ανά τις συγκυρίες. Η ΑΕΣ δημιουργεί ισχυρότερους διαύλους επικοινωνίας μέσω της διοργάνωσης συνόδων κορυφής σε επίπεδο αρχηγών κρατών ή κυβερνήσεων. Ο Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου εκπροσωπεί την ΕΕ

---

⁸⁰ European Union External Action Service, 2021, ό.π.

εξωτερικά σε αυτές τις συνόδους κορυφής, συνήθως δίπλα στον Πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Η ΑΕΣ πραγματοποιεί επίσης ετήσιες συνεδριάσεις των υπουργών Εξωτερικών της ΕΕ και των ανατολικών εταίρων. Αυτές οι συναντήσεις επισυνάπτονται σε Γενικές Υποθέσεις ή Συμβούλιο Εξωτερικών Υποθέσεων.⁸¹

Οι Σύνοδοι Κορυφής που έχουν πραγματοποιηθεί είναι μετά το 2009 στην Πράγα είναι στην Βαρσοβία 2011, στο Βίλνιους 2013, στην Ρίγα 2015, και η τελευταία στις Βρυξέλλες στις 24 Νοεμβρίου 2017. Το σημείο ορόσημο σ' αυτή την ιστορική διαδρομή είναι το 2014 με τις Συμφωνίες Σύνδεσης και τις Συμφωνίες Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας που έφεραν νέα πνοή μεταξύ των σχέσεων μεταξύ ΕΕ και της Γεωργίας, της Μολδαβίας και της Ουκρανίας. Η υπογραφή των Συμφωνιών Σύνδεσης και Προωθημένων και Περιεκτικών Περιοχών Ελεύθερων Συναλλαγών (AA/DCFTAs) της ΕΕ με τις Γεωργία, Δημοκρατία της Μολδαβίας και Ουκρανία, ολοκληρώθηκε στις 27 Ιουνίου 2014, επί Ελληνικής Προεδρίας του Συμβουλίου.⁸²

Συγκεκριμένα, η ΕΕ έχει παρουσιάσει συγκεκριμένες ιδέες για κάθε ανατολική χώρα εταίρο μέσω μιας νέας γενιάς συμφωνιών σύνδεσης. Αυτές οι συμφωνίες αντικαταστάθηκαν από τις Συμφωνίες Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας που συνήφθησαν με χώρες εταίρους στα τέλη της δεκαετίας του 1990. Η ΕΕ έχει διαπραγματευτεί με τους εταίρους της ΑΕΣ μια σειρά συμφωνιών σύνδεσης που παρέχουν: μια ενισχυμένη πολιτική ένωση, αυξημένο πολιτικό διάλογο και βαθύτερη συνεργασία σε θέματα δικαιοσύνης και ασφάλειας. Αποτελούν ένα σχέδιο μεταρρυθμίσεων που θα φέρει τις χώρες εταίρους πιο κοντά στην ΕΕ ευθυγραμμίζοντας τη νομοθεσία και τα πρότυπά τους με εκείνα της ΕΕ. Αυτό θα βελτιώσει τη ζωή των ανθρώπων με απτό τρόπο.

Ένα αξιοσημείωτο παράδειγμα είναι αυτό της απελευθέρωσης των θεωρήσεων που τέθηκε σε ισχύ για τη Γεωργία και την Μολδαβία το 2014 και για την Ουκρανία το 2017,

---

⁸¹ European Council & Council of the EU, 2021, *Eastern Partnership*, ό.π.

⁸² Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείο Εξωτερικών, 2016, *Εξωτερικές Σχέσεις - Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας: Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας-Ανατολική Εταιρική Σχέση*. mfa.gr, ό.π.

ένα μέτρο που στην περίπτωση της Τουρκίας, όπως είδαμε παραπάνω, χρησιμοποιείται ως προσφορά ή ως απειλή κυρώσεων κατά την εξωτερική πολιτική της ΕΕ. Οι συμφωνίες για τη διευκόλυνση των θεωρήσεων και επανεισδοχών προωθούν την κινητικότητα των πολιτών των χωρών των ανατολικών εταίρων και προβλέπουν κανόνες για τη διαχείριση της επιστροφής των παράτυπων μεταναστών. Με τους διαλόγους για την απελευθέρωση των θεωρήσεων, η ΕΕ κάνει σταδιακά βήματα προς τον μακροπρόθεσμο στόχο των ταξιδιών χωρίς βίζα για τους πολίτες ορισμένων εταίρων της ΑΕΣ.

Στο πλαίσιο των συμφωνιών σύνδεσης, η ΕΕ ολοκλήρωσε διαπραγματεύσεις για τις Προωθημένες και Περιεκτικές Περιοχές Ελευθέρου Εμπορίου (DCFTA) με τη Γεωργία, τη Μολδαβία και την Ουκρανία. Αυτές οι συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου αποσκοπούν στην βελτίωση της πρόσβασης σε αγαθά και υπηρεσίες, στη μείωση δασμών, ποσοστώσεων και των εμποδίων στο εμπόριο, όπως και στην εξασφάλιση σταθερού και νομικού περιβάλλοντος και στην εναρμόνιση πρακτικών και κανόνων.

Η παρούσα φάση που βρίσκονται τώρα οι ανατολικοί εταίροι, προκύπτει από την ανασκόπηση της ΕΠΓ του 2015, η οποία επικεντρώθηκε στην ιδιοκτησία και την διαφοροποίηση της πολιτικής και ακολουθήθηκε μια πιο εξατομικευμένη προσέγγιση όσον αφορά τις σχέσεις με την Αρμενία, το Αζερμπαϊτζάν και τη Λευκορωσία. Όπως έχει ήδη αναφερθεί από το 2014 οι Συμφωνίες Σύνδεσης και των Προωθημένων και Περιεκτικών Περιοχών Ελευθέρου Εμπορίου έχουν τεθεί σε εφαρμογή για την Γεωργία, την Μολδαβία και την Ουκρανία. Για την περίπτωση της Αρμενίας έχει μια συνολική και ενισχυμένη συμφωνία εταιρικής σχέσης υπογράφηκε το 2017 στο πλαίσιο της 5^{ης} Ανατολικής Εταιρικής Σχέσης. Την ίδια χρονιά ξεκίνησαν και οι διαπραγματεύσεις για μια νέα ενισχυμένη συμφωνία και με το Αζερμπαϊτζάν. Τέλος, όσον αφορά την Λευκορωσία, η ΕΕ εμβαθύνει με προσεκτικά, προοδευτικά και αμοιβαία βήματα την κρίσιμη σχέση της με την Λευκορωσία. όμως από 28 Ιουνίου 2021 η Λευκορωσία έχει αναστείλει τη συμμετοχή της στην Ανατολική Εταιρική Σχέση.⁸³

---

⁸³ European Council & Council of the EU, 2021, *Eastern Partnership*, ό.π.

Κατά τη Σύνοδο Κορυφής της Ανατολικής Εταιρικής Σχέσης στην Ρίγα στις 20 και 21 Μαΐου 2015 τονίσθηκε η ανάγκη διαφοροποιημένης προσέγγισης, αναλόγως των δυνατοτήτων και αναγκών εκάστου εταίρου. Οι προτεραιότητες που έθεσε η Σύνοδος της Ρίγας αφορούν στην αποτελεσματική εφαρμογή των τριών Συμφωνιών Σύνδεσης, καθώς και στην πρόοδο σε συγκεκριμένους τομείς κατά την επόμενη διετία, έως την επόμενη σύνοδο Κορυφής. Οι ηγέτες επιβεβαίωσαν επίσης τη σημασία της μεταρρυθμιστικής ατζέντας στους ανατολικούς εταίρους και την ανάγκη δημιουργίας ενισχυμένων και πιο διαφανών θεσμών, απαλλαγμένων από τη διαφθορά.⁸⁴

Οι συζητήσεις επικεντρώθηκαν σε έργα πολυμερούς συνεργασίας με στόχο την ενίσχυση των θεσμών και της χρηστής διακυβέρνησης, την ενίσχυση της κινητικότητας και των επαφών μεταξύ των ανθρώπων, την ανάπτυξη των ευκαιριών στην αγορά και την εστίαση στον τομέα της ψηφιακής οικονομίας και την διασφάλιση της ενεργειακής ασφάλειας και την βελτίωση των διασυνδέσεων για ενέργεια αλλά και μεταφορές. Η επίλυση των συγκρούσεων στην περιοχή ήταν επίσης ψηλά στην ατζέντα της συνόδου κορυφής. Όλοι οι συμμετέχοντες στη σύνοδο συμφώνησαν να συνεχίσουν όλες τις προσπάθειες που στοχεύουν στην αποκλιμάκωση και την πολιτική λύση στην κρίση στην Ουκρανία αλλά και την ειρηνική διευθέτηση άλλων ανεπίλυτων συγκρούσεων στην περιοχή.

Ακόμη, η σύνοδος κορυφής στη Ρίγα συνοδεύτηκε από μια σειρά από παράπλευρες εκδηλώσεις. Αυτές οι εκδηλώσεις υποδεικνύουν ότι η ΑΕΣ επεκτείνεται πέρα από τις διακυβερνητικές σχέσεις για τη συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών, των μέσων ενημέρωσης, των επιχειρήσεων και άλλων ενδιαφερομένων. Οι δύο πιο χαρακτηριστικές από αυτές τις πρωτοβουλίες που έλαβαν χώρα ήταν το Επιχειρηματικό φόρουμ της Ανατολικής Εταιρικής Σχέσης (Eastern Partnership Business Forum) αλλά και το τρίτο πρόγραμμα Μακροοικονομικής Χρηματοδοτικής Συνδρομής προς την Ουκρανία.

---

⁸⁴ Laas, J., & Leyts, B. 2021, *Eastern Partnership summit, Riga, 21-22 May 2015*, European Council, viewed 12 October 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2015/05/21-22/>

Στο Επιχειρηματικό Φόρουμ της Ανατολικής Εταιρικής Σχέσης στη Ρίγα, στις 21 Μαΐου 2015, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εγκαινίασε τον μηχανισμό Διευκόλυνσης για τις Μικρές και Μεσαίες Επιχειρήσεις (MME) των Προωθημένων και Περιεκτικών Περιοχών Ελεύθερου Εμπορίου (DCFTA). Η διευκόλυνση αυτή, θα παρέχει επιχορηγήσεις αξίας περίπου 200 εκατομμυρίων ευρώ και αναμένεται να ξεκλειδώσει νέες επενδύσεις αξίας τουλάχιστον 2 δισ. ευρώ για τις MME στις τρεις χώρες των DCFTA: τη Γεωργία, τη Δημοκρατία της Μολδαβίας και την Ουκρανία.⁸⁵ Την επομένη, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και η Ουκρανία υπέγραψαν μνημόνιο συμφωνίας και δανειακή συμφωνία για το τρίτο πρόγραμμα της ΕΕ για τη Μακροοικονομικής Χρηματοδοτική Συνδρομή στην Ουκρανία.⁸⁶

Με το πέρασ του χρόνου, η ΑΕΣ εργάστηκε σχολαστικά για να φέρει πιο κοντά τους ανατολικούς εταίρους με την ΕΕ. Η τελευταία Σύνοδος Κορυφής των Βρυξελλών, που πραγματοποιήθηκε στις 24 Νοεμβρίου 2017, αποτέλεσε φυσική συνέχεια των στόχων που τέθηκαν στη Σύνοδο Κορυφής της Ρίγας. Παράλληλα, σηματοδότησε μια νέα προσέγγιση με την υιοθέτηση μιας κοινής μεταρρυθμιστικής ατζέντας με τον τίτλο «20 Παραδοτέα για το 2020» ('20 deliverables for 2020'), μία δέσμη 20 νέων στόχων (προώθηση ενεργειακής πολιτικής, υποστήριξη της κοινωνίας των πολιτών κ.ο.κ.), προς εφαρμογή μέχρι το 2020.⁸⁷

Η υιοθετηθείσα Κοινή Δήλωση της Συνόδου εδράζεται στις κάτωθι δράσεις: α) ισχυρότερη οικονομία, β) εμπάθυνση της διακυβέρνησης και ενίσχυση θεσμών, γ) ισχυρότερη συνδεσιμότητα και δ) ενδυνάμωση της κοινωνίας, με ενθάρρυνση της κινητικότητας μεταξύ των πληθυσμών. η ΕΕ επιβεβαίωσε τη δέσμευσή της να υποστηρίξει την εδαφική ακεραιότητα, την ανεξαρτησία και την κυριαρχία όλων των εταίρων της. Οι συμμετέχοντες στη σύνοδο ζήτησαν εκ νέου προσπάθειες για την προώθηση της ειρηνικής διευθέτησης

---

⁸⁵ KOCIJANCIC, M., & PADURARU, A. 2015, *EU to unlock €2 billion worth of investment for small businesses in Georgia, Moldova and Ukraine*, Press Corner, viewed 12 October 2021, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_15_5012

⁸⁶ LAMP, A., & BHRKE, J. 2015, *EU and Ukraine sign Memorandum of Understanding for €1.8 billion in financial assistance*, Press Corner, viewed 12 October 2021, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_15_5024

⁸⁷ Eastern Partnership, 2017, *20 Deliverables for 2020: Bringing tangible results for citizens*. consilium.europa.eu. <https://www.consilium.europa.eu/media/31690/eap-generic-factsheet-digital.pdf>

των άλυτων συγκρούσεων στην περιοχή βάσει του διεθνούς δικαίου.⁸⁸ Επιπροσθέτως, τονίστηκε η σημασία της χρηστής διακυβέρνησης, η ανάγκη για καλύτερες και ασφαλέστερες συγκοινωνιακές συνδέσεις, η σημασία της ενεργειακής ασφάλειας, η ανάγκη για περαιτέρω υποστήριξη των ανεξάρτητων μέσων ενημέρωσης και αποκάλυψης της παραπληροφόρησης και η δέσμευση των ηγετών για την προώθηση της κινητικότητας και την ενδυνάμωση της νεολαίας.⁸⁹

Υπό το πλαίσιο της συνόδου κορυφής, η ΕΕ και η Αρμενία υπέγραψαν την Ενισχυμένη Συμφωνία ΕΕ-Αρμενίας, μια συνολική και ενισχυμένη συμφωνία εταιρικής σχέσης και συνήψαν συμφωνία αεροπορίας. Επιπλέον, το διευρωπαϊκό δίκτυο μεταφορών της ΕΕ (TEN-T) επεκτάθηκε στους ανατολικούς εταίρους.⁹⁰ Όπως και κατά την προηγούμενη σύνοδο στην Ρίγα πραγματοποιήθηκαν και άλλες παράλληλες εκδηλώσεις που απέβλεπαν στην ενίσχυση της Κοινής Δήλωσης της παρούσας Συνόδου κατά την διάρκεια της Προεδρίας της Εσθονίας στο Συμβούλιο της ΕΕ. Αναφορικά παρατίθενται: 3^ο φόρουμ νεολαίας της Ανατολικής Εταιρικής Σχέσης, Διάσκεψη των Περιφερειακών και Τοπικών Αρχών για την Ανατολική Εταιρική Σχέση (CORLEAP), 2^η διάσκεψη των μέσων ενημέρωσης της Ανατολικής Εταιρικής Σχέσης, η διάσκεψη της Ανατολικής Εταιρικής Σχέσης με θέμα την ηλεκτρονική εταιρική σχέση, η διάσκεψη της ΕΕ για τη νεολαία, η διάσκεψη της κοινωνίας των πολιτών της Ανατολικής Εταιρικής Σχέσης.⁹¹

Στις 26-27 Οκτωβρίου διεξήχθη το επιχειρηματικό φόρουμ της Ανατολικής Εταιρικής Σχέσης στο Ταλίν. Οι συμμετέχοντες εξέτασαν τρόπους για να επαναπροσδιορίσουν τις διαδικασίες διακυβέρνησης και να δημιουργήσουν μια βάση για την ψηφιακή οικονομία. Οι συζητήσεις επικεντρώθηκαν επίσης στο διασυνοριακό εμπόριο, την εφοδιαστική, το

---

⁸⁸ Azofra, E., & Taverriti, A. 2017, *Eastern Partnership summit, 24 November 2017*, European Council, viewed 12 October 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2017/11/24/>

⁸⁹ Council of the European Union, 2017, *Joint Declaration of the Eastern Partnership Summit (Brussels, 24 November 2017)* (14821/17), Brussels, 24 November, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14821-2017-INIT/en/pdf>

⁹⁰ Official Journal of the European Union, 2017, *COMPREHENSIVE AND ENHANCED PARTNERSHIP AGREEMENT between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and the Republic of Armenia, of the other part* (L 23), Brussels, 26, January, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22018A0126\(01\)&rid=1](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22018A0126(01)&rid=1)

⁹¹ Azofra, E., & Taverriti, A. 2017, *Eastern Partnership summit, 24 November 2017*, ό.π.

ηλεκτρονικό εμπόριο και τη χρηματοδότηση διεθνών επιχειρηματικών δραστηριοτήτων. Στην εκδήλωση συμμετείχαν πάνω από 500 κορυφαίοι επιχειρηματίες, κυβερνητικοί αξιωματούχοι και υπεύθυνοι χάραξης πολιτικών από τις χώρες της ΕΕ και της ΑΕΣ.

Υπό το πλαίσιο της εκδήλωσης αυτής υπεγράφη συμφωνία μεταξύ της ΕΕ και της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων (ΕΤΕΠ). Χάρη στη συμφωνία αυτή, η ΕΤΕΠ μπόρεσε να χορηγήσει τα πρώτα της δάνεια σε εθνικό νόμισμα στην Ουκρανία. Η ΕΤΕΠ και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων (ΕΤΕ) υπέγραψαν επίσης με τοπικές τράπεζες τρεις συμφωνίες εγγυήσεων με κάλυψη από την ΕΕ. Στόχος τους ήταν να ικανοποιήσουν τις επείγουσες ανάγκες των επιχειρήσεων στη Γεωργία, τη Μολδαβία και την Ουκρανία.⁹²

Το 2019 η ΑΕΣ γιόρτασε δέκα χρόνια από την δημιουργία της. Σε αυτό το συγκείμενο, η Επιτροπή διεξήγαγε μια διαβούλευση για το μέλλον της ΑΕΣ. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ενστερνίστηκε αυτήν την προσέγγιση τον Ιούνιο και όρισε στον Ύπατο Εκπρόσωπο της Ένωσης για θέματα Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας και στην Επιτροπή την αρμοδιότητα να αναπτύξουν ένα νέο σύνολο μακροπρόθεσμων πολιτικών στόχων για μετά το 2020. Οι διαβουλεύσεις ήταν ευρείες και χωρίς αποκλεισμούς και έληξαν στις 31 Οκτωβρίου του 2019.

Περισσότερες από 200 συνεισφορές κατατέθηκαν μέσω μιας ειδικά αφιερωμένης ιστοσελίδας επί του θέματος. Οι συνεισφορές ελήφθησαν από όλα τα κράτη-μέλη, τους έξι ανατολικούς εταίρους, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή των Περιφερειών, την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, το Φόρουμ της Κοινωνίας των Πολιτών της Ανατολικής Εταιρικής Σχέσης, τα διεθνή χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, τις οργανώσεις των Ηνωμένων Εθνών και τα ενδιαφερόμενα μέρη της νεολαίας μέσω των Νέων Ευρωπαίων Πρεσβευτών. Ακόμη ελήφθησαν και από δημόσιες αρχές (διεθνείς οργανισμούς, φορείς της ΕΕ, τοπικές και περιφερειακές κυβερνήσεις και κρατικούς φορείς), οργανώσεις της κοινωνίας των

---

⁹² Azofra, E., & Taverriti, A. 2017, *Eastern Partnership summit, 24 November 2017*, ό.π.

πολιτών (συμπεριλαμβανομένων δεξαμενών σκέψης, ακαδημαϊκών ιδρυμάτων, εταίρων της κοινωνίας των πολιτών και επιχειρήσεων), όπως και από μεμονωμένους πολίτες.⁹³

Βάση της ατζέντας για τα 20 Παραδοτέα του 2020, το αποτέλεσμα αυτών των εκτενών διαβουλεύσεων καθενός από τους έξι ανατολικούς εταίρους και πολλών κρατών-μελών της ΕΕ, μια νέα δέσμη μακροπρόθεσμων πολιτικών στόχων παρουσιάστηκε στις 18 Μαρτίου από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή με μια κοινή ανακοίνωση με τίτλο «*Πολιτική για την ανατολική εταιρική σχέση μετά το 2020: Ενίσχυση της ανθεκτικότητας - μια ανατολική εταιρική σχέση που αποφέρει αποτελέσματα για όλους*». Στο πρόγραμμα περιγράφονται πέντε στόχοι πολιτικής: α) ανθεκτικές, βιώσιμες και ολοκληρωμένες οικονομίες, β) θεσμοί λογοδοσίας, κράτος δικαίου και ασφάλεια, γ) περιβαλλοντική ανθεκτικότητα και ανθεκτικότητα στην κλιματική αλλαγή, δ) ψηφιακός μετασχηματισμός και ε) δίκαιες και πολυδεκτικές κοινωνίες.⁹⁴

Στα συμπεράσματα του Συμβουλίου που εγκρίθηκαν στις 11 Μαΐου 2020, το Συμβούλιο εξέφρασε ευρέως την ικανοποίησή του για την κοινή ανακοίνωση. Επιπλέον, τα συμπεράσματα επιβεβαίωσαν τη στρατηγική σημασία της Ανατολικής Εταιρικής Σχέσης και την κοινή δέσμευση για την οικοδόμηση ενός κοινού χώρου κοινής δημοκρατίας, ευημερίας και σταθερότητας. Το Συμβούλιο τόνισε επίσης τη σημασία της μελλοντικής Ανατολικής Εταιρικής Σχέσης για ένα πλαίσιο συνεργασίας πιο στρατηγικό, φιλόδοξο, ευέλικτο και χωρίς αποκλεισμούς, επιτρέποντας στους συμμετέχοντες να αντιμετωπίσουν από κοινού κοινές και παγκόσμιες προκλήσεις σ' ένα ευρύ φάσμα τομέων, ειδικά στην πρωτοφανή κατάσταση που προκαλείται από την πανδημία του COVID-19.⁹⁵

Ως μέρος της παγκόσμιας ανταπόκρισης για την καταπολέμηση της πανδημίας, η ΕΕ υποστηρίζει τους ανατολικούς εταίρους και έχει αναδιανέμει 80 εκατ. ευρώ για τις πιο άμεσες ανάγκες στην Αρμενία, το Αζερμπαϊτζάν, τη Λευκορωσία, τη Γεωργία, τη

---

⁹³ European Union External Action Service, 2021, ό.π.

⁹⁴ European Council, 2021, *Eastern Partnership*, ό.π.

⁹⁵ Lenzu, M. 2020, *Eastern Partnership policy beyond 2020: Council approves conclusions*, European Council, viewed 12 October 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/05/11/eastern-partnership-policy-beyond-2020-council-approves-conclusions/>

Δημοκρατία της Μολδαβίας και την Ουκρανία. Επιπλέον, η ΕΕ θα ανακατευθύνει επίσης τη χρήση υφιστάμενων μέσων αξίας έως και 883 εκατ. ευρώ για να μετριάσει τον κοινωνικοοικονομικό αντίκτυπο της κρίσης του κορονοϊού. Η ΕΕ στηρίζει τις χώρες εταίρους στον τομέα της δημόσιας υγείας, καθώς και στην προσπάθεια να περιορίσουν τις κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις της πανδημίας.⁹⁶

Λόγω της εξάπλωσης του κορονοϊού, η έκτη σύνοδος κορυφής μετατέθηκε για τον Μάρτιο του 2021, ωστόσο για να σημειωθεί η στρατηγική σημασία αυτής της συνεργασίας και ειδικότερα εν καιρώ πανδημίας πραγματοποιήθηκε μια βιντεοδιάσκεψη με τους αρχηγούς κρατών-μελών της ΕΕ και της ΑΕΣ στις 18 Ιουνίου του 2020, μετά από πρόσκληση των Υπουργών Εξωτερικών στις 11 Ιουνίου. Και στις δύο κλήσεις, τα κράτη μέλη της ΕΕ και οι χώρες εταίροι της ΑΕΣ εξέφρασαν την αμοιβαία υποστήριξη και αλληλεγγύη τους κατά τη διάρκεια της πανδημίας του COVID-19. Επιβεβαίωσαν τη δέσμευσή τους προς την ΑΕΣ καθώς και τα θεμελιώδη στοιχεία της.⁹⁷ Επιπλέον, κατά τη βιντεοδιάσκεψη των αρχηγών τέθηκαν οι βάσεις για να αναπτυχθεί ένα νέο σύνολο παραδοτέων που θα εγκριθούν στη φυσική διάσκεψη κορυφής το επόμενο έτος. Για το μέλλον, οι συμμετέχοντες χαιρέτισαν τους πέντε πολιτικούς σκοπούς όπως σκιαγραφήθηκαν στην Κοινή Δήλωση και στα Συμπεράσματα του Συμβουλίου όπως και τόνισαν την ανάγκη να επικεντρωθούν στην ανθεκτικότητα, ως θεμέλια λίθος για την χάραξη πολιτικής μετά το 2020.

Στην παρούσα ανάλυση της ΑΕΣ συναντάμε πιο έντονα το χαρακτηριστικό της προσφοράς για την σύσφιξη των σχέσεων μεταξύ ΕΕ και των ανατολικών εταίρων. Για να εντοπίσουμε όμως και την πολιτική κυρώσεων ως εργαλείο ήπιας ισχύος στον τομέα εξωτερικής πολιτικής της ΕΕ, θα προβούμε σε μια σύντομη μελέτη των σχέσεων της ΕΕ μεμονωμένα με κάθε εταίρο για να δούμε σ' αυτό το πλαίσιο συνεργασίας πότε και αν διακόπτεται το στοιχείο αυτό της προσφοράς-αντιπροσφοράς.

---

⁹⁶ European Council, 2021, *Eastern Partnership*, ό.π.

⁹⁷ European Union External Action Service, 2021, ό.π.

Εάν προβούμε σε ανάλυση των ανατολικών εταίρων, θα εντοπίσουμε μερικά κοινά σημεία μεταξύ τους παρά τις πολιτισμικές τους διαφορές. Αρχικά, όλες αυτές οι χώρες ανήκαν στην Σοβιετική Ένωση, οι οποίες ανέκτησαν αρκετά πρόσφατα την ανεξαρτησία τους από χρονολογικής απόψεως και κατά την πρώτη δεκαετία του 21^{ου} αιώνα παρατηρήθηκαν οι λεγόμενες χρωματιστές επαναστάσεις (βλ. πορτοκαλί επανάσταση, επανάσταση των ρόδων, επανάσταση της τουλίπας, βελουδίνη επανάσταση). Γενικότερα, οι χώρες αυτές αμφιταλαντεύονται μεταξύ της Δύσης, η οποία προσπαθεί να τις προσεγγίσει για να προσδεθούν στο δυτικό άρμα και της ρωσικής επιρροής που χρονολογείται από τις απαρχές της ίδρυσης της Σοβιετικής Ένωσης. Σ' αυτό το πλαίσιο πολιτικού αναβρασμού, πολλοί προσπαθούν να εκμεταλλευτούν την κατάσταση αυτή και να δημιουργήσουν ακόμα περισσότερη πόλωση για να προωθήσουν τις δικές τους σκοπιμότητες, γι' αυτό και παρατηρούνται πολλά περιστατικά νοθείας ή (χρηματικών) σκανδάλων.

Συγκεκριμένα, όσον αφορά την Ουκρανία, μετά τις δηλώσεις διαμαρτυρίας του κινήματος Euromaidan, η ΕΕ έχει προσφέρει πολιτική στήριξη, αλλά και οικονομική μαζί με τα χρηματοπιστωτικά της ιδρύματα και έχουν κινητοποιήσει πάνω από 17 δισ. ευρώ υπό μορφή επιχορηγήσεων και δανείων για τη στήριξη της μεταρρυθμιστικής διαδικασίας στην Ουκρανία.⁹⁸ Σχετικά με το τρίτο πρόγραμμα Μακροοικονομικής Χρηματοδοτικής Συνδρομής προς την Ουκρανία, η τρίτη και τελευταία δόση του προγράμματος ύψους 600 εκατ. ευρώ ακυρώθηκε στις 18 Ιανουαρίου 2018, λόγω μη συμμόρφωσης της Ουκρανίας με τις καθορισμένες προϋποθέσεις της μεταρρυθμιστικής ατζέντας, ως αντίποινα προς την μη τήρηση της δέσμευσής τους.

Ωστόσο, τον Ιούλιο του 2018, η ΕΕ συμφώνησε επί νέου προγράμματος μακροοικονομικής χρηματικής συνδρομής (ΜΧΣ) ύψους 1 δισ. ευρώ. Η πρώτη δόση 500 εκατ. ευρώ του εν λόγω πακέτου εκταμιεύθηκε τον Νοέμβριο του 2018, αφού η Ουκρανία τήρησε τις δεσμεύσεις πολιτικής που είχε συμφωνήσει με την ΕΕ. Όπως φαίνεται η πολιτική καρότου και μαστίγιου σ' αυτή την περίπτωση ήταν αποδοτική. Με την

---

⁹⁸ European Union External Action Service, 2021, *EU-Ukraine relations – factsheet* (160127_00), Brussels, https://eeas.europa.eu/diplomatic-network/european-neighbourhood-policy-enp/4081/eu-ukraine-relations-factsheet_en

αποδέσμευση αυτή, η συνολική αξία των μεταφορών ΜΧΣ προς την Ουκρανία από την ΕΕ από το 2014 και μετά ανήλθε σε 3,8 δισ. ευρώ (από τα 4,4 δισ. ευρώ που δεσμεύθηκαν) και πρόκειται για το μεγαλύτερο ποσό τέτοιας βοήθειας προς οποιαδήποτε μεμονωμένη χώρα-εταίρο.⁹⁹

Παράλληλα, προς απάντηση της παράνομης προσάρτησης της Κριμαίας και της Σεβαστούπολης από τη Ρωσική Ομοσπονδία, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο υιοθέτησε ορισμένους περιορισμούς όσον αφορά τις οικονομικές σχέσεις με την Κριμαία και τη Σεβαστούπολη. Από τον Μάρτιο του 2014 το Συμβούλιο αποφάσισε να δεσμεύσει τα περιουσιακά στοιχεία ατόμων που είναι υπεύθυνα για την υπεξαίρεση ουκρανικών κρατικών κεφαλαίων. Τα μέτρα εφαρμόζονται σε πρόσωπα της ΕΕ και εταιρείες με έδρα την ΕΕ και περιορίζονται στο έδαφος της Κριμαίας και της Σεβαστούπολης. Τα εν λόγω μέτρα περιλαμβάνουν: απαγόρευση εισαγωγής αγαθών από την Κριμαία και τη Σεβαστούπολη, περιορισμούς σχετικά με το εμπόριο και τις επενδύσεις που αφορούν ορισμένους οικονομικούς τομείς και έργα υποδομής, απαγόρευση παροχής τουριστικών υπηρεσιών στην Κριμαία ή τη Σεβαστούπολη και απαγόρευση εξαγωγής ορισμένων αγαθών και τεχνολογιών. Στις 21 Ιουνίου 2021 το Συμβούλιο παρέτεινε τα μέτρα αυτά έως τις 23 Ιουνίου 2022.¹⁰⁰

Μετά την εισβολή της Ρωσίας στις 24 Φεβρουαρίου 2022, οι ανθρωπιστικές ανάγκες στην Ουκρανία αυξήθηκαν σε πρωτοφανή επίπεδα. Η διεθνής κοινότητα ανησυχεί στον μέγιστο βαθμό για τις σημαντικές παραβιάσεις του διεθνούς δικαίου που διαδραματίζονται καθημερινά. Οι συνεχιζόμενες εχθροπραξίες θέτουν σε κίνδυνο τις ζωές αμάχων και προκαλούν σοβαρές ζημιές σε κατοικίες, στο δίκτυο παροχής νερού και ηλεκτρισμού, σχολεία και δομές υγείας. Πολλοί άνθρωποι δεν έχουν πρόσβαση σε βασικές ανάγκες, ενώ η σύγκρουση έχει δημιουργήσει μια μαζική μετατόπιση εσωτερικά και εξωτερικά της χώρας. Περισσότεροι από 2,3 εκατομμύρια άνθρωποι έχουν εγκαταλείψει την Ουκρανία

---

⁹⁹ BREIDTHARDT, A., MCNAMARA, E., & LAMP, A. 2018, *EU approves disbursement of €500 million in Macro-Financial Assistance to Ukraine*. Press corner, viewed 19 October 2021, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_18_6600

¹⁰⁰ European Council, 2021, *EU restrictive measures in response to the crisis in Ukraine*, European Council, viewed 19 October 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/ukraine-crisis/>

από την αρχή του πολέμου. Σύμφωνα με εκτιμήσεις του ΟΗΕ, ο αριθμός των ανθρώπων που δυνητικά επηρεάζονται από τον πόλεμο μπορεί να φτάσει τα 18 εκατομμύρια.¹⁰¹ Όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό, πρόκειται για ταχύτερα αναπτυσσόμενη προσφυγική κρίση στον κόσμο.

Προς ανταπόκριση σ' αυτήν την κρίση, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συντονίζει επίσης την παροχή υλικής βοήθειας μέσω του Μηχανισμού Πολιτικής Προστασίας της ΕΕ στην Ουκρανία. Στις 28 Φεβρουαρίου, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε επιπλέον 90 εκατομμύρια ευρώ για προγράμματα ανθρωπιστικής βοήθειας για να βοηθήσει τους πολίτες που επλήγησαν από τον πόλεμο στην Ουκρανία.¹⁰² Αυτό περιλαμβάνει αντίστοιχα 85 εκατ. ευρώ για την Ουκρανία και 5 εκατ. ευρώ για τη Μολδαβία. Στις 10 Μαρτίου, δόθηκε περαιτέρω ανθρωπιστική χρηματοδότηση ύψους 3 εκατομμυρίων ευρώ στη Μολδαβία για να στηρίξουμε τους Ουκρανούς που αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τη χώρα τους.¹⁰³ Η νέα χρηματοδότηση θα βοηθήσει τους ανθρώπους εντός της Ουκρανίας και όσους έχουν καταφύγει σε γειτονικές χώρες παρέχοντας τροφή, νερό, υγειονομική περίθαλψη, στέγη, προστασία και βοήθεια σε μετρητά για την κάλυψη των βασικών τους αναγκών. Αυτή η χρηματοδότηση αποτελεί μέρος του πακέτου έκτακτης στήριξης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ύψους 500 εκατομμυρίων ευρώ σε όσους έχουν πληγεί από την κρίση στην Ουκρανία.

Από τις 10 Μαρτίου 2022, και οι 27 χώρες της ΕΕ, καθώς και η Νορβηγία και η Τουρκία, έχουν προσφέρει βοήθεια σε είδος που ποικίλλει από ιατρικές προμήθειες και είδη καταφυγίου έως εξειδικευμένο εξοπλισμό, οχήματα και καύσιμα. Η συνδρομή αυτή, εκτιμάται πάνω από 100 εκατ. ευρώ, με περίπου 85 εκατ. τεμάχια βοήθειας σε είδος επί

---

¹⁰¹ European Commission. (2022). *European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations*. European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations. Retrieved March 11, 2022, from https://ec.europa.eu/echo/where/europe/ukraine_en?fbclid=IwAR0TRNDMH2GIAt_oF9vjo00AjsMt-VGu8Di41-9URqa_D2Kq-GAv6v_7MGM

¹⁰² European Commission. (2022). Ukraine: EU coordinating emergency assistance and steps up humanitarian aid. European Commission - European Commission. Retrieved March 11, 2022, from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_1462?fbclid=IwAR3dsDKyBVNT2zIRoMNaDtMJ3KR YkZHS1x91_nOAXUEHY9CrSp08o7tuKGc

¹⁰³ European Commission. (2022). *European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations*. European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations.ό.π.

του παρόντος καθ' οδόν ή έχουν ήδη παραδοθεί στην Ουκρανία.¹⁰⁴ Τα είδη παραδίδονται τόσο απευθείας στην Ουκρανία όσο και μέσω κόμβων υλικοτεχνικής υποστήριξης που είναι εγκατεστημένοι στην Πολωνία και τη Ρουμανία. Ένας άλλος κόμβος θα δημιουργηθεί στη Σλοβακία. Επιπλέον, μια σημαντική συνεισφορά από το ιατρικό απόθεμα rescEU, συνολικής οικονομικής αξίας άνω των 10 εκατομμυρίων ευρώ, έχει σταλεί στην Ουκρανία.¹⁰⁵ Αυτό περιλαμβάνει εξειδικευμένο ιατρικό εξοπλισμό, όπως διαγνωστικές συσκευές υπερήχων, συμπυκνωτές οξυγόνου, οθόνες ασθενών, αντλίες έγχυσης και αναπνευστήρες, αλλά και προστατευτικό υλικό, όπως μάσκες και ρόμπες.

Ειδική μέριμνα και ευαισθησία παρατηρείται για τους πρόσφυγες από την Ουκρανία που έχουν εκτοπιστεί από την χώρα τους. Στις 4 Μαρτίου, το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης συμφώνησε ομόφωνα να ενεργοποιήσει την Οδηγία Προσωρινής Προστασίας για να προσφερθεί γρήγορη και αποτελεσματική βοήθεια σε άτομα που εγκαταλείπουν τη χώρα τους λόγω της ένοπλης σύγκρουσης.¹⁰⁶ Αυτό σημαίνει ότι σε όσους φεύγουν από τον πόλεμο θα χορηγηθεί προσωρινή προστασία σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση. Στην προστασία αυτή περιλαμβάνονται δικαιώματα διαμονής, πρόσβαση στην αγορά εργασίας, πρόσβαση σε στέγαση, βοήθεια κοινωνικής πρόνοιας, ιατρική ή άλλη βοήθεια και μέσα διαβίωσης.

Η προσωρινή προστασία αρχίζει να ισχύει για τους Ουκρανούς πρόσφυγες αμέσως για ένα έτος και μπορεί να διαρκέσει έως και τρία χρόνια – εκτός εάν η κατάσταση στην Ουκρανία βελτιωθεί αρκετά ώστε οι άνθρωποι να επιστρέψουν στην πατρίδα τους και να σταματήσει το πρόγραμμα. Οι μη Ουκρανοί υπήκοοι και οι απάτριδες που διαμένουν νόμιμα στην Ουκρανία και δεν μπορούν να επιστρέψουν στη χώρα ή την περιοχή καταγωγής τους, όπως οι αιτούντες ασύλου ή όσοι χρήζουν διεθνούς προστασίας και τα

---

¹⁰⁴ K. (2022). Ukraine humanitarian response: over 80 million items offered by EU member states in largest ever deployment. EU NEIGHBOURS East. Retrieved March 11, 2022, from <https://euneighbourseast.eu/news-and-stories/latest-news/ukraine-humanitarian-response-over-80-million-items-offered-by-eu-member-states-in-largest-ever-deployment-of-civil-protection-mechanism/>

¹⁰⁵ European Commission. (2022). *European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations*. European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations.ό.π.

¹⁰⁶ Huertas Cerdeira, V. (2022). *Ukraine: Council unanimously introduces temporary protection for persons fleeing the war*. European Council. Retrieved March 11, 2022, from <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/03/04/ukraine-council-introduces-temporary-protection-for-persons-fleeing-the-war/>

μέλη των οικογενειών τους, θα έχουν επίσης προστασία στην ΕΕ. Άτομα που είναι νόμιμα παρόντες στην Ουκρανία για σύντομο χρονικό διάστημα και μπορούν να επιστρέψουν με ασφάλεια στη χώρα καταγωγής τους θα έχουν πρόσβαση στην ΕΕ για διέλευση πριν επιστρέψουν στις χώρες καταγωγής τους.

Παράλληλα, η ΕΕ διέταξε, επίσης, την απλοποίηση των συνοριακών ελέγχων για όσους διαφεύγουν,¹⁰⁷ προσδίδοντας ευελιξία όσον αφορά τις συνθήκες εισόδου, ανοίγοντας προσωρινά συνοριακά σημεία διέλευσης για να υπάρχει πιο εύκολη πρόσβαση σε υπηρεσίες διάσωσης και ανθρωπιστικής βοήθειας και να διευκολυνθούν περαιτέρω όσοι πρόσφυγες φέρνουν μαζί τους τα προσωπικά τους αντικείμενα και τα κατοικίδια τους. Μια ειδική ιστοσελίδα της ΕΕ έχει διαμορφωθεί, για να παρέχει πληροφορίες για τους πρόσφυγες που εγκαταλείπουν την Ουκρανία, με αναλυτικές πληροφορίες για τα δικαιώματά τους στην ΕΕ, πρακτικές συμβουλές και συνδέσμους για τη διαθέσιμη υποστήριξη σε μεμονωμένα κράτη μέλη.¹⁰⁸

Πέρα, όμως από την ανθρωπιστική βοήθεια για την αντιμετώπιση των ανθρωπιστικών συνεπειών του πολέμου, τόσο στη χώρα όσο και για τους πρόσφυγες, η ΕΕ για πρώτη φορά σημειώνει αλλαγή στάσης παρέχει και ισότιμη οικονομική συνδρομή για στρατιωτικό εξοπλισμό και όχι μόνο, όπως χαρακτηριστικά δήλωσε και η πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ursula von der Leyen στην ομιλία της στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο την 1^η Μαρτίου.¹⁰⁹ Μάλιστα στις 11 Μαρτίου ο Ύπατος Εκπρόσωπος της ΕΕ, Josep Borrell,

---

¹⁰⁷ European Commission. (2022). *Ukraine: Commission proposes temporary protection for people fleeing war in Ukraine and guidelines for border checks*. European Commission - European Commission. Retrieved March 11, 2022, from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_1469

¹⁰⁸ European Commission. (2022). *Information for people fleeing the war in Ukraine*. European Commission - European Commission. Retrieved March 11, 2022, from https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/stronger-europe-world/eu-solidarity-ukraine/eu-assistance-ukraine/information-people-fleeing-war-ukraine_en

¹⁰⁹ European Commission. (2022). *Speech by President von der Leyen at the European Parliament Plenary on the Russian aggression against Ukraine*. European Commission - European Commission. Retrieved March 11, 2022, from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_22_1483

ανακοίνωσε πως αυτή η οικονομική συνδρομή θα διπλασιαστεί στο 1 δις ευρώ.¹¹⁰ Για πρώτη φορά, η ΕΕ θα παρέχει στρατιωτικό εξοπλισμό σε τρίτη χώρα.

Κατόπιν από αίτημα της ουκρανικής κυβέρνησης, η ΕΕ συμφώνησε στις 27 Φεβρουαρίου να κινητοποιήσει από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό για την Ειρήνη (ΕΜΕ) δύο μέτρα έκτακτης βοήθειας για τη χρηματοδότηση προμήθειας στρατιωτικού υλικού στον ουκρανικό στρατό. Απώτερος σκοπός είναι η ενίσχυση των ικανοτήτων και της ανθεκτικότητας των ουκρανικών Ενόπλων Δυνάμεων για την υπεράσπιση της εδαφικής ακεραιότητας και κυριαρχίας της χώρας και η προστασία του άμαχου πληθυσμού από τη συνεχιζόμενη στρατιωτική επίθεση.¹¹¹

Ενόψει της ενεργειακής κρίσης που έχει προκύψει μετά το ξέσπασμα της πανδημίας αλλά και της αποσύνδεσης της Ουκρανίας από το ενεργειακό δίκτυο της Ρωσίας, ως αποτέλεσμα της εισβολής στην ουκρανική επικράτεια, η Ουκρανία πέρα από ανθρωπιστική και στρατιωτική συνδρομή χρειάζεται και βοήθεια και σε ζητήματα ενέργειας. Στις 27 Φεβρουαρίου, η Ουκρανία ζήτησε από την ΕΕ να συγχρονιστεί λόγω έκτακτης ανάγκης με το ευρωπαϊκό δίκτυο ενέργειας, όπως και η Μολδαβία, ώστε οι δύο χώρες να απεξαρτηθούν ενεργειακά από την Ρωσία.¹¹² Η Ευρωπαϊκή Ένωση δήλωσε την επομένη ότι θα προχωρήσει στη σύνδεση των συστημάτων της Ουκρανίας και της Μολδαβίας με την ΕΕ το συντομότερο δυνατό.¹¹³

---

¹¹⁰ Κ. (2022). *EU to double spending on military support for Ukraine to €1billion*. EU NEIGHBOURS East. Retrieved March 11, 2022, from <https://euneighbourseast.eu/news-and-stories/latest-news/eu-to-double-spending-on-military-support-for-ukraine-to-e1billion/>

¹¹¹ Ν. (2022). *EU to provide Ukraine with lethal weapons worth €450 million*. EU NEIGHBOURS East. Retrieved March 11, 2022, from <https://euneighbourseast.eu/news-and-stories/latest-news/eu-to-provide-ukraine-with-lethal-weapons-worth-e450-million/>, de la Baume, M., & Barigazzi, J. (2022). *EU agrees to give €500M in arms, aid to Ukrainian military in 'watershed' move*. POLITICO. Retrieved March 11, 2022, from https://www.politico.eu/article/eu-ukraine-russia-funding-weapons-budget-military-aid/amp/?fbclid=IwAR11p5GnQDuOc_YN4WQ0-3pPsgl4snBAIAe0aW90QSLSG7P9v6D_DR0j1j4

¹¹² Hernandez, A. (2022, February 28). *Kyiv seeks immediate connection to Western electricity grid*. POLITICO. Retrieved March 11, 2022, from <https://www.politico.eu/article/ukraine-moldova-seeks-connection-to-eu-electricity-grid/>

¹¹³ EU Neighbours East. (2022). *EU to move on connecting Ukrainian and Moldovan power grids to European Continental Grid instead of Russia*. Retrieved March 11, 2022, from <https://euneighbourseast.eu/news-and-stories/latest-news/eu-to-move-on-emergency-connection-of-ukrainian-and-moldovan-power-grids-with-european-continental-grid-instead-of-russia/>

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει ήδη αποστείλει στα κράτη μέλη της έναν κατάλογο αιτημάτων από την Ουκρανία με τις επείγουσες ανάγκες της στον ενεργειακό τομέα. Ο κατάλογος περιέχει αιτήματα παροχής υλικών όπως ντίζελ, βενζίνη, καύσιμα και γεννήτριες. Έχουν ήδη προγραμματιστεί παραδόσεις σκυροδέματος από την Πολωνία, τη Λιθουανία και την Τσεχία και πολλά άλλα κράτη μέλη έχουν δεσμευτεί για τη βοήθειά τους.¹¹⁴ Στο σημείο αυτό, να υπενθυμίσουμε ότι η ΕΕ παραδίδει φυσικό αέριο στην Ουκρανία μέσω φυσικής ικανότητας αντίστροφης ροής από τη Δύση προς την Ανατολή. Οι πρώτες παραδόσεις φυσικού αερίου από την Ουγγαρία έγιναν φέτος τον χειμώνα, ενώ η φυσική ικανότητα της αντίστροφης ροής μεταξύ Σλοβακίας και Ουκρανίας έχει αυξηθεί και συνεχίζονται οι συζητήσεις για την επέκτασή της, σύμφωνα με δήλωση του Ευρωπαϊκού Επιτρόπου Ενέργειας Kadri Simson στις 28 Φεβρουαρίου.¹¹⁵

Σημείο των καιρών αποτελεί η αίτηση ένταξης της Ουκρανίας στην ΕΕ, ενώ την κίνηση αυτή ακολούθησαν και η Γεωργία και η Μολδαβία¹¹⁶ (καθότι στις περιοχές της Οσετίας, Αμπχαζίας και Υπερδνειστερίας, αντίστοιχα, υπάρχει έντονος ρωσόφωνος πληθυσμός βλ. στο επόμενο κεφάλαιο για τις παγωμένες διενέξεις στην περιοχή του Εύξεινου Πόντου). Μια εβδομάδα αργότερα, στις 7 Μαρτίου, η ΕΕ συμφώνησε να αρχίσει να εξετάζει τις αιτήσεις ένταξης από τις τρεις χώρες, με την Επιτροπή των Μονίμων Αντιπροσώπων στην Ευρωπαϊκή Ένωση (COREPER II), να συμφωνεί πως πρέπει να καλέσει την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ώστε να παρουσιάσει γνώμη για την καθεμία περίπτωση ξεχωριστά. Αν και πρόκειται για μια τεχνική κίνηση, τυπικά, ξεκινά η

---

¹¹⁴ EU NEIGHBOURS East. (2022). *EU support for Ukraine: from sanctions to military and humanitarian aid – how is the EU helping? - EU*. Retrieved March 11, 2022, from <https://euneighbourseast.eu/news-and-stories/facts/eu-support-for-ukraine-from-sanctions-to-military-and-humanitarian-aid-how-is-the-eu-helping/>

¹¹⁵ European Commission. (2022). *Remarks by Commissioner Simson at the press conference of the Energy Council meeting*. European Commission - European Commission. Retrieved March 11, 2022, from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_22_1474

¹¹⁶ Reuters. (2022). *Ukrainian president signs formal request to join the European Union*. Retrieved March 11, 2022, from <https://www.reuters.com/world/europe/ukrainian-president-signs-formal-request-join-european-union-2022-02-28/>, Gehrke, L. (2022). *Georgia, Moldova follow Ukraine in applying to join EU*. POLITICO. Retrieved March 11, 2022, from <https://www.politico.eu/article/georgia-and-moldova-apply-for-eu-membership/>

διαδικασία για την Ουκρανία, τη Γεωργία και τη Μολδαβία να γίνουν δεκτές ως υποψήφιες χώρες.¹¹⁷

Στο ψήφισμά του την 1^η Μαρτίου, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο κάλεσε τα θεσμικά όργανα της ΕΕ να εργαστούν για να χορηγήσουν στη χώρα το καθεστώς υποψήφιας προς ένταξη στην ΕΕ. Όπως λέει το ψήφισμα, οποιαδήποτε τέτοια διαδικασία θα πρέπει να είναι σύμφωνη με το άρθρο 49 της ΣΕΕ.¹¹⁸ Εν τω μεταξύ, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο κάλεσε την ΕΕ να συνεχίσει να εργάζεται για την ενσωμάτωση της Ουκρανίας στην ενιαία αγορά της ΕΕ σύμφωνα με τις κατευθυντήριες της υφιστάμενης Συμφωνίας Σύνδεσης ΕΕ-Ουκρανίας. Από την υπογραφή της Συμφωνίας Σύνδεσης του 2014, η Ουκρανία έχει ξεκινήσει ένα φιλόδοξο πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων για να επιταχύνει την οικονομική της ανάπτυξη και να βελτιώσει τα μέσα διαβίωσης των πολιτών της. Σε αυτό το χρονοδιάγραμμα, η ΕΕ και τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα έχουν κινητοποιήσει περισσότερα από 17 δισεκατομμύρια ευρώ σε επιχορηγήσεις και δάνεια για να στηρίξουν τις μεταρρυθμίσεις (βλ. παραπάνω).

Όσον αφορά αυτήν την κίνηση αυτή πολλές χώρες έχουν εκφράσει την σκεπτικτική τους στάση καθώς η διαδικασία ένταξης είναι μια χρονοβόρα διαδικασία που απαιτεί πλήρη ευθυγράμμιση με την ευρωπαϊκή νομοθεσία και τα κριτήρια της Κοπεγχάγης, ενώ παράλληλα ο πόλεμος συνεχίζει ακόμα να μαίνεται και η κατάσταση, εν γένει, όχι μόνο πολιτικά είναι πολύ ασταθής. Κατ' αυτόν τον τρόπο, αποδεικνύεται για ακόμη μια φορά πόσο κοντά είναι τα ζητήματα διεύρυνσης με τα ζητήματα της ΕΠΓ.

Οι σχέσεις μεταξύ ΕΕ και Μολδαβίας είναι λίγο αντιφατικές αλλά τα τελευταία χρόνια φαίνεται να έχουν εναρμονιστεί. Μετά την υπογραφή της Συμφωνίας Σύνδεσης στις 27 Ιουνίου 2014, η Μολδαβία ήταν η πρώτη χώρα της ΑΕΣ που τον Απρίλιο της ίδιας χρονιάς

---

¹¹⁷ N. (2022). *EU agrees to begin examining accession bids from Ukraine, Georgia and Moldova*. EU NEIGHBOURS East. Retrieved March 11, 2022, from <https://euneighbourseast.eu/news-and-stories/latest-news/eu-agrees-to-begin-examining-accession-bids-from-ukraine-georgia-and-moldova/>

¹¹⁸ ALMQVIST, V., & BALÁZS, E. (2022). *Invasion of Ukraine: MEPs call for tougher response to Russia* | News | European Parliament. European Parliament. Retrieved March 11, 2022, from <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20220227IPR24205/invasion-of-ukraine-meps-call-for-tougher-response-to-russia>

απαλλάχθηκε από το καθεστώς των θεωρήσεων. Όμως εκείνη την περίοδο ανακαλύφθηκε ένα μεγάλο σκάνδαλο τραπεζικής απάτης ύψους 1 δισ. δολάρια, με αποτέλεσμα να ανασταλεί προσωρινά η παροχή βοήθειας από την ΕΕ.¹¹⁹ Ωστόσο, μετά από μια συμφωνία που επιτεύχθηκε στα τέλη του 2016 σχετικά με ένα πρόγραμμα μεταξύ της Μολδαβίας και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, που είχε ως κύριο στόχο τη σταθεροποίηση του τραπεζικού τομέα, η ΕΕ ξεκίνησε εκ νέου την εκταμίευση της δημοσιονομικής στήριξης για την μεταρρύθμιση της Μολδαβίας όχι μόνο στον τραπεζικό τομέα αλλά και εν τω συνόλω.

Η διμερής βοήθεια προς τη Μολδαβία, στο πλαίσιο του πρώην Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Γειτονίας, κυμάνθηκε από 284 έως 348 εκατ. ευρώ στο πλαίσιο του πολυετούς προγράμματος της ΕΕ για την περίοδο 2017-2020 και επικεντρώθηκε στην οικονομική ανάπτυξη και τις ευκαιρίες της αγοράς στην ενίσχυση των θεσμών και τη χρηστή διακυβέρνηση, συμπεριλαμβανομένων του κράτους δικαίου και της ασφάλειας, καθότι η Μολδαβία σε αυτούς του τομείς υστερούσε, αλλά και στη συνδεσιμότητα, την ενεργειακή απόδοση, το περιβάλλον και την κλιματική αλλαγή και τέλος στην κινητικότητα και τις διαπροσωπικές επαφές.¹²⁰ Στις 4 Ιουλίου 2017, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ενέκρινε ευνοϊκή θέση σχετικά με την πρόταση της Επιτροπής για τη χορήγηση 100 εκατ. ευρώ κατ' ανώτατο όριο για ΜΧΣ προς τη Μολδαβία. Δυστυχώς, η τρίτη και τελευταία δόση της δεν μπόρεσε να εκταμιευθεί, καθώς η Μολδαβία δεν είχε εκπληρώσει όλους τους συμφωνηθέντες όρους πριν από τη λήξη της συμβατικής προθεσμίας τον Ιούλιο του 2020. Το 2020 συμφωνήθηκε μια νέα δέσμη ΜΧΣ έκτακτης ανάγκης της ΕΕ για τη Μολδαβία.¹²¹

Στον τομέα του κοινοβουλευτισμού, νέο ρήγμα στις σχέσεις ΕΕ-Μολδαβίας σημειώθηκε με την ακύρωση των δημοτικών εκλογών του Ιουνίου 2018 στο Κισινάου βάσει

---

¹¹⁹ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2018, *ΕΚΘΕΣΗ σχετικά με την εφαρμογή της συμφωνίας σύνδεσης της ΕΕ με τη Μολδαβία*. Στρασβούργο, 15 Οκτωβρίου. Τελευταία πρόσβαση 26 Οκτωβρίου 2021 από τον ιστότοπο https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2018-0322_EL.html

¹²⁰ European Union External Action Service, 2021, *FACTS AND FIGURES ABOUT EU-MOLDOVA RELATIONS*. https://eeas.europa.eu/sites/default/files/eap_factsheet_moldova_eng_web.pdf

¹²¹ Garcés de los Fayos, F., Carmona, F., & Csasz, L. 2021, *Three Eastern Partnership neighbours: Ukraine, Moldova and Belarus | Fact Sheets on the European Union | European Parliament*, viewed 19 October 2021, <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/171/three-eastern-partnership-neighbours-ukraine-moldova-and-belarus>

παραπλανητικών στοιχείων όταν ένας ηγέτης της αντιπολίτευσης, ο Andrei Năstase, κέρδισε τις εκλογές αυτές. Με αποτέλεσμα, η δημοσιονομική στήριξη της ΕΕ πάγωσε εκ νέου, όπως και η πρώτη δόση της δέσμης ΜΧΣ. Την επόμενη χρονιά, η Μολδαβία βρέθηκε και πάλι σε πολιτικό αδιέξοδο. Στις εκλογές του Φεβρουαρίου του 2019 το φιλορωσικό κόμμα PSRM ήρθε πρώτο, χωρίς όμως την κοινοβουλευτική πλειοψηφία οδηγώντας σε νέα συνταγματική κρίση τον Ιούνιο.¹²²

Τον Ιούνιο του 2019, το Συνταγματικό Δικαστήριο προέβη σε παύση του Προέδρου Igor Dodon, μετά από αίτημα της δεύτερης κοινοβουλευτικής δύναμης, του Δημοκρατικού Κόμματος, καθότι αρνήθηκε να υπογράψει το διάταγμα για τη διάλυση της Βουλής μετά την απόφαση του Συνταγματικού Δικαστηρίου για διάλυση της Βουλής και προκήρυξη νέων εκλογών. Ο πρωθυπουργός Pavel Fillip διορίστηκε ασκών χρέη προέδρου μετά την παύση και υπέγραψε τα διατάγματα αυτά.¹²³

Στις 8 Ιουνίου 2019 η Maia Sandu έλαβε την έγκριση του διορισμού της από το κοινοβούλιο, όπως και το υπουργικό της συμβούλιο με 86 έδρες υπέρ έναντι 16 κατά. Από πλευράς της η ΕΕ, μόλις συγκροτήθηκε η νέα κυβέρνηση, υπό την ηγετίδα της ACUM (φιλοευρωπαϊκό κόμμα), με ένα ανειλημμένο μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα και πρόγραμμα καταπολέμησης της διαφθοράς, δρομολόγησε εκ νέου τη διμερή βοήθεια και τη ΜΧΣ.¹²⁴ Μετά από πολλές πολιτικές ανατροπές, εξελέγη πρόεδρος της Μολδαβίας στις 15 Νοεμβρίου 2020, ύστερα από τη νίκη της επί του Igor Dodon στον δεύτερο γύρο. Ανέλαβε και επίσημα καθήκοντα στις 24 Δεκεμβρίου 2020 και με αυτόν τον τρόπο κατέληξε να γίνει η πρώτη γυναίκα πρόεδρος της Μολδαβίας.¹²⁵

---

¹²² Πρώτο Θέμα, 2019, Εκλογές στη Μολδαβία: Οι φιλορώσοι σοσιαλιστές πρώτο κόμμα, αλλά χωρίς κοινοβουλευτική πλειοψηφία. Τελευταία πρόσβαση 26 Οκτωβρίου 2021, από τον ιστότοπο <https://www.protothema.gr/world/article/867919/ekloges-sti-moldavia-oi-filorosoi-sosialistes-proto-komma-alla-horis-koinovουλευtiki-pleiopsifia/>

¹²³ Ναυτεμπορική, 2019, Μολδαβία: Διαλύεται η Βουλή, νέες εκλογές στις 6 Σεπτεμβρίου. Τελευταία πρόσβαση 26 Οκτωβρίου 2021, από τον ιστότοπο <https://www.naftemporiki.gr/story/1485866/moldabia-dialuetai-i-bouli-nees-ekloges-stis-6-septembriou>

¹²⁴ Garcés de los Fayos, F., Carmona, F., & Csaszi, L. 2021, ό.π.

¹²⁵ Aljazeera, 2019, Moldova: Maia Sandu wins vote, beating Russia-backed competitor, viewed 26 October 2021, <https://www.aljazeera.com/news/2020/11/16/moldova-maia-sandu-wins-vote-beating-russia-backed-competitor>

Στο μέλλον αναμένεται από την ΕΕ να δράσει υποστηρίζοντας την φιλοευρωπαϊκή κυβέρνηση της Sandu, ειδικότερα μετά τις πρόωρες βουλευτικές εκλογές του Ιουλίου 2021 με τη νίκη που σημείωσε το κόμμα της Δράση και Αλληλεγγύη (PAS), με 52,5% των ψήφων, σε σύγκριση με το 27,4% που απέσπασε τον Συνασπισμό Σοσιαλιστών και Κομμουνιστών (BESC) του φιλορώσου Igor Dondon. Τα επόμενα τρία χρόνια υπολογίζονται 600 εκατομμύρια ευρώ βοήθειας από την ΕΕ για την ενίσχυση των επενδύσεων και της οικονομίας, σε περίπτωση που η νέα κυβέρνηση πληροί τους «αυστηρούς» όρους σχετικά με τις μεταρρυθμίσεις.¹²⁶ Μ' αυτόν τρόπο, η Μολδαβία ενδέχεται εν τέλει να καταπολεμήσει την διαφθορά και να οδηγήσει την χώρα σε ανάπτυξη αλλά και σε μια χρηστή διακυβέρνηση κατά τα πρότυπα της ΕΕ.

Εν όψει της ρωσικής εισβολής στην Ουκρανία, η ΕΕ τόνισε την ακλόνητη υποστήριξή της για την κυριαρχία και την εδαφική ακεραιότητα της Δημοκρατίας της Μολδαβίας, σύμφωνα με δήλωση του Υπατού Εκπροσώπου της ΕΕ σε επίσκεψή του στη Μολδαβία στις 3 Μαρτίου.¹²⁷ Η ΕΕ έχει υπογραμμίσει την αλληλεγγύη της στη Μολδαβία καθώς αντιμετωπίζει μια μεγάλη εισροή προσφύγων λόγω της εγγύτητας με την Ουκρανία. Την πρώτη εβδομάδα του πολέμου, η Μολδαβία παρείχε ασφαλή διέλευση σε περισσότερους από 100.000 πρόσφυγες που διέφυγαν από τον πόλεμο στην Ουκρανία, συμπεριλαμβανομένων περισσότερων από 20.000 παιδιών.

Συγκεκριμένα, η ΕΕ θα παράσχει 15 εκατομμύρια ευρώ για να βοηθήσει στη διαχείριση της άμεσης προσφυγικής κρίσης και επιπλέον 5 εκατομμύρια ευρώ σε βοήθεια πολιτικής προστασίας.¹²⁸ Μετά το αίτημα της Μολδαβίας για βοήθεια υπό το πλαίσιο του

---

¹²⁶ Ναυτεμπορική, 2021, Πιο κοντά στην ΕΕ η Μολδαβία- Τι σημαίνει το εκλογικό αποτέλεσμα; Τελευταία πρόσβαση 26 Οκτωβρίου 2021, από τον ιστότοπο <https://www.naftemporiki.gr/story/1748319/pio-konta-stin-ee-i-moldabia-ti-simainei-to-eklogiko-apotelesma>

¹²⁷ MASSRALI, N., & HALL CABALLERO, P. (2022). *HR/VP Borrell and Commissioner Várhelyi in the Republic of Moldova as part of an extensive outreach to partners affected by the Russian invasion of Ukraine*. EEAS - European External Action Service - European Commission. Retrieved March 11, 2022, from https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/112171/hrvp-borrell-and-commissioner-v%C3%A1rhelyi-republic-moldova-part-extensive-outreach-partners_en

¹²⁸ N. (2022). *Refugee crisis: EU to mobilise immediate €15 million support and additional €5 million in civil protection*. EU NEIGHBOURS East. Retrieved March 11, 2022, from <https://euneighbourseast.eu/news-and-stories/latest-news/refugee-crisis-eu-to-mobilise-immediate-e15-million-support-and-additional-e5-million-in-civil-protection-aid-to-moldova/>

μηχανισμού πολιτικής προστασίας της ΕΕ, η Κροατία, η Δανία, η Ελλάδα, η Φινλανδία και η Σουηδία πρόσφεραν είδη όπως ασθενοφόρα, σκηνές, κουβέρτες, πέρα από προηγούμενες συνδρομές από τη Γαλλία, την Αυστρία και την Ολλανδία.¹²⁹

Επιπλέον, η ΕΕ έχει ανακοινώσει υποστήριξη στους τομείς της ασφάλειας και της άμυνας.¹³⁰ Αναλυτικότερα, η ΕΕ θα βοηθήσει τη Μολδαβία να ενισχύσει την ασφάλεια στον κυβερνοχώρο, με μια αποστολή εμπειρογνομόνων που έχει σταλεί ήδη στο Κισινάου για να αξιολογήσει τις ανάγκες και να εντοπίσει συγκεκριμένα μέτρα υποστήριξης που μπορούν να εφαρμοστούν σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα. Η ΕΕ θα παράσχει επίσης στις ένοπλες δυνάμεις της Μολδαβίας ιατρικό εξοπλισμό και υποστήριξη σε περίπτωση κρίσης και θα συζητήσει επιλογές για πρόσθετη βοήθεια και υλικοτεχνική υποστήριξη, εάν χρειαστεί.

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω και για την περίπτωση της Ουκρανίας προκειμένου, οι δύο αυτές χώρες να απεξαρτηθούν ενεργειακά από την Ρωσία, συμφωνήθηκε να συνδεθεί και η Μολδαβία με το δίκτυο ηλεκτρικής ενέργειας της ΕΕ το συντομότερο δυνατό.¹³¹ Παράλληλα, η ΕΕ συνεχίζει να παρέχει υποστήριξη πέρα από τις άμεσες ανάγκες, μέσω ενός σχεδίου οικονομικής ανάκαμψης ύψους 600 εκατομμυρίων ευρώ καθώς και του οικονομικού και επενδυτικού σχεδίου με πέντε εμβληματικές πρωτοβουλίες για τη Μολδαβία με χρηματοδότηση έως και 3,4 δις ευρώ σε ευθυγράμμιση με την ατζέντα της ΑΕΣ πέρα του 2020 για την εποχή μετά από την πανδημία.¹³²

---

¹²⁹ EUROPEAN NEIGHBOURS East. (2022). *EU coordinates more emergency assistance to Ukraine and neighbouring countries*. Retrieved March 11, 2022, from <https://euneighbourseast.eu/news-and-stories/latest-news/eu-coordinates-more-emergency-assistance-to-ukraine-and-neighbouring-countries/>

¹³⁰ MASSRALI, N., & HALL CABALLERO, P. (2022). *Republic of Moldova: Remarks by High Representative/Vice-President Josep Borrell at the press conference*. EEAS - European External Action Service - European Commission. Retrieved March 11, 2022, from https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/112132/republic-moldova-remarks-high-representativevice-president-josep-borrell-press-conference_en

¹³¹ EU Neighbours East. (2022). *EU to move on connecting Ukrainian and Moldovan power grids to European Continental Grid instead of Russia*. Ό.π.

¹³² EUROPEAN NEIGHBOURS East. (2021). *The EU's new investment plan for the Eastern partners*. EU NEIGHBOURS East. Retrieved March 11, 2022, from <https://euneighbourseast.eu/news-and-stories/facts/eus-new-investment-plan-for-the-eastern-partners/>

Η Λευκορωσία θεωρείται από τους πιο αμφίβολουσ εταίρους της ΑΕΣ, καθότι η ΕΕ της έχει επιβάλλει πολλά κυρωτικά μέτρα για τις πολιτικές που ακολουθεί επειδή δεν ευθυγραμμίζονται με όσα πρεσβεύει η ΕΕ, αλλά και ως προς απάντηση σε μεμονωμένα περιστατικά. Τα πρώτα περιοριστικά μέτρα εφαρμόζονται το 2004 κατά του Μινσκ λόγω της εξαφάνισης τεσσάρων ατόμων και συγκεκριμένα, δύο μελών της αντιπολίτευσης, ενός επιχειρηματία και ενός δημοσιογράφου, το 1999 και το 2000. Τα μέτρα αυτά περιλάμβαναν με την δέσμευση περιουσιακών στοιχείων, και την ταξιδιωτική απαγόρευση έναντι των τεσσάρων αυτών προσώπων. Έπειτα, το 2011 θεσπίστηκε εμπάργκο όπλων και απαγόρευση της εξαγωγής ειδών για εσωτερική καταστολή.¹³³

Όστόσο κατά το διάστημα της ένταξής της στη ΑΕΣ, η Λευκορωσία επέδειξε μια πιο ανοικτή στάση έναντι της ΕΕ και της πολιτικής της Ανατολικής Εταιρικής Σχέσης. Οι σχέσεις της με τις δυτικές χώρες είχαν βελτιωθεί κάπως και διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο ως η χώρα που φιλοξένησε τις συνομιλίες σχετικά με την κρίση στην Ουκρανία, οι οποίες διεξήχθησαν με τη μεσολάβηση της ΕΕ. Από την άλλη, η ΕΕ δεσμεύτηκε για μια πολιτική «δέσμευσης με κριτικό πνεύμα» με τη Λευκορωσία, όπως περιγράφεται στα συμπεράσματα του Συμβουλίου της 15^{ης} Φεβρουαρίου 2016. Σύμφωνα με τα συμπεράσματα αυτά, τα απτά μέτρα που έλαβε η Λευκορωσία για την κατοχύρωση των θεμελιωδών ελευθεριών, του κράτους δικαίου, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων - συμπεριλαμβανομένων των ελευθεριών του λόγου, της έκφρασης και των μέσων ενημέρωσης - και των εργασιακών δικαιωμάτων, θα εξακολουθήσουν να είναι βασικά κριτήρια για τη διαμόρφωση της μελλοντικής πολιτικής της ΕΕ έναντι της χώρας αυτής.¹³⁴

Η απόφαση αυτή μεταφράστηκε σε πράξη στις 15 Φεβρουαρίου 2016, όταν το Συμβούλιο αποφάσισε να άρει τα περιοριστικά μέτρα κατά 170 προσώπων και τριών εταιρειών, διατηρώντας το εμπάργκο όπλων και τις κυρώσεις κατά των τεσσάρων

---

¹³³ European Council, 2021, *EU relations with Belarus*. consilium.europa.eu, viewed 27 October 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eastern-partnership/belarus/>

¹³⁴ Lenzu, M. D. 2016, *Council conclusions on Belarus*, European Council, viewed 27 October 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/02/15/fac-belarus-conclusions/>

προαναφερόμενων προσώπων.¹³⁵ Ακόμη, κατά την συνάντηση αυτή, το Συμβούλιο παρότρυνε επίσης τις αρχές της Λευκορωσίας να προβούν σε μορατόριουμ όσον αφορά τη θανατική ποινή ως πρώτο βήμα προς την κατάργησή της. Κάλεσε δε τις αρχές της Λευκορωσίας να επιτρέψουν την ευρύτερη συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών στις συζητήσεις σχετικά με την κυβερνητική πολιτική.

Δυστυχώς, παρά την έγκριση σχεδίου δράσης για τα ανθρώπινα δικαιώματα για την περίοδο 2016-2019, η Λευκορωσία δεν τήρησε τη δέσμευσή της όσον αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα, ενώ το 2017 πραγματοποιήθηκαν βίαιες επιθέσεις εις βάρος ειρηνικών διαδηλωτών τον Φεβρουάριο και τον Μάρτιο του 2017. Οι πρόωρες βουλευτικές εκλογές της 18^{ης} Νοεμβρίου 2019 αμαυρώθηκαν από διάφορες αθέμιτες πρακτικές και ελλείψεις, με αποτέλεσμα η αντιπολίτευση να στερηθεί κάθε κοινοβουλευτική εκπροσώπηση. Την επόμενη χρονιά, οι σχέσεις μεταξύ ΕΕ και Λευκορωσίας επιδεινώθηκαν σε τέτοιο βαθμό με τις προεδρικές εκλογές της 9^{ης} Αυγούστου 2020, με αποτέλεσμα να προκληθεί μια αλυσιδωτή αντίδραση κυρώσεων.

Από τον Οκτώβριο του 2020 η ΕΕ άρχισε προοδευτικά να επιβάλλει περιοριστικά μέτρα κατά της Λευκορωσίας. Τα μέτρα εγκρίθηκαν ως απάντηση στην απαράδεκτη βία των αρχών της Λευκορωσίας κατά ειρηνικών διαδηλωτών, τον εκφοβισμό, τις αυθαίρετες συλλήψεις και κρατήσεις μετά τις προεδρικές εκλογές του Αυγούστου 2020. Η ΕΕ δεν αναγνωρίζει τα αποτελέσματα των εκλογών στη Λευκορωσία, οι οποίες θεωρεί ότι δεν υπήρξαν ούτε δίκαιες ούτε ελεύθερες, σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα, όπως αναμένεται από μια χώρα που συμμετέχει στον Οργανισμό για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ) και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο προέτρεψε επίσης την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να εκπονήσει σχέδιο οικονομικής στήριξης υπέρ μιας δημοκρατικής Λευκορωσίας.¹³⁶

---

¹³⁵ Lenzu, M. D. 2016, *Belarus sanctions: EU delists 170 people, 3 companies; prolongs arms embargo*, European Council, viewed 27 October 2021, <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2016/02/25/belarus-sanctions/>

¹³⁶ Leyts, B., & Azofra, E. A. 2020, *Special European Council, 1–2 October 2020*, European Council, viewed 27 October 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2020/10/01-02/>

Επί του παρόντος συνολικά 166 πρόσωπα και 15 οντότητες υπάγονται στο καθεστώς κυρώσεων κατά της Λευκορωσίας. Τα άτομα έναντι των οποίων επιβλήθηκαν οι κυρώσεις χαρακτηρίστηκαν υπεύθυνα για την καταστολή και τον εκφοβισμό ειρηνικών διαδηλωτών, μελών της αντιπολίτευσης και δημοσιογράφων μετά τις προεδρικές εκλογές του 2020 στη Λευκορωσία, καθώς και για παραπτώματα κατά την εκλογική διαδικασία.

Το σύνολο αυτό προκύπτει από τρεις γύρους κυρωτικών μέτρων: αρχικά σε 44 άτομα λόγω της καταστολής και της εκλογικής νοθείας, στη συνέχεια κατά του Alexandr Lukashenko, του υιού του Viktor Lukashenko και 14 άλλων αξιωματούχων και τέλος και 36 επιπλέον προσώπων και οντοτήτων.¹³⁷ Τα περιοριστικά μέτρα περιλαμβάνουν ταξιδιωτική απαγόρευση και δέσμευση περιουσιακών στοιχείων. Η ταξιδιωτική απαγόρευση δεν επιτρέπει στα άτομα που περιλαμβάνονται στον κατάλογο να εισέλθουν στην επικράτεια της ΕΕ ή να διέλθουν από αυτή, ενώ η δέσμευση περιουσιακών στοιχείων αφορά τα κεφάλαια ή τους οικονομικούς πόρους των καταχωρισμένων προσώπων. Επιπλέον, απαγορεύεται σε πολίτες και επιχειρήσεις της ΕΕ να διαθέτουν κεφάλαια σε όσους περιλαμβάνονται στον κατάλογο.

Τα πράγματα παρεκτρέπονται ακόμα περισσότερο όταν στις 23 Μαΐου 2020 πραγματοποιήθηκε η αναγκαστική προσγείωση πτήσης της Ryanair στο Μινσκ της Λευκορωσίας θέτοντας σε κίνδυνο την ασφάλεια της αεροπορίας, καθώς και την κράτηση από τις αρχές της Λευκορωσίας του δημοσιογράφου Raman Pratasevich και της Sofia Sapega. Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του Charles Michel: «Αυτό που συνέβη χθες

---

¹³⁷ Lenzu, M. D. 2020, *Belarus: EU imposes sanctions for repression and election falsification*, European Council, viewed 27 October 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/10/02/belarus-eu-imposes-sanctions-for-repression-and-election-falsification/>, Lenzu, M. D. 2020, *Belarus: Alexandr Lukashenko and 14 other officials sanctioned over ongoing repression*, European Council, viewed 27 October 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/11/06/belarus-alexandr-lukashenko-and-14-other-officials-sanctioned-over-ongoing-repression/>, Lenzu, M. D. 2020, *Belarus: EU imposes third round of sanctions over ongoing repression*, European Council, viewed 27 October 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/12/17/belarus-eu-imposes-third-round-of-sanctions-over-ongoing-repression/>

είναι διεθνές σκάνδαλο. Ζωές ευρωπαϊών πολιτών βρέθηκαν σε κίνδυνο. Αυτό είναι απαράδεκτο».¹³⁸ Την επομένη, το Συμβούλιο καταδίκασε σθεναρά την πράξη αυτή.¹³⁹

Στις 4 Ιουνίου, το Συμβούλιο αποφάσισε να ενισχύσει τα υφιστάμενα περιοριστικά μέτρα λόγω της κατάστασης στη Λευκορωσία, εφαρμόζοντας απαγόρευση των υπερπτήσεων από τον εναέριο χώρο της ΕΕ και της πρόσβασης σε αερολιμένες της ΕΕ από κάθε είδους αερομεταφορείς της Λευκορωσίας. Ως εκ τούτου, τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να αρνούνται τις άδειες προσγείωσης ή απογείωσης από την επικράτειά τους ή την υπέρπτηση αυτής σε όλα τα αεροσκάφη που χρησιμοποιούνται από αερομεταφορείς της Λευκορωσίας, περιλαμβανομένων και των αερομεταφορέων εμπορίας.¹⁴⁰ Ενώ στις 21 Ιουνίου, ο κλοιός σφίγγει ακόμα περισσότερο με τις υποψήφιες χώρες και τις χώρες του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου να προσυπογράφουν την απόφαση του Συμβουλίου για την απαγόρευση χρήσης του εναέριου χώρου.¹⁴¹ Την ίδια μέρα επιβάλλεται και τέταρτη δέσμη κυρώσεων και στη λίστα προστίθενται ακόμη 78 Λευκορώσων και οκτώ λευκορωσικών οντοτήτων και επιπλέον, επτά πρόσωπα και μία οντότητα που υπόκεινται σε αυτόν τον νέο γύρο περιοριστικών μέτρων σε σχέση με την αναγκαστική και παράνομη προσγείωση πτήσης της Ryanair στο Μινσκ.¹⁴²

Μετά από ένα χρόνο συνεχόμενων κυρωτικών μέτρων και πολιτικών αναταράξεων, η Λευκορωσία δεν έμεινε άπραγη αλλά αντέδρασε κατά το ρητό «οφθαλμόν αντί

---

¹³⁸ European Council, 2021, *Restrictive measures following the 2020 Belarus presidential elections*. consilium.europa.eu, viewed 27 October 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/restrictive-measures-following-the-2020-belarus-presidential-elections/>

¹³⁹ Leyts, B., & Piperidis, S. 2021, *European Council conclusions on Belarus, 24 May 2021*, European Council, viewed 27 October 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/05/24/european-council-conclusions-on-belarus-24-may-2021/>

¹⁴⁰ Lenzu, M. D. 2021, *EU bans Belarusian carriers from its airspace and airports*, European Council, viewed 27 October 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/06/04/eu-bans-belarusian-carriers-from-its-airspace-and-airports/>

¹⁴¹ Stano, P. 2021, *Declaration by the High Representative on behalf of the EU on the alignment of certain countries concerning restrictive measures in view of the situation in Belarus*, European Council, viewed 27 October 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/06/21/declaration-by-the-high-representative-on-behalf-of-the-eu-on-the-alignment-of-certain-countries-concerning-restrictive-measures-in-view-of-the-situation-in-belarus/>

¹⁴² Lenzu, M. D. 2021, *Belarus: fourth package of EU sanctions over enduring repression and the forced landing of a Ryanair flight*, European Council, viewed 27 October 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/06/21/belarus-fourth-package-of-eu-sanctions-over-enduring-repression-and-the-forced-landing-of-a-ryanair-flight/>

οφθαλμού» οργανώνοντας πτήσεις και εσωτερικές μετακινήσεις για να διευκολύνει τη διέλευση μεταναστών με προορισμό την ΕΕ, αρχικά στη Λιθουανία και στη συνέχεια στη Λετονία και την Πολωνία. Οι περισσότεροι μετανάστες ήταν Ιρακινοί, Αφγανοί και Σύροι υπήκοοι. Συγκεκριμένα, οι παράτυπες αφίξεις στη Λιθουανία το 2021 είναι υψηλότερες από το 2020 κατά πενήντα φορές και άνω. Οι παράτυπες διελεύσεις των συνόρων από τη Λευκορωσία έχουν αυξηθεί σημαντικά και στην Πολωνία και τη Λετονία.

Η ΕΕ από μεριάς της κατά την συνάντηση του Συμβουλίου στις 25 Ιουνίου κάθε απόπειρα τρίτων χωρών να εργαλειοποιήσουν τους μετανάστες για πολιτικούς σκοπούς (βλ. και παραπάνω και τα συμπεράσματα για την Τουρκία αλλά και παρακάτω για την Ρωσία).¹⁴³ Στις 18 Αυγούστου 2021, η σλοβενική Προεδρία διοργάνωσε έκτακτη βιντεοδιάσκεψη των υπουργών Εσωτερικών στο πλαίσιο των ολοκληρωμένων ρυθμίσεων για την πολιτική αντιμετώπισης κρίσεων (IPCR) του Συμβουλίου. Παράλληλα, οι υπουργοί εξέφρασαν αλληλεγγύη προς τα θιγόμενα κράτη μέλη της ΕΕ και υποστήριξαν την παροχή πρόσθετης βοήθειας στο συγκεκριμένο τμήμα των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ από οργανισμού όπως η Frontex, EASO και Europol.¹⁴⁴

Στις 29 Σεπτεμβρίου 2021, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε τη μερική αναστολή της συμφωνίας ΕΕ-Λευκορωσίας σχετικά με την απλούστευση της χορήγησης θεωρήσεων για αξιωματούχους που συνδέονται με το καθεστώς της Λευκορωσίας.¹⁴⁵ Κατά την τελευταία διάσκεψη στις 21-22 Οκτωβρίου 2021, οι ηγέτες της ΕΕ δήλωσαν ότι η ΕΕ θα συνεχίσει να αντιμετωπίζει τη συνεχιζόμενη υβριδική επίθεση που εξαπέλυσε το καθεστώς της Λευκορωσίας, μεταξύ άλλων με τη θέσπιση περαιτέρω περιοριστικών μέτρων κατά προσώπων και νομικών οντοτήτων.¹⁴⁶

---

¹⁴³ Leyts, B., & Piperidis, S. 2021, European Council, 24-25 June 2021, ό.π.

¹⁴⁴ Gotal, M. V. č. 2021, *Home affairs ministers express solidarity with the EU member states at the border with Belarus - Slovenian Presidency of the Council of the EU 2021*, Slovenian Presidency of the Council of the European Union 2021, viewed 27 October 2021, <https://slovenian-presidency.consilium.europa.eu/en/news/home-affairs-ministers-express-solidarity-with-the-eu-member-states-at-the-border-with-belarus/>

¹⁴⁵ Gotal, M. V. č. 2021, ό.π.

¹⁴⁶ Leyts, B., & Piperidis, S. 2021, *European Council, 21–22 October 2021*, European Council, viewed 27 October 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2021/10/21-22/>

Σε περίπτωση που δεν ανατραπεί το πολιτικό καθεστώς του Alexandr Lukashenko, δεν προβλέπεται κάποια σημαντική αλλαγή στις σχέσεις ΕΕ-Λευκορωσίας, για να μην αναφερθεί ότι ενδέχεται να επιδεινωθούν ακόμα περισσότερο στο μέλλον, και κάτι τέτοιο δεν θα ήταν σε καμία περίπτωση επιθυμητό. Η στάση αυτή, αλλά και οι σχετικές εξελίξεις, μπορούν να ερμηνευθούν, εάν λάβουμε υπόψη πως η επιρροή της Ρωσίας στην Λευκορωσία είναι ακόμα ισχυρή, ακόμα και μετά την ανεξαρτητοποίησή της. Κάτι που δεν ισχύει, σε αντίθεση με την Μολδαβία, που προσπαθεί να ξεφύγει και να σπάσει αυτόν τον κλοιό, γι' αυτό και παρουσιαζόταν τόση έντονη πόλωση στον λαό, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να εκλεγεί κυβέρνηση στις εκλογές του Φεβρουαρίου, όπως αναλύθηκε παραπάνω.

Προς επιδείνωση των ήδη υφιστάμενων κυρώσεων προς την Λευκορωσία, το καθεστώς Lukashenko υποστηρίζει τη ρωσική στρατιωτική επίθεση κατά της Ουκρανίας επιτρέποντας στη Ρωσία να εκτοξεύει βαλλιστικούς πυραύλους από την επικράτειά της, τη μεταφορά ρωσικού στρατιωτικού προσωπικού και βαρέων όπλων, τανκ και στρατιωτικών μεταφορέων, την υπέρπτηση ρωσικών στρατιωτικών αεροσκαφών από τον εναέριο χώρο της Λευκορωσίας προς την Ουκρανία, την παροχή σημείων ανεφοδιασμού και αποθήκευση ρωσικών όπλων και στρατιωτικού εξοπλισμού στην επικράτειά της. Σε απάντηση, η ΕΕ επέβαλε κυρώσεις με στόχο όσα άτομα συνεργάζονται σε αυτές τις στρατιωτικές επιθέσεις κατά της Ουκρανίας από τη Λευκορωσία και περιορίζοντας το εμπόριο σε ορισμένους βασικούς τομείς.¹⁴⁷

Στις λίστες των ατόμων που υφίστανται περιοριστικά μέτρα προστέθηκαν συνολικά 22 υψηλόβαθμα μέλη του λευκορωσικού στρατιωτικού προσωπικού για τον ρόλο τους στον πόλεμο, τα οποία περιλαμβάνουν δέσμευση περιουσιακών στοιχείων και απαγόρευση ταξιδιού.¹⁴⁸ Στον τομέα του εμπορίου, η ΕΕ έχει θεσπίσει περιορισμούς στο εμπόριο αγαθών που χρησιμοποιούνται για την παραγωγή ή την κατασκευή καπνικών προϊόντων, ορυκτών καυσίμων, ασφαλικών υλικών και προϊόντων αέριων υδρογονανθράκων,

---

¹⁴⁷ Lenzu, M. D. (2022, March 2). *Belarus' role in the Russian military aggression of Ukraine: Council imposes sanctions on additional 22 individuals and further restrictions on trade*. European Council. Retrieved March 13, 2022, from <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/03/02/belarus-role-in-the-russian-military-aggression-of-ukraine-council-imposes-sanctions-on-additional-22-individuals-and-further-restrictions-on-trade/>

¹⁴⁸ Lenzu, M. D. (2022). *Belarus' role in the Russian military aggression of Ukraine: Council imposes sanctions on additional 22 individuals and further restrictions on trade*. European Council. Ό.π.

προϊόντων χλωριούχου καλίου («πότασα»), προϊόντων ξύλου, προϊόντων τσιμέντου, σιδήρου και χάλυβα και προϊόντων από καουτσούκ (βλ. και στο κεφάλαιο 3 στα Συμπεράσματα). Υπάρχουν, επίσης, περιορισμοί στις εξαγωγές αγαθών και τεχνολογίας διπλής χρήσεως, καθώς και ορισμένων προηγμένων υλικών και τεχνολογίας που ενδέχεται να συμβάλουν στη στρατιωτική, τεχνολογική ανάπτυξη και στην προάσπιση της άμυνας και ασφάλειας της Λευκορωσίας, καθώς και περιορισμοί στην παροχή σχετικών υπηρεσιών.¹⁴⁹

Στις 9 Μαρτίου, η ΕΕ εισήγαγε απαγορεύσεις SWIFT σε τρεις τράπεζες της Λευκορωσίας – Belagroprombank, Bank Dabrabyt και Αναπτυξιακή Τράπεζα της Δημοκρατίας της Λευκορωσίας (όπως και νωρίτερα στην Ρωσία βλ. στην επόμενη ενότητα). Απαγόρευσε επίσης συναλλαγές με την Κεντρική Τράπεζα της Λευκορωσίας που σχετίζονται με τη διαχείριση αποθεματικών ή περιουσιακών στοιχείων και την παροχή δημόσιας χρηματοδότησης για το εμπόριο και τις επενδύσεις στη Λευκορωσία.¹⁵⁰

Όσον αφορά τις χώρες στον Νότιο Καύκασο, η ΕΕ παρατηρείται να διατηρεί μια περισσότερο παθητική και ουδέτερη στάση προσπαθώντας να ενισχύσει τα ευρωπαϊκά ιδεώδη, παρά να λάβει ουσιαστικές αποφάσεις στέλνοντας ένα ισχυρό μήνυμα μέσω των πράξεων της. Το γεγονός αυτό, αιτιολογείται καθώς στη περιοχή αυτή εμπλέκονται δύο παίκτες της παγκόσμιας σκακιέρας από την μια η Ρωσία, στην οποία έχουν επιβληθεί κυρώσεις (βλ. παρακάτω) και από την άλλη πλευρά η Τουρκία, με την οποία η ΕΕ όπως αναλύθηκε παραπάνω έχει έντονη αλληλεξάρτηση και όποιες κυρώσεις της έχουν επιβληθεί είναι περισσότερο συμβολικού – θα λέγαμε – χαρακτήρα, κυρίως «παγώνοντας» την προενταξιακή της διαδικασία. Συνεπώς, προς τις χώρες αυτές, δεν εντοπίζονται μέτρα κυρωτικού χαρακτήρα εκ μέρους της ΕΕ.

---

¹⁴⁹ Lenzu, M. D. (2022). *Belarus' role in the Russian military aggression of Ukraine: Council imposes sanctions on additional 22 individuals and further restrictions on trade*. European Council. Ο.π.

¹⁵⁰ MAMER, E., & STANO, P. (2022). *Ukraine: EU agrees to extend the scope of sanctions on Russia and Belarus*. European Commission - European Commission. Retrieved March 13, 2022, from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_1649?fbclid=IwAR1oCsEWcC7v0lp6BxY5dc_48yUfbbhG72WKY7VUUBJqWU7PW3oQOpbfSfE

Αναλυτικότερα, από το 2008 η ΕΕ υποστηρίζει σθεναρά την εδαφική ακεραιότητα της Γεωργίας και την επίλυση των συγκρούσεων που έχουν προκύψει στις περιοχές που έχουν αποσχισθεί στέλνοντας αποσταλμένους για την διευθέτηση εκχειρίας. Καταδικάζει την Ρωσική παρέμβαση και τάσσεται υπέρ της Γεωργίας και θεωρεί τις δύο περιοχές (Νότια Οσετία, Αμπχαζία) κατεχόμενες από την Ρωσία. Από πλευράς της η Γεωργία έχει καταβάλει μεγάλες προσπάθειες για την ευθυγράμμιση της νομοθεσίας της με τα πρότυπα της ΕΕ, ειδικότερα μετά την υπογραφή της συμφωνίας σύνδεσης, γεγονός που οδήγησε στην απαλλαγή από την υποχρέωση θεώρησης για βραχεία διαμονή στον χώρο Σένγκεν από τον Μάρτιο του 2017.¹⁵¹

Τα τελευταία χρόνια έχουν σημειωθεί μερικές εξελίξεις που αποτελούν έναυσμα οπισθοχώρησης στο πεδίο της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων με περιστατικά αστυνομικής βίας, χρόνιας έλλειψης ανεξαρτησίας και διαφάνειας στο δικαστικό σώμα, όπως καταδεικνύεται από την πλημμελή διαδικασία επιλογής των δικαστών του Ανώτατου Δικαστηρίου, περιορισμοί στην ελευθερία των μέσων ενημέρωσης. Συνεχίζεται να υφίσταται στιγματισμός αλλά και διακρίσεις εις βάρος της κοινότητας των ΛΟΑΔΜ, καθώς και ορισμένες αθέμιτες πρακτικές που παρατηρήθηκαν κατά τις προεδρικές εκλογές του 2018. Όμως το 2020, μετά από πολλές διαμαρτυρίες και χωρίς η ΕΕ να αποστείλει παρατηρητές της ΟΑΣΕ λόγω της πανδημίας, ο κυβερνών συνασπισμός «Γεωργιανό Όνειρο» κατάφερε να κερδίσει τις εκλογές.

Το γεγονός αυτό αποτελεί θετική εξέλιξη αν λάβουμε υπόψη πως σε γενικές γραμμές οι ελευθερίες των ψηφοφόρων έγιναν σεβαστές παρά τα όποια περιστατικά άσκησης πίεσης στους ψηφοφόρους και τη μη διάκριση μεταξύ του κυβερνώντος κόμματος και του κράτους καθ' όλη τη διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας καθώς και την ημέρα των εκλογών.¹⁵²

---

¹⁵¹ European Council, 2020, *EU relations with Georgia*, consilium.europa.eu, viewed 28 October 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eastern-partnership/georgia/>

¹⁵² Jiráček, M., & Carmona, F. 2021, *Three Eastern Partnership neighbours in the South Caucasus | Fact Sheets on the European Union | European Parliament*, Fact Sheets on the European Union, viewed 28 October 2021, <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/172/three-eastern-partnership-neighbours-in-the-south-caucasus02563>

Η ΕΕ επικρίνει οποιεσδήποτε καταχρήσεις, χωρίς να εκδίδει συστάσεις ή να επιβάλλει κυρώσεις καθότι αναγνωρίζει την πρόοδο που έχει σημειωθεί ως προς την εναρμόνιση και τις εν εξελίξει μεταρρυθμίσεις, αλλά από πλευράς της κάνει έκκληση για περαιτέρω προσπάθειες σε τομείς όπως η ανεξαρτησία και η αποτελεσματικότητα της δικαστικής εξουσίας, το εργατικό δίκαιο και η απαγόρευση των διακρίσεων, δηλαδή στους τομείς, οι οποίοι και πλήττονται.

Η αδυναμία της ΕΕ στην εξωτερική πολιτική της γίνεται έκδηλη στην περίπτωση της Αρμενίας και του Αζερμπαϊτζάν, αντίστοιχα. Μετά το Μάιο του 2018 και τις ειρηνικές διαδηλώσεις κατά του Ρεπουμπλικανικού Κόμματος, στην εξουσία αναδείχθηκε ο ηγέτης της αντιπολίτευσης Nikol Pashinyan, ο οποίος και επιβεβαιώθηκε στις επόμενες εκλογές τον Δεκέμβριο του 2018 με το μεγαλόπνοο σχέδιο που διέθετε αλλά και το πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων, μεταξύ άλλων στους τομείς του κράτους δικαίου, της διαφάνειας και της καταπολέμησης της διαφθοράς που εφαρμόστηκε. Όλα όμως, ανατράπηκαν στις 27 Σεπτεμβρίου 2020 με την ένοπλη σύρραξη μεταξύ Αρμενίας και Αζερμπαϊτζάν με διάρκεια έξι εβδομάδων για τον έλεγχο του μη αναγνωρισμένου κράτους του Ναγκόρνο-Καραμπάχ.

Για το επεισόδιο αυτό δεν εφαρμόστηκε κάποιο ουσιώδες κυρωτικό μέτρο από την ΕΕ, όπως στην περίπτωση της Συρίας ή της Λιβύης το 2019-20 όταν αναστάλθηκε η άδεια της Τουρκίας για πώληση όπλων. Γι' αυτόν τον λόγο, πολλοί ενοχλήθηκαν και δεν έμειναν ικανοποιημένοι με αυτήν την έκβαση, καθώς η Ρωσία και η Τουρκία έθεσαν ένα αναμφίβολο τέλος στις εχθροπραξίες. Με αποτέλεσμα να αμφισβητείται τόσο ο ρόλος της ΕΕ, η οποία για ακόμη μια φορά υποστήριξε τον ρόλο του ΟΑΣΕ στις διαπραγματεύσεις και χαιρέτισε την κατάπαυση πυρός, δηλώνοντας την ικανοποίησή της για την παύση των ένοπλων συρράξεων. Ακόμη, σχεδόν μετά από ένα χρόνο, στις 20 Μαΐου 2021, το Κοινοβούλιο ενέκρινε ψήφισμα με το οποίο ζητούσε την άμεση και άνευ όρων

απελευθέρωση όλων των Αρμενίων αιχμαλώτων πολέμου και άλλων αιχμαλώτων που εξακολουθούν να τελούν υπό κράτηση από το Αζερμπαϊτζάν.¹⁵³

Η στάση αυτή της ΕΕ έναντι στο Αζερμπαϊτζάν μπορεί να ερμηνευθεί, εάν σκεφτεί κανείς το ρόλο που έχει αναλάβει ως στρατηγικός προμηθευτής ενέργειας της ΕΕ αλλά και πως το Αζερμπαϊτζάν έχει ως σταθερό σύμμαχο την Τουρκία. Παράλληλα, αξίζει να σημειωθεί ότι κατά την επίσκεψη του Jørgen Borrell στην Τουρκία για την διαμεσολάβηση και την επίλυση της ρωσο-ουκρανικής κρίσης, συναντήθηκε με τον Υπουργό Εξωτερικών της Αρμενίας και του Αζερμπαϊτζάν για να συζητήσουν για ζητήματα ασφάλειας στην περιοχή αλλά και να κατευναστούν και οι εντάσεις μεταξύ Αρμενίας και Αζερμπαϊτζάν και να επιτευχθεί αποκλιμάκωση στην περιοχή, εν γένει.¹⁵⁴

Έχει ήδη αναλυθεί παραπάνω η έντονη αλληλεξάρτηση της ΕΕ με την Τουρκία, σε αυτό το σημείο όμως πρέπει να συλλογιστούμε και έναν ακόμη παράγοντα στις σχέσεις ΕΕ και Τουρκίας. Όπως έχει ήδη και πράξει, η Τουρκία έχει εργαλειοποιήσει το μεταναστευτικό προκαλώντας κλυδωνισμούς στην Ευρώπη. Εντός της Ευρώπης, όμως εντοπίζονται στην Γερμανία σχεδόν 3 εκατ. Τούρκοι-μετανάστες, οι οποίοι θα μπορούσαν να αποτελέσουν την πρώτη ύλη υβρικού πολέμου της Τουρκίας στην Ευρώπη σε πιθανά αντίποινα. Επιπροσθέτως, η Τουρκία αποτελεί μια μεγάλη και πολυπληθή αγορά που διατηρεί και οικονομικές σχέσεις με ευρωπαϊκές χώρες και ειδικότερα την Γερμανία. Από το 2002 η Γερμανία έχει εγκρίνει εξαγωγές όπλων προς την Τουρκία ύψους 522 εκατ. ευρώ.¹⁵⁵ Οπότε όπως γίνεται αντιληπτό η βιομηχανία αυτή θεωρείται από τις πιο επικερδείς στην Γερμανία.

---

¹⁵³ European Parliament, 2021, *Texts adopted - Prisoners of war in the aftermath of the most recent conflict between Armenia and Azerbaijan - Thursday, 20 May 2021*. © European Union, 2021 - Source: European Parliament, viewed 30 October 2021, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0251_EN.html

¹⁵⁴ N. (2022). *Borrell in Turkey makes efforts to ease tensions between Azerbaijan and Armenia*. EU NEIGHBOURS East. Retrieved March 13, 2022, from <https://euneighbourseast.eu/news-and-stories/latest-news/borrell-in-turkey-makes-efforts-to-ease-tensions-between-azerbaijan-and-armenia/>

¹⁵⁵ Παππάς, Γ. 2020, Τα... όπλα που φέρνουν πιο κοντά Μέρκελ και Ερντογάν, *TA NEA*, Τελευταία πρόσβαση 30 Οκτωβρίου 2021, από τον ιστότοπο <https://www.tanea.gr/2020/12/15/world/ta-opla-pou-fernoun-pio-konta-merkel-kai-erntogan/>

1.3. Η στρατηγική εταιρική σχέση με την Ρωσία

Η Ρωσία και η Τουρκία δεν έχουν ενταχθεί στο πλαίσιο της Ανατολικής Εταιρικής Σχέσης επειδή έχουν διαφορετικό καθεστώς σχέσεων με την ΕΕ. Συγκεκριμένα, όπως αναλύθηκε παραπάνω η Τουρκία βρίσκεται υπό καθεστώς διαπραγματεύσεων για την προσχώρησή της στην ΕΕ και η Ρωσία έχει αναπτύξει με την ΕΕ μια στρατηγική εταιρική σχέση. Η βάση συνεργασίας μεταξύ της Ρωσίας και της ΕΕ είναι η Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας (PCA) που υπογράφηκε το 1994 αλλά άρχισε να εφαρμόζεται στις 1 Δεκεμβρίου 1997 με αρχική ισχύ για δέκα έτη.¹⁵⁶

Το διμερές αυτό σύμφωνο αποτελεί απόπειρα προσέγγισης και εκσυγχρονισμού της Ρωσίας αλλά και βάση για πολιτικό διάλογο και τεχνική συνεργασία. Έκτοτε οι δυο αυτές χώρες θεωρούνται εμπορικοί εταίροι με τμήματα της Συμφωνίας της Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας να έχουν απώτερο σκοπό την προώθηση του εμπορίου και των επενδύσεων αλλά και την ανάπτυξη αμιγώς εποικοδομητικών οικονομικών σχέσεων και για τις δύο πλευρές εκατέρωθεν. Το σύμφωνο αυτό περιλαμβάνει ένα Μόνιμο Συμβούλιο Εταιρικής Σχέσης, μία Επιτροπή Συνεργασίας, μία Μεικτή Κοινοβουλευτική Επιτροπή αλλά και δύο ετήσιες Συναντήσεις Κορυφής.

Το 1999 υπογράφηκε η Κοινή στρατηγική της ΕΕ για τη Ρωσία, ως απότοκο της τρίτης Συνάντησης Κορυφής το 1999 με περισσότερο συμβολικό χαρακτήρα, καθώς διακρίνεται για το φιλόδοξο χαρακτήρα και τα μεγαλεπήβολα της σχέδια.¹⁵⁷ Στοχεύει σε περαιτέρω συνεργασία σε πολιτικά και στρατηγικά ζητήματα αλλά και στην υποστήριξη μεταρρυθμίσεων σε οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά θέματα. Εν τέλει, όμως, καταλήγει σε αποτυχία και παύει να ισχύει. Ακόμη, το 1999 υπογράφεται η Μεσοπρόθεσμη στρατηγική της Ρωσίας για την ΕΕ, το πρώτο ολοκληρωμένο πολιτικό κείμενο από πλευράς της Ρωσίας για τις σχέσεις της με την ΕΕ, όπου η Ρωσία προσπαθεί να γίνει

---

¹⁵⁶ European Investment Bank, 2020, *EU-Russia Strategic Partnership*, viewed 2 November 2021, https://www.eib.org/en/projects/regions/easternneighbours/framework/eu_russia_strategic_partnership.htm

¹⁵⁷ General Secretariat of the Council, 1999, *Common strategy of the European Union on Russia: European Council, Cologne, 3 and 4 June 1999*, Publications Office of the European Union, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/38943c06-7e5d-4ca3-acc3-c5154bd9c04e/>

ισότιμος εταίρος με την ΕΕ. Το έγγραφο παρουσιάστηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι τον Οκτώβριο και είχε 10ετή ορίζοντα (2000-2010).¹⁵⁸

Το 2003 κατά την Σύνοδο της Αγίας Πετρούπολης δημιουργήθηκαν τέσσερις κοινοί χώροι.¹⁵⁹ Ο πρώτος, ο κοινός οικονομικός χώρος για την αύξηση του εμπορίου και επενδύσεων, με στόχο τη δημιουργία ολοκληρωμένης αγοράς μεταξύ ΕΕ - Ρωσίας. Το 2004 και οι δύο μεριές συμφωνούν για την ένταξη της Ρωσίας στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (ΠΟΕ). Παράλληλα, συνεργάζονται για την προστασία του περιβάλλοντος, στον βιομηχανικό και τον ενεργειακό τομέα. Ο δεύτερος χώρος είναι αυτός της Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης, όπου πραγματοποιείται προσπάθεια εκδημοκρατισμού και φιλελευθεροποίησης του ρωσικού καθεστώτος και προωθείται ο τρίτος πυλώνας της συνθήκης του Μάαστριχτ. Τρίτος κοινός χώρος είναι ο κοινός χώρος Συνεργασίας για την Εξωτερική Ασφάλεια. Η συνεργασία εδώ αφορά θέματα εξωτερικής πολιτικής, ασφάλειας και άμυνας. Ακόμη, σε αυτόν τον τομέα ξεκινάει ο στρατηγικός διάλογος για τη διαχείριση κρίσεων στην Ευρώπη με έμφαση στους διεθνείς οργανισμούς. Τέλος, ο τέταρτος κοινός χώρος είναι ο κοινός χώρος Έρευνας, Εκπαίδευσης και Πολιτισμού για την επιστημονική, εκπαιδευτική, πολιτιστική συνεργασία και τα προγράμματα ανταλλαγής επιστημόνων και σπουδαστών.

Τον Ιούνιο του 2008 ξεκινούν διαπραγματεύσεις για μια νέα διμερή συμφωνία για την στρατηγική εταιρική σχέση ΕΕ-Ρωσίας με βελτιωμένο ρυθμιστικό περιβάλλον που επιφέρει δεσμευτικές υποχρεώσεις σε τομείς δικαιοσύνης, ασφάλειας, πολιτικής, πολιτισμού, παιδείας, ενέργειας και εμπορίου.¹⁶⁰ Η συμφωνία αυτή προοριζόταν να αναβαθμίσει και να αντικαταστήσει την ήδη υπάρχουσα Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας. Μέχρι τον Μάιο του 2010 είχαν πραγματοποιηθεί εννέα γύροι

---

¹⁵⁸ Lynch, D. 2004, Russia's Strategic Partnership with Europe. *The Washington Quarterly* - SPRING 2004, pp. 99–118. <https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/analy077.pdf>

¹⁵⁹ Garcés De Los Fayos, F. 2021, *Russia | Fact Sheets on the European Union | European Parliament*. Fact Sheets on the European Union | European Parliament, viewed 2 November 2021, <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/177/russia>

¹⁶⁰ European Parliament. 2008, *EU-Russia Summit 26 - 27 June 2008 European Parliament resolution of 19 June 2008 on the EU-Russia Summit of 26 - 27 June 2008 in Khanty-Mansiysk, CELEX1*. Publications Office of the European Union. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/fd5120aa-8b96-4fff-89f7-f3b51741177b/language-en>

διαπραγματεύσεων. Το 2010 εγκαινιάστηκε η «Εταιρική Σχέση για τον Εκσυγχρονισμό» (“Partnership for Modernisation”), με σκοπό την πολιτική ώθηση των σχέσεων ΕΕ-Ρωσίας, όπως και την προώθηση μεταρρυθμίσεων, της αειφόρου ανάπτυξης και ενίσχυση του ανταγωνισμού. Οι διαπραγματεύσεις για τη συμφωνία διευκόλυνσης των διαδικασιών χορήγησης θεώρησης ολοκληρώθηκαν το 2011.

Από το 2014, όμως, η παράνομη προσάρτηση της Κριμαίας και η σύγκρουση στην Ανατολική Ουκρανία έχουν επηρεάσει σοβαρά τις σχέσεις ΕΕ-Ρωσίας. Ως αποτέλεσμα, ορισμένοι από τους πολιτικούς διαλόγους και μηχανισμούς συνεργασίας, μεταξύ άλλων ο τομέας του εμπορίου, έχουν ανασταλεί. Η ΕΕ δεν έμεινε άπραγη σ’ αυτή την κίνηση και από τον Μάρτιο του 2014 η ΕΕ έχει σταδιακά επιβάλει περιοριστικά μέτρα έναντι της Ρωσίας. Πέρα από τους περιορισμούς και τα μέτρα όσον αφορά τις οικονομικές σχέσεις με την Κριμαία και τη Σεβαστούπολη και την υπεξαίρεση ουκρανικών κεφαλαίων (βλ. παραπάνω), η ΕΕ έχει επιβάλει διάφορα είδη περιοριστικών μέτρων κυρίως οικονομικού και διπλωματικού χαρακτήρα αλλά και άλλης φύσεως, τα οποία θα αναλυθούν παρακάτω.

Όσον αφορά τις κυρώσεις στο διπλωματικό τομέα, το 2014 η σύνοδος κορυφής ΕΕ-Ρωσίας ακυρώθηκε και τα κράτη-μέλη της ΕΕ αποφάσισαν να μην πραγματοποιήσουν τακτικές διμερείς συναντήσεις.¹⁶¹ Αντί της συνόδου κορυφής των G8 στο Σότσι, πραγματοποιήθηκε συνεδρίαση των G7 στις Βρυξέλλες στις 4-5 Ιουνίου 2014. Έκτοτε, οι συναντήσεις συνεχίστηκαν στο πλαίσιο των συναντήσεων των G7. Ακόμη, οι διμερείς συνομιλίες με τη Ρωσία για θέματα θεωρήσεων καθώς και για τη νέα συμφωνία μεταξύ ΕΕ και Ρωσίας αναστάλησαν. Οι χώρες της ΕΕ υποστήριξαν επίσης την αναστολή των διαπραγματεύσεων για την ένταξη της Ρωσίας στον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) και στον Διεθνή Οργανισμό Ενέργειας (IEA).¹⁶²

Στον οικονομικό τομέα, οι κυρώσεις στοχεύουν συναλλαγές με την Ρωσία σε συγκεκριμένους τομείς. Τον Ιούλιο και τον Σεπτέμβριο του 2014 (λίγο μετά την συντριβή

---

¹⁶¹ Leyts, B. 2014, *European Council, 20–21 March 2014*, European Council, viewed 4 November 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2014/03/20-21/>

¹⁶² European Council, 2021, *EU restrictive measures in response to the crisis in Ukraine*. consilium.europa.eu., viewed 4 November 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/ukraine-crisis/>

17 της Malaysia Airlines) η ΕΕ επέβαλε τα πρώτα κυρωτικά μέτρα. Τα περιοριστικά μέτρα οικονομικού χαρακτήρα περιλαμβάνουν περιορισμούς στην πρόσβαση στην πρωτογενή και δευτερογενή κεφαλαιαγορά της ΕΕ για ορισμένες ρωσικές τράπεζες και εταιρείες, την απαγόρευση εξαγωγών και εισαγωγών στο εμπόριο όπλων και την θέσπιση απαγόρευσης εξαγωγής αγαθών διπλής χρήσης για στρατιωτική χρήση ή στρατιωτικούς τελικούς χρήστες στη Ρωσία και τον περιορισμό της πρόσβασης της Ρωσίας σε ορισμένες ευαίσθητες τεχνολογίες και υπηρεσίες που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την παραγωγή και την έρευνα πετρελαίου.¹⁶³

Τον Μάρτιο του 2015, οι ηγέτες της ΕΕ αποφάσισαν να ευθυγραμμίσουν το υπάρχον καθεστώς κυρώσεων με την πλήρη εφαρμογή των συμφωνιών του Μινσκ η οποία προβλεπόταν για το τέλος Δεκεμβρίου του 2015.¹⁶⁴ Δεδομένου ότι αυτό δεν συνέβη, το Συμβούλιο παρέτεινε τις οικονομικές κυρώσεις έως τις 31 Ιουλίου 2016. Μέχρι σήμερα οι συμφωνίες του Μινσκ δεν έχουν εφαρμοστεί πλήρως, με αποτέλεσμα οι οικονομικές κυρώσεις να έχουν παραταθεί διαδοχικά μέχρι τις 31 Ιανουαρίου του 2022 κατόπιν αξιολογήσεως κάθε φορά.

Επιπροσθέτως, έχουν επιβληθεί και μέτρα που αφορούν την οικονομική συνεργασία με την Ρωσία. Συγκεκριμένα, ζητήθηκε από την ΕΤΕπ και την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (ΕΤΑΑ), να αναστείλει την υπογραφή νέων χρηματοδοτικών πράξεων στη Ρωσική Ομοσπονδία. Παράλληλα, επανεξετάστηκε η εφαρμογή προγραμμάτων διμερούς και περιφερειακής συνεργασίας της ΕΕ με τη Ρωσία όπως και ορισμένα προγράμματα ανεστάλησαν.¹⁶⁵

---

¹⁶³ Βλ. van Rompuy, H., & Juncker, J.-C. 2014, *Statement by the President of the European Council Herman Van Rompuy and the President of the European Commission in the name of the European Union on the agreed additional restrictive measures against Russia* (EUCO 158/14). Brussels, 29 July. <https://www.consilium.europa.eu/media/22015/144158.pdf> όπως και Council of the European Union, 2014, *Reinforced restrictive measures against Russia* (ST 12944/14). Brussels, 11 September. <https://www.consilium.europa.eu/media/21992/144868.pdf>

¹⁶⁴ Laas, J., & Leys, B. 2015, *European Council, 19–20 March 2015*, European Council, viewed 4 November 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2015/03/19-20/>

¹⁶⁵ European Council, 2021, *EU sanctions against Russia over Ukraine*, Consilium.europa.eu., viewed 4 November 2021, <https://www.consilium.europa.eu/el/infographics/eu-sanctions-against-russia-over-ukraine/>

Πέρα από τα διπλωματικά και τα οικονομικά μέτρα, τα κυρωτικά μέτρα περιλαμβάνουν και ατομικά μέτρα περιορισμού που απευθύνονται σε συγκεκριμένα άτομα. Ειδικότερα, τα μέτρα στοχεύουν σε 185 άτομα και 48 οντότητες, τα οποία υπόκεινται σε δέσμευση περιουσιακών στοιχείων και απαγόρευση ταξιδιών επειδή η δράση τους υπονόμωσε την εδαφική ακεραιότητα, κυριαρχία και ανεξαρτησία της Ουκρανίας. Τα μέτρα αυτά εισήχθησαν τον Μάρτιο του 2014 και επιμηκύνθηκαν μέχρι στις 15 Μαρτίου του 2022.¹⁶⁶

Σε αυτά τα μέτρα υπάγονται επίσης και 10 άτομα και μια οντότητα που συνδέονται με τη Ρωσία και που κατηγορούνται για τη χρήση χημικών όπλων και την δηλητηρίαση κατά του πρώην κατασκόπου ρωσικής υπηκοότητας Sergei Skripal και της κόρης του αλλά και της απόπειρας δολοφονίας του ακτιβιστή της αντιπολίτευσης Alexei Navalny. Επίσης, ένα άλλο καθεστώς τέτοιων κυρώσεων αφορά και τις κυβερνοεπιθέσεις και στοχεύει έξι άτομα και δύο οντότητες.¹⁶⁷

Η Ρωσία έναντι σε αυτά τα κυρωτικά μέτρα έχει απαντήσει με αντίμετρα. Από το 2014 επιβάλλει με τη σειρά της κυρώσεις σε γεωργικά αγαθά, πρώτες ύλες και τρόφιμα, επικαλούμενη παραβιάσεις των προτύπων για την ασφάλεια των τροφίμων, ενισχύοντας την πολιτική υποκατάστασης των εισαγωγών της στον γεωργικό τομέα. Ειδικότερα, στην περίπτωση της δηλητηρίασης και της φυλάκισης του Navalny, απάντησε είτε με απειλές για την διακοπή των διπλωματικών επαφών της Ρωσίας με τις χώρες της Δύσης,¹⁶⁸ είτε με απελάσεις ευρωπαϊών διπλωματών,¹⁶⁹ αλλά και σε άτομα που επιβεβαίωσαν το πόρισμα των τοξικολογικών και εμπλεκόμενων στην υπόθεση. Ακόμη, απαγόρευσε την είσοδο σε οκτώ Ευρωπαίους αξιωματούχους για κυρώσεις που επέβαλε η ΕΕ τον Μάρτιο

---

¹⁶⁶ EUR-Lex - 02014D0145-20211011 - EN - EUR-Lex., 2014, EUR-Lex., [https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2014/145\(1\)/](https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2014/145(1)/)

¹⁶⁷ European Union External Action Service, 2020, *Facts and figures about EU-RUSSIA RELATIONS*. [eeas.europa.eu., https://eeas.europa.eu/sites/default/files/eeas-eu-russia_relation-en-v15.pdf](https://eeas.europa.eu/sites/default/files/eeas-eu-russia_relation-en-v15.pdf)

¹⁶⁸ LiFO.gr., 2020, *ΕΕ: Συμφωνία για κυρώσεις στην Ρωσία - Για την υπόθεση Ναβάλνι*. Τελευταία πρόσβαση 4 Νοεμβρίου 2021 από τον ιστότοπο: <https://www.lifo.gr/now/world/ee-symfonia-gia-kyroseis-stin-rosia-gia-tin-yprothesi-nabalni>

¹⁶⁹ Ναυτεμπορική, 2021, *Ρωσία: Σύμμετρη απάντηση αν η ΕΕ αποφασίσει για κυρώσεις*. Τελευταία πρόσβαση 4 Νοεμβρίου 2021 από τον ιστότοπο: <https://m.naftemporiki.gr/story/1691639>

2021 κατά δύο Ρώσων που κατηγορούνται για την καταδίωξη γυναικών και ανδρών ομοφυλοφίλων στην Τσετσενία.¹⁷⁰

Σχετικά με την υπόθεση Navalny, τον Φεβρουάριο του 2021, ο Josep Borrell έφτασε στη Μόσχα για να συζητήσει «τη δύσκολη κατάσταση των σχέσεων ΕΕ-Ρωσίας»¹⁷¹ εν μέσω της εν εξελίξει δίκης του ηγέτη της αντιπολίτευσης Alexey Navalny¹⁷² και των διαμαρτυριών κατά της κράτησής του. Κατά την επίσκεψη του ύπατου, η Ρωσία ανακοίνωσε την απέλαση τριών Ευρωπαίων διπλωματών (ένας από τη Γερμανία, την Πολωνία και τη Σουηδία), τους οποίους κατηγορήσε ότι συμμετείχαν στις διαδηλώσεις. Η ΕΕ υπερασπίστηκε τους διπλωμάτες και είπε ότι παρακολουθούσαν μόνο τα γεγονότα και στη συνέχεια ανακοίνωσε απελάσεις ως αντίποινα.

Ο ίδιος ο Borrell επικρίθηκε δριμύτατα από τα μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για, όπως αποκαλούσαν, την «κακώς εκτελεσθείσα» επίσκεψή του που ήταν «πλήρης καταστροφή».¹⁷³ Μεγάλο μέρος της οργής στην ΕΕ κατευθύνθηκε επίσης προς τη Μόσχα, η οποία με τη σειρά της απείλησε να διακόψει τους δεσμούς της σε περίπτωση που επιβάλλονταν νέες κυρώσεις για το ζήτημα του Navalny.¹⁷⁴

Στις 16 Ιουνίου 2021 η Επιτροπή και ο Ύπατος Εκπρόσωπος για θέματα ΚΕΠΠΑ παρουσίασαν την κοινή ανακοίνωση προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και το Συμβούλιο της ΕΕ σχετικά με τις σχέσεις ΕΕ-Ρωσίας (Joint Communication on the EU's relations with Russia).¹⁷⁵ Σ' αυτό το έγγραφο περιέχονται

---

¹⁷⁰ Ναυτεμπορική, 2021, *ΕΕ-Ρωσία: Η Μόσχα απαγορεύει την είσοδο σε οκτώ ευρωπαίους αξιωματούχους*. Τελευταία πρόσβαση 4 Νοεμβρίου 2021 διατίθεται από τον ιστότοπο: <https://m.naftemporiki.gr/story/1721640>

¹⁷¹ Borrell, J. 2021, *My visit to Moscow and the future of EU-Russia relations*, EEAS - European External Action Service - European Commission, viewed 8 November 2021, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/92722/my-visit-moscow-and-future-eu-russia-relations_en

¹⁷² BBC News, 2021, *Russia Navalny trial a "low point" in EU-Russia relations, says Borrell*, viewed 8 November 2021, <https://www.bbc.com/news/world-europe-55938042>

¹⁷³ Euronews, 2021, *A predictable mistake: MEPs slam Borrell over Moscow trip*. Viewed 8 November 2021, <https://www.euronews.com/2021/02/09/a-predictable-mistake-meps-slam-borrell-over-moscow-trip>

¹⁷⁴ BBC News, 2021, *Russia warns EU it could cut ties over sanctions*, viewed 8 November 2021, <https://www.bbc.com/news/world-europe-56039075>

¹⁷⁵ European Commission, Secretariat-General (European Commission), 2021, *JOINT COMMUNICATION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE EUROPEAN COUNCIL AND THE COUNCIL on EU-Russia relations - Push back, constrain*

συστάσεις εν όψει της συνόδου 24-25 Ιουνίου για την ενδυνάμωση της ευρωπαϊκής πολιτικής σχετικά με την Ρωσία. Παρά το βεβαρυμένο παρελθόν και το «πάγωμα» των σχέσεων των σχέσεων ΕΕ-Ρωσίας, αυτό ποτέ δεν σήμαινε την ακύρωση ή την αναστολή των έργων στρατηγικής σημασίας.

Η στρατηγική που θα ακολουθήσει η ΕΕ διαφαίνεται από τον υπότιτλο του εγγράφου αυτού και βασίζεται στις πέντε βασικές αρχές που λειτουργούν ως κατευθυντήριες για τις σχέσεις ΕΕ-Ρωσίας. Δηλαδή, α) την πλήρη εφαρμογή των συμφωνιών του Μινσκ ως βασική προϋπόθεση για οποιαδήποτε ουσιαστική αλλαγή στη στάση της ΕΕ έναντι της Ρωσίας, (β) την ενίσχυση των σχέσεων με τους ανατολικούς εταίρους της ΕΕ και άλλους γείτονες, συμπεριλαμβανομένης της Κεντρικής Ασίας, γ) την ενίσχυση της ανθεκτικότητας της ΕΕ βλ. ενεργειακή ασφάλεια, υβριδικές απειλές ή στρατηγική επικοινωνία, δ) την επιλεκτική δέσμευση με τη Ρωσία σε θέματα που ενδιαφέρουν την ΕΕ και τέλος ε) τις διαπροσωπικές επαφές και υποστήριξη της ρωσικής κοινωνίας των πολιτών.¹⁷⁶

Στην ανακοίνωση αυτή προστίθεται ακόμη και η τριπλέτα της απώθησης, του περιορισμού και της συνεργασίας (push back – constraint – engage). Η μελλοντική στάση της Ευρώπης διαφαίνεται και από την εξής χαρακτηριστική δήλωση του Borrell: *«Υπό τις παρούσες συνθήκες, μια ανανεωμένη εταιρική σχέση μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ρωσίας, η οποία θα επιτρέψει στενότερη συνεργασία, φαίνεται μια μακρινή προοπτική. Η φιλοδοξία μας πρέπει να είναι η εξεύρεση διόδων που θα μπορούσαν να βοηθήσουν να αλλάξει η τρέχουσα δυναμική σταδιακά σε μια πιο προβλέψιμη και σταθερή σχέση. Η ΕΕ θα απωθήσει, θα περιορίσει και θα συνεργαστεί ταυτόχρονα με τη Ρωσία, με βάση μια ισχυρή κοινή κατανόηση των στόχων της Ρωσίας και μια προσέγγιση πραγματισμού αρχών».*¹⁷⁷

---

and engage (CELEX 52021JC0020). Publications Office of the European Union, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/37a8a099-ce9c-11eb-ac72-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-search>

¹⁷⁶ Garcés De Los Fayos, F. 2021, *Russia | Fact Sheets on the European Union | European Parliament*. Fact Sheets on the European Union | European Parliament, ό.π.

¹⁷⁷ MASSRALI, N., & KAZNOWSKI, A. 2021, EU-Russia relations: Commission and High Representative propose the way forward. Press corner. Viewed 8 November 2021, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_3010

Αναλυτικότερα, η Ευρωπαϊκή τακτική βασίζεται στην απώθηση σε τομείς που αφορούν τα ανθρώπινα θεμελιώδη δικαιώματα, τις δημοκρατικές αξίες, την εδαφική ακεραιότητα, κυριαρχία και ανεξαρτησία ομοίως της Γεωργίας και της Ουκρανίας, ειδικότερα στοχεύοντας την πλήρη εφαρμογή των συμφωνιών του Μινσκ. Η ΕΕ θα συνεχίσει να αντιδρά και να ασκεί τις ανάλογες κυρώσεις σε επιζήμιες συμπεριφορές εκ μέρους της Ρωσίας. Ακόμη, θα περιορίσει την Ρωσία οποτεδήποτε απειλεί να υποσκάψει συμφέροντα της ΕΕ ενισχύοντας την ανθεκτικότητα της ευρωπαϊκής κοινότητας έναντι σε υβριδικές απειλές και κυβερνοεπιθέσεις μέσω της ενίσχυσης του πολυμερισμού όπως στο NATO ή τις συναντήσεις της G7 και την περαιτέρω στενή συνεργασία με τους ανατολικούς εταίρους. Τέλος, θα στοχεύει στην δέσμευση της Ρωσίας να συνεργαστεί σε βασικούς τομείς προτεραιότητας όπως στον τομέα της υγείας λόγω πανδημίας, την κλιματική αλλαγή, τις διαπροσωπικές επαφές και την κοινωνία των πολιτών, την αντιτρομοκρατία και την καταπολέμηση της διάδοσης των πυρηνικών όπλων, όπως και τον ρόλο που θα μπορούσε να διατελέσει η Ρωσία για τη διευθέτηση των συγκρούσεων στην Μέση Ανατολή.

Συνεπώς, απ' ό,τι φαίνεται, πέρα όλων των τεκταινόμενων η ΕΕ αναγνωρίζει την Ρωσία ως έναν βασικό συνέταιρο της διεθνούς σκηνής και συνεχίζει να συνεργάζεται με αυτή σε τομείς κοινού συμφέροντος, παρά τις όποιες κυρώσεις έχουν επιβληθεί. Το γεγονός αυτό αιτιολογείται αν αναλογιστούμε τους εξής παράγοντες. Ομοίως, μεταξύ ΕΕ και Ρωσίας, όπως και ΕΕ και Τουρκίας, υπάρχει έντονη αλληλεξάρτηση μεταξύ των δύο αυτών χωρών. Η Ρωσία είναι ο κύριος προμηθευτής φυσικών πόρων για την ΕΕ και η ΕΕ είναι ο κύριος προμηθευτής τεχνολογιών. Παράλληλα, οι Ρώσοι τουρίστες καταλαμβάνουν σημαντικό μερίδιο της τουριστικής αγοράς της ΕΕ και είναι τακτικοί καταναλωτές αγαθών και υπηρεσιών στην ΕΕ.

Συγκεκριμένα, στον ενεργειακό τομέα η στρατηγική σχέση ΕΕ-Ρωσίας αποκτά ακόμη πιο έντονη σημασία. Η Ρωσία είναι ο μεγαλύτερος εξαγωγέας πετρελαίου, φυσικού αερίου, ουρανίου και άνθρακα στην ΕΕ. Ομοίως, η ΕΕ είναι μακράν ο μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της Ρωσικής Ομοσπονδίας. Με βάση αυτή την αμοιβαία αλληλεξάρτηση και τα κοινά συμφέροντα στον ενεργειακό τομέα, η ΕΕ και η Ρωσία ανέπτυξαν ενεργειακή

εταιρική σχέση και ξεκίνησαν τον ενεργειακό διάλογο ΕΕ-Ρωσίας το 2000. Το 2020 η Ρωσία ήταν η πηγή προέλευσης του 26% των εισαγωγών πετρελαίου της ΕΕ και του 40% των εισαγωγών αερίου της ΕΕ.¹⁷⁸ Η αστάθεια των τιμών της ενέργειας επηρεάζει άμεσα τον όγκο του διμερούς εμπορίου.

Ειδικότερα από το 2020 πέρα από τις επιπτώσεις της πανδημίας στον υγειονομικό τομέα προκλήθηκε και μια μεγάλη ενεργειακή κρίση λόγω της συνεχιζόμενης έλλειψης ενέργειας σε όλον τον κόσμο, αλλά και της αλματώδους αύξησης των τιμών της. Η Ρωσία φαίνεται να εκμεταλλεύεται αυτό το «παράθυρο» ευκαιρίας που έχει δημιουργηθεί μετατρέποντας σε διπλωματικό εργαλείο την παράδοση φυσικού αερίου. Λόγω της έλλειψης αποθεμάτων ενέργειας στην Ευρώπη, η Ρωσία προσπαθεί να προωθήσει την ρωσική εταιρεία φυσικού αερίου Gazprom έχοντας αυξήσει τις τιμές του και παζαρεύοντας την Ευρώπη για τη λειτουργία του *North Stream 2* με αυξημένες παροχές σε φυσικό αέριο.

Όπως αποδείχθηκε, το ενεργειακό χαρτί αποτελεί ιδιαίτερα ισχυρό παράγοντα καθότι στις 8 Νοεμβρίου 2021 η Gazprom ξεκίνησε το πρόγραμμα πλήρωσης των ευρωπαϊκών αποθεμάτων φυσικού αερίου με τις τιμές χονδρικής του φυσικού αερίου στην Ευρώπη να υποχωρούν μετά την λήψη της Γερμανίας μέσω του αγωγού *Yamal* από την Σιβηρία. Την επομένη, η Telegram ανακοίνωσε ότι «Η Gazprom ενέκρινε και ξεκίνησε την εφαρμογή του σχεδίου διοχέτευσης φυσικού αερίου σε πέντε ευρωπαϊκούς σταθμούς υπόγειας αποθήκευσης».¹⁷⁹ Παράλληλα, εικάζεται ότι η Gazprom προκάλεσε τις ενεργειακές ελλείψεις στην Ευρώπη για να εντείνει τις πιέσεις σε Γερμανία και Ευρώπη, έτσι ώστε να δρομολογήσουν το ταχύτερο την χορήγηση άδειας.

Μετά την παράνομη προσάρτηση της Κριμαίας τον Μάρτιο του 2014 και τα πρώτα κυρωτικά μέτρα, στις 23 Φεβρουαρίου η Ρωσία αναγνωρίζει τις μη κυβερνητικά ελεγχόμενες περιοχές του Ντόνετσκ και του Λουχάνσκ ενώ την επομένη εισβάλλει στην

---

¹⁷⁸ European Commission, 2021, *Russia - Trade - European Commission*, EU Trade, viewed 9 November 2021, <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/russia/>

¹⁷⁹ Οικονομικός Ταχυδρόμος - ot.gr., 2021, *Ρωσία – Η Gazprom ξεκίνησε το πρόγραμμα πλήρωσης των ευρωπαϊκών αποθεμάτων φυσικού αερίου*. Τελευταία πρόσβαση 9 Νοεμβρίου 2021 από τον ιστότοπο: <https://www.ot.gr/2021/11/09/diethni/rosia-i-gazprom-ksekinise-to-programma-plirosis-ton-eyropaikon-apothematon-fysikou-aeriou/>

Ουκρανία προκαλώντας δεύτερο γύρο κυρώσεων σε σχεδόν καθημερινή βάση έκτοτε και σε κλιμακωμένο βαθμό. Οι εν λόγω κυρώσεις κατά της Ρωσίας είναι οι μεγαλύτερες στην ιστορία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και έχουν σχεδιαστεί για να επιβαρύνουν τη ρωσική οικονομία και το Κρεμλίνο, ενώ διενεργούνται για πρώτη επίσης φορά σε πλήρη συντονισμό με τους εταίρους και τους συμμάχους της, βλ. NATO, G7, Ηνωμένες Πολιτείες, Ηνωμένο Βασίλειο, Καναδά, Νορβηγία, Νότια Κορέα, Ιαπωνία και Αυστραλία. Η ΕΕ μέχρι στιγμής έχει συμφωνήσει πέντε κύματα κυρώσεων, τα οποία θα αναλυθούν παρακάτω.

Στον άξονα των οικονομικών κυρώσεων, η ΕΕ έχει αποκλείσει επτά ρωσικές τράπεζες από το SWIFT, το κυρίαρχο σύστημα χρηματοοικονομικών μηνυμάτων στον κόσμο για διασυννοριακές πληρωμές.¹⁸⁰ Η αποκοπή της Ρωσίας από το δίκτυο αποσκοπεί στον κλονισμό της ρωσικής οικονομίας, καθώς και στον περιορισμό της πρόσβασης της χώρας στις παγκόσμιες χρηματοπιστωτικές αγορές δυσχεραίνοντας τις ρωσικές εταιρείες και τους ιδιώτες να πληρώσουν για εισαγόμενα αγαθά ή να λάβουν πληρωμές για τις εξαγωγές τους. Η ΕΕ έχει επίσης απαγορεύσει τις συναλλαγές της κεντρικής τράπεζας της Ρωσίας,¹⁸¹ η οποία αποτελεί το νευραλγικό κέντρο του χρηματοπιστωτικού τομέα στη Ρωσία, παραλύοντας δισεκατομμύρια σε συναλλαγματικά αποθέματα διεξάγοντας κατά αυτόν τον τρόπο έναν οικονομικό πόλεμο προς το πρόσωπο του Vladimir Putin.

Οι κυρώσεις της ΕΕ επεκτείνονται ακόμη περισσότερο από τους υφιστάμενους οικονομικούς περιορισμούς, περιορίζοντας την πρόσβαση της Ρωσίας στις πιο σημαντικές κεφαλαιαγορές.¹⁸² Απαγορεύεται η εισαγωγή και η παροχή υπηρεσιών σε σχέση με μετοχές ρωσικών κρατικών φορέων σε τόπους διαπραγμάτευσης της ΕΕ και εισάγουν νέα μέτρα που περιορίζουν σημαντικά τις χρηματοοικονομικές εισροές από τη

---

¹⁸⁰ N. (2022). *Ukraine: EU agrees to exclude key Russian banks from SWIFT*. EU NEIGHBOURS East. Retrieved March 13, 2022, from <https://euneighbourseast.eu/news-and-stories/latest-news/ukraine-eu-agrees-to-exclude-key-russian-banks-from-swift/>

¹⁸¹ Lenzu, M. D. (2022). *Belarus' role in the Russian military aggression of Ukraine: Council imposes sanctions on additional 22 individuals and further restrictions on trade*. European Council. Ό.π.

¹⁸² K. (2022). *EU adopts wide-ranging individual and economic sanctions against Russia*. EU NEIGHBOURS East. Retrieved March 13, 2022, from <https://euneighbourseast.eu/news-and-stories/latest-news/eu-adopts-wide-ranging-individual-and-economic-sanctions-against-russia/>

Ρωσία στην ΕΕ, απαγορεύοντας την αποδοχή καταθέσεων που υπερβαίνουν ορισμένες αξίες από υπηκόους κατοίκους της Ρωσίας ή την τήρηση λογαριασμών Ρώσων πελατών από τα Κεντρικά Αποθετήρια Τίτλων της ΕΕ, καθώς και την πώληση τίτλων σε ευρώ σε Ρώσους πελάτες. Οι κυρώσεις περιλαμβάνουν και τα κρυπτοστοιχεία. Αυτές οι κυρώσεις στοχεύουν το 70% της ρωσικής τραπεζικής αγοράς και βασικές κρατικές εταιρείες, συμπεριλαμβανομένου του τομέα της άμυνας. Θα αυξήσουν το κόστος δανεισμού της Ρωσίας, θα αυξήσουν τον πληθωρισμό και θα διαβρώσουν σταδιακά τη βιομηχανική βάση της Ρωσίας. Επιπρόσθετα μέτρα λαμβάνονται για να αποτραπεί η κρυφή της ρωσικής ελίτ σε ασφαλή καταφύγια στην Ευρώπη.¹⁸³

Η Ευρωπαϊκή Ένωση κλείνει τον εναέριο χώρο της ΕΕ για όλα τα αεροσκάφη ρωσικής ιδιοκτησίας, ρωσικά νηολογημένα ή ελεγχόμενα από τη Ρωσία,¹⁸⁴ συμπεριλαμβανομένων των ιδιωτικών αεροσκαφών, τα οποία θα μπορούν πλέον να προσγειώνονται, να απογειώνονται ή να πετούν πάνω από το έδαφος της ΕΕ, ανάλογο μέτρο εφαρμόστηκε και στην περίπτωση της Λευκορωσίας για την αναγκαστική προσγείωση πτήσης της Ryanair στο Μινσκ. Η ΕΕ έχει επίσης θεσπίσει απαγόρευση εξαγωγών σε αγαθά και τεχνολογία στον κλάδο των αερομεταφορών και του διαστήματος, καθώς και απαγόρευση παροχής ασφαλιστικών και ανασφαλιστικών υπηρεσιών και υπηρεσιών συντήρησης που σχετίζονται με αυτά τα αγαθά και την τεχνολογία, καθότι τα τρία τέταρτα του τρέχοντος εμπορικού αεροπορικού στόλου της Ρωσίας κατασκευάστηκαν στην ΕΕ, τις ΗΠΑ και τον Καναδά.

Στον τομέα της ενέργειας, η ΕΕ έχει απαγορεύσει την πώληση, την προμήθεια, τη μεταφορά ή την εξαγωγή στη Ρωσία συγκεκριμένων αγαθών και τεχνολογιών στη διύλιση

---

¹⁸³ N. (2022). *Ursula von der Leyen: massive new sanctions will have maximum impact against Russia*. EU NEIGHBOURS East. Retrieved March 13, 2022, from <https://euneighbourseast.eu/news-and-stories/latest-news/ursula-von-der-leyen-massive-new-sanctions-will-have-maximum-impact-against-russiasanctions/>

¹⁸⁴ N. (2022). *EU to close airspace for every Russian plane, ban Kremlin's media machine and approve delivery of lethal*. EU NEIGHBOURS East. Retrieved March 13, 2022, from <https://euneighbourseast.eu/news-and-stories/latest-news/eu-to-close-airspace-for-every-russian-plane-ban-kremlins-media-machine-and-approve-delivery-of-lethal-materials-to-ukraine/>

πετρελαίου και θα επιβάλει περιορισμούς στην παροχή σχετικών υπηρεσιών¹⁸⁵ (βλ. και στο Κεφάλαιο 3 Συμπεράσματα). Με την εισαγωγή μιας τέτοιας απαγόρευσης εξαγωγών, η ΕΕ σκοπεύει να πλήξει τον ρωσικό πετρελαϊκό τομέα και να καταστήσει αδύνατη τη Ρωσία να αναβαθμίσει τα διυλιστήρια πετρελαίου της.

Προς ανταπόκριση σε αυτήν την κύρωση, η Ρωσία ανταπαντά απειλώντας πως θα κλείσει την στρόφιγγα του φυσικού αερίου γνωρίζοντας την ενεργειακή της εξάρτηση,¹⁸⁶ καθότι όσον αφορά τα κυρωτικά μέτρα στον τομέα της ενέργειας όπως φάνηκε δημιουργήθηκε πόλωση εντός της ΕΕ κυρίως όσον αφορά τον προμηθευτικό ρόλο της Ρωσίας λόγω της ενεργειακής εξάρτησης, ενώ αναδείχθηκε ακόμη περισσότερο η ανάγκη ενεργειακής διαφοροποίησης. Παράλληλα, μεγάλη πληγή εκατέρωθεν αποτελεί το πάγωμα του έργου *Nord Stream 2* από άποψη και ενεργειακής επάρκειας και θέσεων εργασίας αλλά και λόγω απολεσθέντων κερδών, καθότι το έργο αυτό είχε μπει στην τελική ευθεία.¹⁸⁷

Η ΕΕ έχει επιβάλει περιορισμούς στις εξαγωγές αγαθών και τεχνολογίας διπλής χρήσης,¹⁸⁸ καθώς και περιορισμούς στις εξαγωγές ορισμένων αγαθών και τεχνολογίας που ενδέχεται να συμβάλουν στην τεχνολογική βελτίωση της Ρωσίας στον τομέα της άμυνας και της ασφάλειας (βλ. Κεφάλαιο 3). Αυτό περιλαμβάνει προϊόντα όπως ημιαγωγοί ή τεχνολογίες αιχμής. Στις 9 Μαρτίου, η ΕΕ εισήγαγε πρόσθετους περιορισμούς στις εξαγωγές τεχνολογίας θαλάσσιας πλοήγησης και ραδιοεπικοινωνιών,¹⁸⁹ πρόσθεσε το ρωσικό ναυτιλιακό μητρώο στον κατάλογο των κρατικών επιχειρήσεων που υπόκεινται σε περιορισμούς χρηματοδότησης και εισήγαγε

---

¹⁸⁵ Κ. (2022). *EU adopts wide-ranging individual and economic sanctions against Russia*. EU NEIGHBOURS East. Retrieved March 13, 2022, from <https://euneighbourseast.eu/news-and-stories/latest-news/eu-adopts-wide-ranging-individual-and-economic-sanctions-against-russia/>

¹⁸⁶ Farrer, M. (2022). *Russia threatens Europe's gas supplies as west mulls oil import ban over Ukraine invasion*. The Guardian. Retrieved March 13, 2022, from <https://www.theguardian.com/world/2022/mar/08/russia-threatens-europes-gas-supplies-as-west-mulls-oil-import-ban-over-ukraine-invasion>

¹⁸⁷ Marsh, S., & Chambers, M. (2022). *Germany freezes Nord Stream 2 gas project as Ukraine crisis deepens*. Reuters. Retrieved March 13, 2022, from <https://www.reuters.com/business/energy/germanys-scholz-halts-nord-stream-2-certification-2022-02-22/>

¹⁸⁸ Κ. (2022). *EU adopts wide-ranging individual and economic sanctions against Russia*. EU NEIGHBOURS East. Ό.π.

¹⁸⁹ MAMER, E., & STANO, P. (2022). *Ukraine: EU agrees to extend the scope of sanctions on Russia and Belarus*. European Commission - European Commission. Ό.π.

διάταξη προηγούμενης ανταλλαγής πληροφοριών για τις εξαγωγές θαλάσσιων ειδών εξοπλισμός ασφαλείας.

Η ΕΕ ανέστειλε τις δραστηριότητες των κρατικών καναλιών που δραστηριοποιούνται στην ΕΕ ή μεταδίδουν στην ΕΕ όπως Sputnik και RT/Russia Today (RT English, RT UK, RT Germany, RT France και RT Spanish),¹⁹⁰ ένα μέτρο που εμφανίζεται για πρώτη φορά στην φαρέτρα των κυρώσεων της ΕΕ και δεν είχε εφαρμογή στο παρελθόν αποσκοπώντας στην αποφυγή της παραπληροφόρησης και την διάδοση ψευδών ειδήσεων, ως ένα επιπλέον μέσο άσκησης πίεσης για τη λήξη του πολέμου, εγείροντας ζητήματα και ερωτήματα για την ελευθεροτυπία.

Στις λίστες των ατόμων που υφίστανται περιοριστικά μέτρα εντοπίζονται πλέον συνολικά 862 φυσικά πρόσωπα και 53 οντότητες.¹⁹¹ Τα μέτρα αυτά, περιλαμβάνουν δέσμευση περιουσιακών στοιχείων και απαγόρευση διάθεσης κεφαλαίων στα εισηγμένα άτομα και οντότητες. Επιπλέον, η ταξιδιωτική απαγόρευση (travel ban) που ισχύει για τα πρόσωπα που αναφέρονται στον κατάλογο εμποδίζει την είσοδο ή τη διέλευση από το έδαφος της ΕΕ.

Ο κατάλογος περιλαμβάνει τον Ρώσο Πρόεδρο και τον Υπουργό Εξωτερικών, τα μέλη του Συμβουλίου Εθνικής Ασφάλειας που υποστήριξαν την αναγνώριση από τη Ρωσία των δύο μη κυβερνητικών ελεγχόμενων περιοχών των περιφερειών Ντόνετσκ και Λουχάνσκ, όλα τα μέλη της Ρωσικής Κρατικής Δούμας, που επικύρωσαν την κυβερνητική απόφαση της Συνθήκης Φιλίας, Συνεργασίας και Αμοιβαίας Βοήθειας μεταξύ της Ρωσικής Ομοσπονδίας και των δύο οντοτήτων (Treaty of Friendship, Cooperation and Mutual Assistance between the Russian Federation and the Donetsk People's Republic' and the

---

¹⁹⁰ Lenzu, M. D. (2022). *EU imposes sanctions on state-owned outlets RT/Russia Today and Sputnik's broadcasting in the EU*. European Council. Retrieved March 13, 2022, from <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/03/02/eu-imposes-sanctions-on-state-owned-outlets-rt-russia-today-and-sputnik-s-broadcasting-in-the-eu/>

¹⁹¹ COUNCIL DECISION (CFSP) 2022/411 of 10 March 2022 amending Decision 2014/145/CFSP concerning restrictive measures in respect of actions undermining or threatening the territorial integrity, sovereignty and independence of Ukraine, L 84/28, Official Journal of the European Union, Brussels, 11 March. Available at: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2022.084.01.0028.01.ENG&toc=OJ%3AL%3A2022%3A084%3ATOC

'Treaty of Friendship, Cooperation and Mutual Assistance between the Russian Federation and the Luhansk People's Republic').¹⁹² Περιλαμβάνει, ακόμη, ολιγάρχες και επιχειρηματίες που δραστηριοποιούνται στους τομείς του πετρελαίου, των τραπεζών και του χρηματοοικονομικού κλάδου, της μεταλλουργίας, της γεωργίας, της φαρμακευτικής, της τηλεπικοινωνίας και της ψηφιακής βιομηχανίας, καθώς και κυβερνητικά μέλη και στρατιωτικές προσωπικότητες υψηλού επιπέδου και προπαγανδιστές που συνέβαλαν στη διάδοση Ουκρανικής προπαγάνδας και προώθηση θετικής στάσης απέναντι στην εισβολή στην Ουκρανία.¹⁹³

Επιπλέον, διπλωμάτες, άλλοι Ρώσοι αξιωματούχοι και επιχειρηματίες δεν θα μπορούν πλέον να επωφελούνται από τις διατάξεις διευκόλυνσης της έκδοσης θεωρήσεων, οι οποίες επιτρέπουν την προνομιακή πρόσβαση στην ΕΕ. Αυτή η απόφαση δεν θα επηρεάσει τους απλούς Ρώσους πολίτες. Η ΕΕ έλαβε επίσης μέτρα για να περιορίσει την πώληση ιθαγένειας –τα λεγόμενα χρυσά διαβατήρια– που επιτρέπουν στους πλούσιους Ρώσους να γίνουν πολίτες της ΕΕ.

Στις 15 Μαρτίου 2022,¹⁹⁴ η ΕΕ αποφάσισε να επιβάλει ένα τέταρτο πακέτο οικονομικών και ατομικών κυρώσεων ως απάντηση στη στρατιωτική επίθεση της Ρωσίας κατά της Ουκρανίας. Τα νέα μέτρα περιλαμβάνουν απαγόρευση όλων συναλλαγών με ορισμένες κρατικές επιχειρήσεις, την παροχή υπηρεσιών αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας σε οποιοδήποτε πρόσωπο ή οντότητα της Ρωσίας και τις νέες επενδύσεις στον ενεργειακό τομέα της Ρωσίας. Το Συμβούλιο διεύρυνε τον κατάλογο των προσώπων που συνδέονται με την αμυντική και βιομηχανική βάση της Ρωσίας, στα οποία επιβλήθηκαν αυστηρότεροι περιορισμοί, στις εξαγωγές σχετικά με αγαθά διπλής χρήσης και προϊόντα τεχνολογίας που θα μπορούσαν να συμβάλουν στην τεχνολογική βελτίωση της Ρωσίας στον τομέα της άμυνας και της ασφάλειας. Η ΕΕ εισήγαγε, επίσης, περιορισμούς στο εμπόριο

---

¹⁹² MAMER, E., & STANO, P. (2022). *Ukraine: EU agrees to extend the scope of sanctions on Russia and Belarus*. European Commission - European Commission. Ό.π.

¹⁹³ MAMER, E., & STANO, P. (2022). *Ukraine: EU agrees to extend the scope of sanctions on Russia and Belarus*. European Commission - European Commission. Ό.π.

¹⁹⁴ European Council. (2022). *EU restrictive measures in response to the crisis in Ukraine*. Retrieved March 23, 2022, from https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/restrictive-measures-ukraine-crisis/?fbclid=IwAR3a7u8OMdTdTa-UX5WKb5A1Y_LUD_OCubmyGlcjNgHxtCQVwHHxPVM9ZgAA

σιδήρου, χάλυβα και ειδών πολυτελείας, όπως και κυρώσεις σε επιπλέον 15 φυσικά πρόσωπα και 9 οντότητες

Το μέλλον των σχέσεων ΕΕ-Ρωσίας από εδώ και πέρα μετά τις τελευταίες εξελίξεις προβλέπεται πολύ δυσοίωνο. Αν και εν όψει της ενεργειακής κρίσης υπήρξε μια πιο στενή προσέγγιση της ΕΕ προς την Ρωσία και έντονος πολιτικός διάλογος με αρχηγούς-κρατών της ΕΕ, όλα αυτά τώρα φαίνεται να ανήκουν στο παρελθόν. Κρίνοντας και από την παράνομη προσάρτηση της Κριμαίας έχουν ήδη δημιουργηθεί τετελεσμένα στην επικράτεια της Ουκρανίας που λόγω των καταγιστικών εξελίξεων που λαμβάνουν χώρα καθημερινά δεν είναι δυνατόν ακόμη να εκτιμήσουμε την κατάσταση και το μέλλον. Δεν προβλέπεται σύντομα διευθέτηση της Ουκρανικής κρίσης, ενώ ευελπιστούμε, στην καλύτερη των περιπτώσεων, η διπλωματική δίοδος να αποδειχθεί αποτελεσματική, ώστε να λήξει ο πόλεμος.

Υπό το πλαίσιο του πολυμερισμού, η μόνη εναλλακτική με την Ρωσία θα μπορούσε να είναι η Ευρωασιατική Οικονομική Ένωση (Eurasian Economic Union). Ειδικότερα, εάν λάβουμε υπόψη την υπογραφή της Συμφωνίας του Παρισιού για το Κλίμα σε συνδυασμό με τον ενεργειακό διάλογο, ή και την συμμετοχή της Ρωσίας στις διαπραγματεύσεις για το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν, ως κάποια ένδειξη καλής θέλησης. Αρχικά, θα μπορούσε να δημιουργηθεί μια νέα συμφωνία με την Ευρωασιατική Οικονομική Ένωση που θα αντικαταστήσει την Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης με τη Ρωσία και θα έφερνε κοντά την Ευρώπη όχι μόνο με την Ρωσία αλλά και με τη Λευκορωσία και το Καζακστάν.

Συνεπώς, όπως γίνεται αντιληπτό στην περιοχή του Ευξείνου Πόντου παρουσιάζονται σημαντικές ευκαιρίες και προκλήσεις που απαιτούν συντονισμένη δράση σε περιφερειακό επίπεδο. Αν και λόγω της επικαιρότητας, η περιοχή αυτή έχει λάβει πολύ «αρνητική δημοσιότητα», όπως έχει παρατηρηθεί από τον ρου της ιστορίας, μετά από κάθε περίοδο πολέμου, μακροπρόθεσμα επέρχεται πάντα μια περίοδος ανάπτυξης. Η περιοχή του Εύξεινου Πόντου πέρα από τις προκλήσεις που σήμερα είναι ακόμα πιο έντονες, διαθέτει πολλά θετικά χαρακτηριστικά αλλά και το απαραίτητο υπόβαθρο για πρωτοπόρα και

καινοτόμα έργα σε τομείς ζωτικής σημασίας, όπως η ενέργεια, οι μεταφορές, το περιβάλλον, οι μετακινήσεις πληθυσμών και η ασφάλεια.

Αν και οι μακροχρόνιες διενέξεις που παρατηρούνται στην περιοχή μπορεί να λειτουργήσουν ως τροχοπέδη, θα πρέπει να καλλιεργηθεί ένα κλίμα αμοιβαίας εμπιστοσύνης μέσω της ενισχυμένης περιφερειακής συνεργασίας και με την πάροδο του χρόνου, ενδεχομένως, τα εμπόδια αυτά να εξαλειφθούν. ΣΜην ξεχνάμε ότι, εν τέλει, αυτοί που είναι οι αποδέκτες είτε θετικών είτε αρνητικών συγκυριών είναι οι ίδιοι οι πολίτες της ευρύτερης περιοχής, οι οποίοι όλοι επιθυμούν την ανάπτυξη πέρα των όποιων διαφορών και αυτό αποδεικνύεται, εν προκειμένω, ακόμα πιο έντονα με την συνδρομή που έχουν επιδείξει οι γείτονες χώρες στην κρίση που διαδραματίζεται. Έχοντας, λοιπόν, αναλύσει το ιστορικό υπόβαθρο των σχέσεων της ΕΕ με τις χώρες του Εύξεινου Πόντου υπό το πρίσμα της εξωτερικής πολιτικής, καιρός είναι να μελετήσουμε την συμφωνία αυτή καθαυτή στο επόμενο κεφάλαιο που ακολουθεί.

Κεφάλαιο 2: Η Συνέργεια του Εύξεινου Πόντου

Η ΕΕ δεν ακολουθεί μια ανεξάρτητη στρατηγική για τον Εύξεινο Πόντο, δεδομένου ότι η ευρύτερη πολιτική της ΕΕ απέναντι στην περιοχή έχει ήδη καθοριστεί στο πλαίσιο της προενταξιακής στρατηγικής της Τουρκίας, της ΑΕΣ και της Στρατηγικής Συνεργασίας με τη Ρωσία. Γι' αυτό και στο πρώτο μέρος αναλύσαμε την πολιτική της ΕΕ με καθεμία από αυτές τις περιπτώσεις ορίζοντας το στρατηγικό πλαίσιο και για να κατανοήσουμε κυρίως τους λόγους που η ΕΕ προέβη στις ανάλογες ενέργειες. Η Συνέργεια του Εύξεινου Πόντου λειτουργεί ως μια συμπληρωματική πρωτοβουλία στο στρατηγικό πλαίσιο αυτό ενισχύοντας την ανάπτυξη στην νοτιοανατολική Ευρώπη. Ενθαρρύνοντας τη συνεργασία μεταξύ των χωρών που περιβάλλουν τον Εύξεινο Πόντο, η συνέργεια προσφέρει ένα ευέλικτο φόρουμ για την ανάπτυξη πρακτικών λύσεων σε ολόκληρη την περιοχή για την αντιμετώπιση περιφερειακών και παγκόσμιων προκλήσεων.

Με αφετηρία το 2007, η Συνεργεία του Εύξεινου Πόντου ενθαρρύνει μια προσέγγιση από εθνικό σε υπερεθνικό επίπεδο (bottom-up) για την ανάπτυξη έργων, εντοπίζοντας και υποστηρίζοντας τις ανάγκες, τις προτεραιότητες και τους στόχους των εταίρων στην περιοχή και των κοινών τους επιθυμιών. Τα βασικά στοιχεία της Συνέργειας του Ευξείνου Πόντου περιλαμβάνουν την οικοδόμηση εμπιστοσύνης, την προώθηση του περιφερειακού διαλόγου και την επίτευξη απτών αποτελεσμάτων για τα κράτη και τους πολίτες της περιοχής. Μια σταθερή, ασφαλής, ανθεκτική και ευημερούσα περιοχή της Μαύρης Θάλασσας αποτελεί το άμεσο συμφέρον των πολιτών της αλλά και της ΕΕ συνολικά.

Όπως αναφέρθηκε και στην εισαγωγή θα γίνει η αποτίμηση του συμφώνου αυτού συνεργασίας βάσει της Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για την πρωτοβουλία της Συνέργειας του Ευξείνου Πόντου¹⁹⁵ και την επόμενη χρονιά την πρώτη έκθεση για την πρώτη χρονιά της εφαρμογής του συμφώνου

---

¹⁹⁵ Commission of the European Communities, 2007, *Communication from the Commission to The Council And The European Parliament: Black Sea Synergy - A New Regional Cooperation Initiative* (COM(2007) 160 final), Brussels, , 11 April, <https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0160:FIN:EN:PDF>

αυτού.¹⁹⁶ Στην συνέχεια, το 2015 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης (ΕΥΕΔ) δημοσίευσαν την δεύτερη έκθεση για την εφαρμογή της Συνέργειας του Εύξεινου Πόντου με τίτλο: «Συνέργεια του Εύξεινου Πόντου: Ανασκόπηση μιας πρωτοβουλίας περιφερειακής συνεργασίας»¹⁹⁷ για την περίοδο 2009-2014. Η έκθεση αυτή σκιαγραφεί την πρόοδο που έχει επιτευχθεί έως την δεδομένη χρονική στιγμή στους κύριους τομείς συνεργασίας στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας. Αυτή η ανασκόπηση αναφερόταν στην ενίσχυση της περιφερειακής συνεργασίας μέσω συγκεκριμένων έργων και στην καλύτερη δυνατή χρήση του ευρέος φάσματος των εργαλείων της ΕΕ προκειμένου να προσδώσει προστιθέμενη αξία στους πολίτες της περιοχής διασφαλίζοντας παράλληλα την περιβαλλοντική βιωσιμότητα.

Έπειτα, το 2019 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και η ΕΥΕΔ κοινοποίησαν την τρίτη έκθεση για την εφαρμογή της Συνέργειας του Εύξεινου Πόντου με τίτλο: «Συνέργεια του Εύξεινου Πόντου: Ανασκόπηση μιας πρωτοβουλίας περιφερειακής συνεργασίας – περίοδος 2015-2018».¹⁹⁸ Πρόκειται για μια πραγματολογική ανασκόπηση με έμφαση στα αποτελέσματα τα διδάγματα και τις βασικές πτυχές του σύμφωνου αυτού που ενημερώνει περαιτέρω για τις εξελίξεις αυτής της πρωτοβουλίας. Στην έκθεση αυτή επιβεβαιώνεται η χρησιμότητα αυτής της πρωτοβουλίας και η θετική της συμβολή στην περιφερειακή συνεργασία ακόμα και αν δεν έχουν αξιοποιηθεί πλήρως οι δυνατότητές της. Συγκεκριμένα, εξετάζει τους δεσμούς της Συνέργειας του Εύξεινου Πόντου με άλλες στρατηγικές της ΕΕ που σχετίζονται στην περιοχή, όπως η στρατηγική της ΕΕ για την περιοχή του Δούναβη και η ανακοίνωση της ΕΕ για την «Σύνδεση Ευρώπης και Ασίας – Διαμορφώνοντας τα θεμέλια

---

¹⁹⁶ Commission of the European Communities, 2008, *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament Report on the first year of implementation of the Black Sea Synergy* (COM(2008) 391 final), Brussels, 19 June, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52008DC0391&from=en>

¹⁹⁷ European Commission & High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy, 2015, *JOINT STAFF WORKING DOCUMENT: Black Sea Synergy: Review of A Regional Cooperation Initiative* (SWD(2015) 6 final), Brussels, 20 January, : <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-5598-2015-INIT/en/pdf>

¹⁹⁸ European Commission & High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy, 2019, *Joint Staff Working Document Black Sea Synergy: review of a regional cooperation initiative - period 2015-2018* (SWD(2019) 100 final), Brussels, 5 March, https://eeas.europa.eu/sites/default/files/swd_2019_100_f1_joint_staff_working_paper_en_v3_p1_1013788-1.pdf

για μια ευρωπαϊκή στρατηγική»,¹⁹⁹ ειδικότερα αν λάβουμε υπόψη ότι η περιοχή έχει δυνατότητες διασύνδεσης τόσο εντός της ΕΕ όσο και μεταξύ ηπείρων λόγω του «ρόλου της λεκάνης του Εύξεινου Πόντου ως γέφυρα», όπως αναφέρεται και στην ανακοίνωση αυτή. Ακόμη, καταδεικνύει τη συνεργασία με περιφερειακούς και διεθνείς οργανισμούς που δραστηριοποιούνται στον Εύξεινο Πόντο, ιδίως με τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας του Ευξείνου Πόντου (Black Sea Economic Cooperation) και τη Γενική Επιτροπή Αλιείας για τη Μεσόγειο (General Fisheries Commission for the Mediterranean).

Από την τελευταία έκθεση προκύπτει ότι θετικές εξελίξεις έχουν σημειωθεί στους τομείς της θαλάσσιας ανάπτυξης, πολιτικής, έρευνας και καινοτομίας, της αλιείας, της προστασίας του περιβάλλοντος και της κλιματικής αλλαγής, της διασυνοριακής συνεργασίας και της συμμετοχής της κοινωνίας των πολιτών. Τομείς συνεργασίας όπως η εκπαίδευση, η επιστήμη και η καινοτομία (πέρα από τον υδρόβιο ορίζοντα), ο πολιτισμός και ο τουρισμός, η ενέργεια και οι μεταφορές, αν και λιγότερο ανεπτυγμένοι, παρόλα αυτά αποτελούν αντικείμενο ενδιαφέροντος των εταίρων στην περιοχή. Άλλοι τομείς που θα μπορούσαν να προσφέρουν ευκαιρίες για μελλοντική συνεργασία είναι οι κοινωνικές υποθέσεις, η απασχόληση και το εμπόριο. Για τους σκοπούς της παρούσας μελέτης, η δομή του κεφαλαίου αυτού θα διαρθρωθεί βάσει των τριών θεματικών αυτών, ώστε να βρίσκεται κοντά στα δεδομένα του σήμερα και οι κατηγορίες αυτές είναι οι εξής όπως αναλύθηκαν παραπάνω: α) τομείς συνεργασίας όπου έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος, β) τομείς συνεργασίας με μερική ή πιθανή πρόοδο και γ) τομείς συνεργασίας που δεν έχει καταγραφεί σημαντική πρόοδος.

---

¹⁹⁹ European Commission & High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy, 2018, Joint Communication on 'Connecting Europe and Asia – Building blocks for an EU strategy' (UNIQUE ID: 180919_6), Brussels, 19 September, https://eeas.europa.eu/sites/default/files/eu-asian_connectivity_factsheet_september_2019.pdf_final.pdf

Εικόνα 2: Η εξέλιξη που έχει σημειωθεί μέχρι το 2019 στους τομείς συνεργασίας της Συνέργειας

Source: European Commission & High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy, 2019, JOINT STAFF WORKING DOCUMENT Black Sea Synergy: review of a regional cooperation initiative - period 2015-2018 (SWD(2019) 100 final), Brussels, 5 March, p.18 https://eeas.europa.eu/sites/default/files/swd_2019_100_f1_joint_staff_working_paper_en_v3_p1_1013788-1.pdf

2.1. Τομείς συνεργασίας που έχει σημειωθεί αρκετή πρόοδος

2.1.1 θαλάσσια ανάπτυξη, πολιτική έρευνα, έρευνα και καινοτομία

Όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό λόγω της φύσης της Μαύρης Θάλασσας αλλά και της εγγύτητας με άλλες θάλασσες αλλά και ποταμούς μέσα από την Συνεργεία του Εύξεινου Πόντου είναι φυσικό να έχει σημειωθεί μεγάλη ανάπτυξη όσον αφορά το υγρό στοιχείο. Στην αρχή της σύναψης αυτής της συμφωνίας ο τομέας της ναυτιλιακής πολιτικής αντιμετωπιζόταν ως ένας ενιαίος άξονας με την αλιεία, αλλά στην πορεία λόγω της δυναμικής εξέλιξης αυτών των τομέων χωρίστηκαν σε δύο αλληλένδετους τομείς συνεργασίας.

Σχετικά με την ναυτιλιακή πολιτική, το σύμφωνο αυτό προέβλεπε και στην ανάπτυξη του συνολικού διαλόγου της αναδυόμενης ναυτιλιακής πολιτικής της Ένωσης και όχι μόνο στην περιοχή αυτή. Κάτι τέτοιο θα περιλάμβανε την δημιουργία ενός δικτύου ομίλων ναυτιλιακής διατομεακής συνεργασίας μεταξύ των υπηρεσιών, βιομηχανιών και επιστημονικών ιδρυμάτων, καθώς και τη βελτίωση της συνεργασίας και της ενοποίησης στον τομέα της επιτήρησης στη θάλασσα, στοχεύοντας στην ασφάλεια της ναυτιλίας και στην προστασία του περιβάλλοντος.²⁰⁰ Γι' αυτόν τον λόγο την ίδια χρονιά της υπογραφής της Συνέργειας του Εύξεινου Πόντου, η Επιτροπή δημιούργησε την Ολοκληρωμένη Θαλάσσια Πολιτική για την Ευρωπαϊκή Ένωση (An Integrated Maritime Policy for the EU).²⁰¹

Από το 2012, η Ολοκληρωμένη Θαλάσσια Πολιτική για την Ευρωπαϊκή Ένωση έχει επικεντρωθεί στην «Γαλάζια Ανάπτυξη» (Blue Growth),²⁰² η οποία αποσκοπεί στην θαλάσσια βιώσιμη ανάπτυξη και οικονομία στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας και όχι μόνο, καθώς η θάλασσα έχει ιδωθεί ως ευκαιρία για την ανάπτυξη και νέων θέσεων εργασίας ως κοινό αγαθό για την Συνέργεια αυτή. Για την μελέτη της οικονομίας κάθε παράκτιου κράτους του συμφώνου αλλά και του τομέις όπου μπορεί να προκύψει ενισχυμένη συνεργασία το 2011 πραγματοποιήθηκε μια ημερίδα ενδιαφερόμενων μελών και το 2014 μια υπουργική διάσκεψη των μελών αυτών.²⁰³

---

²⁰⁰ Commission of the European Communities, 2007, *Communication from The Commission to The Council and The European Parliament: Black Sea Synergy - A New Regional Cooperation Initiative* (COM (2007) 160 final). Ό.π. σελ. 8.

²⁰¹ Commission of the European Communities, 2007, *Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions: An Integrated Maritime Policy for the European Union* (COM(2007) 575 final), Brussels, 10 October, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0575:FIN:EN:PDF>

²⁰² European Commission, 2012, *Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions: Blue Growth: opportunities for marine and maritime sustainable growth* (COM(2012) 494 final), Brussels, 13 September, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0494:FIN:EN:PDF>

²⁰³ European Commission, 2014, *Study to Support the Development of Sea Basin Cooperation in the Mediterranean, Adriatic and Ionian, and Black Sea, REPORT 3 - Black Sea - Identification of Elements for Sea Basin Cooperation* (CONTRACT NUMBER MARE/2012/07 - REF. NO 2), March, <https://webgate.ec.europa.eu/maritimeforum/system/files/Report%203%20%28Task%204%29%20Final%20final%2014-4-14.pdf.pdf>

Υπό το πλαίσιο αυτό, δημιουργήθηκε ένα ενοποιημένο σύστημα θαλάσσιας επιτήρησης αλλά και προωθήθηκε η καλύτερη συνεργασία μεταξύ κρατικών αρχών που είναι υπεύθυνες για τις παράκτιες δραστηριότητες κυβερνήσεων για την περιοχή της Δυτικής Μαύρης Θάλασσας με την πιθανότητα το δίκτυο αυτό να επεκταθεί και των παράκτιων χωρών που δεν ανήκουν στην ΕΕ. Πέρα από τα μέτρα και τα πρότυπα που υποστήριξε η ΕΕ για τη διαλειτουργικότητα μεταξύ των θαλάσσιων συστημάτων επιτήρησης, η ΕΕ ανέπτυξε το κοινό περιβάλλον ανταλλαγής πληροφοριών (Common Information Sharing Environment) ως βασικό πυλώνα της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Θαλάσσιας Ασφάλειας (EU Maritime Security Strategy).

Το 2008, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα ολοκλήρωνε τον οδικό χάρτη για την διευκόλυνση του θαλάσσιου χωροταξιακού σχεδιασμού όπως συνέβη και με άλλα κράτη-μέλη κατά την εισχώρησή τους στην Ένωση. Ακόμη, αξίζει να σημειωθεί ότι από το 2008, λόγω της σύναψης της συμφωνίας, οι χώρες της Μαύρης Θάλασσας οριοθέτησαν Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ) και προετοιμαζόντουσαν να αναπτύξουν μια τοπική Ολοκληρωμένη Στρατηγική Διαχείρισης των Παράκτιων Ζωνών. Το 2014 τα κράτη-μέλη της ΕΕ συμφώνησαν να αναπτύσσουν και να εφαρμόζουν συνεκτικές πολιτικές για τον σχεδιασμό του θαλασσιού χώρου τους και για άλλες χρήσεις πέρα από τους τομείς που σχετίζονται αμιγώς με τη θάλασσα, ώστε να ενισχυθεί ακόμη περισσότερο η διασυνοριακή συνεργασία. Φυσικά, κάτι τέτοιο επεκτάθηκε από το επίπεδο της Ένωσης και στον Εύξεινο Πόντο, μέσω ενός έργου διασυνοριακής συνεργασίας μεταξύ Βουλγαρίας και Ρουμανίας στο οποίο έχουν πρόσβαση και άλλα παράκτια κράτη εκτός της ΕΕ για τη διασφάλιση του οικοσυστήματος βάσει του χωροταξιακού σχεδιασμού.

Ένα χρόνο μετά την υπογραφή της συμφωνίας, η Επιτροπή σχεδίασε την ίδρυση ενός Ευρωπαϊκού δικτύου Θαλάσσιων παρατηρήσεων και δεδομένων (European Marine Observation and Data Network) για όλες τις θαλάσσιες λεκάνες, όπως και για τον Εύξεινο Πόντο. Στη συνέχεια, πάνω από είκοσι οργανισμοί από όλα τα παράκτια κράτη εργάστηκαν για να παρέχουν πιο εύκολη πρόσβαση των θαλάσσιων δεδομένων τους υπό αυτό το πλαίσιο και δημιουργήθηκε μια διαδικτυακή πύλη, ενώ παράλληλα ορίστηκε για

το 2016 να καταγραφεί ένας χάρτης βυθού χαμηλής ευκρίνειας και προοδευτικά για το 2020 έναν χάρτη υψηλής ευκρίνειας.

Η περίοδος 2015-2018 ήταν το αποκορύφωμα της (ολοκληρωμένης) θαλάσσιας πολιτικής, της θαλάσσιας έρευνας και της καινοτομίας. Σημειώθηκε σημαντική πρόοδος όσον αφορά την συνεργασία σε θέματα θαλάσσιας πολιτικής και της «Γαλάζιας Ανάπτυξης». Με το πέρας του χρόνου τα παράκτια κράτη ενδιαφέρθηκαν ακόμη πιο πολύ για τις δυνατότητες που τους δίνει η «γαλάζια οικονομία» και δεσμεύτηκαν ακόμη περισσότερο για την θεσμοθέτηση διαρθρωτικής συνεργασίας για θέματα θαλάσσιας πολιτικής στον Εύξεινο Πόντο βάσει τομεακών, εθελοντικών και bottom-up πρωτοβουλιών και έργων.

Μάλιστα, κατά την διάρκεια όλων αυτών των δεκαετιών που όπου συναντιόντουσαν τα ενδιαφερόμενα μέλη προέκυψαν ενδιαφέρουσες πρωτοβουλίες, όπως η Κοινή Θαλάσσια Ατζέντα (Common Maritime Agenda) και η Στρατηγική Ατζέντα για την Έρευνα και την Καινοτομία της Γαλάζιας Ανάπτυξης (Strategic Blue Growth Research and Innovation Agenda). Το 2018, όταν και γιορτάστηκε για πρώτη φορά η ευρωπαϊκή ημέρα για τη θάλασσα στο Μπουργκάς της Βουλγαρίας, η Βουλγαρία, η Γεωργία, η Δημοκρατία της Μολδαβίας, η Ρουμανία, η Ρωσική Ομοσπονδία, η Τουρκία και η Ουκρανία προσυπόγραψαν την Υπουργική Δήλωση στο Μπουργκάς – Προς μια Κοινή Θαλάσσια Ατζέντα (Ministerial Declaration Towards a Common Maritime Agenda for the Black Sea)²⁰⁴ με την οποία δεσμεύονται να σχεδιάσουν και να συμφωνήσουν από κοινού για τις δράσεις που έχουν προτεραιότητα και πώς να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις που συνδέονται με την γαλάζια ανάπτυξη στη λεκάνη της Μαύρης Θάλασσας. Στο μέλλον, η Κοινή Θαλάσσια Ατζέντα θα λειτουργήσει ως το πλαίσιο αναφοράς για την ευθυγράμμιση των θαλασσιών πολιτικών και την χρηματοδότηση εργαλείων σε κρατικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο. Για την περαιτέρω ενίσχυση αυτής της πρωτοβουλίας, η Επιτροπή ξεκίνησε ένα έργο αρωγής, τον μηχανισμό διευκόλυνση για την Γαλάζια Ανάπτυξη στον

---

²⁰⁴ MINISTERIAL DECLARATION TOWARDS A COMMON MARITIME AGENDA FOR THE BLACK SEA Burgas Declaration - 31 May 2018, https://webgate.ec.europa.eu/maritimeforum/sites/default/files/burgas-ministerial-declaration_en.pdf

Εύξεινο Πόντο, ο οποίος υποβοηθά τις χώρες της Μαύρης Θάλασσας να κάνουν καλύτερη χρήση της ολοκληρωμένης θαλάσσιας πολιτικής και την ταυτοποίηση κοινών προτεραιοτήτων για την περιφερειακή συνεργασία.²⁰⁵

Ομοίως και στον τομέα της θαλάσσιας έρευνας, οι συναντήσεις του 2017-2018 οδήγησαν σε ένα κοινό όραμα για κοινή ατζέντα θαλάσσιας έρευνας και καινοτομίας. Στο προγραμματικό έγγραφο που παρουσιάστηκε ομοίως την ευρωπαϊκή ημέρα της θάλασσας στο Μπουργκάς με τίτλο: «Μια πρωτοβουλία Γαλάζιας Ανάπτυξης για την Έρευνα και την Καινοτομία στον Εύξεινο Πόντο» (A Blue Growth Initiative for Research and Innovation in the Black Sea)²⁰⁶ τίθενται τέσσερις τομείς δράσης: α) η αντιμετώπιση θεμελιωδών προκλήσεων στον τομέα της έρευνας, β) η ανάπτυξη προϊόντων, λύσεων και συνεργατικών σχηματισμών που θα ενισχύσουν ακόμη περισσότερο την ανάπτυξη στην Μαύρη Θάλασσα, γ) η δόμηση σημαντικών συστημάτων υποστήριξης και υποδομών καινοτόμου έρευνας, δ) εκπαίδευση και πλήρης ανάπτυξη των δυνατοτήτων. Συγκεκριμένα, τίθενται ορισμένα μέτρα για την έρευνα και την καινοτομία για την ανάπτυξη προγραμμάτων έρευνας σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο πέρα του 2019, ώστε η πρωτοβουλία αυτή να αποτελέσει κεντρικό πυλώνα της Κοινής Θαλάσσιας Ατζέντας για τον Εύξεινο Πόντο και να εξασφαλιστεί παραγωγική, υγιής, ανθεκτική και βιώσιμη ανάπτυξη της Μαύρης Θάλασσας.

Συνεπώς απ' ό,τι γίνεται αντιληπτό η αρχή της ιδιοκτησίας αλλά και ο ρόλος της συνεργασίας παίζει καταλυτικό ρόλο για την εξέλιξη της Κοινής Θαλάσσιας Ατζέντας στον Εύξεινο Πόντο και της Στρατηγικής Ατζέντας για την Έρευνα και την Καινοτομία της Γαλάζιας Ανάπτυξης. Η υποστήριξη της ΕΕ έχει συμβάλει επίσης στην διαμόρφωση της συνεργασίας αυτής από εθνικό σε υπερεθνικό επίπεδο. Οι χώρες που συμμετέχουν στην Συνέργεια του Εύξεινου Πόντου θα ακολουθούν τις προτεραιότητες έτσι όπως ορίζονται από την Στρατηγική Ατζέντα για την Έρευνα και την Καινοτομία της Γαλάζιας Ανάπτυξης κατά τα εθνικά τους προγράμματα έρευνας. Το γεγονός αυτό επιτρέπει τον

---

²⁰⁵ Black Sea Assistance Mechanism. (n.d.). *Homepage*, viewed 20 November 2021, <https://blackseablueeconomy.eu/>

²⁰⁶ European Commission, 2018, Burgas Vision Paper: A Blue Growth Initiative for Research and Innovation in the Black Sea, Burgas, Bulgaria, European Maritime Day 31 May - 1 June, https://blackseablueeconomy.eu/sites/default/files/burgas-vision-paper_en.pdf

μακροπρόθεσμο σχεδιασμό ομοίως και από πλευράς της ΕΕ αλλά και από πλευράς της εθνικής χρηματοδότησης για την υποστήριξη αυτών των προτεραιοτήτων.

2.1.2. αλιεία

Η Μαύρη Θάλασσα είναι μια σημαντική αλιευτική περιοχή και τα περισσότερα αποθέματα της είναι διασυνοριακά. Το 2007, όταν και συνάφθηκε το σύμφωνο αυτό, μεγάλο μέρος των αποθεμάτων αυτών βρισκόταν σε άσχημη κατάσταση και γι' αυτό η ΕΕ θα προσπαθούσε για την αποκατάστασή τους σε περιφερειακό επίπεδο προωθώντας τη διαχείριση της αλιείας, της έρευνας, της συλλογής δεδομένων και της εκτίμησης των αποθεμάτων. Με αυτό τον τρόπο, θα εξασφαλιζόταν η βιώσιμη ανάπτυξη αλλά και θα διασφαλιζόνταν νέοι τρόποι υπεύθυνης χρήσης των αλιευτικών πόρων της περιοχής.

Το 2008 θεσμοθετήθηκαν μέτρα διαχείρισης της αλιείας με κανονισμό του Συμβουλίου ρυθμίζοντας τις συνθήκες και τις δυνατότητες αλιείας συγκεκριμένων αποθεμάτων. Τα μέτρα αυτά ίσχυαν μόνο για την Βουλγαρία και την Ρουμανία, αν και θα έπρεπε να περιλαμβάνουν όλες τις παράκτιες χώρες του συμφώνου για την σωστή διαχείριση των αποθεμάτων και για την διατήρηση του οικοσυστήματος. Γι' αυτόν τον λόγο η Επιτροπή ξεκίνησε να προσχεδιάζει μέτρα περιφερειακής συνεργασίας για την διαχείριση της αλιείας. Συγκεκριμένα, το 2015 η αναθεωρημένη Ευρωπαϊκή Κοινή Αλιευτική Πολιτική (CFP) ορίζει αλιευτικές ποσοστώσεις για δύο συγκεκριμένα εμπορικά είδη (σαρδέλας και καλκανιού) για να αντιμετωπιστεί η μικρή ποσότητα αποθεμάτων αλλά μόνο για τα δύο ευρωπαϊκά κράτη του Εύξεινου Πόντου. Επίσης, το 2011 δημιουργήθηκε μια ειδική ομάδα υπό το πλαίσιο της Επιστημονικής Επιτροπής της Γενικής Επιτροπής Αλιείας για τη Μεσόγειο (GFCM)²⁰⁷ για να καταγράφει τις εξελίξεις και να δίνει συστάσεις για πιθανά μέτρα διάσωσης. Παράλληλα, για να επιτραπεί η συμμετοχή στη διαδικασία λήψης αποφάσεων στα ενδιαφερόμενα μέλη, η ΕΕ ενεργοποίησε μια διαδικασία δημιουργίας

---

²⁰⁷ Food and Culture Organisation of the United Nations. (n.d.). *General Fisheries Commission for the Mediterranean - GFCM | Food and Agriculture Organization of the United Nations | Food and Agriculture Organization of the United Nations*, viewed 14 December 2021, <https://www.fao.org/gfcm/en/>

ενός μόνιμου συμβουλευτικού οργάνου για την Μαύρη Θάλασσα, δίνοντας πρόσβαση σε αντιπροσώπους της κοινωνίας των πολιτών, παραγωγών αλλά δημόσιων αρχών.

Στο τομέα της αλιείας η ΕΕ προσπαθεί να ενισχύσει τον διάλογο με τις παράκτιες χώρες του Εύξεινου Πόντου ενισχύοντας τον έλεγχο και την επιβολή ώστε να αντιμετωπίσει παράνομες, λαθραίες και άναρχες πρακτικές αλιείας. Συγκεκριμένα, τέτοιες πρακτικές εφαρμόζει περισσότερο για την Βουλγαρία και την Ρουμανία φροντίζοντας να υπάρχει επαρκής έλεγχος και επιτήρηση σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Ελέγχου της Αλιείας (EFCA), ενώ χώρες εκτός ΕΕ που ανήκουν στην συνέργεια, για την περίπτωση της Τουρκίας και της Ουκρανίας συγκεκριμένα, προσκλήθηκαν να ακολουθήσουν την ίδια προσέγγιση με θετική ανταπόκριση. Ακόμη, το 2014 οι δύο προαναφερόμενες χώρες συμμετείχαν και στην ειδική ομάδα εργασίας της Επιστημονικής, Τεχνικής και Οικονομικής Επιτροπής Αλιείας για την αποτίμηση των αποθεμάτων της Μαύρης Θάλασσας.

Με την εξέλιξη του συμφώνου η αλιεία από μια παραδοσιακή δραστηριότητα που προσέφερε τα προς το ζην στις τοπικές οικονομίες των παράκτιων κρατών μετατράπηκε σε μια επιχειρηματική δραστηριότητα που αποφέρει ένα αξιοσέβαστο εισόδημα στους ψαράδες – συμπεριλαμβανομένων και των γυναικών – αλλά και παροχής τροφής υψηλής ποιότητας, ενισχύοντας την κοινωνικό-οικονομική ζωτικότητα της Μαύρης Θάλασσας. Ομοίως με την ναυτιλιακή πολιτική από το 2016 παρατηρείται ενίσχυση της διακρατικής συνεργασίας και στο τομέα της αλιείας για την βιωσιμότητα των αποθεμάτων και την βιώσιμη ανάπτυξη της υδατοκαλλιέργειας. Επίσης, το στοιχείο της υπευθυνότητας έχει ενισχυθεί ακόμη περισσότερο από την Υπουργική Δήλωση στο Βουκουρέστι και στη Σόφια για την εξασφάλιση αποθεμάτων ψαριών και για τις επόμενες γενιές αναλαμβάνοντας από κοινού την διαχείριση, συντήρηση και ελεγκτικά μέτρα, ώστε τα παράκτια κράτη να ενεργούν από κοινού στην αλιευτική πολιτική.

Τον Οκτώβριο του 2016 υπό το πλαίσιο της Γενικής Επιτροπής Αλιείας για τη Μεσόγειο τα παράκτια κράτη της Συνέργειας του Εύξεινου Πόντου προσυπόγραψαν την Υπουργική

Δήλωση του Βουκουρεστίου²⁰⁸ όπου τέθηκαν τα θεμέλια για μια καλύτερη αλιευτική πολιτική στην Μαύρη Θάλασσα. Το 2017-2018 η Γενικής Επιτροπής Αλιείας για τη Μεσόγειο υιοθέτησε μια δέσμη πολυμερών μέτρων για την Μαύρη Θάλασσα με την υποστήριξη της ΕΕ. Τα μέτρα αυτά περιλαμβάνουν ένα πολυμερές πολυετές σχέδιο διαχείρισης της αλιείας του καλκανιού, ένα τοπικός σχέδιο δράσης για την καταπολέμηση παράνομων, λαθραίων και άναρχων πρακτικών αλιείας και το *BlackSea4Fish* ένα επιστημονικό έργο και κέντρων εκπαίδευσης για την υδατοκαλλιέργεια.

Το *BlackSea4Fish*²⁰⁹ είναι ένα επιστημονικό έργο, το οποίο αποτελεί ένα επιτυχές παράδειγμα περιφερειακής πολυμερούς συνεργασίας που προήλθε από την Δήλωση του Βουκουρεστίου. Χάρης σε αυτό το πρόγραμμα έχουν ταυτοποιηθεί πολλά προβλήματα, γεγονός που αποτελεί σημαντική αφετηρία για την επίλυσή τους, καθότι υπό αυτό το πλαίσιο προωθήθηκε η παραγωγική συνεργασία μεταξύ επιστημόνων με αλιείς. Συγκεκριμένα, τα προβλήματα αυτά περιλαμβάνουν α) την ανάγκη ενισχυμένης συνεργασίας για την αντιμετώπιση πιέσεων μέσω μια οικολογικής προσέγγισης, β) την ανάγκη διατήρησης και ελέγχου των μέτρων για βασικά είδη και την ενίσχυση κατά της παράνομης, λαθραίας και άναρχης αλιείας, ένα από τα πιο καίρια προβλήματα που παρουσιάζονται στην Μαύρη Θάλασσα, γ) την ανάγκη βελτίωσης της συλλογής δεδομένων και της ποιότητάς τους για την ανάπτυξη επιστημονικής συνεργασίας και την εκτίμηση των αλιευτικών αποθεμάτων, δ) την ανάγκη εύρεσης τρόπων για την διασφάλιση της αποκατάστασης των αποθεμάτων, που θα οδηγήσει σε μια ακμαία αλιεία και τέλος ε) την ανάγκη διασφάλισης θέσεων που δεν κινδυνεύουν από επισφάλεια.

Τον Ιούνιο του 2018, υπό της εποπτεία της ΕΕ και της Γενικής Επιτροπής Αλιείας για τη Μεσόγειο οργανώθηκε ένα υψηλού επιπέδου συνέδριο για την αλιεία και την

---

²⁰⁸ Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2016, GFCM High-Level Conference towards Enhanced Cooperation on Black Sea Fisheries and Aquaculture: A Declaration to Boost Regional Cooperation in the Sector, 24-25 October, <https://www.fao.org/3/i7109e/i7109e.pdf>

²⁰⁹ Food and Agriculture Organisation of the United Nations. (n.d.). *BlackSea4Fish | General Fisheries Commission for the Mediterranean - GFCM | Food and Agriculture Organization of the United Nations | General Fisheries Commission for the Mediterranean (GFCM) | Food and Agriculture Organization of the United Nations*, viewed 20 November 2021, <https://www.fao.org/gfcm/activities/fisheries/blacksea4fish/en/>

υδατοκαλλιέργεια²¹⁰ που οδήγησε στην Υπουργική Δήλωση της Σόφιας.²¹¹ Η Βουλγαρία, η Ρουμανία, η Γεωργία, η Δημοκρατία της Μολδαβίας, η Τουρκία και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εκ μέρους της ΕΕ υπέγραψαν την δήλωση. Η Ομοσπονδία της Ρωσίας και η Ουκρανία ήταν κατ' αρχήν υποστηρικτικές ως προς τη βασική στοχοθεσία της δήλωσης. Η εφαρμογή αυτών των μέτρων όπως ορίστηκαν θα οδηγούσαν στην ολοκλήρωση νέας και δυναμικής αλιευτικής πολιτικής στην Μαύρη Θάλασσα. Η δήλωση αυτή ανανέωσε τις δεσμεύσεις που υπέγραψαν τα παράκτια κράτη στην Υπουργική Δήλωση του Βουκουρεστίου το 2016 και όρισαν ένα διάγραμμα για την εφαρμογή των μέτρων αυτών για την επόμενη δεκαετία. Συνεπώς, οι ίδιες αρχές που διαπνέουν την θαλάσσια πολιτική εμπíπτουν και για τον τομέα της αλιείας.

2.1.3. προστασία περιβάλλοντος και κλιματική αλλαγή

Στον συγκεκριμένο τομέα υπήρχε ήδη προϊστορία στην περιφερειακή συνεργασία, όμως αρχικά τουλάχιστον στην υλοποίησή τους παρουσιάστηκαν κάποιες καθυστερήσεις. Η Επιτροπή συμβάλλει ενεργά στο έργο της Επιτροπής του Ευξείνου Πόντου, η οποία αποτελεί το εκτελεστικό όργανο της Σύμβασης για την προστασία της Μαύρης Θάλασσας από τη ρύπανση (Commission on the Protection of the Black Sea Against Pollution),²¹² λεγόμενη και ως Σύμβαση του Βουκουρεστίου, που υπογράφηκε το 1992 από τα έξι παράκτια κράτη. Επιπλέον, η Επιτροπή προέδρευσε της Ειδικής Ομάδας του Δούναβη-Μαύρης Θάλασσας (DABLAS), η οποία συστάθηκε από τις χώρες της περιοχής Δούναβη-Εύξεινου Πόντου το 2001 για να ενθαρρύνει τη στρατηγική εστίαση στις επενδύσεις στον

---

²¹⁰ Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2018, *BSconference2018 | General Fisheries Commission for the Mediterranean - GFCM | Food and Agriculture Organization of the United Nations | General Fisheries Commission for the Mediterranean (GFCM) | Food and Agriculture Organization of the United Nations*. Fao.Org., viewed 20 November 2021, <https://www.fao.org/gfcm/meetings/blackseaconference2018/en/>

²¹¹ Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2018, High-Level Conference on Black Sea fisheries and aquaculture: Sofia Ministerial Declaration, Sofia, 7 June, <https://gfcm.sharepoint.com/EG/Report%20v2/Forms/AllItems.aspx?id=%2FEG%2FReport%20v2%2F2018%2FBSConference%2FSofia%20Ministerial%20Declaration%20on%20Black%20Sea%20Fisheries%20and%20Aquaculture%20%28June%207%2C%202018%29%2EPDF&parent=%2FEG%2FReport%20v2%2F2018%2FBSConference&p=true>

²¹² The Commission on the Protection of the Black Sea Against Pollution, 2019, *Commission on the Protection of the Black Sea Against Pollution*, viewed 21 November 2021, http://www.blacksea-commission.org/_convention.asp

τομέα των υδάτων.²¹³ Κατά την υπογραφή της συμφωνίας κρίθηκε αναγκαία η συμμετοχή των παράκτιων κρατών σε περιφερειακό επίπεδο όπως όριζε και η Στρατηγική για τις Θάλασσες της ΕΕ και η προτεινόμενη οδηγία για τη στρατηγική για τις θάλασσες προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα του θαλάσσιου περιβάλλοντος.²¹⁴ Για το λόγο αυτό η συμμετοχή των παράκτιων κρατών στην Επιτροπή του Ευξείνου Πόντου αλλά και στην Σύμβαση του Βουκουρεστίου κρίθηκε αναγκαία.

Με αφορμή την προστασία των υδάτων μέσω αυτών των δύο προαναφερόμενων οργάνων κρίθηκε αναγκαία η προώθηση της εφαρμογής πολυμερών περιβαλλοντικών συμφωνιών όπως και η καθιέρωση μιας πιο στρατηγικής περιβαλλοντικής συνεργασίας στην περιοχή. Συγκεκριμένα, η Ειδική Ομάδα DABLAS²¹⁵ πέρα από τις επενδύσεις στον τομέα των υδάτων θα μπορούσε να προσεγγιστεί και για άλλα περιφερειακά περιβαλλοντικά ζητήματα όπως η προστασία της φύσης, η διαχείριση αποβλήτων, η βιομηχανική ή η ατμοσφαιρική ρύπανση. Το 2008 ξεκίνησαν οι διερευνητικές εργασίες για τη σκοπιμότητα της εφαρμογής της προσέγγισης της ειδικής ομάδας DABLAS για άλλους τομείς του περιβάλλοντος, με πλέον υποσχόμενο τον τομέα των αποβλήτων. Την ίδια χρονιά, η Επιτροπή ξεκίνησε ένα πρόγραμμα για να συνεχίσει και να εντατικοποιήσει το έργο της ειδικής ομάδας, η οποία ανέλαβε την παροχή υπηρεσιών για το σύνολο της περιοχής του Δούναβη και της Μαύρης Θάλασσας, καθώς και την άμεση επενδυτική στήριξη σε έργα που αφορούν τη διαχείριση της υδρολογικής λεκάνης.

Η Επιτροπή από πλευράς της ΕΕ προσπάθησε από τις αρχές του συμφώνου να εξετάσει τους όρους για την προσχώρηση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας στη σύμβαση για

---

²¹³ International Commission for the Protection of the Danube River. (n.d.). *DABLAS | ICPDR - International Commission for the Protection of the Danube River*, viewed 21 November 2021, <https://www.icpdr.org/main/activities-projects/dablas>

²¹⁴ Commission of the European Communities, 2005, Communication from the Commission to the Council and the European Parliament: Thematic Strategy on the Protection and Conservation of the Marine Environment (COM(2005)504 final), Brussels, 24 October, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52005DC0504&from=lt> και Commission of the European Communities, 2005, Proposal for a DIRECTIVE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL establishing a Framework for Community Action in the field of Marine Environmental Policy (Marine Strategy Directive) (COM(2005) 505 final), Brussels, 24 October, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0505:FIN:EN:PDF>

²¹⁵ European Commission, 2019, *Welcome - Environment - European Commission.*, viewed 21 November 2021, https://ec.europa.eu/environment/archives/dablas/index_en.htm

την προστασία του Εύξεινου Πόντου από τη ρύπανση, κάτι που κρίθηκε ως απαραίτητο για τη θαλάσσια στρατηγική, ενώ παράλληλα προσπάθησε εξ αρχής να προωθήσει δραστηριότητες καταπολέμησης της κλιματικής αλλαγής σε περιφερειακό επίπεδο μέσω της κοινής εφαρμογής του μηχανισμού καθαρής ανάπτυξης του πρωτόκολλου του Κιότο, ώστε να ξεκινήσει ένας διεθνής διάλογος με τις χώρες της Μαύρης Θάλασσας. Μάλιστα, το 2008 ξεκίνησε ένα έργο τεχνικής βοήθειας για την αλλαγή του κλίματος, το οποίο αποσκοπούσε η περιοχή του Εύξεινου Πόντου να εφαρμόσει το συγκεκριμένο πρωτόκολλο αλλά και οι χώρες της Συνέργειας να μπορέσουν να συμμετέχουν στις διεθνείς διαπραγματεύσεις με σκοπό να επιτευχθεί μια συμφωνία το 2012. Η ΕΕ έχει εκφράσει το ενδιαφέρον της να γίνει πλήρες μέλος μέσω του τεχνικού και του διπλωματικού διαλόγου που έχει ανοίξει, ώστε να προσφέρει πρόσφορο έδαφος για το θεσμικό πλαίσιο της προστασίας της περιβαλλοντικής περιοχής στην Μαύρη Θάλασσα.

Το 2010 η υπουργική διάσκεψη στις Βρυξέλλες έγινε το έναυσμα για την ανάληψη πολλών πρωτοβουλιών και έργων για την περιβαλλοντική προστασία και τη προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή για την περιοχή της Μαύρης Θάλασσας υπό το καθεστώς της Συνέργειας. Εκείνη την χρονική περίοδο η Επιτροπή προσπαθούσε να εντάξει προγράμματα που απευθύνονται σε συγκεκριμένους εταίρους μεμονωμένα ή ομαδικώς σε ευρύτερα προγράμματα ομπρέλα της ΕΕ υπό το καθεστώς της ΕΠΓ ως σύνολο. Γι' αυτό τον λόγο τα προγράμματα που προέκυψαν χρηματοδοτούνταν ομοίως από την ΕΕ, το Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για την Ανάπτυξη (UNDP) και το έργο «Προς ένα Κοινό Σύστημα Περιβαλλοντικών Πληροφοριών» (“Towards a Shared Environmental Information System”), θέτοντας μ' αυτόν τον τρόπο στέρεα θεμέλια πολυμερούς συνεργασίας.²¹⁶

Γενικότερα ο Εύξεινος Πόντος χαρακτηρίζεται από τα ανόξινα ύδατα του και πέρα από το βάθος των 150-200 μ. δεν σημειώνεται κάποια μορφή ζωής πέρα από μερικά αναερόβια βακτήρια. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την ρύπανση των θρεπτικών συστατικών

---

²¹⁶ European Environment Agency, 2011, *Towards a Shared Environmental Information System (SEIS) in the European neighbourhood - the ENPI-SEIS project*, viewed 21 November 2021, <https://www.eea.europa.eu/publications/towards-a-shared-environmental-information>

από οργανικές ενώσεις όπως εντομοκτόνα, βαρέα μέταλλα και πιθανές πετρελαιοκηλίδες όπως και υπεραλεία αλλά και ψάρια εισβολείς απειλούν το οικοσύστημα της περιοχής και την βιοποικιλότητα. Για τους λόγους αυτούς, μεγάλη έμφαση δόθηκε στην βιολογική και χημική παρακολούθηση της ποιότητας του νερού στα παράκτια κράτη από το 2012. Συγκεκριμένα, το έργο EMBLAS (Environmental Monitoring in the Black Sea)²¹⁷ αποσκοπεί στην παρακολούθηση του περιβάλλοντος στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας επιτρέποντας στην Ουκρανία, τη Γεωργία και την Ομοσπονδία της Ρωσίας να καταγράφει τις παρατηρήσεις τους σύμφωνα με ομοιόμορφα πρότυπα, έτσι όπως ορίζονται από την οδηγία-πλαίσιο για τη θαλάσσια στρατηγική (Marine Strategy Framework Directive) και του Στρατηγικού Σχεδίου Δράσης για τον Εύξεινο Πόντο (Black Sea Strategic Action Plan).

Μάλιστα η πρώτη φάση του έργου αυτού, κατά την προπαρασκευή του, χρηματοδοτήθηκε με 600.000 ευρώ από το Ευρωπαϊκό Μέσο Γειτονίας και Εταιρικής Σχέσης (ENPI) για εφαρμογή 2 ετών, αλλά και Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για την Ανάπτυξη θα προσέφερε επιπροσθέτως το ίδιο ποσό. Η πλήρης εφαρμογή του προγράμματος ξεκίνησε μέσα του 2014 με προϋπολογισμό ύψους 2,5 εκατ. ευρώ και το πρόσθετο ποσό των 300.000 ευρώ από το Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για την Ανάπτυξη. Ακόμη, το πρόγραμμα αυτό λειτούργησε ως συμπληρωματικό για την Περιβαλλοντική Προστασία των Διεθνών Ποτάμιων Λεκανών (EPIRB) από το 2012 με προϋπολογισμό 7,5 εκατ. ευρώ. Σκοπός του προγράμματος αυτού είναι η βελτίωση της προσβασιμότητας σε δεδομένα για την οικολογική, χημική και υδρομορφολογική κατάσταση διασυννοριακών ποτάμιων υδάτων συμπεριλαμβανομένων και υπόγειων υδάτων αλλά και την εφαρμογή σχεδίων διαχείρισης ποτάμιων λεκανών (Implementation of River basin management plans) σύμφωνα με τις απαιτήσεις της οδηγίας πλαίσιο για τα ύδατα της ΕΕ (EU Water Framework Directive).²¹⁸

---

²¹⁷ EU4ENBLAS, 2021, About EMBLAS. EMBLAS Project, viewed 21 November 2021, <https://emblasproject.org/about-emblas>

²¹⁸ Official Journal of the European Communities, 2000, DIRECTIVE 2000/60/EC OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 23 October 2000 establishing a framework for Community action in the field of water policy, Brussels, 23 October, https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:5c835afb-2ec6-4577-bdf8-756d3d694eeb.0004.02/DOC_1&format=PDF

Η δεύτερη φάση του έργου (2014-2018) θεωρήθηκε ως επακόλουθο του προγράμματος EMBLAS II. Η δεύτερη φάση του προγράμματος πρόσφερε υποστήριξη στην ενδυνάμωση πολιτικών, την παρακολούθηση και ικανοτήτων της Γεωργίας, της Ρωσικής Ομοσπονδίας και της Ουκρανίας. Στο έργο αυτό περιλάμβανε και συνεργασία με το Κοινό Κέντρο Ερευνών (JRC), τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Περιβάλλοντος (EEA) αλλά και πολλούς θεσμούς, ειδικούς και έργα από χώρες κράτη-μέλη της ΕΕ από την Ελλάδα, την Τσέχικη Δημοκρατία, την Ρουμανία, την Ιταλία και το Βέλγιο. Με την χρήση μεθόδων τελευταίας τεχνολογίας εθνικών πιλοτικών μελετών αλλά και δυο ερευνών του EMBLAS το 2016 και το 2017, προέκυψε μεγάλη ποσότητα δεδομένων, αρκετή μάλιστα για να οδηγήσουν στην έκδοση των πρώτων αποτελεσμάτων για την εκτίμηση της περιβαλλοντικής κατάστασης της περιοχής σύμφωνα με τις απαιτήσεις της οδηγίας πλαισίου για τα ύδατα της ΕΕ. Βάσει των επιτευγμάτων που σημειώθηκαν κατά το έργο EMBLAS II, η ΕΕ χρηματοδότησε για το 2018 ένα ακόμη έργο EMBLAS Plus με καθοδήγηση από την Σύμβαση της Βαρκελώνης του Περιβαλλοντικού Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών για να ενισχυθεί ακόμη περισσότερο η ανάπτυξη ενός περιφερειακού σχεδίου δράσης κατά των θαλάσσιων απορριμμάτων στην Μαύρη Θάλασσα.

Εκτός από την εκτίμηση της περιβαλλοντικής κατάστασης βελτιώθηκε και η διαδικτυακή βάση δεδομένων για την ποιότητα των υδάτων. Παράλληλα, σημειώθηκε υψηλή σύνδεση με τους οργανισμούς κοινωνίας των πολιτών για την ευαισθητοποίηση επί του θέματος, δημοσιεύοντας τα αποτελέσματα των προαναφερόμενων ερευνών αλλά και με την θεσμοθέτηση της Ημέρας Καθαρών Παραλιών στον Εύξεινο Πόντο στην Γεωργία, την Ρωσική Ομοσπονδία και την Ουκρανία.

Το δεύτερο έργο που εξυπηρετούσε την προστασία και την αποκατάσταση της περιβαλλοντικής ποιότητας και την βιωσιμότητα της Μαύρης Θάλασσας ήταν οι λεγόμενες Κατευθυντήριες Οδηγίες για το Ολοκληρωμένο Σύστημα Παρακολούθησης του Εύξεινου Πόντου (MISIS Black Sea Marine Atlas).²¹⁹ Το συγκεκριμένο έργο αποσκοπούσε περισσότερο στην κινητοποίηση της Ρουμανίας, της Βουλγαρίας και της

---

²¹⁹ European Commission, 2018, *MISIS Black Sea, Marine Atlas*. The European Maritime Spatial Planning Platform, viewed 20 January 2021, <https://maritime-spatial-planning.ec.europa.eu/practices/misis-black-sea-marine-atlas>

Τουρκίας, ώστε να αυξηθεί ο αριθμός προστατευόμενων ζωνών στην Μαύρη Θάλασσα αλλά και του επιπέδου προστασίας, ώστε να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της οδηγίας-πλασίου για τη θαλάσσια στρατηγική με χρηματοδότηση 800.000 ευρώ.

Άλλα προγράμματα υπό το πλαίσιο της πολυμερούς συνεργασίας διεθνούς επιπέδου είναι το έργο του Ευρωπαϊκού Μέσου Γειτονίας και Εταιρικής Σχέσης (ENPI) και το έργο «Προς ένα Κοινό Σύστημα Περιβαλλοντικών Πληροφοριών» (SEIS) βλ. παραπάνω, τα οποία ενισχύθηκαν ακόμη περισσότερο με τη συνεργασία της Οικονομικής Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για την Ευρώπη (UNECE) με τους ανατολικούς εταίρους και την Ρωσία. Η προαναφερθείσα συνεργασία αποσκοπούσε στην ανάπτυξη δεικτών και εκθέσεων, ώστε να υπάρχει καλύτερη πρόσβαση σε δεδομένα και προέκυψε μετά από τη διμερή συνάντηση που οργανώθηκε στις 24-25 Μαΐου 2012 στην Κωνσταντινούπολη με την Μόνιμη Γραμματεία της Επιτροπής για τον Εύξεινο Πόντο (Black Sea Commission Permanent Secretariat) όπου και θεμελιώθηκε η βάση για έναν τακτικό διάλογο και για μελλοντική συνεργασία αλλά και για την ενίσχυσή της.

Ένα άλλο έργο είναι το MONINFO²²⁰ για συστήματα παρακολούθησης και πληροφοριών για την ελάττωση της πετρελαϊκής μόλυνσης, όπου όλες οι χώρες παρά το γεγονός ότι εργάστηκαν από κοινού για την μείωση της μόλυνσης, δεν κατάφεραν όμως να συμφωνήσουν για την τοποθεσία του διακομιστή του συστήματος για την εύρεση πετρελαιοκηλίδων. Παρόλα αυτά, κατά τις δύο φάσεις του έργου παρακάμφθηκαν οι όποιες τεχνικές δυσκολίες για την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των μηχανισμών των αρμόδιων αρχών.

Το έργο *Baltic2Black*²²¹ που είχε ως στόχο τη μεταβίβαση καλών πρακτικών για την παρακολούθηση του περιβάλλοντος από την Επιτροπή Προστασίας Θαλάσσιου Περιβάλλοντος της Βαλτικής, επίσης γνωστή ως Επιτροπή του Ελσίνκι (HELCOM), στη Μαύρη Θάλασσα συνεισφέροντας στο Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Παρακολούθησης και

---

²²⁰ European Commission. 2020, *Bucharest Convention - Marine - Environment - European Commission*, viewed 20 November 2021, https://ec.europa.eu/environment/marine/international-cooperation/regional-sea-conventions/bucharest/index_en.htm

²²¹European Commission, 2020, *Bucharest Convention - Marine - Environment - European Commission*, ό.π.

Αξιολόγησης του Ευξείνου Πόντου (BSIMAP) για τον ευτροφισμό και την μόλυνση από τα θρεπτικά συστατικά και στην ενημέρωση του Πληροφοριακού Συστήματος του Ευξείνου Πόντου.

Το Water Sector of the Republic of Moldova, ένα πιλοτικό έργο που εστιάζει στην προσαρμογή των υποδομών παροχής πόσιμου νερού και επεξεργασίας λυμάτων της Δημοκρατίας της Μολδαβίας για την κλιματική αλλαγή, ιδίως για τις μικρές αγροτικές κοινότητες που έχει ολοκληρωθεί με τη συμμετοχή του ΟΟΣΑ.

Ένα έργο *Black Seabirds Project*²²² στόχευε την παροχή μιας βάσης για την απογραφή δύο ειδών θαλάσσιων πτηνών σε σημαντικές θαλάσσιες περιοχές. Το έργο αυτό προσφέρει στήριξη στη Ρουμανία και τη Βουλγαρία και την τήρηση των υποχρεώσεων τους στον προσδιορισμό Θαλάσσιων Ζωνών Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ) σύμφωνα με την οδηγία της ΕΕ για τα πτηνά, και υποστηρίζει επίσης την τουρκική κυβέρνηση στον τομέα του περιβάλλοντος υπό το πλαίσιο των ενταξιακών διαπραγματεύσεων.

Ένα έργο για την ενίσχυση της ικανότητας για την Παρατήρηση της λεκάνης απορροής του Ευξείνου Πόντου και το Σύστημα Αξιολόγησης που υποστηρίζει τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (enviroGRIDS)²²³ συμβάλει στο Παγκόσμιο Σύστημα Συστημάτων Παρατήρησης της Γης (GEOSS) προωθώντας τη χρήση υπηρεσιών που βασίζονται στο διαδίκτυο για κοινή χρήση και επεξεργασία μεγάλων ποσοτήτων βασικών πληροφοριών για το περιβάλλον στη λεκάνη απορροής της Μαύρης Θάλασσας. Και τέλος, δραστηριότητες για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος της Μαύρης και της Κασπίας Θάλασσας υλοποιούνται εντός του πλαισίου των έργων Μεταφορικού Διαδρόμου Ευρώπης-Καυκάσου-Ασία (TRACECA) (βλ. παρακάτω στην ενότητα των μεταφορών) και των έργων της ναυτιλιακής ασφάλειας και της δεύτερης δέσμης τους.

---

²²² European Commission, 2020, *Bucharest Convention - Marine - Environment - European Commission*, ό.π.

²²³ Central European University, 2012, *Building Capacity for a Black Sea Catchment Observation and Assessment System supporting Sustainable Development*, viewed 22 November 2021, <http://www.envirogrids.net/>

Συνεπώς, η προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί ακόμα ένα μείζον ζήτημα που προκαλεί επιπρόσθετη πίεση στην περιοχή αυτή και χωρίς την διεθνή συνεργασία η κατάσταση θα ήταν ακόμα σε πιο σοβαρή κατάσταση. Θετική ένδειξη αποτελεί η πολυμερής συνεργασία από τις αρχές του συμφώνου αυτού, γεγονός που αποδίδεται στην παγκόσμια ανησυχία που έχει προκύψει για το περιβάλλον και την κλιματική αλλαγή, όπως και η έκρηξη της πολυμερούς συνεργασίας κατά το 2011-2014, όταν και διαγνώστηκε η σοβαρότητα της κατάστασης. Η βελτίωση της περιβαλλοντικής κατάστασης της ΕΕ αποτελεί ακόμα βασικό στόχο για την ΕΕ, ειδικότερα αν συλλογιστούμε την επίδραση στην ανθρώπινη υγεία και όχι μόνο, αλλά και η προσαρμογή των τοπικών υποδομών για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Κριτικής σημασίας σε αυτό το σημείο αποδεικνύεται η δημόσια υποστήριξη του κοινού αλλά και του ιδιωτικού τομέα.

2.1.4. διασυνοριακή συνεργασία και συμμετοχή στην κοινωνία των πολιτών

Οι συγκεκριμένες θεματικές θα μπορούσαν και να αναλυθούν ξεχωριστά αλλά επειδή ο ρόλος των τοπικών φορέων αλλά και της κοινωνίας των πολιτών εμπλέκεται έντονα σε αυτόν τον τομέα συνεργασίας θα αναλυθούν μαζί ως ένας ενιαίος. Τα προγράμματα διασυνοριακής συνεργασίας υπό το πλαίσιο του ευρωπαϊκού μηχανισμού γειτονίας και εταιρικής σχέσης προωθούν τη συνεργασία μεταξύ των τοπικών αυτοδιοικήσεων των μεθοριακών περιφερειών αντιμετωπίζοντας κοινές προκλήσεις, διευκολύνοντας κατ' αυτόν τον τρόπο τις διαπροσωπικές επαφές.

Αρχικά, λοιπόν με την υπογραφή της συμφωνίας η Επιτροπή είχε εκπονήσει ένα πρόγραμμα διασυνοριακής συνεργασίας για την περιοχή της Μαύρης Θάλασσας υπό το πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Μέσου Γειτονία και Εταιρικής Σχέσης (ENPI) για τις θαλάσσιες λεκάνες όπως αναλύθηκε και παραπάνω πέρα από την προστασία του περιβάλλοντος στόχευε επίσης και στην υποστήριξη της συνεργασίας της κοινωνίας των πολιτών με τους τοπικούς φορείς στις παράκτιες περιοχές της Μαύρης Θάλασσας, αλλά και της περαιτέρω ανάπτυξης των επαφών μεταξύ των πόλεων, των πανεπιστημίων, των πολιτιστικών φορέων, των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών αλλά και των οργανώσεων των

καταναλωτών του Εύξεινου Πόντου, όπως και έγινε. Στα τέλη του 2008, υπό το πλαίσιο αυτής της στρατηγικής οργανώθηκε ένα πρόγραμμα διασυνοριακής συνεργασίας για την λεκάνη του Εύξεινου Πόντου με τίτλο Black Sea Basin Programme, ώστε οι τοπικές αρχές της περιοχής να μπορέσουν να μοιραστούν τις εμπειρίες τους και να βρουν λύσεις σε κοινές προκλήσεις που αντιμετωπίζουν.

Για την περίοδο του 2014-2020, το πρόγραμμα διασυνοριακής συνεργασίας για τον Εύξεινο Πόντο υποστηρίζει περισσότερα έργα για την ανάπτυξη των επιχειρήσεων, συμπεριλαμβανομένων και των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, την προώθηση της περιβαλλοντικής προστασίας, την μείωση της θαλάσσιας ρύπανσης στην λεκάνη της Μαύρης Θάλασσας και την υποστήριξη του περιορισμού της κλιματικής αλλαγής και της κλιματικής μετάβασης. Σημαντικά στοιχεία προώθησης της διασυνοριακής συνεργασίας έχουν επίσης υποστηριχθεί όπως η προώθηση της χρηστής διακυβέρνησης σε περιφερειακό επίπεδο, ο συντονισμός στην περιφερειακή ολοκλήρωση και τον συντονισμό μέσω της κοινοποίησης σχετικών πληροφοριών από νέα μέσα τεχνολογίας και της προώθησης της ισότητας μεταξύ των δύο φύλων και των ευκαιριών για την νεολαία.

Μετά από έγκληση για υποβολή προτάσεων, η πρώτη δέσμη έργων ξεκίνησε στα μέσα του 2011 και ολοκληρώθηκαν 18 έργα. Η Ρωσία και το Αζερμπαϊτζάν, ωστόσο, αποφάσισαν να μην συμμετάσχουν στην πρώτη έγκληση για προτάσεις του προγράμματος, επειδή η Ρωσία δεν είχε τόσο έντονη επιρροή και το Αζερμπαϊτζάν βρισκόταν σε σύγκρουση με την Αρμενία. Η δεύτερη έγκληση για προτάσεις πραγματοποιήθηκε το 2012, όπου προτάθηκαν σχεδόν 400 έργα και επικυρώθηκαν 41 νέα σχέδια. Η έγκληση για την περίοδο 2014-2020 πραγματοποιήθηκε τον Ιανουάριο του 2017 και επιλέχθηκαν 23 έργα. Το 60% των έργων αυτών αφορούν τον τομέα της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης ενώ τα υπόλοιπα έχουν να κάνουν με την περιβαλλοντική προστασία και την συνεργασία στον τομέα του πολιτισμού ή της εκπαίδευσης. Τα έργα της διασυνοριακής συνεργασίας του Ευρωπαϊκού Μέσου Γειτονίας και Εταιρικής Σχέσης (ENPI CBC) και εφεξής από το 2014 Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Γειτονίας (ENI) συνεπικουρούν άλλες πρωτοβουλίες και είναι συναφή με τις ευρωπαϊκές

στρατηγικές καλύπτοντας το χάσμα που δεν μπόρεσαν να καλύψουν πρωτοβουλίες της ΕΕ ή των κρατών-μελών της.

Λόγω του συνεχούς αυξανόμενου αριθμού των έργων, οι πολλαπλασιαζόμενες ανάγκες της τεχνικής υποστήριξης και διαχείρισης κόστους αποδεικνύουν από μόνες τους την αποδοτικότητα του προγράμματος, γι' αυτό και ο προϋπολογισμός αυξήθηκε αναλόγως. Ο συνολικός προϋπολογισμός για το Ευρωπαϊκό Μέσο Γειτονίας και Εταιρικής Σχέσης για το 2007-2013 ξεπέρασε τα 28,1 εκατ. ευρώ, όταν το αρχικό ποσό του προϋπολογισμού ήταν 18.305.000 ευρώ και σημειώθηκε αύξηση ύψους 9,8 εκατ. ευρώ συν 7 εκατ. ευρώ από τον μηχανισμό προενταξιακής υποστήριξης για την συμμετοχή της Τουρκίας. Παρόλα αυτά μετά το κλείσιμο της δεύτερης έγκλησης για προτάσεις, ο προϋπολογισμός ελαττώθηκε. Τα έργα για την περίοδο 2014-2020 έλαβαν την χρηματική ενίσχυση 18,6 εκατ. από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Γειτονίας και δόθηκαν σε άμεσα ενδιαφερόμενα μέλη από όλες τις συμμετέχουσες χώρες. Ακόμη μια έγκληση πραγματοποιήθηκε τον Οκτώβριο του 2018 όπου και σημειώθηκε μεγάλη συμμετοχή, όπως προκύπτει και από τον αριθμό των αιτήσεων.

Επίσης, από τις απαρχές του συμφώνου τονίστηκε η ανάγκη συμμετοχής των μελών της Συνέργειας στον Οργανισμό της Οικονομικής Συνεργασίας του Εύξεινου Πόντου (ΟΟΣΕΠ) για την ενίσχυση του διαλόγου σε περιφερειακό επίπεδο αλλά και τον καλύτερο συντονισμό συγκεκριμένων έργων, δεδομένου ότι θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν οι ήδη υπάρχουσες επαφές μεταξύ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του ΟΟΣΕΠ. Θετικό γεγονός αποτελεί πως η Ρωσία και η Τουρκία είναι ιδρυτικά μέλη του εν λόγω οργανισμού αλλά και η συμμετοχή μελών της ΕΠΓ, που θα μπορούσε να εντατικοποιήσει τις συναντήσεις και τις διαβουλεύσεις των εταίρων της ΕΕ και της ΕΠΓ στον Εύξεινο Πόντο για σχετικά ζητήματα. Τον Ιούνιο του 2007, η Επιτροπή απέκτησε καθεστώς παρατηρητή στον ΟΟΣΕΠ. Αντιπρόσωποι της προεδρίας της ΕΕ, της επόμενης προεδρίας και της Επιτροπής συναντήθηκαν με τους υπουργούς εξωτερικών του ΟΟΣΕΠ σε ένα πρόγευμα εργασίας στο Κίεβο, τον Φεβρουάριο του 2008, όπου και πραγματοποιήθηκε η σύνοδος των υπουργών εξωτερικών.

Κατά αυτή την σύνοδο οι περιφερειακοί εταίροι, τα κράτη μέλη της ΕΕ και τα όργανα της ΕΕ εξέδωσαν μια κοινή δήλωση. Εδώ να σημειωθεί ότι η Ρωσική Ομοσπονδία δεν έλαβε μέρος στις συζητήσεις για την κοινή δήλωση και προτίμησε μια δήλωση ΕΕ – ΟΟΣΕΠ. Ωστόσο, η Ρωσική Ομοσπονδία υπογράμμισε ότι υποστηρίζει την αύξηση της σημασίας του ρόλου της ΕΕ που περιλαμβάνεται στην κοινή δήλωση. Συνεπώς, δεν αντιτάχθηκε στην υιοθέτηση του εγγράφου. Η δήλωση αυτή εγκρίνει τη Συνέργεια του Εύξεινου Πόντου και αναφέρει ότι η μεγαλύτερη συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης μπορεί να αυξήσει το δυναμικό της περιφερειακής συνεργασίας του Εύξεινου Πόντου. Η Συνέργεια του Εύξεινου Πόντου θα επωφεληθεί από την ευρωπαϊκή πολιτική γειτονίας και άλλες κοινοτικές πολιτικές που εφαρμόζονται στη σχέση με τις χώρες της περιοχής. Η στήριξη που χορηγεί η ΕΕ στην περιφερειακή συνεργασία του Εύξεινου Πόντου στοχεύει στην παραγωγή απτών αποτελεσμάτων σε ορισμένους τομείς προτεραιότητας, ιδίως της ενέργειας, των μεταφορών, της επικοινωνίας, του εμπορίου, του περιβάλλοντος, των θαλάσσιων πολιτικών, της αλιείας, της μετανάστευσης, της επιβολής του νόμου και της καταπολέμησης του οργανωμένου εγκλήματος. Η δήλωση προσθέτει ότι η αυξανόμενη δέσμευση της ΕΕ έχει τη δυνατότητα να αποφέρει οφέλη και στους τομείς του εμπορίου, της επιστήμης, της έρευνας, του πολιτισμού και της εκπαίδευσης καθώς και στην απασχόληση και τα κοινωνικά θέματα.

Με την υπογραφή του συμφώνου κοινοποιήθηκε πως θα υπάρξουν νέα προγράμματα διασυνοριακής συνεργασίας ανάμεσα σε Βουλγαρία και Ρουμανία χρηματοδοτούμενα από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάπτυξης και ανάμεσα στη Βουλγαρία και την Τουρκία από το Μέσο Προενταξιακής Βοήθειας, ώστε να οργανωθούν θαλάσσιες και παράκτιες δράσεις και να αναπτυχθεί περισσότερο η συνεργασία στην δυτική ακτή της Μαύρης Θάλασσας. Το 2008 καταρτίστηκε ένα «κοινό επιχειρησιακό πρόγραμμα» που αντιπροσωπεύει τις εθνικές και περιφερειακές αρχές της Αρμενίας, Αζερμπαϊτζάν, Βουλγαρίας, Γεωργίας, Ελλάδας, Μολδαβίας, Ρουμανίας, Ρωσίας Τουρκίας και Ουκρανίας με χρηματοδότηση 17,5 εκατ. ευρώ, όμως βρισκόταν ακόμα σε αρχικό στάδιο και δεν είχαν ακόμη υποβληθεί προτάσεις. Ένα άλλο διασυνοριακής συνεργασίας είναι το πρόγραμμα διαπεριφερειακής συνεργασίας Ρουμανίας-Μολδαβίας- Ουκρανίας με χρηματοδότηση 126 εκατ. ευρώ το οποίο ξεκίνησε το φθινόπωρο.

Μόλις ένα χρόνο μετά την υπογραφή του συμφώνου η Συνέργεια του Εύξεινου Πόντου προκάλεσε σε αξιοσημείωτο βαθμό το ενδιαφέρον των Μη Κυβερνητικών Οργανισμών (ΜΚΟ). Στις 7 Φεβρουαρίου 2008, πραγματοποιήθηκε στην Οδησό μια συνάντηση 29 περιβαλλοντικών ΜΚΟ και ενέκρινε ένα έγγραφο με τίτλο «Greening the Black Sea Synergy».²²⁴ Επιπροσθέτως, τον πρώτο χρόνο εφαρμογής της Συνέργειας προτάθηκε η δημιουργία του Φόρουμ της κοινωνίας των πολιτών του Εύξεινου Πόντου, με αποτέλεσμα το 2008 να ξεκινήσει το Φόρουμ των ΜΚΟ για τον Εύξεινο Πόντο (Black Sea NGO Forum), ένας ανοιχτός χώρος για διαπραγμάτευση, κοινής γνώσης, αμοιβαίας κατανόησης, επικοινωνίας και συνεργασίας μεταξύ των αντιπροσώπων της κοινωνίας των πολιτών, των κυβερνήσεων και των ενεργών διεθνών οργανισμών στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας με επίκεντρο τον διαμοιρασμό των καλύτερων πρακτικών σε διάφορους τομείς συνεργασίας αλλά και τις επιτυχείς περιπτώσεις της περιφερειακής συνεργασίας. Η πρωτοβουλία αυτή ξεκίνησε από την ΜΚΟ Platform FOND με την υποστήριξη της ΕΕ και του Ταμείου του Εύξεινου Πόντου. Αυτή την στιγμή συμμετέχουν στην πρωτοβουλία η Αρμενία, το Αζερμπαϊτζάν, η Βουλγαρία, η Γεωργία, η Ελλάδα, η Λευκορωσία, η Μολδαβία, η Ρουμανία, η Ρωσία, η Τουρκία και η Ουκρανία με πάνω από 600 ΜΚΟ, ειδικούς, δωρητές, εκπροσώπους της περιοχής.²²⁵

Μεταξύ του 2015-2018, το Φόρουμ των ΜΚΟ για τον Εύξεινο Πόντο συνεχίζει να συγκλείνεται ετησίως από αναπτυξιακούς μη κυβερνητικούς οργανισμούς και την FOND. Το φόρουμ αυτό θεωρείται ως ένα επιτυχές σενάριο της Συνέργειας του Εύξεινου Πόντου φέρνοντας κοντά πάνω από 1000 συμμετέχοντες. Η δέκατη επέτειος του φόρουμ πραγματοποιήθηκε στο Βουκουρέστι τον Σεπτέμβριο του 2017, όπου και έγινε αξιολόγηση των ενεργειών που διεξήγε το φόρουμ για την χρονική περίοδο 2012-2016. Κατά αυτήν περίοδο οι ενέργειες του φόρουμ επικεντρώθηκαν σε ζητήματα που απασχολούν την νεολαία, τα δικαιώματα των παιδιών, την κοινωνική ανάπτυξη, τη συμμετοχή των πολιτών και τα μέτρα κατά της διαφθοράς. Το 2018 η ετήσια συγκέντρωση

---

²²⁴ WWF, 2008, *Greening the Black Sea Synergy*, viewed 22 November 2021, <https://www.wwf.eu/?136721/Greening-the-Black-Sea-Synergy>

²²⁵ Black Sea NGO Forum, 2019, *About the Black Sea NGO Forum*. BlackSea, viewed 22 November 2021, <https://blackseango.org/about-forum/>

του Φόρουμ των ΜΚΟ για τον Εύξεινο Πόντο έλαβε χώρα στις Βρυξέλλες και ήταν η πρώτη φορά που πραγματοποιήθηκε σε χώρα εκτός της Μαύρης Θάλασσας. Την ίδια χρονιά, η ΕΕ προσέφερε στην FOND την χορηγία των 400.00 ευρώ για την χρηματοδότηση των δραστηριοτήτων του φόρουμ για τα επόμενα τρία χρόνια.

Η ΕΕ από πλευράς της προσπάθησε μέσα από δικές της δραστηριότητες να προωθήσει την ανάπτυξη της κοινωνίας των πολιτών στην γύρω περιοχή διεξάγοντας διαβουλεύσεις, συγκεντρώσεις ενδιαφερόμενων προσώπων και ορίζοντας αποστολές για την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων στην περιοχή. Μάλιστα, η υποστήριξη της ΕΕ συνεχίζεται μέχρι και σήμερα στις χώρες της Μαύρης Θάλασσας μέσω όλων των διαθέσιμων μηχανισμών, όπως την Ανατολική Εταιρική Σχέση, τον μηχανισμό διευκόλυνσης της κοινωνίας των πολιτών για την Τουρκία, το Πρόγραμμα για τους Οργανισμούς της Κοινωνίας των Πολιτών και τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό για την Δημοκρατία και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα.

Τον Δεκέμβριο του 2012 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διεξήγαγε διαβούλευση για την Πράσινη Βίβλο σχετικά με την πρωτοβουλία “Marine Knowledge 2020”²²⁶ (Θαλάσσια Γνώση 2020) με σκοπό να μάθει για την άποψη των ενδιαφερόμενων μελών, τις επιλογές για την μελλοντική διακυβέρνηση και την πιθανή εμπλοκή του ιδιωτικού τομέα. Στη διαβούλευση αυτή υπήρξε μεγάλη ανταπόκριση συγκεκριμένα από 29 οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, 43 από τον ιδιωτικό τομέα, 95 από τον δημόσιο και 77 από την ερευνητική κοινότητα από 30 χώρες και εκτός της ΕΕ. Ειδικότερα, οι προτάσεις που υποβλήθηκαν από τις εθνικές κυβερνήσεις μελετήθηκαν ενδελεχώς γι’ αυτό και προέκυψαν πιο έγκυρα πορίσματα καθότι είχαν βήμα πολλοί οργανισμοί. Στην επιτυχία του γεγονότος αυτού συντέλεσε και το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Θαλάσσιας Παρακολούθησης και Πληροφοριών λόγω της ελεύθερης πρόσβασης σε δεδομένα αυξάνοντας κατ’ αυτόν τον τρόπο την δημόσια ευθύνη και λογοδοσία αλλά και την πληροφόρηση της κοινωνίας των πολιτών.

---

²²⁶ European Commission, 2010, COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL, MARINE KNOWLEDGE 2020: marine data and observation for smart and sustainable growth (COM_2010_496), Brussels, 8 September, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/eaca4851-6b2f-4175-8a4f-cc1e8691bce2/language-en/format-PDF/source-search>

Στον τομέα της αλιείας, τέθηκε ο στόχος μέχρι το 2015 να δημιουργηθεί ένα Συμβουλευτικό Συμβούλιο του Εύξεινου Πόντου, όπως και έγινε στις 20 Ιουλίου 2015. Η πρώτη συνάντηση για την επίτευξη αυτού του εγχειρήματος πραγματοποιήθηκε τον Ιούνιο του 2013 στις Βρυξέλλες, όπου συμμετείχαν διοικήσεις από τον τομέα της αλιείας και ΜΚΟ από την Βουλγαρία και τη Ρουμανία, όπως και εκπρόσωποι του Γνωμοδοτικού Συμβουλίου Αλιείας Ανοιχτής Θαλάσσης (LDAC) και από την WWF. Η συνάντηση αυτή κρίθηκε πολύ εποικοδομητική καθώς παρείχε στην Επιτροπή πολύτιμες πληροφορίες για τις προκλήσεις και τις ευκαιρίες για την αλιεία στην Μαύρη Θάλασσα και γνωστοποιήθηκε το επίπεδο συνεργασίας μεταξύ των ενδιαφερόμενων προσώπων στον τομέα της αλιείας. Ακόμα και αν η εμπλοκή των ιδιωτών και της κοινωνίας των πολιτών βρίσκεται σε χαμηλό επίπεδο κατά τη διαδικασία χάραξης πολιτικής σε εθνικό επίπεδο, η ΕΕ προσπαθεί και εργάζεται για την βελτιστοποίηση των διαβουλεύσεων σε τακτικό επίπεδο και για την διασφάλιση της συναίνεσης μεταξύ των ενδιαφερόμενων μελών.

Συνεπώς στον τομέα της διασυνοριακής συνεργασίας, το πρόγραμμα διασυνοριακής συνεργασίας για την λεκάνη του Εύξεινου Πόντου λειτουργεί καταλυτικά στην συνεργασία μεταξύ των τοπικών και των περιφερειακών αρχών, της κοινωνίας των πολιτών, των ενδιαφερόμενων μελών και των επιχειρήσεων προς όφελος των πολιτών. Η χρηματοδότηση που δίδεται από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Γειτονίας συνεισφέρει για την ανάπτυξη των εγχώριων πρωτοβουλιών για την εντόπιση κοινών λύσεων για τα οικονομικά και περιβαλλοντικά προβλήματα της περιοχής, τη χρηστή διακυβέρνηση και την περιφερειακή ολοκλήρωση και τον συντονισμό. Η μεγάλος αριθμός των αιτήσεων και η συμμετοχή για τα προγράμματα διασυνοριακής συνεργασίας αποδεικνύει τη δέσμευση που υπάρχει για το συγκεκριμένο πρόγραμμα.

Στο κομμάτι της κοινωνίας των πολιτών το πιο επιτυχές σενάριο είναι το Φόρουμ των ΜΚΟ για τον Εύξεινο Πόντο. Η ευρεία και ποικίλη συμμετοχή στο φόρουμ αυτό αποτελεί ένδειξη για το αυξανόμενο ενδιαφέρον για την περιοχή της Μαύρης Θάλασσας ενώ η χρήση στρατηγικές επικοινωνίας θα μπορούσαν να αυξήσουν το ενδιαφέρον των ειδικών, ώστε το φόρουμ να παρέχει περισσότερη επιστημονική τεκμηρίωση. Παραμένει ακόμη μείζον θέμα η παρακολούθηση του συγκεκριμένου όπου οι κοινωνίες των πολιτών

λειτουργούν. Η ΕΕ έχει επικεντρώσει τις επιχορηγήσεις στο εξωτερικό περισσότερο στον τομέα των υποδομών ενισχύοντας μικρούς προϋπολογισμούς και προωθώντας την εθελοντική εργασία.

2.2. Τομείς συνεργασίας με μερική ή πιθανή πρόοδο

2.2.1. εκπαίδευση

Κατά την υπογραφή της συμφωνίας στον τομέα της εκπαίδευσης σκοπός της Ένωσης ήταν η παροχή συνδεσιμότητας υψηλής ταχύτητας μεταξύ ερευνητικών και εκπαιδευτικών κοινοτήτων όπως και η προώθηση της εναρμόνισης των νομικών και κανονιστικών πλαισίων αυτών των χωρών με το αντίστοιχο πλαίσιο της ΕΕ προς το αμοιβαίο συμφέρον και των δύο πλευρών αμφότερων. Μια τέτοια εναρμόνιση θα απαιτούσε τη σύσταση ανεξάρτητων και αποτελεσματικών ρυθμιστικών αρχών, αλλά και την προώθηση της ανάπτυξης ευρυζωνικών υποδομών και την δημιουργία υπηρεσιών με απευθείας σύνδεση στα πεδία της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, του ηλεκτρονικού επιχειρείν, της ηλεκτρονικής υγείας, καθώς και τη χρήση τεχνολογιών της πληροφορίας και της επικοινωνίας στους τομείς της εκπαίδευσης και της έρευνας.

Το πρόγραμμα Tempus θα αποτελούσε ένα χρήσιμο μέσο για την υλοποίηση των προγραμμάτων συνεργασίας μεταξύ των Πανεπιστημίων της ΕΕ και των Πανεπιστημίων της ευρύτερης περιοχής του Εύξεινου Πόντου, δίνοντας έμφαση στην μεταρρύθμιση της ανώτατης εκπαίδευσης. Παράλληλα με την εκπαίδευση σε αρχικό στάδιο του συμφώνου αυτού εντοπιζόταν και η έρευνα και η προώθησή της μέσω της σύνδεσης με το πανευρωπαϊκό βασικό ερευνητικό δίκτυο GEANT. Η διασύνδεση των Εθνικών Δικτύων Έρευνας και Εκπαίδευσης (NREN) με τον πανευρωπαϊκό ερευνητικό κορμό GEANT έχει επιτευχθεί για όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τις υποψήφιες χώρες αλλά και της χώρες της ΕΠΓ. Το έργο διασύνδεσης του Εύξεινου Πόντου (που εγκρίθηκε για χρηματοδότηση το 2007) δημιούργησε ένα περιφερειακό δίκτυο έρευνας και εκπαίδευσης που θα συνδεθεί με το GÉANT2, το ευρύ πανευρωπαϊκό δίκτυο έρευνας. Αυτό το

εμβληματικό έργο είναι το μεγαλύτερο του είδους του στην περιοχή. Η Επιτροπή υποστηρίζει επίσης την περιφερειακή επιστημονική συνεργασία, μέσω του έργου INCON και EECA το οποίο ξεκίνησε τον Ιανουάριο του 2008.

Η συνεργασία στον τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και της αναβάθμισής της αλλά και η ακαδημαϊκή κινητικότητα και η κινητικότητα φοιτητών συνεχίστηκε και μέσω του προγράμματος Erasmus Mundus Youth in Action έως το 2013. Το πρόγραμμα Erasmus+ ξεκίνησε το 2014 και είναι το νέο πλαίσιο συνεργασίας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και τη νεολαία με τις χώρες εταίρους που συμμετέχουν στην Πρωτοβουλία της Συνέργειας του Ευξείνου Πόντου. Μέχρι σήμερα έχουν πραγματοποιηθεί από 90 έργα Erasmus+ στις χώρες της Μαύρης Θάλασσας υποστηρίζοντας συνεργασίες, την ανάπτυξη ικανοτήτων, τη συνεργασία και κινητικότητα των νέων και τον εκσυγχρονισμό των εκπαιδευτικών συστημάτων σε αυτές τις χώρες. Το πρόγραμμα έχει επίσης υποστηρίξει σχεδόν 3.400 ευκαιρίες ακαδημαϊκής κινητικότητας στην περιοχή, ιδίως πανεπιστημιακές ανταλλαγές μεταξύ Βουλγαρίας, Γεωργίας, Δημοκρατίας της Μολδαβίας, Ρουμανίας, Ρωσικής Ομοσπονδίας, Τουρκίας και Ουκρανίας. Η δραστηριότητα του Jean Monnet θα συνεχιστεί υποστηρίζοντας τη διδασκαλία ή την έρευνα σε θέματα ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης μέσω ειδικών ενοτήτων, Εδρών ή Κέντρων Αριστείας ενώ οι δράσεις Marie Sklodowska-Curie χρηματοδοτήσουν την κινητικότητα και κοινά διδακτορικά.

Στον τομέα της συνεργασίας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, μια προμελέτη σκοπιμότητας για τη δημιουργία ενός εκπαιδευτικού ιδρύματος ειδικά αφιερωμένου στις περιφερειακές μελέτες της Μαύρης Θάλασσας και της ΕΕ πραγματοποιήθηκε το 2011. Το αποτέλεσμα αυτής της δράσης, ήταν μια μελέτη σκοπιμότητας για την ενθάρρυνση και την υποστήριξη της ανάπτυξης ενός προγράμματος σπουδών για τις ευρωπαϊκές σπουδές με έμφαση στις σχέσεις μεταξύ της ΕΕ και της περιοχής της Μαύρης Θάλασσας.

Θα μπορούσα να πούμε πως στον τομέα της εκπαίδευσης σαφώς και έχουν οργανωθεί προγράμματα και έχουν ληφθεί νέες πρωτοβουλίες, αλλά παρατηρείται η Ένωση να μην έχει τόσο δυναμικό και ενεργό ρόλο καθότι οι τομείς της εκπαίδευσης και κατάρτισης, της νεολαίας και ο αθλητισμός ανήκουν στις συμπληρωματικές αρμοδιότητες της Ένωσης,

όπως ορίζουν και οι Συνθήκες και γι' αυτό ο ρόλος της Ένωσης είναι να στηρίζει, να συντονίζει ή να συμπληρώνει τη δράση των κρατών μελών.

2.2.2. επιστήμη και καινοτομία

Οι προσπάθειες για την εδραίωση της δυνατότητας των χωρών της Μαύρης Θάλασσας για τη δημιουργία ισχυρότερων δεσμών με την επιστημονική κοινότητα της ΕΕ πρωτοστάτησαν από το πρόγραμμα INCO του 6^{ου} Προγράμματος Πλαισίου για την επιστήμη, την τεχνολογία και την ανάπτυξη (2002-2006). Αυτό το πρόγραμμα απευθυνόταν στη Βουλγαρία, τη Ρουμανία και την Τουρκία καθώς και τους ανατολικούς εταίρους της ΕΠΓ. Το πρόγραμμα-πλαίσιο περιλάμβανε πρόσθετη και ουσιαστική συνεργασία με την τελευταία, ιδίως μέσω του προγράμματος INTAS που επικεντρώθηκε στη συνεργασία μεταξύ της ΕΕ και της Ανατολικής Ευρώπης και της Κεντρικής Ασίας.

Τον Σεπτέμβριο του 2005, οι Υπουργοί των χωρών που ανήκουν στον ΟΣΕΠ ενέκριναν ένα «Σχέδιο Δράσης του ΟΣΕΠ» για τη συνεργασία στην επιστήμη και την τεχνολογία». Αυτό το σχέδιο αναπτύχθηκε με ευρωπαϊκή βοήθεια για μια περίοδο 4 ετών. Στόχευε στην ενίσχυση της συνεργασίας στον τομέα της έρευνας και της τεχνολογίας μεταξύ των χωρών της Μαύρης Θάλασσας καθώς και μεταξύ του ΟΣΕΠ και της ΕΕ. Η Επιτροπή συμμετέχει σε όλες τις συνεδριάσεις της ομάδας εργασίας Έρευνας και Τεχνολογίας για να βοηθήσει στην εφαρμογή του σχεδίου δράσης.

Η ίδια φιλοσοφία περί διασύνδεσης επικρατεί και στον τομέα της επιστήμης και της καινοτομίας και ειδικότερα υπό το πλαίσιο του 7^{ου} Πρόγραμμα Πλαισίου για την Έρευνα (7th Research Framework Programme) για την περίοδο (2009-2014) και το πρόγραμμα «Ορίζοντας 2020» (*Horizon 2020*), ώστε ορισμένες ερευνητικές δραστηριότητες αλλά και θέματα αμοιβαίου ενδιαφέροντος να προωθήσουν συνέργειες επωφελομένων χρηματοδοτήσεων. Η Δημοκρατία της Μολδαβίας και της Τουρκίας, οι οποίες βρίσκονται ομοίως υπό το καθεστώς των χωρών που συνδέονται με το 7^ο Πρόγραμμα Πλαισίου για την Έρευνα και από την 1^η Ιανουαρίου 2014 στο πρόγραμμα «Ορίζοντας 2020», μπορούν να συμμετέχουν στα προγράμματα-πλαίσια υπό τους ίδιους όρους με τις νομικές οντότητες των κρατών μελών της ΕΕ. Βάσει των αρχών του 7^{ου} Προγράμματος Πλαισίου

περί δεκτικότητας και επιείκειας προς όλες τις χώρες-μέλη της Μαύρης Θάλασσας, σε όλους τους τομείς και τα πεδία.

Υπό αυτό το πλαίσιο, η ΕΕ συνεισέφερε περισσότερα από 63,1 εκατ. ευρώ σε 20 έργα όπου συμμετείχαν χώρες της Μαύρης Θάλασσας. Μερικά από τα πιο σημαντικά είναι το έργο PERSEUS που εστιάζει αποκλειστικά στον αντίκτυπο της κλιματικής αλλαγής στις ανθρώπινες δραστηριότητες στη Μαύρη Θάλασσα και στην εφαρμογή της οδηγίας-πλασίου για τη θαλάσσια στρατηγική στη Μαύρη Θάλασσα. Το πρόγραμμα BS-ERA.NET που διεξήχθη από τον Ιανουάριο του 2009 έως τον Δεκέμβριο του 2012. Επρόκειτο για ένα έργο δικτύωσης με στόχο την ενσωμάτωση των συμμετεχουσών χωρών από την ευρεία περιοχή της Μαύρης Θάλασσας στον Ευρωπαϊκό Χώρο Έρευνας (ERA) συνδέοντας ερευνητικές δραστηριότητες στο πλαίσιο των περιφερειακών εθνικών, διμερών προγραμμάτων έρευνας και καινοτομίας. Το εν λόγω πρόγραμμα τελούσε υπό την διαχείριση μιας κοινοπραξίας 17 ιδρυμάτων από 13 ευρωπαϊκές χώρες και λάμβανε συνεισφορά της ΕΕ ύψους 2.191.788 ευρώ.²²⁷

Το νέο πρόγραμμα *Horizon 2020*²²⁸ ενθαρρύνει τους ερευνητές, τις επιχειρήσεις και τα ιδρύματα από τον Εύξεινο Πόντο να συνεργαστούν με τους Ευρωπαίους εταίρους τους και να αξιοποιήσουν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τις ευκαιρίες του προγράμματος πλαισίου. Συγκεκριμένα, υπάρχουν διάφορες συντονιστικές και υποστηρικτικές δράσεις για την ενίσχυση της συνεργασίας και του συντονισμού των ερευνητικών δραστηριοτήτων που συντελούνται σε εθνικό ή περιφερειακό επίπεδο στα κράτη μέλη της ΕΕ και στην περιοχή του Εύξεινου Πόντου. Το *Horizon 2020* παρέχει ένα ευρύ φάσμα ευκαιριών χρηματοδότησης στον τομέα της έρευνας και της καινοτομίας. Το πρώτο πρόγραμμα εργασίας (2014-2015) περιλάμβανε μια στοχευμένη πρόσκληση για την περιοχή της Μαύρης Θάλασσας. Στόχος ήταν η υποστήριξη του πολιτικού διαλόγου και η ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των ερευνητών από την ΕΕ και από την περιοχή της Μαύρης

---

²²⁷ European Commission, 2014, *CORDIS | European Commission*. CORDIS, viewed 22 November 2021, <https://cordis.europa.eu/project/id/226160/reporting>

²²⁸ European Commission, 2017, *What is Horizon 2020?* Horizon 2020 - European Commission, viewed 24 November 2021, <https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/what-horizon-2020>

Θάλασσας, ιδίως μέσω του *Horizon 2020* και των χρηματοδοτικών προγραμμάτων των εταίρων.

Το Πρόγραμμα Έρευνας και Κατάρτισης της Ευρατόμ 2014-2018 (Euratom Research and Training Programme) και επεκτάθηκε και για 2021-2025²²⁹ συμπληρώνει το πρόγραμμα «Ορίζοντας 2020» στον τομέα της πυρηνικής ενέργειας. Το πρόγραμμα Ευρατόμ είναι γενικά ανοιχτό για συμμετοχή χωρών εκτός ΕΕ, ωστόσο, η χρηματοδότηση παρέχεται κατ' εξαίρεση. Αρκετές χώρες της περιοχής της Μαύρης Θάλασσας διαθέτουν καθιερωμένες δραστηριότητες και υποδομές πυρηνικής έρευνας. Η Ρωσία και η Ουκρανία είναι ενεργοί εταίροι στην έρευνα της Ευρατόμ για την πυρηνική ασφάλεια και την πυρηνική σύντηξη μέσω διμερών συμφωνιών συνεργασίας και έχουν, επίσης, συμμετάσχει σε έργα πυρηνικής έρευνας από το 2007 έως το 2013.

Επιπροσθέτως, το 2014 η Ουκρανία έχει εκφράσει ενδιαφέρον για να γίνει συνδεδεμένο κράτος της Ευρατόμ. Η Τουρκία και ορισμένες χώρες των Δυτικών Βαλκανίων έχουν επίσης επιδείξει ενδιαφέρον για τη συμμετοχή στην Ευρατόμ. Δεδομένου του γεγονότος ότι η Τουρκία αναπτύσσει πρόγραμμα πυρηνικής ενέργειας, ειδικές διμερείς εξελίξεις στο πλαίσιο του προγράμματος Ευρατόμ μπορεί να αναμένεται στο εγγύς μέλλον αλλά και εξελίξεις όσον αφορά την σύνδεσή της μαζί με τα δυτικά Βαλκάνια. Ενώ η Τουρκία και τα δυτικά Βαλκάνια συμμετέχουν ως τρίτες χώρες στο πρόγραμμα Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Εργασίας Ορίζοντας για το 2021-2022 (Horizon Europe Work Programme).²³⁰

Πέρα από τη στήριξη της θαλάσσιας έρευνας στο πλαίσιο των μέτρων της «Γαλάζιας Ανάπτυξης» (όπου και έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος βλ. παραπάνω) και της ειδικής δράσης για το πρόγραμμα *Horizon* του Εύξεινου Πόντου, άλλα τμήματα του *Horizon 2020* υποστηρίζουν επίσης την έρευνα και την καινοτομία που σχετίζονται με τη Μαύρη Θάλασσα. Το σχέδιο δράσης «Ορίζοντας της Μαύρης Θάλασσας» έχει διευκολύνει

---

²²⁹ European Commission. (n.d.). *Euratom Research and Training Programme*. European Commission - European Commission, viewed 24 November 2021, https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/euratom-research-and-training-programme_en

²³⁰ European Commission, 2021, EU Grants: List of participating countries (HE): V1.2 – 04.10.2021, Brussels, 4 October, https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/docs/2021-2027/common/guidance/list-3rd-country-participation_horizon-euratom_en.pdf

σημαντικούς (δια)περιφερειακούς διαλόγους για την πολιτική για την επιστήμη, την τεχνολογία και την καινοτομία και την ανάπτυξη έργων. Συνέβαλε στην ενίσχυση της ευαισθητοποίησης και της γνώσης του πλαισίου συνεργασίας για την επιστήμη, την τεχνολογία και την καινοτομία. Το υποστηριζόμενο έργο βελτιώνει την κατανόηση των πολιτικών και της διαχείρισης συμπλεγμάτων, δημιουργώντας άμεσες επιχειρηματικές επαφές μεταξύ διαχειριστών ομάδων από την ΕΕ και τις χώρες-στόχους. Η Αρμενία, η Γεωργία, η Δημοκρατία της Μολδαβίας, η Τουρκία και η Ουκρανία συνδέονται πλήρως με το *Horizon 2020* και μπορούν να συμμετέχουν στην ίδια βάση με τα κράτη μέλη της ΕΕ και άλλες συνδεδεμένες χώρες.²³¹

Συνεπώς, ένα γενικό σχόλιο για την Συνέργεια στον τομέα της έρευνας, της καινοτομίας και της επιστήμης είναι πως έχει σημειωθεί ένας μεγάλος αριθμός διμερών και πολυμερών έργων που υπάρχουν στην περιοχή και υπάρχει ιστορικό υπόβαθρο διεθνικής συνεργασίας. Σ' αυτό τον τομέα συντελεί επίσης και η επιστημονική διπλωματία στην συνεργασία της ευρύτερης περιοχής της Μαύρης Θάλασσας.

---

²³¹ CeRISS, 2015, *Black Sea Horizon Project (BSH)*, viewed 24 November 2021, <http://www.ceriss.eu/h2020/14/black-sea-horizon-project-%28bsh%29>

2.2.3. τουρισμός και πολιτισμός

Ο τομέας του τουρισμού της εκάστοτε περιοχής πέρα της προβολής των λιμανιών μέσω της ναυτιλίας προωθεί και τον τομέα του πολιτισμού χαρακτηριζόμενα ως «λιμάνια πολιτισμού», με αποτέλεσμα να υπάρχει άρρηκτη σύνδεση μεταξύ του τουρισμού και του πολιτισμού. Στην περίπτωση μας, κατά τα δύο πρώτα χρόνια εφαρμογής της Συνέργειας του Εύξεινου Πόντου δεν σημειώθηκε κάποιο έργο όσον αφορά τον τομέα του τουρισμού και του πολιτισμού. Από το 2009, έχουν διερευνηθεί μια σειρά από πρωτοβουλίες περιφερειακής συνεργασίας μεταξύ των χωρών της περιοχής της Μαύρης Θάλασσας στον τομέα του τουρισμού. Η στήριξη της ΕΕ για αυτές τις χώρες ήταν πρωτίστως διμερής υποστηρίζοντας αρκετά έργα που συνάδουν με το πνεύμα της Συνέργειας για την ανάπτυξη της περιφερειακής διάστασης του τουρισμού στην περιοχή. Όπως θα διαπιστωθεί στη συνέχεια, τα έργα συμπλέουν με τη στρατηγική της ΕΕ με στόχο την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της βιώσιμης ανάπτυξης του τουριστικού τομέα όπως ορίζεται και στην στρατηγική «Ευρώπη 2020» (Europe 2020).²³²

Για παράδειγμα, τα πιο σημαντικά έργα που συμπίπτουν με την λήξη της δεκαετίας του 2010 ήταν το έργο Μαύρη Θάλασσα – Διάδρομος για τον Δρόμο του Μεταξιού (BSSRC),²³³ που ξεκίνησε με χρηματοδότηση της ΕΕ υπό το πλαίσιο του προγράμματος διασυνοριακής συνεργασίας για τον Εύξεινο Πόντο και αναπτύχθηκε για την τόνωση της οικονομικής ανάπτυξης κατά μήκος του μονοπατιού για τον Δρόμο του Μεταξιού του Εύξεινου Πόντου μέσω της Αρμενίας, της Γεωργίας, της Τουρκίας και της Ελλάδας, βελτιώνοντας την προώθηση των τοπικών υπηρεσιών και προϊόντων. Το πρόγραμμα BSSRC συνεχίστηκε και το 2013-2020 με χρηματοδότηση από το κοινό επιχειρησιακό πρόγραμμα της ΕΕ για την λεκάνη της Μεσογείου με 680.000 ευρώ. Μέχρι 2019, 192 ιστορικοί πολιτιστικοί χώροι έχουν επισημανθεί με ενημερωτικά πάνελ. Δόθηκε επίσης υποστήριξη και μοιράστηκε εμπειρογνωμοσύνη με τοπικούς τουριστικούς φορείς. Μια

---

²³² European Commission, 2010, COMMUNICATION FROM THE COMMISSION: EUROPE 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth (COM(2010) 2020), Brussels, 3 March, <https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>

²³³ Black Sea – Silk Road Corridor, https://webunwto.s3-eu-west-1.amazonaws.com/imported_images/47498/bssrc_presentation_alexandroupoli_26-27.04.2017.pdf

διαδικτυακή πύλη και πέντε εφαρμογές smartphone δημιουργήθηκαν επίσης για να επισημάνουν τοποθεσίες στο μονοπάτι. Αυτά περιλαμβάνουν πλοήγηση GPS και διαδραστικούς χάρτες και πολυγλωσσικές παρουσιάσεις πολυμέσων κάθε τοποθεσίας, όλα πλήρως ενσωματωμένες στα πιο δημοφιλή κοινωνικά δίκτυα. Το έργο υποστήριξε επίσης τη δημιουργία ενός επιχειρηματικού καταλόγου, ο οποίος περιλαμβάνει μια ολοκληρωμένη λίστα παρόχων τουριστικών υπηρεσιών σε κάθε τοποθεσία.

Άλλα παραδείγματα περιλαμβάνουν το *Limen Project*²³⁴, το οποίο στοχεύει να συμβάλει στην ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού στην ευρύτερη περιοχή της Μαύρης Θάλασσας μέσω της ίδρυσης του «Πολιτιστικού Λιμένα του Εύξεινου Πόντου» (“Cultural Port of the Black Sea”) και το έργο για την δημιουργία ενός δικτύου του Εύξεινου Πόντου για την αιφόρο τουριστική ανάπτυξη στη Βουλγαρία, τη Ρουμανία, την Ουκρανία, Δημοκρατία της Μολδαβίας και Γεωργία υπό το πλαίσιο του κοινού επιχειρησιακού προγράμματος για την λεκάνη του Εύξεινου Πόντου για την περίοδο 2007-2013. Το έργο αυτό συνεχίστηκε μέχρι το 2015, καθιερώνοντας μόνιμη συνεργασία μεταξύ πόλεων-λιμανιών. Στόχος ήταν η ανάπτυξη ενός πολιτιστικού-τουριστικού-οικονομικού-κοινωνικού δικτύου, η βελτίωση της ικανότητας διαχείρισης σε τοπικό επίπεδο και η προώθηση και υποστήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων που ασχολούνται με τον τουρισμό και τον πολιτιστικό τομέα.

Η πρωτοβουλία αυτή μπορούμε να πούμε ότι απέδωσε καρπούς καθότι αρχικά γνωστοποιήθηκε και προωθήθηκε λεπτομερής γνώση των κύριων πολιτιστικών πόρων των λιμανιών όσον αφορά το οικονομικό και εδαφικό τους πλαίσιο. Στη συνέχεια αναπτύχθηκε μια κοινή στρατηγική με στόχο την προώθηση της κοινής πολιτιστικής κληρονομιάς, όπως και κοινές καλές πρακτικές για τη διαχείριση και την προώθηση της κοινής πολιτιστικής κληρονομιάς. Ακόμη, εντοπίστηκαν νέες ευκαιρίες για κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη και διαφοροποίηση της πολιτιστικής προσφοράς και τέλος, ορίστηκαν ολοκληρωμένες διατομεακές συνδέσεις και συστήματα τουριστικών

---

²³⁴ Limen, 2014, *On Board International Symposium August 21–29, 2015*. Limen Project, viewed 26 November 2021, <http://www.limenproject.net/symposium-august-21-29-2015/>

υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένων πληροφοριών και πολιτιστικών υπηρεσιών στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας.

Τον Φεβρουάριο του 2014, η ΕΕ δημοσίευσε μια ανακοίνωση για μια στρατηγική για περισσότερη ανάπτυξη και θέσεις εργασίας στον παράκτιο και θαλάσσιο τουρισμό²³⁵ εντός της οποίας ανακοίνωσε την πρόθεσή της να εξερευνήσει συνδέσμους με τη Συνέργεια του Ευξείνου Πόντου στο μέλλον, κυρίως μέσω της προώθησης διατομεακών στοιχείων πολιτικής. Η Συνέργεια προσπαθεί μέσω πολιτικών της ΕΕ και των χρηματοδοτικών της μέσων να ενισχύσει την ανταγωνιστικότητα του κλάδου, να προωθήσει δεξιότητες και την καινοτομία, την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών πιέσεων και του κύριου θαλάσσιου και παράκτιου τουρισμού. Έτσι, δημιουργήθηκε το δίκτυο του Εύξεινου Πόντου για την βιώσιμη ανάπτυξη του τουρισμού (Black Sea Network for Sustainable Tourism Development) για το 2014-2016 με χρηματοδότηση και πάλι από κοινό επιχειρησιακό πρόγραμμα της ΕΕ για την λεκάνη της Μεσογείου ύψους 629.665 ευρώ.²³⁶

Το έργο βελτίωσε τις περιφερειακές ικανότητες για σχεδιασμό, συντονισμό και εφαρμογή κοινών στρατηγικών εγγράφων. Συγκεκριμένα, οδήγησε σε μια αποτελεσματική δικτυακή υποδομή για την προώθηση και την εφαρμογή τουριστικών προϊόντων προσανατολισμένων στην αγορά. Βελτιώθηκαν οι γνώσεις και οι δεξιότητες για την ανάπτυξη τουριστικών προϊόντων σε περιοχές της Συνέργειας για την κάλυψη των τρεχουσών αναγκών των διεθνών αγορών. Ορίστηκε ένα περιβάλλον συνεργασίας για την κατάρτιση μιας κοινής ατζέντας για την αειφόρο τουριστική ανάπτυξη στη λεκάνη της Μαύρης Θάλασσας, με σεβασμό των περιφερειακών χαρακτηριστικών. Εντατικοποιήθηκε περαιτέρω η διασυνοριακή οικονομική συνεργασία μέσω του τουρισμού. Παράλληλα, ενισχύθηκε ακόμη περισσότερο η περιφερειακή εταιρική σχέση και συνεργασία μεταξύ των περιοχών της λεκάνης της Μαύρης Θάλασσας για βιώσιμη διαχείριση του τουρισμού

---

²³⁵ European Commission, 2014, COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS: A European Strategy for more Growth and Jobs in Coastal and Maritime Tourism (COM(2014) 86 final), Brussels, 20 February, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2014:0086:FIN:EN:PDF>

²³⁶ Black Sea Network for Sustainable Tourism - Strategies for joint tourism marketing and development in the Black Sea region, <http://blacksea-cbc.net/wp-content/uploads/2015/12/fact-sheet-MIS-2605.pdf>

και μια κοινή στρατηγική μάρκετινγκ που επικεντρώνεται στις συμπράξεις δημόσιου και ιδιωτικού τομέα.

Τέλος, το πιο πρόσφατο πρόγραμμα το οποίο αφορά τον τομέα πολιτισμό είναι το *Creative Europe* (2014-2020).²³⁷ Πρόκειται για ένα πρόγραμμα της ΕΕ για την υποστήριξη του πολιτισμού και των οπτικοακουστικών τομέων. Στο πρόγραμμα αυτό συμμετείχαν πέντε χώρες στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας (Βουλγαρία, Γεωργία, Δημοκρατία της Μολδαβίας, Ρουμανία και Ουκρανία) ώστε να έχουν πρόσβαση στις ευκαιρίες που προσφέρει το πρόγραμμα. Κατά την περίοδο 2015-2018, το πρόγραμμα *Creative Europe* έχει χρηματοδοτήσει 174 έργα διακρατικής συνεργασίας στα οποία συμμετέχουν επίσης πολιτιστικοί και οπτικοακουστικοί οργανισμοί από τις πέντε προαναφερθείσες χώρες με χρηματοδότηση 1,46 δις ευρώ. Μάλιστα, το πρόγραμμα επεκτάθηκε και για το 2021-2027 με σχεδόν διπλάσιο προϋπολογισμό της τάξεως των 2,44 δις ευρώ.

2.2.4. ενέργεια

Η περιοχή του Ευξείνου Πόντου είναι μια περιοχή παραγωγής και μεταφοράς με στρατηγική σημασία για την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού της ΕΕ. Παρέχει αξιόλογες δυνατότητες διαφοροποίησης των πηγών ενεργειακού εφοδιασμού και κατά συνέπεια αποτελεί σημαντική συνιστώσα της εξωτερικής ενεργειακής στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η διαφοροποίηση αυτή είναι προς όφελος τόσο των εταίρων στην περιοχή, όσο και της ίδιας της ΕΕ. Η Επιτροπή ήδη το 1997 σε μια ανακοίνωσή της²³⁸ τόνισε την ανάγκη υποστήριξης της συνεργασίας στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας και πρότεινε τους κατάλληλους τομείς για κοινοτικά προγράμματα. Κατά την επόμενη περίοδο, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα συνέβαλε σε μια σειρά από πρωτοβουλίες και προγράμματα συνεργασίας περιφερειακής σημασίας, ιδίως στον τομέα των μεταφορών αλλά και της ενέργειας.

---

²³⁷ European Commission. (n.d.-a). *About the Creative Europe programme*. Culture and Creativity, viewed 26 November 2021, <https://ec.europa.eu/culture/funding-creative-europe/about-the-creative-europe-programme>

²³⁸ Commission of the European Communities, 1997, Communication from the Commission to the Council - Regional co-operation in the Black Sea area: state of play, perspectives for EU action encouraging its further development (COM (97) 597 final, Brussels, 17 November.

Το εργαλείο που είχε ήδη η ΕΕ στο οπλοστάσιό της για την επίτευξη του στόχου αυτού ήταν η Πρωτοβουλία του Μπακού (Baku Initiative).²³⁹ Πρόκειται για μια πρωτοβουλία-πλαίσιο για την ενίσχυση της συνεργασίας τόσο στους τομείς της ενέργειας όσο και των μεταφορών και για την τόνωση της προοδευτικής σύγκλισης προς τις αρχές της ΕΚ μεταξύ της ΕΕ, της Τουρκίας και πρώην σοβιετικών κρατών. Οι δύο κύριες συνιστώσες της πρωτοβουλίας αυτής είναι το πρόγραμμα μεταφορών TRACECA (βλ. στην επόμενη ενότητα) και το πρόγραμμα ενέργειας INOGATE.²⁴⁰

Οι διακρατικοί αγωγοί πετρελαίου και φυσικού αερίου στην Ευρώπη (Interstate Oil and Gas To Europe), με τίτλο INOGATE, βελτιώνουν την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού μέσω πολυετών προγραμμάτων τεχνικής βοήθειας. Υποστηρίζεται από τη Γραμματεία Ενεργειακής Συνεργασίας ΕΕ-Ευξείνου Πόντου και Κασπίας Θάλασσας και της Γραμματείας Ενεργειακής Συνεργασίας των Γειτονικών Χωρών, όπως συμφωνήθηκε στην Υπουργική Διάσκεψη της Αστάνα στις 30 Νοεμβρίου 2006.²⁴¹ Πρόκειται για ένα διεθνές πρόγραμμα ενεργειακής συνεργασίας μεταξύ της ΕΕ και του Αζερμπαϊτζάν, της Αρμενίας, της Λευκορωσίας, Γεωργίας, Καζακστάν, Κιργιστάν, της Δημοκρατίας της Μολδαβίας, Τατζικιστάν, Τουρκμενιστάν, Ουκρανίας και Ουζμπεκιστάν. Το πρόγραμμα INOGATE παρέχει τεχνική βοήθεια στους τομείς της ηλεκτρικής ενέργειας/φυσικού αερίου, της βιώσιμης ενέργειας και των στατιστικών ενέργειας. Το νέο έργο της Γραμματείας INOGATE (2012-2015) περιλαμβάνει *ad-hoc* εγκαταστάσεις εμπειρογνομώνων. Συγκεκριμένα, το πρόγραμμα διευθύνεται από διορισμένους εκπροσώπους σε κάθε χώρα εταίρο, όπου η Τεχνική Γραμματεία INOGATE λειτουργεί ως συντονιστικός μηχανισμός υποστήριξης της ενεργειακής συνεργασίας.

---

²³⁹ 'Baku Initiative': Strategic Vision for an Enhanced Energy Cooperation Between the Eu and The Countries of the Black Sea, Caspian Basin And Their Neighbours, 2004, http://w1.inogate.org/attachments/article/92/Final_Strategic_Vision_Engl.pdf

²⁴⁰ Gültekin-Punsmann, B. 2008, Black Sea Regional Policy Approach: A Potential Contributor to European Energy Security, ICBSS, *Policy Brief*, No. 6, pp. 9–10.

²⁴¹ INOGATE, 2006, Ministerial Declaration on Enhanced energy co-operation between the EU, the Littoral States of the Black and Caspian Seas and their neighbouring countries, Astana, 30 November, http://w1.inogate.org/attachments/article/90/FINAL_Astana_Conclusions_-_Road_Map_30-11-06_eng.pdf

Με την υπογραφή της Συνέργειας το 2007, η ΕΕ βοήθησε τις χώρες της περιοχής να εστιάσουν περισσότερο σε εναλλακτικές πηγές ενέργειας, στην ενεργειακή αποδοτικότητα και στην εξοικονόμηση ενέργειας που θα απελευθερώσουν σημαντικούς ενεργειακούς πόρους. Ένα ακόμη φλέγον ζήτημα ήταν και η ενεργειακή ασφάλεια. Με αφορμή την πρόταση της Ανακοίνωσης για μια Ενεργειακή Πολιτική για την Ευρώπη,²⁴² η Επιτροπή θα εξετάζε το ενδεχόμενο θέσπισης ενός νομικού πλαισίου μεταξύ της ΕΕ και της περιοχής της ΕΠΓ το οποίο θα κάλυπτε τα κοινά συμφέροντα των δύο μερών όσον αφορά την ασφάλεια του εφοδιασμού, της διαμετακόμισης και των διαπραγματεύσεων. Μια μελέτη σκοπιμότητας δρομολογήθηκε και πραγματοποιήθηκε την επόμενη χρονιά για να καθοριστεί η αναγκαιότητα της δημιουργίας ενός τέτοιου συνολικού νομικού πλαισίου το οποίο θα καλύπτει τις χώρες παραγωγούς, τις χώρες καταναλωτές και τις χώρες διαμετακόμισης για τη δημιουργία ενός διάδρομου φυσικού αερίου δια μέσου της Κασπίας Θάλασσας και του Εύξεινου Πόντου, ο οποίος εξετάζει όλες τις δυνατότητες μεταφοράς.

Ακόμη, η ΕΕ είχε κάνει σαφής την πρόθεσή της για τη δημιουργία ενός σαφούς, διαφανούς και απαλλαγμένου από διακρίσεις πλαισίου, για την παραγωγή, τη μεταφορά και τη διαμετακόμιση ενέργειας, σύμφωνα με το κερτημένο της ΕΕ, γι' αυτό και αρχικά υπήρχε σαν ιδέα η συμμετοχή των χωρών σε μια συνθήκη για την ίδρυση μιας κοινότητας ενέργειας στη Μολδαβία, Τουρκία και Ουκρανία όπως και επίσης μέσω των μνημονίων συμφωνίας με το Αζερμπαϊτζάν και την Ουκρανία, των συμφωνιών εταιρικών σχέσεων και συνεργασίας, των διαπραγματεύσεων προσχώρησης στον ΠΟΕ και, κατά περίπτωση, μέσω άλλων διμερών συμφωνιών στον τομέα της ενέργειας. Το 2008, η Δημοκρατία της Μολδαβίας, η Τουρκία και η Ουκρανία επιβεβαίωσαν την πρόθεσή τους να αρχίσουν επίσημες διαπραγματεύσεις για να προσχωρήσουν στη συνθήκη για την ενεργειακή κοινότητα, η οποία προβλέπει την εφαρμογή του κοινοτικού κερτημένου στους τομείς του ηλεκτρισμού και του φυσικού αερίου. Η Γεωργία έγινε δεκτή ως παρατηρητής το Δεκέμβριο του 2007.

---

²⁴² COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES, 2007, COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN COUNCIL AND THE EUROPEAN PARLIAMENT: AN ENERGY POLICY FOR EUROPE (COM(2007) 1 final), Brussels, 10 January, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0001:FIN:EN:PDF>

Όσον αφορά τον τομέα αυτό, μπορούμε να πούμε ότι σημειώθηκε αξιοσημείωτη πρόοδος στον τομέα της νομικής και κανονιστικής προσέγγισης μεταξύ των χωρών της περιοχής και της ΕΕ στον ενεργειακό τομέα. Ένα σημαντικό βήμα από αυτή την άποψη ήταν η προσχώρηση της Δημοκρατίας της Μολδαβίας (2010), της Ουκρανίας (2011), της Γεωργίας (2017) στην Ενεργειακή Κοινότητα, ενώ η Αρμενία έγινε παρατηρητής της Ενεργειακής Κοινότητας το 2011. Με την υπογραφή των συμφωνιών σύνδεσης με την Ουκρανία, τη Γεωργία και τη Δημοκρατία της Μολδαβία το 2014, εξασφαλίστηκε περαιτέρω προσέγγιση στην ενεργειακή νομοθεσία της ΕΕ. Παράλληλα, τακτικές επαφές οργανώνονται με την Τουρκία με απώτερο στόχο την επίτευξη παρόμοιου αποτελέσματος.

Η ΕΕ από την αρχή του συμφώνου συνεργαζόταν στενά με τους περιφερειακούς εταίρους για την ενίσχυση της ενεργειακής σταθερότητας μέσω της αναβάθμισης των υφιστάμενων ενεργειακών υποδομών και της κατασκευής νέων, γι' αυτό και θα έπρεπε να ενθαρρυνθούν και σημαντικές επενδύσεις που είναι αναγκαίες για την επίτευξη των παραπάνω στόχων. Αναλυτικότερα, η Επιτροπή εργάστηκε με άλλους για την αναβάθμιση της ενεργειακής υποδομής. Έχουν πραγματοποιηθεί μεγάλα έργα, συμπεριλαμβανομένων των πετρελαιοαγωγών Μπακού-Σούψα και Μπακού-Τιφλίδα-Τσεϊχάν καθώς και του αγωγού φυσικού αερίου Μπακού-Τιφλίδα-Ερζερούμ. Ακόμη, η Κομισιόν λειτούργησε ως καταλύτης για τη συμφωνία μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας για την ολοκλήρωση του αγωγού φυσικού αερίου που συνδέει τις δύο χώρες με πιθανή επέκταση με την Ιταλία υπό το πλαίσιο του έργου (TAP βλ. παρακάτω).²⁴³ Στις 17 Δεκεμβρίου 2013, υπογράφηκε η τελική επενδυτική απόφαση σχετικά με την ανάπτυξη του πεδίου φυσικού αερίου Shah Deniz II στο Αζερμπαϊτζάν, επιβεβαιώνοντας τον σημαντικό ρόλο και τις δυνατότητες της περιοχής ως κόμβου για εξερεύνηση και ανάπτυξη νέων ενεργειακών πόρων, καθώς και για την ανάπτυξη νέων οδών ανεφοδιασμού, όπως στη συνέχεια ο Νότιος Διάδρομος Φυσικού Αερίου (Southern Gas Corridor).

---

²⁴³ Alexander's Gas & Oil Connections, 2007, *Turkish-Greek pipeline now complete*, viewed 2 December 2021, <https://web.archive.org/web/20080303225036/http://www.gasandoil.com/goc/news/nte73925.htm>

Τον Δεκέμβριο του 2013 ολοκληρώθηκε έργο του περιφερειακού δικτύου μεταφοράς της Μαύρης Θάλασσας (Black Sea Regional Transmission Project)²⁴⁴ που υποστηρίζει την ανάπτυξη ενός δικτύου ηλεκτρικής ενέργειας στον Καύκασο μέσω της ενίσχυση του γεωργιανού δικτύου μεταφοράς και της αύξηση της ικανότητα διασύνδεσης μεταξύ Γεωργίας και Τουρκίας. Παράλληλα ένα συμπληρωματικό έργο που στοχεύει στην ενίσχυση της διασύνδεσης μεταξύ Γεωργίας και Αρμενίας βρίσκεται επίσης υπό εξέταση. Στις 27 Αυγούστου 2014 εγκαινιάστηκε ο αγωγός φυσικού αερίου Ρουμανίας-Δημοκρατίας της Μολδαβίας και αποτελεί το πρώτο στάδιο ενός έργου που προορίζεται να συνδέσει την περιοχή του Κισινάου με το Ρουμανικό δίκτυο φυσικού αερίου. Τακτικές συναντήσεις με τις δύο Κυβερνήσεις και τα ευρωπαϊκά χρηματοδοτικά ιδρύματα πραγματοποιήθηκαν για τη διευκόλυνση της υλοποίησης των ενεργειακών έργων που στοχεύουν στην ενίσχυση των διασυνδέσεων μεταξύ της Ρουμανίας και της Δημοκρατίας της Μολδαβίας, τόσο στον τομέα του φυσικού αερίου όσο και στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας.

Στην συνέχεια το 2015-2018, εξελίξεις σημειώθηκαν, επίσης, στη μεταφορά ηλεκτρικής ενέργειας ως μέρος του Περιφερειακού Δικτύου Μεταφοράς της Μαύρης Θάλασσας (Black Sea Regional Transmission Network), χρησιμοποιώντας τη χρηματοδότηση από τον μηχανισμό διευκόλυνσης επενδύσεων γειτονίας (NIF). Συγκεκριμένα, ο μηχανισμός αυτός υποστηρίζει την ανάπτυξη διασυνδέσεων αερίου και ηλεκτρικής ενέργειας μεταξύ της Ρουμανίας και της Δημοκρατίας της Μολδαβίας, Γεωργίας με το τουρκικό δίκτυο αλλά και επέκτασης ΕΕ-Γεωργίας και Αρμενίας και Γεωργίας. Επιπροσθέτως, με την υποστήριξη του μηχανισμού διευκόλυνσης διασύνδεσης με την Ευρώπη (Connecting Europe Facility), έχουν ληφθεί μέτρα για την αύξηση της ικανότητας διασύνδεσης μεταξύ της Ρουμανίας και της Βουλγαρίας και για την ενσωμάτωση της αιολικής ενέργειας από τις ακτές της Μαύρης Θάλασσας.

Μεταξύ 2015 και 2018, η ανάπτυξη βασικών έργων ενεργειακής υποδομής παρέμεινε σημαντικό στοιχείο για τη βελτίωση του δυναμικού διέλευσης στη Μαύρη Θάλασσα και

---

²⁴⁴ GSE. (n.d.). *Black Sea Transmission Network Project (BSTN)*, viewed 2 December 2021, <https://www.gse.com.ge/M9LtvI2EQCCNYg7LvHW0JQ.html>

την ενίσχυση της ενεργειακής ασφάλειας, τόσο στην ΕΕ όσο και στην περιοχή. Από την τελευταία αναθεώρηση της Συνέργειας του Εύξεινου Πόντου το 2015, ο Νότιος Διάδρομος Φυσικού Αερίου έχει τεθεί σε λειτουργία και προσφέρει σημαντικές δυνατότητες για την αύξηση της ενεργειακής ασφάλειας και της διαφοροποίησης του εφοδιασμού, συνδέοντας τους πόρους φυσικού αερίου της Κασπίας με τις αγορές της ΕΕ και των κρατών της Μαύρης Θάλασσας. Αυτός ο διάδρομος περιλαμβάνει επί του παρόντος μια σειρά αγωγών που διασχίζουν το Αζερμπαϊτζάν, τη Γεωργία, την Τουρκία, την Ελλάδα, την Αλβανία προς την Ιταλία και ενισχύει σημαντικά την ασφάλεια του εφοδιασμού όλων των εμπλεκόμενων χωρών καθώς και των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

Τμήμα του αγωγού αυτού που διασχίζει την Αδριατική (TAP) προς την Ιταλία ολοκληρώθηκε τον Οκτώβριο 2020 και βρίσκεται σε πλήρη λειτουργία.²⁴⁵ Ο Νότιος Διάδρομος Φυσικού Αερίου είναι βασικός για την ενεργειακή διαφοροποίηση της Ευρώπης, καταδεικνύοντας αυτή την πολυμερή συνεργασία μπορεί να είναι επιτυχημένη. Το έργο αυτό, συγκεντρώνει πολλές χώρες, εταιρείες και χρηματοπιστωτικά ιδρύματα κάτω από ένα ενιαίο όραμα.

Ένα άλλο παράδειγμα που αποδεικνύει πως υπάρχει εμπιστοσύνη και υγιείς σχέσεις γειτονίας, στη Μαύρη Θάλασσα είναι ο αγωγός BRUA, ο οποίος υποστηρίζεται με οικονομική επιχορήγηση 179 εκατομμυρίων ευρώ από τον μηχανισμό διευκόλυνσης σύνδεσης με την Ευρώπη (Connecting Europe Facility), ο οποίος θα συνδέει τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία και την Ουγγαρία με την Αυστρία.²⁴⁶

Η ομάδα διασύνδεσης με τον νοτιοανατολικό αγωγό φυσικού αερίου (CESEC group) υποστηρίζει την ανάπτυξη έργων ενεργειακής υποδομής στη Μαύρη Θάλασσα.²⁴⁷ Η

---

²⁴⁵ Innovation and Networks Executive Agency, 2020, *Trans Adriatic Pipeline enters operational phase*. Innovation and Networks Executive Agency - European Commission, viewed 2 December 2021, <https://ec.europa.eu/inea/en/news-events/newsroom/trans-adriatic-pipeline-enters-operational-phase>

²⁴⁶ Three Seas, 2020, *BRUA - Three Seas*, viewed 2 December 2021, [https://projects.3seas.eu/projects/brua-development-on-the-territory-of-romania-of-the-national-gas-transmission-system-along-the-corridor-bulgaria-romania-hungary-austria-\(brua-phase-1-and-2\)-and-enhancement-of-the-bidirectional-gas-transmission-corridor-bulgaria-romania-hungary-austria-\(brua-phase-3\)-and-the-development-on-the-territory-of-romania-of-the-southern-gas-transmission-corridor-for-taking-over-gas-from-the-black-sea-shore-\(black-sea-podisor\)](https://projects.3seas.eu/projects/brua-development-on-the-territory-of-romania-of-the-national-gas-transmission-system-along-the-corridor-bulgaria-romania-hungary-austria-(brua-phase-1-and-2)-and-enhancement-of-the-bidirectional-gas-transmission-corridor-bulgaria-romania-hungary-austria-(brua-phase-3)-and-the-development-on-the-territory-of-romania-of-the-southern-gas-transmission-corridor-for-taking-over-gas-from-the-black-sea-shore-(black-sea-podisor))

²⁴⁷ European Commission, 2020, *Central and South Eastern Europe energy connectivity - Energy European Commission*. Energy - European Commission, viewed 2 December 2021,

CESEC έχει επικεντρωθεί στη βελτίωση της συνεργασίας και της ανάπτυξης υποδομών για το φυσικό αέριο μεταξύ των χωρών της Κεντρικής και Νοτιοανατολικής Ευρώπης, συμπεριλαμβανομένων των χωρών που συμμετέχουν στις διάφορες πρωτοβουλίες περιφερειακής συνεργασίας στον Εύξεινο Πόντο. Η ομάδα αυτή καλύπτει την ηλεκτρική ενέργεια, τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και την ενεργειακή απόδοση. Με την περαιτέρω διασύνδεση και ολοκλήρωση των δικτύων φυσικής ενέργειας και τη διασφάλιση της πλήρους εφαρμογής του κεκτημένου της ΕΕ για την αγορά ενέργειας στα κράτη μέλη της ΕΕ και στα συμβαλλόμενα μέρη της Ενεργειακής Κοινότητας της περιοχής, θα ενισχυθεί η ενεργειακή ασφάλεια της περιοχής και της ΕΕ.

Η Ομάδα Εργασίας Υψηλού Επιπέδου της CESEC συστάθηκε από την Αυστρία, τη Βουλγαρία, την Κροατία, την Ελλάδα, την Ουγγαρία, την Ιταλία, τη Ρουμανία, τη Σλοβακία και τη Σλοβενία και την ΕΕ τον Φεβρουάριο του 2015. Αργότερα προστέθηκαν σε αυτά οκτώ συμβαλλόμενα μέρη της Ενεργειακής Κοινότητας η Αλβανία, η Βοσνία-Ερζεγοβίνη, η Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας, το Κοσσυφοπέδιο, το Μαυροβούνιο, η Δημοκρατία της Μολδαβίας, η Σερβία και η Ουκρανία, ώστε να φτάσουν πιο σύντομα στη δημιουργία μιας ολοκληρωμένης πανευρωπαϊκής αγοράς ενέργειας.

Η Επιτροπή από πλευράς της συνέχισε να προάγει τις σχέσεις της με τους παραγωγούς, τις χώρες διαμετακόμισης και τους καταναλωτές ενέργειας καλώντας τους σε διάλογο για την ενεργειακή ασφάλεια εκμεταλλευόμενη τα ήδη υπάρχοντα εργαλεία που είχε στη διάθεσή της από τις προηγούμενες δεκαετίες. Σκοπός ήταν ο διάλογος αυτός να προωθήσει την εναρμόνιση του νομικού και ρυθμιστικού πλαισίου μέσω της πρωτοβουλίας του Μπακού και στο πλαίσιο της ΕΠΓ, καθώς επίσης του Ενεργειακού Διαλόγου ΕΕ-Ρωσίας. Τον Μάρτιο του 2013, η ΕΕ υπέγραψε έναν οδικό χάρτη για την ενεργειακή συνεργασία με τη Ρωσία έως το 2050 που προβλέπει τη δημιουργία πανευρωπαϊκής αγοράς ενέργειας έως το 2050.

Ακόμη, η Ευρωπαϊκή Ένωση ενδιαφέρεται έντονα να προσδώσει στη συνεργασία της στην περιοχή μια βιώσιμη και οικολογική διάσταση όσον αφορά το πετρέλαιο, δεδομένων των αυξανόμενων ποσοτήτων πετρελαίου που διαμετακομίζονται μέσω του Ευξείνου Πόντου, οι οποίες έχουν εγείρει περιβαλλοντικής φύσεως ανησυχίες, αλλά και ανησυχίες ως προς την ασφάλεια. Ήδη εξετάζονται διάφορα σχέδια παράκαμψης του Βοσπόρου, ενώ από το 2015 βρίσκεται υπό εξέταση ή ανάπτυξη μιας σειράς από έργα, συμπεριλαμβανομένης της κατασκευής νέων αγωγών και υπεράκτιων εγκαταστάσεων εξερεύνησης φυσικού αερίου και η αναβάθμιση των υφιστάμενων λιμανιών για να ανταποκριθούν στις αυξανόμενες κυκλοφοριακές και ενεργειακές απαιτήσεις.

Στον αντίποδα, όμως, όσων βελτιωτικών έργων έχουν πραγματοποιηθεί των ενεργειακών υποδομών είναι και τα έργα που επρόκειτο να πραγματοποιηθούν αλλά τελικά πάγωσαν ή καθυστέρησαν ως προς την υλοποίησή τους. Ο αγωγός Odessa-Brody-Plock Oil Pipeline, (γνωστός και ως αγωγός Sarmatia) είναι ένας αγωγός αργού πετρελαίου μεταξύ των ουκρανικών πόλεων της Οδησσού στη Μαύρη Θάλασσα και του Μπρόντι κοντά στα σύνορα Ουκρανίας και Πολωνίας. Ο αγωγός χτίστηκε το 2002 αλλά έμεινε ανεκμετάλλευτος μέχρι το 2004. Σχεδιάστηκε μια επέκταση του αγωγού στο Plock και στη συνέχεια στο Gdańsk στην Πολωνία, αλλά στη συνέχεια τέθηκε σε αναμονή. Τον Μάρτιο του 2012 ολοκληρώθηκε η μελέτη σκοπιμότητας, όμως τον Οκτώβριο του 2013, μετά από σημαντικές καθυστερήσεις στην ανάπτυξη του έργου, η Πολωνία υποβάθμισε το καθεστώς του έργου του αγωγού από «κύριο» σε δευτερευούσης σημασίας, απορρίπτοντας κονδύλια της ΕΕ και με αποτέλεσμα το έργο να αναβληθεί επ' αόριστον.²⁴⁸

Ο πετρελαιοαγωγός Constanza-Omisalj-Trieste (CPOT project) ή αλλιώς η αναβαθμισμένη εκδοχή του Pan-European Oil Pipeline (PEOP) ήταν ένα από τα πιο επίδοξα έργα, όμως τα πρώτα σύννεφα εμφανίστηκαν γρήγορα. Η Ιταλία, ο μεγαλύτερος μεμονωμένος οικονομικός συμμετέχων και πάροχος του κύριου ναυτιλιακού λιμένα της Τεργέστης, παρέμεινε «χλιαρή» σχετικά με την πλήρη δέσμευση στο PEOP,

---

²⁴⁸ Enerdata, 2013, *Poland postpones Brody-Plock oil pipeline with Ukraine* | Enerdata, viewed 2 December 2021, <https://www.enerdata.net/publications/daily-energy-news/poland-postpones-brody-plock-oil-pipeline-ukraine.html>

δημιουργώντας εντάσεις με τους Κροάτες και Σλοβένους συν-χορηγούς του έργου, παρόλη την μεγάλη επιθυμία της Ένωσης για την επίτευξη αυτού του έργου.²⁴⁹

Άλλο ένα παράδειγμα είναι αγωγός Burgas-Vlore, που άνηκε στο έργο AMBO, ήταν ένας αγωγός που από την πόλη Μπουργκάς της Βουλγαρίας θα έφτανε στην Αυλώνα της Αλβανίας. Στις 27 Δεκεμβρίου 2004, οι πρωθυπουργοί της Αλβανίας, της Βόρειας Μακεδονίας και της Βουλγαρίας, μαζί με τον πρόεδρο και τον διευθύνοντα σύμβουλο της AMBO, υπέγραψαν Μνημόνιο Συνεννόησης για τον αγωγό.²⁵⁰ Στις 31 Ιανουαρίου 2007, η Δημοκρατία της Μακεδονίας, η Βουλγαρία και η Αλβανία υπέγραψαν μια τριμερή σύμβαση για την κατασκευή του αγωγού AMBO.²⁵¹ Ο αγωγός αναμενόταν να λειτουργήσει μέχρι το 2011, αλλά η κατασκευή δεν ξεκίνησε ποτέ.²⁵²

Τέλος, ο αγωγός Μπουργκάς-Αλεξανδρούπολη, έργο για τη μεταφορά πετρελαίου προερχόμενου από την Ρωσία και την Κασπία από το βουλγαρικό λιμάνι Μπουργκάς της Μαύρης Θάλασσας στο λιμάνι της Αλεξανδρούπολης. Θα ήταν μια εναλλακτική οδός για το ρωσικό πετρέλαιο ώστε να γινόταν παράκαμψη του Βοσπόρου και των Δαρδανελίων. Ωστόσο, τον Ιούνιο του 2010 ανακοινώθηκε ότι η Βουλγαρία δεν θα συμμετάσχει στο έργο λόγω της έντονης αντίθεσης του τοπικού πληθυσμού του Μπουργκάς και τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις που θα επέφερε ένα τέτοιο έργο πριν καν ληφθεί η τελική απόφαση για το έργο.

Συνεπώς, έργα στον τομέα της ενέργειας συμπεριλαμβανομένων των μεγάλων έργων υποδομής, συνεχίζουν να αναπτύσσονται με την υποστήριξη της ΕΕ, δείχνοντας τις δυνατότητες της περιοχής της Μαύρης Θάλασσας να μετατραπεί σε έναν ενεργειακό κόμβο. Αυτό προσδίδει περαιτέρω προστιθέμενη αξία και ανάπτυξη στην περιοχή. Παρόλα αυτά, σημειώνεται έλλειψη μεγάλων έργων και συνεργασίας σχετικά με την

---

²⁴⁹ EVS, 2013, *Shaking off old shackles: The Pan-European Oil Pipeline*. EVS Translations Blog, viewed 2 December 2021, <https://evs-translations.com/blog/pan-european-oil-pipeline/>

²⁵⁰ BBC, 2004, *BBC NEWS | Business | Go-ahead for Balkan oil pipeline*, viewed 2 December 2021, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/4130271.stm>

²⁵¹ Stojanovska, M. 2007, AMBO pipeline deal clears another hurdle, *Southeast European Times*, viewed 2 December 2021, http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/features/setimes/features/2007/02/14/feature-03

²⁵² Granitsas, A. 2007, Official: Trans-Balkan Pipeline to Begin Ops by 2011. *Downstream Today*. Dow Jones Newswires, viewed 2 December 2021, <https://www.rigzone.com/news>

ενεργειακή απόδοση, την καθαρή ενέργεια, τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και την απαλλαγή από τις ανθρακούχες εκπομπές ρύπων, ιδίως των θαλάσσιων μεταφορών. Ειδικότερα, όπως αποδεικνύεται τα τελευταία χρόνια με την κλιματική κρίση, αυτός ο τομέας της Συνέργειας του Ευξείνου Πόντου απαιτεί αυξημένη προσοχή και περιφερειακή συνεργασία όπως και συμμετοχή των ενδιαφερομένων μελών, ενώ παράλληλα μπορεί να αποτελέσει πεδίο συνεργασίας για το μέλλον.

2.2.5. μεταφορές

Μαζί με τον τομέα της ενέργειας και ο τομέας των μεταφορών κατά την διάρκεια της υπογραφής της Συνέργειας ήταν από τους πολλά υποσχόμενους τομείς γιατί όπως προαναφέρθηκε από το 1997 έγινε προσπάθεια χρήσης των κοινοτικών προγραμμάτων για την ενίσχυση της συνεργασίας στους τομείς αυτούς.

Ο διάλογος σχετικά με την πολιτική μεταφορών αποβλέπει στη ρυθμιστική προσέγγιση για την επίτευξη ομοιόμορφης και συνεπούς εφαρμογής των σχετικών μέσων και προτύπων. Η ανταγωνιστικότητα, η ικανότητα προσέλκυσης ροών συναλλαγών, η βελτίωση της ασφάλειας των αεροπορικών μεταφορών και η επέκταση του κοινού αεροπορικού χώρου αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες κατά τη διαμόρφωση μελλοντικών σχεδίων, όπως και σημαντικούς στόχους. Δεδομένων των αυξανόμενων αναγκών για υδρογονάνθρακα στον τομέα των μεταφορών, η ασφάλεια των θαλάσσιων μεταφορών θα αποτελέσει προτεραιότητα. Ειδικότερα, οι πρακτικές και οι διαδικασίες των μνημονίων συμφωνίας του Παρισιού και του Ευξείνου Πόντου σχετικά με τον έλεγχο των λιμένων σε κρατικό επίπεδο, θα πρέπει να εναρμονιστούν όσο το δυνατόν καλύτερα.

Ήδη από το 2004, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημιούργησε την Ομάδα Υψηλού Επιπέδου για την επέκταση των μεγάλων διευρωπαϊκών αξόνων μεταφορών προς τις γειτονικές χώρες και περιφέρειες. Η ομάδα αυτή εξέδωσε τις συστάσεις της τον Δεκέμβριο του 2005. Πολλές από τις πρωτοβουλίες που προτάθηκαν από την Ομάδα Υψηλού Επιπέδου αφορούσαν την περιοχή της Μαύρης Θάλασσας. Η Επιτροπή εξακολούθησε να υποστηρίζει ενεργά τη συνεργασία στον τομέα των περιφερειακών μεταφορών με στόχο

τη βελτίωση, την ασφάλεια και την προστασία των μεταφορών. Η Επιτροπή προτείνει την πλήρη εκμετάλλευση των πλεονεκτημάτων που προσφέρουν οι θαλάσσιες μεταφορές μικρών αποστάσεων και οι εσωτερικές πλωτές οδοί και ιδίως ο Δούναβης.

Το 2007 με μια ανακοίνωσή της η Επιτροπή περιέγραψε τα πρώτα βήματα για την καλύτερη ενοποίηση του συστήματος μεταφορών στην ΕΕ και των γειτονικών χωρών σύμφωνα με τις συστάσεις της Ομάδας Υψηλού Επιπέδου.²⁵³ Σκοπός ήταν να συνεχιστούν οι προσπάθειες για την ανάπτυξη των αξόνων μεταφοράς μεταξύ της Ένωσης και των γειτονικών χωρών όπως καθορίζονται από την ομάδα υψηλού επιπέδου. Για την επίτευξη των στόχων αυτών έπρεπε να υπάρξει συντονισμός μεταξύ υφιστάμενων πρωτοβουλιών είτε με σαφή καταμερισμό των εργασιών ή ακόμη και μερική συγχώνευση των υφιστάμενων τακτικών συναντήσεων και δομών. Μια σημαντική πρωτοβουλία που προϋπήρχε περίπου επί μια δεκαετία ήταν η πρωτοβουλία για τον διάδρομο μεταφορών Ευρώπη-Καύκασος-Κεντρική Ασία (TRACECA).

Το πρόγραμμα TRACECA (TRANsport Corridor Europe Caucasus Central Asia) παρείχε τεχνική βοήθεια που κάλυπτε τις συνδέσεις οδικών, σιδηροδρομικών, αεροπορικών και θαλάσσιων μεταφορών από την Κεντρική Ασία προς την Ευρώπη.²⁵⁴ Αρχικά ήταν κοινοτικό πρόγραμμα αλλά από το 1999 ρυθμίζεται μέσω πολυμερούς συμφωνίας με διακυβερνητικές δομές. Στόχος ήταν η ανάπτυξη ενός διαδρόμου μεταφοράς από την Ευρώπη στην Κίνα, μέσω της Μαύρης Θάλασσας, του Καυκάσου, της Κασπίας Θάλασσας και της Κεντρικής Ασίας. Βασικός σκοπός του προγράμματος είναι η ενίσχυση των οικονομικών σχέσεων, των εμπορικών και μεταφορικών συνδέσεων μεταξύ της ΕΕ και των συμμετεχόντων στο πρόγραμμα χωρών. Οι χώρες που συμμετέχουν είναι: το Αζερμπαϊτζάν, η Αρμενία, η Βουλγαρία, η Γεωργία, το Καζακστάν, το Κιργιστάν, η Δημοκρατία της Μολδαβίας, η Ρουμανία, το Τατζικιστάν, η Τουρκία, το Τουρκμενιστάν, η Ουκρανία και το Ουζμπεκιστάν.

---

²⁵³ Commission of The European Communities, 2007, Extension of the major trans-European transport axes to the neighbouring countries Guidelines for transport in Europe and neighbouring regions (COM(2007) 32 final), Brussels, 31 January, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52007DC0032>

²⁵⁴ Center, A. R. I. 2015, *Transport Corridor Europe Caucasus Asia (TRACECA)*. Copyright 2021. All Rights Reserved, viewed 2 December 2021, <https://aric.adb.org/initiative/transport-corridor-europe-caucasus-asia>

Το 2008 η Επιτροπή άρχισε να εξορθολογίζει τις διάφορες προσπάθειες συνεργασίας στον τομέα των μεταφορών. Ξεκίνησε διερευνητικές συνομιλίες με τις χώρες της περιοχής για την επέκταση των διευρωπαϊκών δικτύων μεταφορών, προετοιμάζοντας τις υποδομές της TRACECA για να αποτελέσουν τα μέσα για τον άξονα Νότου-Ανατολής. Μέσω μιας σειράς συναφών έργων, η Επιτροπή επικεντρώθηκε ακόμη περισσότερο στη θαλάσσια ασφάλεια. Εξάλλου, άρχισε να εφαρμόζει την έννοια των θαλάσσιων λεωφόρων στον Εύξεινο Πόντο, οι οποίες συνδέονται στενά με το πρόγραμμα TRACECA. Παράλληλα, άρχισαν οι εργασίες για τον κοινό αεροπορικό χώρο στις χώρες του Εύξεινου Πόντου που συνεπάγονται τη βελτίωση της εποπτείας της ασφάλειας και την ενίσχυση των αρχών πολιτικής αεροπορίας. Η στρατηγική TRACECA εξακολούθησε έως το 2015 να παρέχει μια σημαντική βάση για την ανάπτυξη των περιφερειακών μεταφορών.

Το 2010, ο κλάδος των μεταφορών είχε επηρεαστεί από την οικονομική κρίση, παρόλα αυτά η θαλάσσια κυκλοφορία συνεχίστηκε τελικά να επεκτείνεται περαιτέρω ως αποτέλεσμα των αυξημένων μεταφορικών αναγκών των επιβατών και εμπορευμάτων, συμπεριλαμβανομένων των ενεργειακών πόρων. Στον τομέα των μεταφορών, διμερή έργα μεταφορών υλοποιήθηκαν στη Μαύρη Θάλασσα (π.χ. σιδηροδρομικές, οδικές, αεροπορικές μεταφορές) που χρηματοδοτήθηκαν μέσω μιας δέσμης κεφαλαίων από τον μηχανισμό διευκόλυνσης επενδύσεων γειτονίας (NIF), Twinning, κλπ. Τα έργα αυτά περιλάμβαναν έργα υποδομής και τεχνικής βοήθειας, μέσω του προγράμματος TRACECA για τους τομείς της ανάπτυξη υποδομών, ασφάλειας και ασφάλειας μεταφορών, τον εφοδιασμό και τη διευκόλυνση του εμπορίου για τις συμμετέχουσες χώρες στην Συνέργεια.

Έργα για την ασφάλεια είχαν ως αποτέλεσμα την υιοθέτηση από τις χώρες που συμμετέχουν στην Περιφερειακή Στρατηγική Δράσης TRACECA για την Θαλάσσια Ασφάλεια και την Ασφάλεια και Προστασία του Περιβάλλοντος και το Περιφερειακό Σχέδιο Δράσης Οδικής Ασφάλειας TRACECA (Νοέμβριο του 2011) και συνεχίστηκε η συνεργασία στον τομέα της αεροπορικής ασφάλειας. Γενικός στόχος των έργων αυτών είναι η υποστήριξη της περαιτέρω επικύρωσης και εφαρμογής των διεθνών συμβάσεων

για την ασφάλεια και την ασφάλεια στη θάλασσα καθώς και τη βελτίωση του επιπέδου ποιότητας της ναυτιλίας σε επίπεδο εθνικών διοικήσεων στις χώρες εταίρους της Μαύρης και της Κασπίας Θάλασσας με σεβασμό προς το περιβάλλον.

Αυτό σημαίνει πως απαιτείται περαιτέρω ευθυγράμμιση της νομοθεσίας για την θαλάσσια ασφάλεια με το σχετικό κεκτημένο της ΕΕ στον τομέα αυτόν και ειδικότερα με την τρίτη δέσμη μέτρων για την θαλάσσια ασφάλεια της ΕΕ. Παρά το γεγονός ότι αποτελεί περιφερειακό έργο, το πρόγραμμα θα πρέπει να επικεντρωθεί επίσης σε συγκεκριμένες ανάγκες σε εθνικό επίπεδο της καθεμιά χώρας που συμμετέχει στην Συνέργεια λαμβάνοντας υπόψη το επίπεδο βελτίωσης της ναυτιλίας, την διαχείριση των τελευταίων ετών και την διαφοροποιημένη διμερή βοήθεια που έχουν λάβει ορισμένες χώρες.

Ένα έργο που αξίζει να σημειωθεί είναι το έργο για τον Διάλογο Μεταφορών και τη Διαλειτουργικότητα Δικτύων II (Transport Dialogue and Networks Interoperability II). Το έργο αυτό ακολουθεί το προηγούμενο κύκλου έργων έληξε τον Νοέμβριο του 2012. Η περίοδος εφαρμογής ξεκίνησε στις 16 Ιανουαρίου 2013 και διήρκεσε για 3 χρόνια. Ο γενικός στόχος ήταν η παροχή τεχνικής υποστήριξης στις χώρες για τη βελτίωση τη σύνδεση μεταξύ του Διευρωπαϊκού Δικτύου Μεταφορών και των ανατολικών γειτόνων της ΕΕ και των χωρών της Κεντρικής Ασίας. Το έργο συνέβαλε στην επίτευξη των πολιτικών στόχων που καθορίστηκαν από την ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με τις μεταφορικές σχέσεις με τις χώρες της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας. Παράλληλα, τονίστηκε ότι ιδιαίτερη έμφαση έπρεπε να δοθεί στη βελτίωση του συντονισμού και της συμμετοχής του ιδιωτικού τομέα σε έργα μεταφορών.

Έργα για την υποστήριξη του εφοδιασμού και την διευκόλυνση του εμπορίου οδήγησαν σε ορισμένα έργα υποδομής υψίστης σημασίας σε περιφερειακό επίπεδο που έλαβαν χρηματοδότηση από τον μηχανισμό NIF και για την επιλογή πιθανών κόμβων και πιλοτικών έργων για κέντρα εφοδιασμού και θαλάσσιων αρτηριών στη Μαύρη και την Κασπία Θάλασσα. Το έργο «Διαδικασίες Εφοδιασμού και Θαλάσσιες Αρτηρίες II» (Logistic Processes and Motorways of the Sea II) ανέπτυξε ένα γενικό σχέδιο δράσης που περιέχει συστάσεις για τον τρόπο βελτίωσης των θαλάσσιων συνδέσεων

μεταφορών, διαχείρισης λιμένων και υποδομών και του συστήματος εφοδιασμού της περιοχής.²⁵⁵

Ειδική αναφορά μπορεί να γίνει στο έργο *Silk Wind*,²⁵⁶ που προωθείται και υποστηρίζεται από το έργο LOGMOS. Αυτό το έργο στοχεύει στη διασφάλιση μιας ανταγωνιστικής διασύνδεσης σιδηροδρομικής μεταφοράς μπλοκ εμπορευματοκιβωτίων μεταξύ των κινεζικών συνόρων και της ΕΕ, πάνω από το Καζακστάν, την Κασπία Θάλασσα, το Αζερμπαϊτζάν, την Γεωργία και την Τουρκία. Τον Νοέμβριο του 2012 υπογράφηκε Μνημόνιο Συνεργασίας από τους Υπουργούς Μεταφορών των τεσσάρων εμπλεκόμενων χωρών, δεσμεύοντας τις χώρες αυτές για την υλοποίηση αυτού του διαδρόμου μεταφορών πέρα από τις υποδομές, ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε και σε μέτρα διευκόλυνσης του εμπορίου, όπως η εναρμόνιση των τελωνειακών διαδικασιών.

Για την περίοδο του 2017-2021 στον τομέα των μεταφορών, οι κοινές ανησυχίες των κρατών μελών της ΕΕ και των χωρών εκτός ΕΕ που συνορεύουν με τη Μαύρη Θάλασσα περιλαμβάνουν την ασφάλεια στη θάλασσα και την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος. Από το 2017, ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός για την Ασφάλεια στη Θάλασσα (European Maritime Safety Agency) εφαρμόζει ένα έργο που φέρνει σε επαφή εθνικούς, ευρωπαϊκούς και διεθνείς ενδιαφερόμενους φορείς για την ενίσχυση των προτύπων ασφάλειας και της προστασίας του θαλάσσιου περιβάλλοντος στη Μαύρη Θάλασσα.²⁵⁷ Απ' ό,τι έχει ήδη γίνει εμφανές απαιτούνται περισσότερες προσπάθειες για την περαιτέρω ενίσχυση της αποτελεσματικότητας της θαλάσσιας διοίκησης σε αρκετές από τις παράκτιες χώρες της Μαύρης Θάλασσας και της Κασπίας Θάλασσας, αλλά και για να αντιμετωπιστούν οι ελλείψεις, τα κενά και οι γκρίζες ζώνες που ενδέχεται να παρεμποδίσουν την εκπλήρωση των σχετικών διεθνών υποχρεώσεων.

---

²⁵⁵ Logistics Processes and Motorways of the Sea II in Armenia, Azerbaijan, Georgia, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Moldova, Tajikistan, Turkmenistan, Ukraine, Uzbekistan, LOGMOS Master Plan http://www.traceca-org.org/fileadmin/fm-dam/TAREP/65ta/Master_Plan/MP.pdf

²⁵⁶ TRACECA, 2012, *The "Silk Wind" project: creation of favourable conditions on the realization and further steps in development*. TRACECA ORG., viewed 4 December 2021, <http://www.traceca-org.org/en/news/single-news/n/-e4b57d24bc/>

²⁵⁷ European Union. (n.d.). EMSA., viewed 4 December 2021, https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/institutions-and-bodies-profiles/emsa_en

Από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Γειτονίας δίδεται χρηματοδότηση 4.000.000 ευρώ στις δημόσιες αρχές της Γεωργίας, της Δημοκρατίας της Μολδαβίας, της Τουρκίας και της Ουκρανίας για την εναρμόνιση τόσο με το ενωσιακό κεκτημένο όσο και των διεθνών συμβάσεων. Οι χώρες-δικαιούχοι θα πρέπει να θεσπίσουν εθνικούς νόμους για τη μεταφορά των υποχρεωτικών πράξεων, συμπεριλαμβανομένης της προσέγγισης με το κεκτημένο σε τομείς όπου υπάρχει νομοθεσία της ΕΕ. Ακόμη, πρέπει να ενισχυθεί η εθνική ικανότητα για την εφαρμογή της διεθνούς νομοθεσίας, όπως και των πρακτικών της ΕΕ σε αυτούς τους τομείς. Προβλέπεται, η βελτιωμένη συνεργασία μεταξύ των αρμόδιων αρχών των δικαιούχων χωρών με τα κράτη μέλη της ΕΕ και τα θεσμικά όργανα της ΕΕ· αλλά και η ενισχυμένη εναρμόνιση μεταξύ των Μνημονίων Συνεννόησης και η εναρμόνιση των ελέγχων από το κράτος λιμένα (PSC) στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας και της Κασπίας Θάλασσας.

Μεγάλη σημασία δίδεται, επίσης, και στην βελτίωση της ικανότητας των αρμόδιων αρχών των δικαιούχων χωρών να παρακολουθούν και να ελέγχουν τη θαλάσσια κυκλοφορία στην περιοχή αλλά να προωθηθεί η κοινή χρήση πληροφοριών στον τομέα αυτό. Οι χώρες-δικαιούχοι λαμβάνουν κίνητρα για να επικυρώσουν τις απαιτήσεις της Σύμβασης Ναυτικής Εργασίας του 2006 και της πλήρους εφαρμογής τους, όπως και να βελτιώσουν την εφαρμογή των απαιτήσεων της Διεθνούς Σύμβασης για τα πρότυπα εκπαίδευσης, πιστοποίησης και φύλαξης για ναυτικούς (Σύμβαση STCW) και του Κώδικα Διεθνούς Διαχείρισης Ασφάλειας (ISM). Τέλος, απαιτείται βελτιωμένη θεσμική ικανότητα για την εφαρμογή των απαιτήσεων του κώδικα διεθνών πλοίων και λιμενικών εγκαταστάσεων (ISPS).

Συνεπώς, ενώ μέχρι το 2015 παρατηρούσαμε μια άνθηση των έργων στον τομέα συνεργασίας της μεταφοράς, τα τελευταία χρόνια η κινητήριος δύναμη στον τομέα αυτόν είναι οι θαλάσσιες μεταφορές. Η πρακτική υποστήριξη που παρέχεται από τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Ασφάλειας στη Θάλασσα στις παράκτιες χώρες της Μαύρης και της Κασπίας Θάλασσας αποτελεί παράδειγμα επιτυχημένης συνεργασίας σε περιφερειακό επίπεδο. Όπως έχει ήδη αποδειχθεί απαιτούνται περαιτέρω προσπάθειες

για τη δημιουργία θεσμών για την υποστήριξη της αποτελεσματικότητας της ναυτιλιακής διοίκησης σε αρκετές από τις παράκτιες χώρες της Μαύρης Θάλασσας, όπως και στην Κασπία. Παράλληλα, θα πρέπει να λάβουμε υπόψη ότι στο μέλλον, ένας νέος τομέας έρευνας θα μπορούσε να αποτελέσει η ανάπτυξη καινοτόμων λύσεων που επιτρέπουν καθαρές, ασφαλείς, ενεργειακά αποδοτικές και απελευθερωμένες θαλάσσιες μεταφορές εντός της περιοχής αυτής.

2.3. Τομείς συνεργασίας που δεν έχει καταγραφεί σημαντική πρόοδος

2.3.1. κοινωνικές υποθέσεις και απασχόληση

Οι χώρες εταίροι της περιοχής του Ευξείνου Πόντου βρίσκονται αντιμέτωπες με παρόμοιες προκλήσεις, όπως τα υψηλά ποσοστά ανεργίας, η έντονη παραοικονομία και ασχολούνται με ζητήματα που σχετίζονται με την προώθηση της αξιοπρεπούς εργασίας, όπως ο κοινωνικός διάλογος, η κοινωνική προστασία και η ισότητα των δύο φύλων. Η καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού επισημαίνονται σε διάφορα σχέδια δράσης της ΕΠΓ. Η καλύτερη ενσωμάτωση των εθνικών μειονοτήτων και η καταπολέμηση των διακρίσεων αποτελούν κύρια σημεία ανησυχίας όσον αφορά την κοινωνική συνοχή σε πολλά κράτη-εταίρους της Συνέργειας του Ευξείνου Πόντου.

Η συνεργασία πάνω σε αυτά τα ζητήματα σε περιφερειακό επίπεδο είναι πολύτιμης σημασίας ιδίως σε ότι αφορά την ανταλλαγή πληροφοριών και βέλτιστων πρακτικών όπως και επίσης πρωτοβουλίες ευαισθητοποίησης, συμπεριλαμβανομένων προγραμμάτων κατάρτισης για υπαλλήλους, κοινωνικούς εταίρους και οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών. Η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να υποστηρίζει τέτοιες δραστηριότητες μέσω κατάλληλων προγραμμάτων παροχής τεχνικής βοήθειας. Οι δραστηριότητες σε περιφερειακό επίπεδο άρχισαν πρόσφατα. Αφορούν είτε ειδικά θέματα της περιοχής του Ευξείνου Πόντου (όπως ένα σεμινάριο για τον κοινωνικό διάλογο που πραγματοποιήθηκε το 2008) ή, σε ευρύτερο πλαίσιο, θεματικά πεδία (όπως το σεμινάριο για την ισότητα των φύλων τον Νοέμβριο του 2007).

Στον τομέα της δημοκρατίας, του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της χρηστής διακυβέρνησης παρατηρείται μεγαλύτερη κινητικότητα λόγω των περιφερειακών οργανισμών και της κοινωνίας των πολιτών όπως αναλύθηκε παραπάνω. Το Συμβούλιο της Ευρώπης και ο ΟΟΣΑ έχουν θέσει πρότυπα στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της δημοκρατίας τα οποία εφαρμόζονται σε όλα τα κράτη του Ευξείνου Πόντου. Οι σχετικές προσπάθειες της ΕΕ είναι κατά κύριο λόγο διμερείς. Εντούτοις, οι δράσεις που αναλαμβάνονται σε περιφερειακό επίπεδο έχουν διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στην υποστήριξη και την ενίσχυση εθνικών μέτρων.

Το Μάιο του 2008, πραγματοποιήθηκε στη Δημοκρατία της Μολδαβίας το πρώτο από μια σειρά σεμιναρίων για τα δικαιώματα του ανθρώπου που αφορούν την κοινωνία των πολιτών και τα οποία διοργανώνονται στο πλαίσιο της Συνέργειας του Εύξεινου Πόντου. Μ' αυτή την ευκαιρία, παρουσιάστηκαν οι κανόνες για την ελευθερία του λόγου στο πλαίσιο της κοινωνίας των πολιτών. Στους συμμετέχοντες περιλαμβάνονταν κυβερνητικοί υπάλληλοι και μέλη της κοινωνίας των πολιτών από τις χώρες του Εύξεινου Πόντου, ενώ παράλληλα εγκρίθηκαν συστάσεις προς τις κυβερνήσεις σχετικά με την ελευθερία του λόγου.

Το 2011, προέκυψε μια νέα πρωτοβουλία με τον τίτλο *ChildPact*²⁵⁸ από την 4^η έκδοση του Φόρουμ ΜΚΟ της Μαύρης Θάλασσας, όταν η μη κερδοσκοπική οργάνωση World Vision συγκάλεσε ειδική επιτροπή για να συζητήσει την κατάσταση της προστασίας των παιδιών στην περιοχή και στρατηγικές για την ανταλλαγή γνώσεων και εμπειρογνωμοσύνης σε περιφερειακό επίπεδο. Οι συμμετέχοντες από επτά χώρες συμφώνησαν ότι υπήρχαν πολλά που μπορούσαν να μάθουν και πρότειναν τη δημιουργία ενός περιφερειακού δικτύου ΜΚΟ για την προστασία των παιδιών. Σήμερα, μέσω αυτής της πρωτοβουλίας έχουν δημιουργηθεί 10 συνασπισμοί από 10 χώρες, που εκπροσωπούν 600 ΜΚΟ που συνεργάζονται με 500.000 ευάλωτα παιδιά.

---

²⁵⁸ Oprea, M. 2013, ChildPact Secretary General & ChildPact Steering Committee. *Regional Cooperation in the Wider Black Sea Region: Why Successful Child Protection Demands a Regional Response*. ChildPact. <https://www.childpact.org/wp-content/uploads/2013/04/ChildPact-Regional-Cooperation-Brief-April-2013.pdf>

Το 2012, με πρωτοβουλία του Εθνικού Συμβουλίου Νεολαίας της Δημοκρατίας της Μολδαβίας, ξεκίνησε ένα νέο περιφερειακό έργο για τη δημιουργία ενός δικτύου νέων στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας. Στο έργο αυτό, συμμετείχαν 9 εθνικά συμβούλια νέων από τη Δημοκρατία της Μολδαβίας, της Ρουμανίας, της Ουκρανίας, της Λευκορωσίας, της Ρωσίας, της Αρμενίας, της Γεωργία, του Αζερμπαϊτζάν και της Τουρκίας και στόχευε στην ενθάρρυνση της συνεργασίας και της ανταλλαγής μεταξύ των συνεργαζόμενων εθνικών συμβουλίων νέων μέσω επισκέψεων μελέτης, σεμιναρίων δικτύωσης και του ερευνητικού προγράμματος για θέματα νεολαίας στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας.

Το 2015-2018 ήταν η πρώτη φάση της Σύμπραξης για την Χρηστή Διακυβέρνηση (Partnership for Good Governance), ενώ η δεύτερη φάση ξεκίνησε από το 2019-2021.²⁵⁹ Το έργο αυτό χρηματοδοτείται κατά 85% από την Ευρωπαϊκή Ένωση και 15% από το Συμβούλιο της Ευρώπης. Μέχρι το τέλος του 2018, οι δραστηριότητες συνεργασίας ΕΕ και Συμβουλίου της Ευρώπης με την Αρμενία, το Αζερμπαϊτζάν, τη Γεωργία, τη Δημοκρατία της Μολδαβίας, την Ουκρανία και τη Λευκορωσία (χώρες της Ανατολικής Εταιρικής Σχέσης της ΕΕ) υλοποιούνταν υπό το πλαίσιο της Σύμπραξης για την Χρηστή Διακυβέρνηση (PGG). Αυτές οι δραστηριότητες ενισχύουν την ικανότητα των εν λόγω χωρών (όλες είναι κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης, εκτός από τη Λευκορωσία). Στόχος είναι να έρθουν πιο κοντά στα πρότυπα του Συμβουλίου της Ευρώπης και της ΕΕ στους τομείς των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου.

Ένα άλλο σημαντικό θέμα της Συνέργειας του Εύξεινου Πόντου είναι η διαχείριση της μετακίνησης των πληθυσμών και η βελτίωση της ασφάλειας. Η βελτίωση της διαχείρισης των συνόρων και της τελωνειακής συνεργασίας σε περιφερειακό επίπεδο ενισχύει την ασφάλεια και συμβάλει στην καταπολέμηση του οργανωμένου διασυνοριακού εγκλήματος, όπως είναι η εμπορία ανθρώπων, όπλων και η διακίνηση ναρκωτικών, καθώς και στην πρόληψη και τον έλεγχο της παράνομης μετανάστευσης. Επιτυχημένο

---

²⁵⁹ EU NEIGHBOURS. (n.d.). *Partnership for Good Governance II | EU Neighbours.*, viewed 5 December 2021, <https://euneighbours.eu/en/east/stay-informed/projects/partnership-good-governance-i>

παράδειγμα αποτελεί η κοινοτική αποστολή συνδρομής για τη διαχείριση των συνόρων στη Μολδαβία και στην Ουκρανία αποδεικνύοντας με αυτόν τον τρόπο ότι τα μέτρα αυτά θα μπορούσαν να συμβάλουν θετικά και στην επίλυση διαφορών.

Η Επιτροπή ενθαρρύνει επίσης τις χώρες της περιοχής να αναπτύξουν περαιτέρω έμπρακτη συνεργασία για την αντιμετώπιση του διασυνοριακού εγκλήματος γενικά, αντλώντας εμπειρία από άλλες παρόμοιες πρωτοβουλίες στη νοτιοανατολική Ευρώπη και στην περιοχή της Βαλτικής. Η εντατικοποίηση της περιφερειακής συνεργασίας θα καταστήσει αποτελεσματικότερη την επιβολή της εθνικής νομοθεσίας, ιδίως σε ό,τι αφορά την καταπολέμηση της διαφθοράς και του οργανωμένου εγκλήματος.

Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή μπορεί να αξιοποιήσει την εμπειρία και τις δραστηριότητες του περιφερειακού κέντρου για την καταπολέμηση του διασυνοριακού εγκλήματος της Πρωτοβουλίας Συνεργασίας για τη Νοτιοανατολική Ευρώπη (South-East European Cooperation Initiative).²⁶⁰ Η πρωτοβουλία αυτή ξεκίνησε τον Δεκέμβριο του 1996 με έδρα την Βιέννη για να βοηθήσει στην παροχή περιφερειακής ειρήνης και σταθερότητας μεταξύ των χωρών της νοτιοανατολικής Ευρώπης μέσω συνεργατικών δραστηριοτήτων και να βοηθήσει τις χώρες να ενσωματωθούν στην υπόλοιπη Ευρώπη. Στην πρωτοβουλία αυτή συμμετέχουν πολλές χώρες της περιοχής της Μαύρης Θάλασσας είτε ως μέλη είτε ως παρατηρητές.

Τα συμπεράσματα για τη συνολική προσέγγιση της μετανάστευσης που εγκρίθηκαν από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τον Ιούνιο του 2007 επικύρωσαν έναν αριθμό δράσεων προτεραιότητας, περιλαμβανομένης της δημιουργίας μιας πλατφόρμας συνεργασίας για τη μετανάστευση στην περιοχή του Εύξεινου Πόντου. Τον Απρίλιο του 2008, η ΕΕ αποφάσισε να δημιουργήσει αυτή την πλατφόρμα, η οποία θα έφερνε πιο κοντά κράτη-μέλη, υπηρεσίες της ΕΕ, παράκτιες χώρες του Εύξεινου Πόντου και περιφερειακές οργανώσεις. Σκοπός της ήταν να αποτελέσει πλαίσιο για έναν στοχοθετημένο και

---

²⁶⁰ Republic of Croatia Ministry of Foreign and European Affairs. (n.d.). *MVEP • Southeast European Cooperative Initiative (SECI)*, viewed 7 December 2021, [http://www.mvep.hr/en/foreign-politics/multilateral-relationships/southeast-european-cooperative-initiative-\(seci\)/](http://www.mvep.hr/en/foreign-politics/multilateral-relationships/southeast-european-cooperative-initiative-(seci)/)

ενισχυμένο διάλογο με θέμα τη μετανάστευση και τη βελτίωση της πρακτικής συνεργασίας μεταξύ των κρατών-μελών και των χωρών στην περιοχή, καθώς και τη μεταξύ αυτών των χωρών συνεργασία, αναπτύσσοντας βέλτιστες πρακτικές, εισαγωγή κοινών προτύπων αποθήκευσης και ανταλλαγής πληροφοριών και θέσπισης συστημάτων έγκαιρης προειδοποίησης σχετικά με το διακρατικό έγκλημα και προγραμμάτων κατάρτισης.

Το Κέντρο Συντονισμού και Ενημέρωσης του Εύξεινου Πόντου (Black Sea Border Coordination and Information Centre) με έδρα το Μπουργκάς παρέχει ενημέρωση σχετικά με τις παράνομες δραστηριότητες που παρατηρούνται στην περιοχή του Εύξεινου Πόντου και προωθεί την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ λιμενικών σωμάτων των χωρών. Υπήρξαν προωθημένα σχέδια για τη χρηματοδότηση της περαιτέρω ανάπτυξης του κέντρου συντονισμού στο Μπουργκάς. Κάθε χώρα του Εύξεινου Πόντου αναμενόταν να δημιουργήσει εθνικά κέντρα τροφοδότησης και ανταλλαγής σχετικών πληροφοριών προς και μέσω του κέντρου συντονισμού. Η Επιτροπή συγχρηματοδότησε δύο έργα για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, που βασίζονται αντίστοιχα σε μέτρα που αποσκοπούν στην αγορά εργασίας και σε μέτρα πολιτικής.

Τέλος, με την υπογραφή της Συνέργειας το 2007 σκοπός ήταν να αντιμετωπιστούν οι «παγωμένες διενέξεις» της περιοχής αυτής. Η Επιτροπή σύστησε για την αντιμετώπιση των διενέξεων (Υπερδνειστερία, Αμπχαζία, Νότια Οσετία και Ναγκόρνο Καραμπάχ) να αναλάβει η Ευρωπαϊκή Ένωση ένα δυναμικότερο ρόλο αυξάνοντας την πολιτική της συμμετοχή στο πλαίσιο των συνεχών προσπαθειών που καταβάλλονται και πρότεινε επίσης η ΕΕ να διερευνήσει τρόπους ενίσχυσης της συμμετοχής της, π.χ. στον τομέα της παρακολούθησης. Ένα χρόνο αργότερα, το 2008 η Επιτροπή συνέχισε να υποστηρίζει τον ενεργό ρόλο της ΕΕ στην αντιμετώπιση των βαθύτερων αιτιών αυτών των συγκρούσεων, ιδίως στο περιφερειακό πλαίσιο του Εύξεινου Πόντου. Δόθηκε προσοχή στην προώθηση μέτρων ανάπτυξης της εμπιστοσύνης σε ευρύτερο περιφερειακό πλαίσιο, ιδίως με προγράμματα συνεργασίας ειδικά σχεδιασμένα για να φέρουν κοντά τα καταρχήν διαιρεμένα μέρη.

Παρόλα αυτά λόγω της πολυπλοκότητας των ζητημάτων αυτών δεν φαίνεται να υπάρχει κάποια ουσιαστική εξέλιξη για την επίλυση τους. Η Συνέργεια του Ευξείνου Πόντου θα μπορούσε να παράσχει τα μέσα για τη διαχείριση της κατάστασης συνολικά, αντιμετωπίζοντας τα ζητήματα της διακυβέρνησης και της έλλειψης οικονομικής ανάπτυξης, κοινωνικής συνοχής, ασφάλειας και σταθερότητας, όμως δεδομένου πως αυτή η προσέγγιση δεν λειτουργεί ίσως η ΕΕ θα έπρεπε να επιδιώξει μεγαλύτερη πυγμή με την στάση της όσο αφορά την εξωτερική της πολιτική. Ενώ, παράλληλα, θα πρέπει ενδεχομένως να ληφθεί υπόψη πώς για τόσο ευαίσθητα ζητήματα θα έπρεπε να υιοθετηθεί μια πιο διαφοροποιημένη προσέγγιση για την κάθε περίπτωση μεμονωμένα ή διμερώς και όχι να ομαδοποιούνται όλες αυτές τις περιπτώσεις υπό μια κοινή θεματική που απασχολείται με την εύρεση μια πανάκειας που μπορεί να εφαρμοστεί για την επίλυση αυτών των προβλημάτων.

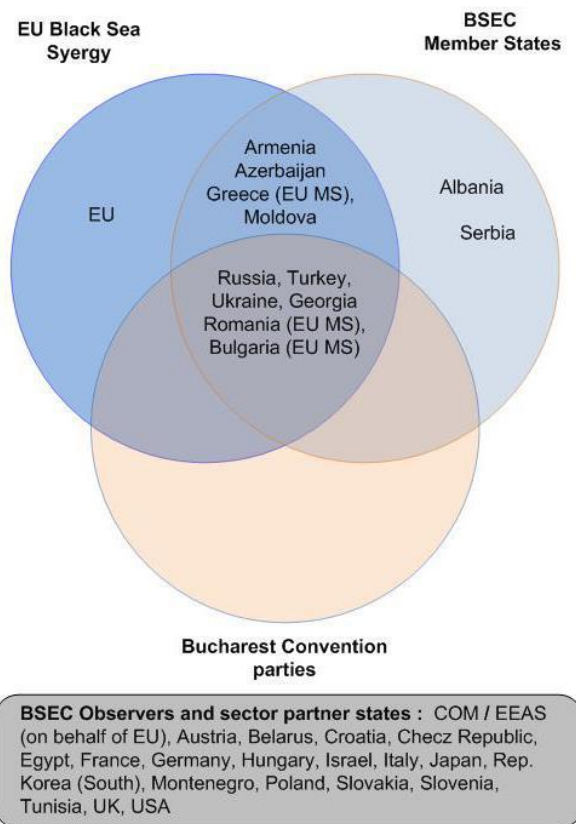
2.3.2. εμπόριο

Ο τομέας του εμπορίου ήταν από τους πιο πολλά υποσχόμενους και επίδοξους τομείς συνεργασίας. Η ΕΕ είναι ένας σημαντικός οικονομικός και εμπορικός εταίρος για τις χώρες του Ευξείνου Πόντου. Κατά την υπογραφή του σύμφωνου συνεργασίας, η ένταξη στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου όλων των κρατών του Ευξείνου Πόντου, καθώς και οι διαπραγματεύσεις σχετικά με τις συμφωνίες που θα διαδέχονταν τις συμφωνίες εταιρικής σχέσης και συνεργασίας με τη Ρωσία και την Ουκρανία θα αποτελούσαν σημαντικό βήμα προς την κατεύθυνση της ελευθέρωσης του εμπορίου στην περιοχή και η Ευρωπαϊκή Ένωση υποστήριζε αυτή τη διαδικασία. Όμως, η παράνομη προσάρτηση της χερσονήσου της Κριμαίας το 2014 και η συνεχιζόμενη αποσταθεροποίηση του ανατολικού τμήματος της Ουκρανίας, έχει επηρεάσει ουσιαστικά τις διμερείς εμπορικές σχέσεις της ΕΕ με την Ουκρανία και τη Ρωσία. Ενώ η Ουκρανία εμβάθυνε τους οικονομικούς και εμπορικούς της δεσμούς με την ΕΕ. Οι εμπορικές σχέσεις μεταξύ ΕΕ και Ρωσίας επηρεάστηκαν από τις επιχειρηματικές αβεβαιότητες που συνδέονται με την κατάσταση στην Ουκρανία και την επιβολή ρωσικών εμπορικών προστατευτικών μέτρων. Ακόμη, η Λευκορωσία έχει αναστείλει τη συμμετοχή της στην Ανατολική Εταιρική Σχέση από τις 28 Ιουνίου 2021.

Η εφαρμογή των οικονομικών διατάξεων και των διατάξεων περί εμπορίου βάσει των σχεδίων δράσης της ΕΠΓ, καθώς και οι περαιτέρω μεταρρυθμίσεις προς την οικονομία της αγοράς και η ευθυγράμμιση της νομοθεσίας και των πρακτικών του ευρωπαϊκού κεκτημένου όσον αφορά το εμπόριο στην ΕΕ, εξακολουθούν να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο για τη διευκόλυνση και την ολοκλήρωση του περιφερειακού εμπορίου. Οι οργανισμοί περιφερειακής συνεργασίας του Ευξείνου Πόντου έχουν προτείνει διάφορες πρωτοβουλίες για την ανάπτυξη ζωνών ελευθέρων συναλλαγών, οι οποίες υιοθετήθηκαν από το 2014 μέχρι το 2017. Μέσω των διμερών και περιφερειακών δραστηριοτήτων της, η ΕΕ υποστηρίζει τις προσπάθειες των χωρών της περιοχής να βελτιώσουν το κανονιστικό τους πλαίσιο και τις συνολικές δραστηριότητές τους. Η ΕΕ υποστήριξε τις προσπάθειες των οργανισμών περιφερειακής συνεργασίας με στόχο την περαιτέρω ελευθέρωση του εμπορίου.

Κατά κανόνα, η ΕΕ από πλευράς της χαιρετίζει τις ενέργειες που συμβάλλουν στην ουσιαστική ελευθέρωση του εμπορίου, στο βαθμό που οι ενέργειες αυτές είναι συμβατές με το πολυμερές εμπορικό καθεστώς και αντικατοπτρίζουν τις υπάρχουσες συμφωνίες μεταξύ της ΕΕ και των εμπλεκόμενων κρατών. Στο πλαίσιο οποιασδήποτε πρωτοβουλίας θα πρέπει να λαμβάνεται δεόντως υπόψη ότι τα κράτη μέλη της ΕΕ και οι χώρες που δεσμεύονται από την κοινή εμπορική πολιτική της ΕΕ μέσω τελωνειακής ένωσης δεν μπορούν να μετέχουν αυτόνομα σε σχέδια δημιουργίας περιφερειακών ζωνών ελεύθερων συναλλαγών. Μεταξύ 2015 και 2018, η συνεργασία σε περιφερειακό επίπεδο σε τομείς όπως η απασχόληση, οι κοινωνικές υποθέσεις και το εμπόριο, παρουσίασαν μικρή πρόοδο. Όσον αφορά το εμπόριο, η ΕΕ συνεχίζει να παραμένει σημαντικός οικονομικός και εμπορικός εταίρος, ωστόσο, για τις χώρες της Μαύρης Θάλασσας οι στενότεροι δεσμοί οικονομικής συνεργασίας και οι προτιμησιακές εμπορικές σχέσεις παραμένουν σημαντικό στοιχείο των εμπορικών σχέσεων με την ΕΕ.

Εικόνα 3: Κάλυψη της Συνέργειας του Εύξεινου Πόντου, μέλη του BSEC και συμβαλλόμενα μέρη της Σύμβασης του Βουκουρεστίου

Source: GARCÉS de LOS FAYOS, F. & MACSAI, G. (2013), POLICY BRIEFING: The EU's Black Sea policy: Where do we stand? (DG EXPO/B/PolDep/Note/2013_221), Brussels, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/briefing_note/join/2013/491519/EXPO-AFET_SP\(2013\)491519_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/briefing_note/join/2013/491519/EXPO-AFET_SP(2013)491519_EN.pdf)

2.4. Συμπερασματικές παρατηρήσεις

Με την ένταξη της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας τα θαλάσσια σύνορα της Ένωσης έφτασαν στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας, γι' αυτόν τον λόγο διατέθηκε για πρώτη φορά χρηματοδότηση στις παράκτιες χώρες του Εύξεινου Πόντου στο πλαίσιο της περιφερειακής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σκοπός των προγραμμάτων αυτών ήταν να βελτιωθεί η ανταγωνιστικότητα αυτών των περιοχών αλλά και της περιβαλλοντικής κατάστασης όπως όριζαν οι στόχοι της Λισαβόνας και του Γκέτεμποργκ.

Μετά τον πρώτο χρόνο εφαρμογής της Συνέργειας, οι μέλλουσες προεδρίες και η Επιτροπή κλήθηκαν να συνεχίσουν να εργάζονται πάνω στις δεσμεύσεις τους στην ευρύτερη περιοχή της Μαύρης Θάλασσας. Στην έκθεση που εκδόθηκε, υπογραμμίζεται η ανάγκη να επικεντρωθεί η ΕΕ σε ένα περιορισμένο αριθμό στόχων-προτεραιότητας και στην εμβάθυνση μιας πιο συνεκτικής και αποτελεσματικής πολιτικής με άξονα την περιφερειακή ανάπτυξη, διαφοροποιημένη για την ανάπτυξη της κάθε χώρας-εταίρου. Παράλληλα, οι ήδη ενταγμένες χώρες της ΕΕ, δηλαδή η Βουλγαρία, η Ελλάδα και η Ρουμανία, θα μπορούσαν να δείξουν το δρόμο προωθώντας την ενίσχυση της συνεργασίας σ' αυτή την περιοχή.

Αξίζει να σημειωθεί πως εκείνη την χρονιά με πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Ένωσης πραγματοποιήθηκε συνεδρίαση των υπουργών Εξωτερικών στην οποία συμμετείχαν όλοι οι περιφερειακοί εταίροι, τα κράτη μέλη της ΕΕ και τα όργανα της ΕΕ κατά την οποία εγκαινιάστηκε η Συνέργεια του Εύξεινου Πόντου ως κοινή προσπάθεια. Οι συμμετέχοντες εξέδωσαν μια κοινή δήλωση, η οποία εγκρίνει τη Συνέργεια του Εύξεινου Πόντου και αναφέρει ότι η μεγαλύτερη συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης μπορεί να αυξήσει το δυναμικό της περιφερειακής συνεργασίας του Εύξεινου Πόντου. Η Συνέργεια του Εύξεινου Πόντου θα επωφεληθεί από την ευρωπαϊκή πολιτική γειτονίας και άλλες κοινοτικές πολιτικές που εφαρμόζονται σε σχέση με τις χώρες της περιοχής. Επιπροσθέτως, η κοινή δήλωση του Κιέβου χαιρετίζει την συνεργασία της με τον ΟΟΣΕΠ και με άλλους περιφερειακούς φορείς που προσδίδουν πρόσθετη αξία όπως και νέα

ώθηση στην περιφερειακή συνεργασία με τους εταίρους μας που βρίσκονται ανατολικά της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ακόμη, τέθηκαν ορισμένοι στόχοι για το μέλλον της Συνέργειας, όπως νέοι μακροπρόθεσμοι στόχοι με την υποστήριξη όλων των μελών, όπου μια επικεφαλής χώρα ή/και οργανισμός θα οριζόταν ως επικεφαλής για να διασφαλιστεί ο συντονισμός των δραστηριοτήτων, οι οποίες θα αναλαμβάνονταν σε εθνικό ή περιφερειακό επίπεδο για την επίτευξη των καθορισθέντων στόχων. Προς την διευκόλυνση της υλοποίησης των έργων θα μπορούσαν ακόμη να δημιουργηθούν τομεακές εταιρικές σχέσεις μέσω της συγχρηματοδότησης του μηχανισμού διευκόλυνσης επενδύσεων γειτονίας (NIF) αλλά και της διεθνούς συγχρηματοδότησης και τέλος να εντατικοποιηθούν οι υπουργικές συναντήσεις κυρίως στους τομείς συνεργασίας του περιβάλλοντος, της μεταφοράς και της ενέργειας.

Συνεπώς, κατά την λήψη της πρώτης χρονιάς της εφαρμογής της Συνέργειας, η περιφερειακή συνεργασία στον Εύξεινο Πόντο εξελίσσεται με την ΕΕ και για την συνέχιση αυτής της προόδου απαιτείται η διαρκής και ενεργή συμμετοχή ενός αυξανόμενου αριθμού φορέων, περιλαμβανομένων τόσο των κρατών μελών όσο και των εταίρων του Εύξεινου Πόντου.

Στην επόμενη αξιολόγηση της Συνέργειας το 2015 τονίστηκε ακόμη περισσότερο η ανάγκη περισσότερης συνοχής και συνεκτικότητας αλλά και πολιτικής καθοδήγησης λαμβάνοντας υπόψη τις ευρωπαϊκές πολιτικές και τα προγράμματα που εμπíπτουν ανά την κάθε περίπτωση και τις διαφοροποιημένες διμερείς σχέσεις κάθε χώρας εταίρου με την ΕΕ. Μέχρι τότε η Συνεργεία μετρούσε επτά χρόνια εφαρμογής και είχε αποκομίσει ορισμένα σημαντικά μαθήματα για την λειτουργία και την περιφερειακή ανάπτυξη. Η επίδραση της βοήθειας της ΕΕ θα παραμείνει περιορισμένη αν δεν συμπορευθεί με τη δέσμευση των παράκτιων κρατών της Μαύρης Θάλασσας μέσω της υιοθέτησης μιας εταιρικής προσέγγισης. Το μεγαλύτερο εμπόδιο για περαιτέρω ενσωμάτωση και ολοκλήρωση της Συνέργειας στα ευρωπαϊκά ιδεώδη είναι η έλλειψη πολιτικής δέσμευσης. Για να επιτευχθεί ο βαθμός αυτός δέσμευσης απαιτείται διαφάνεια, διάλογος και

διαμοιρασμός των πληροφοριών και της τεχνοδοσίας αλλά και η συμμετοχή σε περιφερειακές συμβάσεις και πολιτικά φόρουμ για τη βελτίωση της διακυβέρνησης.

Παράλληλα θα πρέπει να αυξηθεί η συμμετοχή των ενδιαφερόμενων μελών για την επίτευξη των δεσμεύσεων και την κάλυψη του κενού μεταξύ των υψηλών πολιτικών στόχων και της εφαρμογής τους σε τοπικό και διοικητικό επίπεδο. Ακόμη, απαιτείται περαιτέρω κινητοποίηση των μακροπρόθεσμων επενδύσεων όπως και του ιδιωτικού τομέα βλ. βιομηχανία, ακαδημαϊκή κοινότητα, όπως και του ρόλου της κοινωνίας των πολιτών, ο οποίος μπορεί να είναι καθοριστικός, ενώ θα πρέπει να διασφαλιστεί περισσότερη συνοχή, ειδικότερα στα έργα που χρηματοδοτούνται από την ΕΕ. Όπως έχει τονισθεί παραπάνω θα πρέπει να βελτιωθεί η συλλογή και ο διαμοιρασμός των δεδομένων αλλά και ο κοινωνικός και πολιτισμικός διάλογος, καθότι η πολιτιστική κληρονομιά είναι ο συνεκτικός κρίκος μεταξύ τόσο διαφορετικών χωρών που συμμετέχουν στην Συνέργεια.

Στην έκθεση αυτή, τονίζεται η σημασία της δημιουργίας και της σχεδίασης ενός πιο ευέλικτου πλαισίου συνεργασίας για την εφαρμογή και την χάραξη πολιτικής αναλόγως των δυνατοτήτων αλλά και των ικανοτήτων κάθε εταίρου. Ο τακτικός συντονισμός από περιφερειακούς και διεθνείς οργανισμούς σε συναντήσεις υψηλού διαλόγου και ομάδων εργασίας είναι σημαντικός συνεκτικός παράγοντας στην περιφερειακή αυτή συνεργασία και παρέχουν την απαραίτητη καθοδήγηση. Κατά την περίοδο 2009-2014 τα διδάγματα αυτά φαίνεται να εμπεδώθηκαν και ενισχύθηκε η τομεακή συνεργασία όπως αποδεικνύεται από τα πολυάριθμα έργα που πραγματοποιήθηκαν αυτή την χρονική περίοδο προσπαθώντας να αναδείξουν την περιβαλλοντική βιωσιμότητα και τους πολίτες της περιοχής αυτής.

Τέλος, η πρωτοβουλία της Συνέργειας του Εύξεινου Πόντου υποστηρίζει την εφαρμογή της Παγκόσμιας Στρατηγικής του 2016 για την Εξωτερική Πολιτική και την Πολιτική Ασφάλειας της ΕΕ²⁶¹ όπως και την Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας, όπως αναθεωρήθηκε

---

²⁶¹ European Union External Action Service, 2016, A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy, June 2016, https://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf

το 2015. Η Παγκόσμια Στρατηγική ζητά υποστήριξη για μια συνεργατική περιφερειακή τάξη και την οικοδόμηση ενός πιο ειρηνικού, σταθερού και ευνοϊκού περιφερειακού περιβάλλοντος, ενώ εδραιώνει την ανθεκτικότητα στη γειτονιά της ΕΕ, τόσο σε κρατικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο.

Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας στοχεύει στην οικοδόμηση πιο αποτελεσματικών εταιρικών σχέσεων μεταξύ της ΕΕ και των γειτόνων της και επιδιώκει τη συμμετοχή περιφερειακών παραγόντων πέραν της γειτονίας στην αντιμετώπιση των περιφερειακών προκλήσεων. Η προώθηση της περιφερειακής συνεργασίας στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας συμβάλλει στην ενίσχυση της αξίας της πολυμερούς προσέγγισης σε περιφερειακό επίπεδο και ενισχύει τον στόχο της Παγκόσμιας Στρατηγικής της ΕΕ για την προώθηση μιας παγκόσμιας τάξης βασισμένης σε κανόνες. Επιπλέον, η Παγκόσμια Στρατηγική υπογραμμίζει τη σαφή ανάγκη υποστήριξης πολλαπλών εταιρικών σχέσεων, αύξησης της συμμετοχής όλων των ενδιαφερομένων μελών και της διασφάλισης καλύτερου συντονισμού με άλλους περιφερειακούς και διεθνείς οργανισμούς. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει επανειλημμένα τονίσει την αξία της συνεργασίας με υφιστάμενους ενδιαφερόμενους φορείς στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας, συμπεριλαμβανομένων των περιφερειακών ενδιαφερομένων μελών.

Κεφάλαιο 3: Συμπεράσματα

3.1. Παρουσίαση Αποτελεσμάτων Ανάλυσης

Σύμφωνα με τον Joseph Nye, ο οποίος εισήγαγε την έννοια την ήπιας ισχύος (soft power) κατά τα τέλη της δεκαετίας του '80, η ισχύς είναι η ικανότητα που διαθέτει κάποιος να επηρεάζει την συμπεριφορά των άλλων, ώστε να λάβει τα επιθυμητά αποτελέσματα. Υπάρχουν διάφοροι τρόποι για να επιτευχθεί αυτό: πρώτον, μπορείς να εξαναγκάσεις κάποιον με απειλές, δεύτερον, μπορείς να παρακινήσεις κάποιον μέσω πληρωμών ή τρίτον, μπορείς να προσελκύσεις κάποιον να συνεργαστεί μαζί σου, ώστε να επιθυμεί αυτό που επιθυμείς και εσύ.²⁶²

Η ήπια ισχύς μια χώρας έγκειται από: «τον πολιτισμό της (σε μέρη όπου αυτός είναι ελκυστικός για τους άλλους), τις πολιτικές της αξίες (όταν ανταποκρίνονται σε αυτές στο εσωτερικό και το εξωτερικό) και από τις εξωτερικές πολιτικές (όπου υπάρχει νομιμοποίηση της χώρας αυτής και αντιμετωπίζεται ως ηθική εξουσία».²⁶³ Μια χώρα μπορεί να αποκτήσει τα αποτελέσματα που θέλει στην διεθνή πολιτική χάρις στην επιθυμία των άλλων χωρών να την ακολουθήσουν λόγω του θαυμασμού των αξιών της, μιμούμενες του παραδείγματός της και φιλοδοξώντας να φτάσουν το επίπεδο ευημερίας και δεκτικότητάς της. Υπό αυτήν την έννοια, είναι, επίσης, σημαντικό ο καθορισμός της ατζέντας για την προσέλκυση των άλλων στην διεθνή πολιτική και όχι μόνο ο εξαναγκασμός τους σε αλλαγή μέσω της στρατιωτικής απειλής ή των οικονομικών κυρώσεων. Αυτή είναι η ήπια ισχύς – το να πείθεις τους άλλους να επιθυμούν τα αποτελέσματα που θέλεις εσύ – δηλαδή, η συνεργασία παρά ο εξαναγκασμός.²⁶⁴

Εν αντιθέσει με την σκληρή ισχύ (hard power), η οποία βασίζεται στην μέθοδο του εξαναγκασμού και των πληρωμών, η ήπια ισχύς μπορεί να γίνει εργαλείο όχι μόνο των κρατών αλλά και από παράγοντες της διεθνούς πολιτικής, όπως ΜΚΟ και διεθνή

---

²⁶² Nye, J. 1990, *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*, Basic Books, London.

²⁶³ Nye, J. 2011. *The Future of Power*, Public Affairs Books, New York, p. 84.

²⁶⁴ Nye, J. 2004, *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, Public Affairs Books, New York.

ιδρύματα.²⁶⁵ Όπως γίνεται αντιληπτό, κάτι τέτοιο ισχύει και για την περίπτωση της ΕΕ *sui generis* είτε γίνεται αντιληπτή ως υπερεθνικός ή διεθνής οργανισμός, είτε ως Συνομοσπονδία κρατών ή ομοσπονδία ανεξάρτητων κρατών είτε ως μια πολιτική και οικονομική ένωση. Η ΕΕ προσπαθεί μέσω της εξωτερικής της πολιτικής να επηρεάσει την συμπεριφορά των άλλων κρατών για να επιτύχει τα επιθυμητά αποτελέσματα.

Ειδικότερα, στην περίπτωση της ΕΠΓ φαίνεται αυτό έκδηλα, καθώς η ΕΕ προσπαθεί να προσελκύσει τα γειτονικά κράτη θέτοντας μια κοινή επιθυμητή ατζέντα, δηλαδή την εδραίωση της ευημερίας, της σταθερότητας και την ασφάλεια της περιοχής, που είναι επωφελής για όλους, προβάλλοντας αξίες όπως η δημοκρατία, τα ανθρώπινα δικαιώματα και η ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής. Όπως σημειώνει και ο Nye στο βιβλίο του *Soft Power: The Means to Success in World Politics*: «Η έλξη είναι πάντα πιο ανταποδοτική απ' ό,τι ο εξαναγκασμός και πολλές αξίες όπως η δημοκρατία, τα ανθρώπινα δικαιώματα και οι ατομικές ευκαιρίες είναι εξαιρετικά ελκυστικές».²⁶⁶

Αντίστοιχα, υπό το πλαίσιο της ΕΠΓ, κάτι τέτοιο ισχύει και για την Συνέργεια του Εύξεινου Πόντου. Με την υπογραφή αυτού του συμφώνου, η ΕΕ πείθει τις χώρες αυτές να συνεργαστούν μαζί της σε διάφορους τομείς συνεργασίας (βλ. δεύτερο μέρος) για την περιφερειακή ανάπτυξη της περιοχής αυτής από εθνικό σε υπερεθνικό επίπεδο (bottom-up) προωθώντας τις τρεις ευρείες κατηγορίες της ήπιας ισχύος, δηλαδή τον πολιτισμό, τις πολιτικές αξίες και τις πολιτικές.

Συγκεκριμένα, οι χώρες αυτές μοιράζονται κοινό πολιτισμό και βιώματα, γι' αυτόν τον λόγο ο πολιτισμός μαζί με τον τουρισμό πάνε χέρι-χέρι και αποτελούν κοινό τομέα συνεργασίας αυτού του συμφώνου ή η «Γαλάζια Ανάπτυξη» ως συνεκτικός κρίκος και καταλύτης για την ανάπτυξη όλων των τομέων συνεργασίας της Συνέργειας, αλλά και η αντιμετώπιση κοινών προβλημάτων και προκλήσεων όπως οι παγωμένες διενέξεις ή ζητήματα ασφάλειας και μεταφοράς πληθυσμών. Η ΕΕ προσπαθεί να εμφυσήσει τις πολιτικές αξίες της στις χώρες του Εύξεινου Πόντου και της γύρω περιοχής, δηλαδή την

---

²⁶⁵ Nye, J. 2004. Ό.π.

²⁶⁶ Nye, J. 2004. Ό.π.

δημοκρατία, τα ανθρώπινα δικαιώματα και την χρηστή διακυβέρνηση αλλά και την συμμετοχή στα κοινά μέσω της κοινωνίας των πολιτών.

Τέλος, η ΕΕ εφόσον δεν μπορούσε να προωθήσει τις πολιτικές της Ένωσης δια της κοινοτικής μεθόδου, δεδομένου πως μόνο η Τουρκία βρίσκεται υπό καθεστώς ένταξης και οι περισσότερες χώρες ανήκουν στην ΑΕΣ, χρησιμοποιεί την ανοιχτή μεθόδου συντονισμού (ΑΜΣ),²⁶⁷ η οποία παράγει διακυβερνητικές πολιτικές που δεν απορρέουν από δεσμευτικά νομοθετικά μέτρα της ΕΕ και δεν απαιτεί από τις χώρες της ΕΕ να προβλέψουν ή να τροποποιήσουν νομοθεσία τους. Η ΑΜΣ, αρχικά δημιουργήθηκε τη δεκαετία του '90 στο πλαίσιο της πολιτικής απασχόλησης και της διαδικασίας του Λουξεμβούργου και θεσπίστηκε ως εργαλείο της στρατηγικής της Λισαβόνας (2000). Εκείνη την εποχή η οικονομική ολοκλήρωση της ΕΕ προχωρούσε γρήγορα, όμως οι χώρες της ΕΕ ήταν επιφυλακτικές στο να απονεύμουν περισσότερες εξουσίες στα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα. Παρόλη την σκεπτικιστική στάση των χωρών της ΕΕ εκείνη την εποχή, σχεδόν μια δεκαετία αργότερα, στην περίπτωση της ΕΠΓ, η ΑΜΣ φαίνεται να παρέχει ένα νέο πλαίσιο συνεργασίας ανάμεσα στις χώρες-εταίρους κατά το οποίο οι εθνικές πολιτικές τους μπορούσαν να κατευθυνθούν προς ορισμένους κοινούς στόχους.

Όπως διαφαίνεται και στην Συνέργεια του Εύξεινου Πόντου, δυνάμει αυτής διακυβερνητικής μεθόδου, οι χώρες που συμμετέχουν στην Συνέργεια και αξιολογούνται, βλ. Έκθεση για τον πρώτο χρόνο εφαρμογής της Συνέργειας, και τις εκθέσεις για το 2009-14 και 2015-18, οι οποίες συμβαδίζουν με τις εκθέσεις της ΕΠΓ από την Επιτροπή το 2011 και το 2015, ενώ το 2020 η ΕΥΕΔ σε κοινό ανακοινωθέν με την Επιτροπή παρουσίασαν τους νέους μακροπρόθεσμους στόχους για μετά το 2020 με τις χώρες εταίρους της ΑΕΣ. Η ΑΜΣ εφαρμόζεται σε τομείς που ανήκουν στην επικουρική αρμοδιότητα της ΕΕ, όπως η απασχόληση, η κοινωνική προστασία, η εκπαίδευση, η νεολαία και η επαγγελματική κατάρτιση και στο μέλλον αναμένεται και η ευθυγράμμιση της νομοθεσίας των χωρών της Συνέργειας και με τις συντρέχουσες π.χ. πολιτικές συνοχής, ενέργεια και περιβάλλον μέσω των υπουργικών δηλώσεων ή και στην

---

²⁶⁷ EUR-Lex. (n.d.). *Γλωσσάριο σύνοψης - EUR-Lex*. Τελευταία πρόσβαση 16 Δεκεμβρίου 2021, από τον ιστότοπο: https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/open_method_coordination.html?locale=el

συμμετοχή των χωρών αυτών σε περιφερειακούς οργανισμούς. Η μέθοδος αυτή, βασίζεται κατά κύριο λόγο στον από κοινού προσδιορισμό των προς επίτευξη στόχων, σε μέσα μέτρησης που έχουν οριστεί από κοινού (στατιστικές, δείκτες, κατευθυντήριες γραμμές) και στη συγκριτική αξιολόγηση, στη σύγκριση δηλαδή των επιδόσεων των χωρών-εταίρων και στην ανταλλαγή των βέλτιστων πρακτικών.

Παρόλο αυτά, όπως ισχυρίζεται και ο Nye, στο έργο του η ήπια ισχύς είναι ένα εργαλείο που είναι πιο δύσκολο στην χρήση του αλλά και στη εφαρμογή του απ' ό,τι η σκληρή ισχύς για δύο λόγους: πρώτον, πολλοί από τους σημαντικούς της πόρους βρίσκονται πέρα από τον έλεγχο των κυβερνήσεων και η ήπια ισχύς τείνει να «εργάζεται έμμεσα διαμορφώνοντας το περιβάλλον πολιτικής και μερικές φορές χρειάζονται και χρόνια για να παραχθούν τα επιθυμητά αποτελέσματα».²⁶⁸ Για τον λόγο αυτό, ιδιαίτως όσον αφορά την εξωτερική πολιτική της Ένωσης, η ΕΕ κάνει χρήση ενός διπτού και υβριδικού εργαλείου της πολιτικής μαστίγιου και καρότου, όπου γίνεται συνδυασμός της ήπιας και της σκληρής ισχύος, εφόσον γίνεται μια προσφορά για την συμμετοχή και ώστε να πείσουν μια χώρα να εκπληρώσει το επιθυμητό αποτέλεσμα και σε περίπτωση που δεν συμβεί αυτό τότε επέρχεται η τιμωρία της χώρας αυτής μέσω κυρώσεων.

Συγκεκριμένα, όσον αφορά την Συνέργεια του Εύξεινου Πόντου παρατηρείται άμεση εφαρμογή της ήπιας ισχύος, ενώ κυρώσεις παρατηρούνται μεμονωμένα στην εξωτερική πολιτική της ΕΕ και στις διμερείς της σχέσεις με τις αντίστοιχες χώρες της Συνέργειας που δεν ανήκουν στην ΕΕ. Το γεγονός αυτό, ερμηνεύεται εύλογα δεδομένου ότι δεν θα ταίριαζε στο πνεύμα αυτού του πολυμερισμού, που εκφράζει την Συνέργεια εν γένει, να σημειωθούν κυρώσεις. Ενώ στις διμερείς σχέσεις, οι κυρώσεις της ΕΕ έχουν εγγενώς αποτέλεσμα σε χώρες εκτός ΕΕ, καθώς αποτελούν εργαλείο εξωτερικής πολιτικής, με τα μέτρα αυτά να ισχύουν μόνο εντός της δικαιοδοσίας της ΕΕ. Με άλλα λόγια, οι υποχρεώσεις που επιβάλλουν είναι δεσμευτικές για υπηκόους της ΕΕ ή πρόσωπα που βρίσκονται στην ΕΕ ή δραστηριοποιούνται στην ΕΕ.²⁶⁹ Οι κυρώσεις αποτελούν

---

²⁶⁸ Nye, J. 2004. Ό.π.

²⁶⁹ European Commission, 2021, *Restrictive measures (sanctions)*. European Commission - European Commission, viewed 18 December 2021, https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/international-relations/restrictive-measures-sanctions_en

ουσιαστικό εργαλείο στην κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ) της ΕΕ, μέσω του οποίου η ΕΕ μπορεί να παρέμβει όπου χρειάζεται για να αποτρέψει τις συγκρούσεις ή να ανταποκριθεί σε αναδυόμενες ή τρέχουσες κρίσεις. Παρά την ονομασία «κυρώσεις», πρόκειται επί της ουσίας για περιοριστικά μέτρα της ΕΕ που δεν έχουν τιμωρητικό χαρακτήρα. Σκοπός τους είναι να επιφέρουν αλλαγή πολιτικής ή δραστηριότητας στοχεύοντας χώρες εκτός ΕΕ, καθώς και οντότητες και άτομα που ευθύνονται για την κακοήθη συμπεριφορά που διακυβεύεται.

Η προσέγγιση που υιοθετεί η ΕΕ ως προς τις κυρώσεις είναι στοχοθετημένη και διαφοροποιημένη. Οι κυρώσεις στοχεύουν έναντι συγκεκριμένων πολιτικών και αποτελούν προληπτικά μέτρα τα οποία δίνουν στην ΕΕ τη δυνατότητα να αντιδρά γρήγορα σε πολιτικά ζητήματα και εξελίξεις που αντιτίθενται στους στόχους και τις αξίες της. Επί παραδείγματι, στόχος των κυρώσεων μπορεί να είναι τρομοκρατία, οι ενέργειες για τη διάδοση πυρηνικών όπλων, οι παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η προσάρτηση ξένων εδαφών ή η ηθελημένη αποσταθεροποίηση μιας κυρίαρχης χώρας. Η ΕΕ μπορεί να επιβάλει περιοριστικά μέτρα είτε με δική της πρωτοβουλία είτε κατ' εφαρμογή αποφάσεων του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, αλλά και μπορεί να εφαρμόσει μικτές κυρώσεις ενισχύοντας τις κυρώσεις του ΟΗΕ με επιπλέον μέτρα από εκείνα που επιβάλει το Συμβούλιο Ασφαλείας. Σκοπός των περιοριστικών αυτών μέτρων είναι η προώθηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, η πρόληψη συγκρούσεων, η ενίσχυση της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τέλος η υπεράσπιση των αρχών του διεθνούς δικαίου.

Όταν κάνουμε λόγο για κυρώσεις²⁷⁰ μιλάμε κατά την ευρεία έννοια για διπλωματικές κυρώσεις, οι οποίες περιλαμβάνουν μέτρα όπως η διακοπή των διπλωματικών σχέσεων με μια χώρα ή τη συντονισμένη ανάκληση των διπλωματικών αντιπροσώπων της ΕΕ και των κρατών μελών της. Όμως, υπάρχουν και κυρώσεις με στενότερη έννοια που απαιτούν συγκεκριμένη νομική βάση στις συνθήκες της ΕΕ και περιλαμβάνουν: α) εμπάργκο όπλων, β) περιορισμούς στην υποδοχή καταχωρημένων προσώπων ή

---

²⁷⁰ European Council, 2019, *Different types of sanctions*, viewed 18 December 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/different-types/>

απαγόρευση ταξιδιού, τα συγκεκριμένα πρόσωπα δεν μπορούν να εισέλθουν στην ΕΕ ή να ταξιδέψουν πέρα από το κράτος μέλος της ιθαγένειάς τους, εφόσον έχουν ιθαγένεια της ΕΕ, γ) δέσμευση των περιουσιακών στοιχείων καταχωρημένων προσώπων ή οντοτήτων, όλα τα περιουσιακά τους στοιχεία στην ΕΕ δεσμεύονται, ενώ τα πρόσωπα και οι οντότητες της ΕΕ δεν μπορούν να διαθέσουν κεφάλαια σε όσους είναι καταχωρισμένοι και δ) τέλος, οικονομικές κυρώσεις ή περιορισμούς σχετικά με συγκεκριμένους τομείς της οικονομικής δραστηριότητας, όπως η απαγόρευση εισαγωγής ή εξαγωγής ορισμένων αγαθών, η απαγόρευση επενδύσεων, η απαγόρευση παροχής ορισμένων υπηρεσιών κτλ.

Στο πρώτο κεφάλαιο αναλύθηκε η εξωτερική πολιτική με χώρες εκτός της ΕΕ στην ευρύτερη περιοχή της Μαύρης Θάλασσας που ήταν οι πρόδρομοι της Συνέργειας του Εύξεινου Πόντου και συμμετείχαν έπειτα στο σύμφωνο αυτό συνεργασίας. Αρχικά, εξετάστηκε η προενταξιακή διαδικασία της Τουρκίας. Η ΕΕ υιοθέτησε κυρώσεις κατά της Τουρκίας εν όψει των μη εξουσιοδοτημένων γεωτρήσεων της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο. Στις 14 Οκτωβρίου 2019, τα κράτη μέλη της ΕΕ επιβεβαίωσαν την πλήρη αλληλεγγύη τους προς την Κυπριακή Δημοκρατία και συμφώνησαν ότι θα πρέπει να τεθεί σε εφαρμογή ένα νέο πλαίσιο περιοριστικών μέτρων που στοχεύουν φυσικά και νομικά πρόσωπα που είναι υπεύθυνα ή εμπλέκονται σε μη εξουσιοδοτημένη δραστηριότητα γεώτρησης υδρογονανθράκων στην Ανατολική Μεσόγειο.²⁷¹

Το Συμβούλιο θέσπισε νέο πλαίσιο περιοριστικών μέτρων στις 11 Νοεμβρίου 2019. Αυτό το πλαίσιο επιτρέπει στην ΕΕ να επιβάλλει στοχευμένα περιοριστικά μέτρα, συμπεριλαμβανομένων δεσμεύσεων περιουσιακών στοιχείων και ταξιδιωτικών απαγορεύσεων κατά φυσικών προσώπων ή οντοτήτων που είναι υπεύθυνα ή εμπλέκονται ή βοηθούν δραστηριότητες γεώτρησης, οι οποίες δεν έχουν εγκριθεί από την Κυπριακή Δημοκρατία, εντός των χωρικών της υδάτων ή στην αποκλειστική οικονομική της ζώνη ή στην υφαλοκρηπίδα της, συμπεριλαμβανομένων και περιπτώσεων όπου η

---

²⁷¹ EU Sanctions Map, 2017, Turkey, viewed 26 December 2021, <https://sanctionsmap.eu/#/main/details/49/?checked=49&search=%7B%22value%22:%22%22,%22searchType%22:%7B%7D%7D>

αποκλειστική οικονομική ζώνη ή η υφαλοκρηπίδα δεν έχει οριοθετηθεί σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο με κράτος με τις παρακείμενες ακτές ή δραστηριοτήτων που μπορεί να θέσουν σε κίνδυνο ή να εμποδίσουν την επίτευξη μιας συμφωνίας οριοθέτησης.²⁷²

Αυτά είναι τα επίσημα περιοριστικά μέτρα που έχει ψηφίσει η ΕΕ αλλά όπως αναλύθηκε και στο πρώτο κεφάλαιο μέσα από τις συζητήσεις υψηλού επιπέδου προκύπτει αντίστοιχα μια θετική ατζέντα που επισήμως θα οδηγήσει στην αναθέρμανση των σχέσεων, ενώ παράλληλα η ΕΕ έχει στη διάθεσή της ανεπίσημα μέσα επίτευξης των πολιτικών της στόχων. Συνεπώς, η πολιτική καρότου και μαστίγιου της ΕΕ για την Τουρκία διαμορφώνεται όπως φαίνεται στον εξής πίνακα:

Πίνακας 1: Πολιτική καρότου-μαστίγιου για την Τουρκία

1. Διπλωματικές κυρώσεις (κοινή ατζέντα)	
A. Προενταξιακή διαδικασία	
<p><i>καρότο</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - έναρξη συνομιλιών, συνόδων, διαλόγου υψηλού επιπέδου - ενεργοποίηση των διαπραγματεύσεων ένταξης της Τουρκίας - εκταμιεύσεις από τον Μηχανισμό Προενταξιακής Βοήθειας, χρηματοδοτήσεις - επέκταση χρονοδιαγραμμάτων προγραμμάτων προενταξιακής βοήθειας 	<p><i>μαστίγιο</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - διακοπή συνομιλιών, συνόδων, διαλόγου υψηλού επιπέδου - πάγωμα διαπραγματευτικών κεφαλαίων για την ένταξη της Τουρκίας - μείωση/διακοπή προενταξιακής βοήθειας, επανεξέταση δανειοδοτικών δραστηριοτήτων από διεθνείς και ευρωπαϊκούς χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς - απειλή παύσης προγραμμάτων προενταξιακής βοήθειας
B. Μεταναστευτικό/προσφυγικό	
<p><i>καρότο</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - επιχορηγήσεις για τους πρόσφυγες, Μηχανισμός Διευκόλυνσης για τους Σύριους πρόσφυγες - εθελοντικό σύστημα εισδοχής προσφύγων 	<p><i>μαστίγιο</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - μείωση κοινωτικών κονδυλίων - επαναπροώθηση προσφύγων στα σύνορα της Τουρκίας
2. Κυρώσεις με στενότερη έννοια	
<p><i>καρότο</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - αποδέσμευση των περιουσιακών στοιχείων φυσικών και νομικών προσώπων - άρση περιορισμών υποδοχής - ελευθέρωση του καθεστώτος θεωρήσεων - παραχώρηση αδειοδοτήσεων 	<p><i>μαστίγιο</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - δέσμευση περιουσιακών στοιχείων φυσικών και νομικών προσώπων - περιορισμοί υποδοχής (travel ban) - απαιτήσεις θεωρήσεων - αναστολή αδειοδοτήσεων για εξαγωγή όπλων στην Τουρκία

²⁷² EU Sanctions Map (2017). Turkey, ό.π.

--	--

Όσον αφορά την Ανατολική Εταιρική Σχέση, στις χώρες του Νότιου Καυκάσου η ΕΕ ακολουθεί μια πιο διαφοροποιημένη προσέγγιση αναλόγως με την θέληση, τις ικανότητες και τις δυνατότητες κάθε χώρας εταίρου, ενώ παράλληλα όπως αναφέρθηκε και στο πρώτο κεφάλαιο δεν παρατηρούνται κυρωτικά μέτρα παρά τις όποιες εξελίξεις, ειδικότερα όσον αφορά το Ναγκόρνο-Καραμπάχ, αλλά επικρατεί μια πιο παθητική στάση της ΕΕ σε αντίθεση με τους υπόλοιπους εταίρους της Ανατολικής Σχέσης. Η Λευκορωσία θεωρείται από τους πιο αμφίβολουσ εταίρους της ΑΕΣ με την ΕΕ να έχει επιβάλλει τα περισσότερα κυρωτικά μέτρα εναντίον της και να διατηρεί μια περισσότερο κριτική στάση, ενώ στις 28 Ιουνίου 2021 η Λευκορωσία ανέστειλε τη συμμετοχή της στην ΑΕΣ.

Το Συμβούλιο της ΕΕ ενέκρινε για πρώτη φορά περιοριστικά μέτρα κατά ορισμένων αξιωματούχων της Λευκορωσίας στις 24 Σεπτεμβρίου 2004 και επιβλήθηκαν μέτρα κατά προσώπων ως βασικοί παράγοντες σε εξαφανίσεις τεσσάρων γνωστών προσώπων στη Λευκορωσία το 1999-2000. Πρόσθετες λίστες εισήχθησαν μετά το 2006 και τις προεδρικές εκλογές του 2011, εν όψει της σοβαρότητας της κατάστασης στη Λευκορωσία. Ο αριθμός των καταχωρημένων ατόμων σταδιακά αυξήθηκε άνω των 200 ατόμων και πολυάριθμων οντοτήτων. Τα περισσότερα από τα στοχευμένα μέτρα ανεστάλησαν από το Συμβούλιο της ΕΕ στις 29 Οκτωβρίου 2015 και αργότερα άρθηκαν στις 25 Φεβρουαρίου 2016. Η απόφαση αυτή ελήφθη μετά την απελευθέρωση όλων των πολιτικών κρατουμένων από τη Λευκορωσία και υπό το πλαίσιο της βελτίωσης των σχέσεων ΕΕ-Λευκορωσίας.²⁷³

Υπό το πρίσμα των νοθευμένων προεδρικών εκλογών που πραγματοποιήθηκαν στην Λευκορωσία τον Αύγουστο του 2020 και της βίαιης καταστολής από τις δυνάμεις ασφαλείας έναντι των ειρηνικών διαδηλωτών, της δημοκρατικής αντιπολίτευσης και των δημοσιογράφων, η ΕΕ παρουσίασε διάφορα πακέτα κυρώσεων και αύξησε τα καταχωρημένα φυσικά και νομικά πρόσωπα στις λίστες της. Στις 4 Ιουνίου 2021, το Συμβούλιο απαγόρευσε, επίσης, οποιοδήποτε αεροσκάφος που εκμεταλλεύεται

---

²⁷³ EUROPEAN COMMISSION: Service for Foreign Policy Instruments, 2016, European Union Restrictive measures (sanctions) in force (Regulations based on Article 215 TFEU and Decisions adopted in the framework of the Common Foreign and Security Policy), pp 8-10, https://eeas.europa.eu/archives/docs/cfsp/sanctions/docs/measures_en.pdf

λευκορωσικούς αερομεταφορείς να απογειώνεται, να προσγειώνεται ή να υπερίπταται από έδαφος της Ένωσης. Στις 24 Ιουνίου 2021, η ΕΕ επέβαλε περαιτέρω στοχευμένες οικονομικές κυρώσεις με στόχο την εφαρμογή των συμπερασμάτων της από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της 24^{ης} και 25^{ης} Μαΐου 2021 μετά την παράνομη αναγκαστική προσγείωση πτήσης της Ryanair εντός της ΕΕ στο Μινσκ της Λευκορωσίας στις 23 Μαΐου 2021.²⁷⁴

Αυτά τα μέτρα περιλαμβάνουν περαιτέρω περιορισμούς που σχετίζονται με το εμπόριο όπλων και την απαγόρευση πώλησης, προμήθειας, μεταβίβασης ή εξαγωγής εξοπλισμού, τεχνολογίας ή λογισμικού που προορίζεται κυρίως για χρήση στην παρακολούθηση ή υποκλοπή από, ή για λογαριασμό των αρχών της Λευκορωσίας του διαδικτύου και των τηλεφωνικών επικοινωνιών σε κινητά ή σταθερά δίκτυα. Περιλαμβάνουν επίσης την απαγόρευση πώλησης, προμήθειας ή μεταφοράς αγαθών διπλής χρήσης που προορίζονται για στρατιωτική χρήση σε συγκεκριμένα πρόσωπα, οντότητες ή φορείς στη Λευκορωσία.²⁷⁵

Επιπλέον, περαιτέρω κυρώσεις περιλαμβάνουν εμπορικούς περιορισμούς όσον αφορά τα προϊόντα πετρελαίου, το χλωριούχο κάλιο (ή ποτάσα) και αγαθά για την παραγωγή ή την κατασκευή προϊόντων καπνού. Επιπλέον, σημειώνονται και οικονομικά μέτρα που περιλαμβάνουν περιορισμούς στην πρόσβαση της κυβέρνησης της Λευκορωσίας σε ευρωπαϊκές κεφαλαιαγορές, όπως και σε κρατικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και οντότητες, απαγόρευση παροχής ασφάλισης και ανασφάλισης στην κυβέρνηση της Λευκορωσίας και σε δημόσιους φορείς και υπηρεσίες, καθώς και ορισμένες απαγορεύσεις για την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων να προβεί σε έργα στο του δημόσιου τομέα. Η τελευταία ανανέωση των κυρωτικών μέτρων της ΕΕ κατά της Λευκορωσίας έγινε στις 9 Μαρτίου 2022 εν όψει της υποστήριξης της Ρωσίας κατά την

---

²⁷⁴ EU Sanctions Map 2017, Belarus, viewed 26 December 2021, <https://sanctionsmap.eu/#/main/details/2,49/?checked=2,49&search=%7B%22value%22:%22%22,%22searchType%22:%7B%7D%7D>

²⁷⁵ Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2021, ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΕ) 2021/1030 ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 24ης Ιουνίου 2021 για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 765/2006 σχετικά με περιοριστικά μέτρα όσον αφορά τη Λευκορωσία (L 224 I/1), Βρυξέλλες, διατίθεται από τον ιστότοπο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1030>

εισβολή της στην Ουκρανία και λήγουν 28 Φεβρουαρίου 2023.²⁷⁶ Συνεπώς, η πολιτική μαστίγιου και καρότου για την Λευκορωσία διαμορφώνεται στον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 2: Πολιτική καρότου-μαστίγιου για την Λευκορωσία

1. Διπλωματικές Κυρώσεις	
<i>καρότο</i>	<i>μαστίγιο</i>
- συμμετοχή στην Ανατολική Εταιρική Σχέση	- αναστολή συμμετοχής στην Ανατολική Εταιρική Σχέση
2. Κυρώσεις με στενότερη έννοια	
<i>καρότο</i>	<i>μαστίγιο</i>
- άρση εμπάργκο	- απαγόρευση εξαγωγής όπλων, εμπάργκο σε αγαθά διπλής χρήσης που παραπέμπουν σε στρατιωτική χρήση ή στρατιωτικών τεχνολογιών
- άρση περιορισμών	- περιορισμοί σε εξοπλισμό για εσωτερική καταστολή
- άρση απαγόρευσης	- απαγόρευση εισαγωγής, πώλησης, προμήθειας, μεταφοράς και εξαγωγής πετρελαϊκών προϊόντων, χλωριούχου καλίου, καπνού και τηλεπικοινωνιακού εξοπλισμού
- άρση απαγόρευσης παροχής συγκεκριμένων υπηρεσιών	- απαγόρευση στην παροχή συγκεκριμένων υπηρεσιών
- άρση οικονομικών μέτρων	- απαγόρευση πώλησης, παροχής επενδυτικών υπηρεσιών ή παροχής βοήθειας για την έκδοση ή με άλλο τρόπο αντιμετώπιση μεταβιβάσιμων τίτλων και μέσων χρηματαγοράς άνω των 90 ημερών σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα
- άρση απαγόρευσης παροχής ασφάλισης ή αντασφάλισης σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα	- απαγόρευση παροχής ασφάλισης ή αντασφάλισης σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα
- παροχή βοήθειας από την ΕΤΕπ	- απαγόρευση της ΕΤΕπ για οποιαδήποτε εκταμίευση ή πληρωμή υπό το πλαίσιο οποιασδήποτε υφιστάμενης συμφωνίας
- άρση απαγόρευσης απογείωσης, προσγείωσης και δικαίωμα ελεύθερης διέλευσης των αεροσκαφών σε έδαφος της Ένωσης	- απαγόρευση απογείωσης, προσγείωσης και διέλευσης οποιουδήποτε αεροσκάφους σε έδαφος της Ένωσης
- αποδέσμευση περιουσιακών στοιχείων και διάθεση κεφαλαίων σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα	- δέσμευση περιουσιακών στοιχείων και απαγόρευση διάθεσης κεφαλαίων σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα
- άρση περιορισμών υποδοχής	- περιορισμοί υποδοχής (travel ban)

²⁷⁶ EU Sanctions Map. (n.d.). EU Sanctions Map. Retrieved March 17, 2022, from <https://www.sanctionsmap.eu/#/main/details/2,26,52,37,36,35/?checked=2,26,52,37,36,35&search=%7B%22value%22:%22%22,%22searchType%22:%7B%7D%7D>

Επισημως, τα επίσημα κυρωτικά μέτρα που η ΕΕ έχει υιοθετήσει απέναντι στην Μολδαβία ενόψει της σύγκρουσης της Υπερδνειστερίας. Στις 27 Φεβρουαρίου 2003 το Συμβούλιο της ΕΕ αποφάσισε για πρώτη φορά να εφαρμόσει στοχευμένα περιοριστικά μέτρα με τη μορφή ταξιδιωτικών περιορισμών που απευθύνονταν στα ηγετικά μέλη της Υπερδνειστερίας που θεωρείται ότι ευθύνονταν λόγω έλλειψης συνεργασίας στην προώθηση της πολιτικής διευθέτησης της σύγκρουσης. Ένα χρόνο αργότερα, στις 23 Φεβρουαρίου 2004, το Συμβούλιο σημείωσε ότι παρόλο που είχαν ξεκινήσει διαπραγματεύσεις για συνταγματικές αλλαγές, δεν είχε σημειωθεί ουσιαστική πρόοδος σχετικά με τη σύγκρουση στην Υπερδνειστερία. Στις 26 Αυγούστου 2004, το Συμβούλιο επέκτεινε τους ταξιδιωτικούς περιορισμούς για μια δεύτερη ομάδα ατόμων: αυτούς που ήταν υπεύθυνοι για το σχεδιασμό και την υλοποίηση της εκστρατείας εκφοβισμού και του κλεισίματος των σχολείων της Μολδαβίας με λατινική γραφή στην περιοχή της Υπερδνειστερίας.²⁷⁷

Στην συνέχεια στις 27 Σεπτεμβρίου 2010, προκειμένου να ενθαρρυνθεί η πρόοδος για την επίτευξη πολιτικής διευθέτησης της σύγκρουσης της Υπερδνειστερίας και την αποκατάσταση της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων πέρα από τα διοικητικά σύνορα της Υπερδνειστερίας, ανεστάλησαν όλα τα περιοριστικά μέτρα. Στις 27 Σεπτεμβρίου 2012 άρθηκαν τα περιοριστικά μέτρα κατά της πρώην πολιτικής ηγεσίας. Παράλληλα, τα περιοριστικά μέτρα σε σχέση με των υπευθύνων για την εκστρατεία εκφοβισμού και κλεισίματος των σχολείων όπου διδασκόταν η λατινική γραφή επεκτάθηκαν, αλλά όλα αυτά τα άτομα διεγράφησαν από τις λίστες της ΕΕ. Ως εκ τούτου, επί του παρόντος τα περιοριστικά μέτρα δεν στοχεύουν συγκεκριμένα πρόσωπα.²⁷⁸

Τα τελευταία χρόνια, η μόνη μέθοδος πολιτικής μαστίγιου-καρότου που ακολουθεί η Ένωση έναντι της Μολδαβίας είναι μέσω της παροχής ΜΧΣ. Όποτε παρατηρήθηκαν περιστατικά νοθείας κατά τις εκλογές, οι παροχές αυτές πάγωσαν. Με την εκλογή, όμως,

---

²⁷⁷ EUROPEAN COMMISSION: Service for Foreign Policy Instruments 2016, European Union Restrictive measures (sanctions) in force (Regulations based on Article 215 TFEU and Decisions adopted in the framework of the Common Foreign and Security Policy), p. 51, https://eeas.europa.eu/archives/docs/cfsp/sanctions/docs/measures_en.pdf

²⁷⁸ EU Sanctions Map 2017, Moldova, viewed 26 December 2021, <https://sanctionsmap.eu/#/main/details/25/?checked=25&search=%7B%22value%22:%22%22,%22searchType%22:%22%7B%7D%7D>

της δυτικόφιλης Maia Sandu που υπόσχεται να καταπολεμήσει την διαφθορά και να οδηγήσει την χώρα σε ανάπτυξη αλλά και σε μια χρηστή διακυβέρνηση κατά τα πρότυπα της ΕΕ, η ΕΕ από πλευράς διατίθεται να ενισχύσει τις επενδύσεις και την οικονομία της Μολδαβίας, σε αντίθετη περίπτωση θα ακολουθήσει τις γνωστές τακτικές άσκησης πίεσης μέσω των χρηματοδοτήσεων.

Πίνακας 3: Πολιτική καρότου-μαστίγιου για την Μολδαβία

1. Διπλωματικές Κυρώσεις	
<i>καρότο</i>	<i>μαστίγιο</i>
<ul style="list-style-type: none"> - συμφωνία Σύνδεσης και Προωθημένων και Περιεκτικών Περιοχών Ελεύθερων Συναλλαγών (AA/DCFTA) - μηχανισμός διευκόλυνσης για τις Μικρές και Μεσαίες Επιχειρήσεις και επιχορηγήσεις - απελευθέρωση θεωρήσεων - επιχορηγήσεις από ΕΤΕ και ΕΤΕπ - πρόγραμμα της ΕΕ για τη Μακροοικονομική Χρηματοδοτική Συνδρομή στην Μολδαβία 	<ul style="list-style-type: none"> - αναστολή Σύνδεσης και Προωθημένων και Περιεκτικών Περιοχών Ελεύθερων Συναλλαγών (AA/DCFTA) - λήξη μηχανισμού διευκόλυνσης για τις Μικρές και Μεσαίες Επιχειρήσεις και παύση επιχορηγήσεων - υποχρέωση έκδοσης θεωρήσεων - απαγόρευση δανεισμού από την ΕΤΕπ και επιχορηγήσεων από την ΕΤΕ και ΕΤΕπ - ακύρωση εκταμιεύσεων δόσεων Μακροοικονομικής Χρηματοδοτική Συνδρομή στην Μολδαβία
2. Κυρώσεις με στενότερη έννοια	
<i>καρότο</i>	<i>μαστίγιο</i>
<ul style="list-style-type: none"> - λήξη περιορισμών υποδοχής (travel ban) 	<ul style="list-style-type: none"> - περιορισμοί υποδοχής (travel ban)

Κατόπιν της παράνομης προσάρτησης της Κριμαίας στις 20 Φεβρουαρίου 2014, το Συμβούλιο της ΕΕ καταδίκασε σθεναρά κάθε χρήση βίας στην Ουκρανία και έκανε έκκληση για άμεσο τέλος στη βία αλλά και για πλήρη σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών. Το Συμβούλιο κάλεσε επίσης την ουκρανική κυβέρνηση να επιδείξει μέγιστη αυτοσυγκράτηση και τους ηγέτες της αντιπολίτευσης να αποστασιοποιηθούν από τα άτομα που καταφεύγουν σε

ριζοσπαστικές ενέργειες, συμπεριλαμβανομένης της βίας.²⁷⁹ Στις 3 Μαρτίου 2014, το Συμβούλιο συμφώνησε ενέκρινε και περιοριστικά μέτρα δέσμευσης περιουσιακών στοιχείων προσώπων που προσδιορίζονται ως υπεύθυνα για την κατάχρηση κεφαλαίων του ουκρανικού κράτους και ατόμων που είναι υπεύθυνα για παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, με σκοπό την εδραίωση και την υποστήριξη του κράτους δικαίου και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ουκρανία.

Στις 17 Μαρτίου 2014 το Συμβούλιο της ΕΕ επέβαλε δέσμευση περιουσιακών στοιχείων και ταξιδιωτικούς περιορισμούς στους υπεύθυνους για ενέργειες που υπονόμισαν ή απείλησαν την εδαφική ακεραιότητα, την κυριαρχία και την ανεξαρτησία της Ουκρανίας. Η απόφαση αυτή λήφθηκε από τους αρχηγούς κρατών-μελών και κυβερνήσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις 6 Μαρτίου 2014 κατόπιν της καταδίκης της παραβίασης της ουκρανικής κυριαρχίας και εδαφικής ακεραιότητας από τη Ρωσική Ομοσπονδία και κάλεσε τη Ρωσική Ομοσπονδία να αποσύρει άμεσα τις ένοπλες δυνάμεις της στις περιοχές της μόνιμης στρατοπέδευσής τους. Ακόμη, έκαναν έκκληση στην Ρωσική Ομοσπονδία να επιτρέψουν την άμεση πρόσβαση σε διεθνείς παρατηρητές. Οι αρχηγοί κρατών-μελών και κυβερνήσεων θεώρησαν ότι η απόφαση του Ανώτατου Συμβουλίου της Αυτόνομης Δημοκρατίας της Κριμαίας να διεξαγάγει δημοψήφισμα για το μελλοντικό καθεστώς του εδάφους της Κριμαίας είναι αντίθετη με το Σύνταγμα της Ουκρανίας και ως εκ τούτου παράνομη. Με την πάροδο του χρόνου, ο κατάλογος των προσώπων και των οντοτήτων που υπόκεινται σε περιοριστικά μέτρα επεκτάθηκε από το Συμβούλιο της ΕΕ.

Κατά τη σύνοδό του στις 20-21 Μαρτίου 2014, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο καταδίκασε σθεναρά την παράνομη προσάρτηση της Κριμαίας στη Ρωσική Ομοσπονδία και τόνισε πως δεν την αναγνωρίζει. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο έκρινε ότι πρέπει να προταθούν ορισμένοι οικονομικοί, εμπορικοί και χρηματοοικονομικοί περιορισμοί προς άμεση εφαρμογή όσον αφορά την Κριμαία. Στις 27 Μαρτίου 2014, η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ ενέκρινε το ψήφισμα 68/262 για την εδαφική ακεραιότητα της Ουκρανίας,

---

²⁷⁹ EUROPEAN COMMISSION: Service for Foreign Policy Instruments 2016, European Union Restrictive measures (sanctions) in force (Regulations based on Article 215 TFEU and Decisions adopted in the framework of the Common Foreign and Security Policy), pp. 100-110, https://eeas.europa.eu/archives/docs/cfsp/sanctions/docs/measures_en.pdf

επιβεβαιώνοντας την δέσμευση για την κυριαρχία, την πολιτική ανεξαρτησία, την ενότητα και την εδαφική ακεραιότητα της Ουκρανίας υπό το πλαίσιο των διεθνώς αναγνωρισμένων της συνόρων, υπογραμμίζοντας την ακυρότητα του δημοψηφίσματος που διεξήχθη στην Κριμαία στις 16 Μαρτίου, και καλώντας όλα τα κράτη να μην αναγνωρίσουν καμία αλλαγή στο καθεστώς της Κριμαίας.

Στις 23 Ιουνίου 2014, το Συμβούλιο της ΕΕ έκρινε ότι η εισαγωγή στην ΕΕ αγαθών με προέλευση από την Κριμαία ή την Σεβαστούπολη θα πρέπει να απαγορευθεί, με εξαίρεση τα εμπορεύματα καταγωγής Κριμαίας ή Σεβαστούπολης στα οποία έχει χορηγηθεί πιστοποιητικό προέλευσης από την κυβέρνηση της Ουκρανίας. Στις 30 Ιουλίου 2014, το Συμβούλιο της ΕΕ ενέκρινε πρόσθετα μέτρα που περιορίζουν το εμπόριο και τις επενδύσεις στην Κριμαία. Στις 18 Δεκεμβρίου 2014, το Συμβούλιο περιόρισε περαιτέρω τις επενδύσεις στην Κριμαία. Επιπλέον, το εμπόριο αγαθών και τεχνολογίας σε ορισμένους τομείς στην Κριμαία περιορίστηκε, όπως υπηρεσίες στους τομείς των μεταφορών, τις τηλεπικοινωνίες, την ενέργεια ή την αναζήτηση, εξερεύνηση και παραγωγή πετρελαίου, φυσικού αερίου και ορυκτών πόρων, καθώς και απαγορεύτηκαν επίσης οι υπηρεσίες που σχετίζονται με τουριστικές δραστηριότητες στην Κριμαία, συμπεριλαμβανομένου του ναυτιλιακού τομέα.

Στις 19 Μαρτίου 2015, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι δεν αναγνωρίζει και συνεχίζει να καταδικάζει την παράνομη προσάρτηση της Κριμαίας από τη Ρωσία και πως η ΕΕ θα παραμείνει προσηλωμένη στην πλήρη εφαρμογή της πολιτικής της μη αναγνώρισης.²⁸⁰ Αυτά τα περιοριστικά μέτρα ανανεώθηκαν στις 21 Ιουνίου 2021 και θα λήξουν στις 23 Ιουνίου 2022.²⁸¹ Παράλληλα, πέρα από τα κυρωτικά μέτρα έναντι της παράνομης προσάρτησης η ΕΕ ακολουθεί την ίδια μέθοδο άσκησης πίεσης στην

---

²⁸⁰ Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2018, ΑΠΟΦΑΣΗ (ΚΕΠΠΑ) 2018/880 ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 18ης Ιουνίου 2018 για την τροποποίηση της απόφασης 2014/386/ΚΕΠΠΑ σχετικά με περιοριστικά μέτρα ως απάντηση στην παράνομη προσάρτηση της Κριμαίας και της Σεβαστούπολης (L 155/5), Βρυξέλλες, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018D0880>

²⁸¹ EU Sanctions Map 2017, Ukraine, viewed 26 December 2021, <https://sanctionsmap.eu/#/main/details/35,37,36/?checked=35,37,36&search=%7B%22value%22:%22%22,%22searchType%22:%7B%7D%7Dhttps://sanctionsmap.eu/#/main/details/2,49/?checked=2,49&search=%7B%22value%22:%22%22,%22searchType%22:%7B%7D%7D>

Ουκρανία όπως και με την Μολδαβία σε περίπτωση που η Ουκρανία δεν τηρεί τις δεσμεύσεις που έχει υποσχεθεί για τις πολιτικές ανάπτυξης της χώρας.

Στις 22 Φεβρουαρίου 2022, η ΕΕ καταδίκασε σθεναρά την απόφαση του Προέδρου της Ρωσικής Ομοσπονδίας στις 21 Φεβρουαρίου 2022 να αναγνωρίσει τις μη ελεγχόμενες από την κυβέρνηση περιοχές των περιφερειών Ντόνετσκ και Λουγκάνσκ της Ουκρανίας ως ανεξάρτητες οντότητες και την απόφαση που ακολούθησε να στείλει ρωσικά στρατεύματα σε αυτές περιοχές.²⁸² Η ΕΕ θεωρεί ότι αυτό αποτελεί παράνομη πράξη που υπονομεύει περαιτέρω την κυριαρχία και την ανεξαρτησία της Ουκρανίας και αποτελεί σοβαρή παραβίαση του διεθνούς δικαίου και των διεθνών συμφωνιών.

Ενόψει της κατάστασης, στις 23 Φεβρουαρίου 2022, το Συμβούλιο της ΕΕ ενέκρινε περιοριστικά μέτρα, τα οποία απαγορεύουν την εισαγωγή στην ΕΕ αγαθών καταγωγής των μη κυβερνητικών ελεγχόμενων περιοχών των περιφερειών του Ντόνετσκ και του Λουχάνσκ της Ουκρανίας, με εξαίρεση τα εμπορεύματα έχοντας λάβει πιστοποιητικό καταγωγής από την κυβέρνηση της Ουκρανίας. Επιπλέον, τα μέτρα περιορίζουν το εμπόριο αγαθών και τεχνολογίας για χρήση σε ορισμένους τομείς και απαγορεύουν τις υπηρεσίες στους τομείς των μεταφορών, των τηλεπικοινωνιών, της ενέργειας ή της αναζήτησης, εξερεύνησης και παραγωγής πετρελαίου, φυσικού αερίου και ορυκτών πόρων, καθώς και υπηρεσίες που σχετίζονται με τον τουρισμό δραστηριότητες στις μη κυβερνητικές ελεγχόμενες περιοχές των περιφερειών Ντόνετσκ και Λουχάνσκ της Ουκρανίας.²⁸³

---

²⁸² ALMQVIST, V., & KOBEŠČAK SMODIŠ, S. Ž. (2022). *The decision of Russia's President is a serious violation of international law* European Parliament. Retrieved March 17, 2022, from <https://www.europarl.europa.eu/news/el/press-room/20220222IPR23806/the-decision-of-russia-s-president-is-a-serious-violation-of-international-law>

²⁸³ EU Sanctions Map. (n.d.). ό.π.

Πίνακας 4: Πολιτική καρότου-μαστίγιου για την Ουκρανία

1. Διπλωματικές Κυρώσεις	
<i>καρότο</i>	<i>μαστίγιο</i>
<ul style="list-style-type: none"> - συμφωνία Σύνδεσης και Προωθημένων και Περιεκτικών Περιοχών Ελεύθερων Συναλλαγών (AA/DCFTA) - μηχανισμό διευκόλυνσης για τις Μικρές και Μεσαίες Επιχειρήσεις και επιχορηγήσεις - απελευθέρωση θεωρήσεων - δανεισμός από την ΕΤΕπ και επιχορηγήσεις από ΕΤΕ και ΕΤΕπ - τρίτο πρόγραμμα της ΕΕ για τη Μακροοικονομική Χρηματοδοτική Συνδρομή στην Ουκρανία 	<ul style="list-style-type: none"> - αναστολή Σύνδεσης και Προωθημένων και Περιεκτικών Περιοχών Ελεύθερων Συναλλαγών (AA/DCFTA) - λήξη μηχανισμού διευκόλυνσης για τις Μικρές και Μεσαίες Επιχειρήσεις και παύση επιχορηγήσεων - υποχρέωση έκδοσης θεωρήσεων - απαγόρευση δανεισμού από την ΕΤΕπ και επιχορηγήσεων από την ΕΤΕ και ΕΤΕπ - ακύρωση εκταμιεύσεων δόσεων Μακροοικονομικής Χρηματοδοτική Συνδρομή στην Ουκρανία
2. Κυρώσεις με στενότερη έννοια	
<i>καρότο</i>	<i>μαστίγιο</i>
<ul style="list-style-type: none"> - άρση απαγόρευσης - άρση απαγόρευσης παροχής υπηρεσιών - άρση απαγόρευσης και ικανοποίηση αξιώσεων - επενδύσεις, χρηματοδοτήσεις, δημιουργία κοινοπραξιών - αποδέσμευση περιουσιακών στοιχείων και διάθεση κεφαλαίων - άρση περιορισμών υποδοχής 	<ul style="list-style-type: none"> - απαγόρευση εισαγωγών αγαθών από την Κριμαία ή τη Σεβαστούπολη - απαγόρευση παροχής ορισμένων υπηρεσιών όπως τουριστικών δραστηριοτήτων και τεχνικής βοήθειας - απαγόρευση ικανοποίησης ορισμένων αξιώσεων που διατυπώνονται από ορισμένα πρόσωπα, οντότητες ή φορείς - απαγόρευση επενδύσεων, χρηματοδοτήσεων, κοινοπραξιών - δέσμευση περιουσιακών στοιχείων και απαγόρευση διάθεσης κεφαλαίων σε φυσικά και νομικά πρόσωπα - περιορισμοί υποδοχής (travel ban)

Τέλος, όσον αφορά την στρατηγική εταιρική σχέση με την Ρωσία, η ΕΕ έχει υιοθετήσει επίσημα περιοριστικά μέτρα εν όψει της παράνομης προσάρτησης της Κριμαίας, όπως προαναφέρθηκε στην περίπτωση της Ουκρανίας παραπάνω. Στις 6 Μαρτίου 2014, οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων της ΕΕ καταδίκασαν σθεναρά την παραβίαση της ουκρανικής κυριαρχίας και της εδαφικής ακεραιότητας από τη Ρωσία και κάλεσε τη Ρωσική Ομοσπονδία να αποσύρει αμέσως τις ένοπλες δυνάμεις στις περιοχές της μόνιμης στρατοπέδουσής τους. Δήλωσαν ότι τυχόν περαιτέρω βήματα της Ρωσίας για την αποσταθεροποίηση της κατάστασης στην Ουκρανία θα οδηγούσε σε πρόσθετες και εκτεταμένες συνέπειες για τις σχέσεις ΕΕ-Ρωσίας σε ένα ευρύ φάσμα οικονομικών τομέων.

Στις 22 Ιουλίου, το Συμβούλιο της ΕΕ προέτρεψε τη Ρωσία να χρησιμοποιήσει ενεργά την επιρροή της στις παράνομα ένοπλες ομάδες προκειμένου να επιτύχει πλήρης, άμεση και ασφαλής πρόσβαση στον τόπο κατάρριψης της πτήσης MH17 της Malaysian Airlines στο Ντόνετσκ όπως και να συνεργαστεί πλήρως στις εργασίες για την ανάκτηση υπολειμμάτων και περιουσιακών στοιχείων με την ανεξάρτητη έρευνα, καθώς και στην εξασφάλιση της ανεμπόδιστης πρόσβασης στον χώρο για όσο διάστημα απαιτείται για την έρευνα και πιθανές επακόλουθες έρευνες. Το Συμβούλιο της ΕΕ προέτρεψε επίσης τη Ρωσία να σταματήσει την αυξανόμενη ροή όπλων, εξοπλισμού και στρατιωτών πέρα από τα σύνορα προκειμένου να επιτευχθούν γρήγορα και απτά αποτελέσματα στην αποκλιμάκωση και προέτεψε περαιτέρω τη Ρωσία να αποσύρει τη συμφωνία για πρόσθετα στρατεύματα από τη συνοριακή περιοχή.

Λόγω της σοβαρότητας της κατάστασης, στις 31 Ιουλίου 2014 το Συμβούλιο της ΕΕ ενέκρινε περιοριστικά μέτρα ως απάντηση στις ενέργειες της Ρωσίας που αποσταθεροποιούν την κατάσταση στην Ουκρανία. Στις 30 Αυγούστου 2014, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο καταδίκασε τις αυξανόμενες εισροές στρατιωτών και όπλων από το Ρωσικό έδαφος στην Ανατολική Ουκρανία και την επίθεση των ρωσικών ενόπλων δυνάμεων στο ουκρανικό έδαφος. Στις 8 Σεπτεμβρίου 2014, το Συμβούλιο της ΕΕ έλαβε περαιτέρω περιοριστικά μέτρα ως απάντηση στις ενέργειες της Ρωσίας που

αποσταθεροποιούν την κατάσταση στην Ουκρανία. Στις 4 Τον Δεκέμβριο του 2014, το Συμβούλιο της ΕΕ διευκρίνισε ορισμένες διατάξεις.²⁸⁴

Στις 19 Μαρτίου 2015 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο συμφώνησε ότι η διάρκεια των περιοριστικών μέτρων θα πρέπει να συνδέεται σαφώς με την πλήρη εφαρμογή των συμφωνιών του Μινσκ. Τον Μάρτιο του 2016, το Συμβούλιο Εξωτερικών Υποθέσεων της ΕΕ συμφώνησε σε πέντε κατευθυντήριες αρχές για τις σχέσεις ΕΕ-Ρωσίας: α) εφαρμογή της συμφωνίας του Μινσκ ως βασική προϋπόθεση για οποιαδήποτε ουσιαστική αλλαγή στη στάση της ΕΕ έναντι της Ρωσίας, β) ενίσχυση των σχέσεων με τους ανατολικούς εταίρους της ΕΕ και άλλους γείτονες, ιδίως στην Κεντρική Ασία, γ) ενίσχυση της ανθεκτικότητας της ΕΕ (για παράδειγμα ενεργειακή ασφάλεια, υβριδικές απειλές ή στρατηγική επικοινωνία), δ) ανάγκη επιλεκτικής δέσμευσης με τη Ρωσία σε θέματα που ενδιαφέρουν την ΕΕ και ε) ανάγκη συμμετοχής σε διαπρωσπικές επαφές και υποστήριξη της ρωσικής κοινωνίας των πολιτών.

Από το 2015 μέχρι και το 2021, το Συμβούλιο της ΕΕ έχοντας αξιολογήσει την εφαρμογή των συμφωνιών του Μινσκ ανά τακτά χρονικά διαστήματα ανανεώνει τα περιοριστικά μέτρα για άλλους έξι μήνες προκειμένου να μπορέσει το Συμβούλιο να αξιολογήσει περαιτέρω την εφαρμογή τους.²⁸⁵ Η τελευταία ανανέωση των κυρωτικών μέτρων έγινε στις 9 Μαρτίου λόγω της ρωσικής εισβολής στην εδαφική επικράτεια της Ουκρανίας με λήξη στις 31 Ιουλίου 2022 και όπως φαίνεται με την ήδη προϋπάρχουσα ιστορία θα συνεχίσουν να ανανεώνονται κάθε έξι μήνες αλλά ενδεχομένως και να ασκούνται και νέες κυρώσεις εις βάρος της Ρωσίας αναλόγως με τα τεκταινόμενα.²⁸⁶ Συνεπώς, στην περίπτωση της Ρωσίας βλέπουμε την άμεση εφαρμογή της πολιτικής μαστίγιου και καρότου, η οποία διαμορφώνεται ως εξής:

---

²⁸⁴ EU Sanctions Map 2017, Russia, viewed 26 December 2021, <https://sanctionsmap.eu/#/main/details/26/?checked=26&search=%7B%22value%22:%22%22,%22searchType%22:%22%7B%7D%7D>

²⁸⁵ Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2017, ΑΠΟΦΑΣΗ (ΚΕΠΠΑ) 2017/1148 ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 28ης Ιουνίου 2017 για την τροποποίηση της απόφασης 2014/512/ΚΕΠΠΑ σχετικά με περιοριστικά μέτρα λόγω ενεργειών της Ρωσίας που αποσταθεροποιούν την κατάσταση στην Ουκρανία (L 166/35), Βρυξέλλες, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32017D1148>

²⁸⁶ EU Sanctions Map. (n.d.). ό.π.

Πίνακας 5: Πολιτική καρότου-μαστίγιου για την Ρωσία

1. Διπλωματικές Κυρώσεις	
<p style="text-align: center;"><i>καρότο</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - υψηλός πολιτικός διάλογος: σύνοδοι κορυφής, διαπραγματεύσεις - απελευθέρωση θεωρήσεων - υποστήριξη για την ένταξη την Ρωσίας στον Π.Ο.Ε - άρση απέλασης Ρώσων διπλωματών 	<p style="text-align: center;"><i>μαστίγιο</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - μη πραγματοποίηση υψηλών τακτικών συναντήσεων, αναστολή διμερών συνομιλιών, αναστολή νέας συμφωνίας με τη Ρωσία για την νέα εταιρική σχέση ΕΕ-Ρωσίας - αναστολή διαπραγματεύσεων για την διευκόλυνση των θεωρήσεων - αναστολή διαπραγματεύσεων για την ένταξη της Ρωσίας στον ΟΟΣΑ και Διεθνή Οργανισμό Ενέργειας - απέλαση Ρώσων διπλωματών
2. Κυρώσεις με στενότερη έννοια	
<p style="text-align: center;"><i>καρότο</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - άρση απαγόρευσης εισαγωγών, εξαγωγών, προμήθειας - άρση εμπάργκο - άρση ελέγχου στον εξοπλισμό για τη εξόρυξη πετρελαίου - παροχή υπηρεσιών - πρόσβαση στην πρωτογενή και δευτερογενή κεφαλαιαγορά της ΕΕ, έκδοση ομολόγων, μετόχων ή παρόμοιων χρηματοοικονομικών προϊόντων» - άρση αναστολής χρηματοδοτήσεων από την ΕΤΕπ και την ΕΤΑΑ και αναστολή προγραμμάτων διμερούς και περιφερειακής συνεργασίας - ικανοποίηση ορισμένων αξιώσεων χρηματοδοτήσεων από την ΕΤΕπ και την ΕΤΑΑ - αποδέσμευση περιουσιακών στοιχείων καταχωρημένων προσώπων - άρση απαγόρευσης ταξιδιών καταχωρημένων προσώπων 	<p style="text-align: center;"><i>μαστίγιο</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - εμπάργκο όπλων και συναφούς υλικού, απαγόρευση προμήθειας, εισαγωγών και παροχών σχετιζόμενων με όπλα και συναφούς υλικού - εμπάργκο σε αγαθά και τεχνολογία διπλής χρήσης που παραπέμπουν σε στρατιωτική χρήση - έλεγχοι στις εξαγωγές ορισμένου εξοπλισμού για την βιομηχανία πετρελαίου σε βαθιά νερά, την Αρκτική και σχιστολιθικού πετρελαίου - απαγόρευση παροχής υπηρεσιών - περιορισμοί περιορισμούς στην πρόσβαση στην πρωτογενή και δευτερογενή κεφαλαιαγορά της ΕΕ και στην έκδοση και στο εμπόριο ορισμένων «ομολόγων, μετοχών ή παρόμοιων χρηματοοικονομικών προϊόντων» - αναστολή χρηματοδοτήσεων από την ΕΤΕπ και την ΕΤΑΑ και αναστολή προγραμμάτων διμερούς και περιφερειακής συνεργασίας - απαγόρευση ικανοποίησης ορισμένων αξιώσεων από ορισμένα πρόσωπα, οντότητες και φορείς - δέσμευση περιουσιακών στοιχείων καταχωρημένων προσώπων - απαγόρευση ταξιδιών καταχωρημένων προσώπων

3.2. Αποτίμηση της Συνέργειας του Εύξεινου Πόντου για την ΕΕ

Το 2007 η ένταξη της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας στην ΕΕ όπως έχει ήδη αναφερθεί επέκτεινε τα σύνορα της Ένωσης στην Μαύρη Θάλασσα, η περιοχή εκείνη για την ΕΕ μέχρι εκείνη την στιγμή ήταν εντελώς «αχαρτογράφητη» και δεν διέθετε ουσιαστική εμπειρία. Υπό αυτό το συγκείμενο, εμφανίστηκε το πρόσφορο έδαφος για την δημιουργία της Συνέργειας του Εύξεινου Πόντου, μια πρωτοβουλία που λειτουργεί συμπληρωματικά στην ΕΠΓ «που θα έφερνε την πολιτική προσοχή και θα αναζωπύρωνε την συνεργασία σε περιφερειακό επίπεδο. Γι' αυτόν τον λόγο και αρχική αρμοδιότητα της Συνέργειας θα ήταν η ανάπτυξη της συνεργασίας εντός της περιοχής της Μαύρης Θάλασσας και εξίσου της περιοχής συνολικώς με την ΕΕ».²⁸⁷

Βάσει αυτού του σκεπτικού η Συνεργεία ως συμπληρωματική της ΕΠΓ θα επικεντρωνόταν κυρίως σε τομείς συνεργασίας που θα ανταποκρίνονταν σε τομείς κοινής προτεραιότητας και όπου η παρουσία της ΕΕ και η υποστήριξη της ήταν ήδη σημαντική»,²⁸⁸ όπως η ενέργεια, ο τομέας των μεταφορών, η δημοκρατία κτλ. Για την ενίσχυση της Συνέργειας του Εύξεινου Πόντου θεσμοθετήθηκε η Ανατολική Εταιρική Σχέση τον Μάιο του 2009 στην Σύνοδο της Πράγας ως η συνεργασία με τους ανατολικούς εταίρους της ΕΠΓ. Παρόλα αυτά, η δράση της Ρωσίας στην περιοχή αυτή παρακώλυσε την εφαρμογή των αρχικών συμφωνιών και των ευρωπαϊκών φιλοδοξιών για την περιοχή αυτή.

Συνεπώς, από το δεύτερο κεφάλαιο όπως βασίστηκε στην ανάπτυξη της Συνέργειας βάσει των τριών εκθέσεων για την εφαρμογή της πρωτοβουλίας αυτής από την δημιουργία της έως και το 2019 προκύπτει ότι η ΕΕ έχει αναπτύξει αρκετά εργαλεία πολιτικής και μηχανισμούς ποικίλης ύλης καθότι διαθέτει εμπειρία από την ανοιχτή μέθοδο συντονισμού από τις διαδοχικές διευρύνσεις ανά τους καιρούς. Ακόμη, από πλευράς τους οι χώρες της Μαύρης Θάλασσας είναι πολύ πρόθυμες να συνεργαστούν

---

²⁸⁷ Commission of the European Communities, 2007, *Communication from the Commission to The Council And The European Parliament: Black Sea Synergy - A New Regional Cooperation Initiative* (COM(2007) 160 final), Βρυξέλλες, 11 April, <https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0160:FIN:EN:PDF>

²⁸⁸ Commission of the European Communities, 2007, *Communication from the Commission to The Council And The European Parliament: Black Sea Synergy - A New Regional Cooperation Initiative* (COM(2007) 160 final), ό.π.

με την ΕΕ αλλά και η ΕΕ αντίστοιχα έχει μεγάλο συμφέρον καθότι της παρουσιάζεται η ευκαιρία να αποκτήσει εναλλακτικές για τις ενεργειακές της προμήθειες και τους διαδρόμους μεταφοράς. Ακόμη, μέσα από την «Γαλάζια Ανάπτυξη» η ΕΕ επωφελήθηκε και εκσυγχρόνισε την θαλάσσια της πολιτική και στρατηγική, ενώ το πιο επιτυχές παράδειγμα της περιοχής είναι το Φόρουμ των ΜΚΟ για τον Εύξεινο Πόντο καθότι συμμετέχουν πάνω από 900 συμμετέχοντες.

Παρόλα αυτά ενώ ανά τακτά χρονικά διαστήματα καταγράφεται η πρόοδος που έχει σημειωθεί και παρόλη την ανάπτυξη, δεν παρατηρείται ακόμη πλήρη ευθυγράμμιση με τις κοινοτικές πολιτικές. Η επίδραση της Συνέργειας στην περιοχή δεν είναι τόσης βαρύνουσας σημασίας λόγω της έλλειψης της πολιτικής υποστήριξης από τους κύριους δρώντες. «Η εξέλιξη της Συνέργειας του Εύξεινου Πόντου αντικατοπτρίζει την δυσκολία σχετικά με τα ζητήματα ασφάλειας και της οικονομίας στην περιοχή όπως και των ανταγωνιστικών πολιτικών των ενδιαφερόμενων μελών στην περιοχή αυτή. Παρά τον πλουραλισμό των θεσμών η περιορισμένη πρόοδος της Συνέργειας δεν προκαλεί έκπληξη όσον αφορά την περιφερειακή συνεργασία, για να μην αναφερθούμε και στην προοπτική της ένταξης, καθότι δεν παρατηρούνται αποτελέσματα στον τομέα της οικονομίας, του εμπορίου, της ασφάλειας και της κοινωνίας. Ωστόσο, τα ελάχιστα επιτεύγματα της Συνέργειας μέχρι στιγμής προκύπτουν λόγω της χαμηλής προτεραιότητάς που αποδίδεται εντός της ΕΕ. Συνολικά, η Συνέργεια δεν έχει πολιτική υποστήριξη και ισχυρή δέσμευση από τους δρώντες της ΕΕ, ιδιαίτερα τα κράτη-μέλη της ΕΕ στον Εύξεινο Πόντο».²⁸⁹

Σκοπός της Ένωσης ήταν να ενεργοποιήσει τους τοπικούς παράγοντες να δράσουν ώστε να μεταρρυθμιστεί το κράτος δικαίου, η κοινωνική δικαιοσύνη και να αυξηθεί το επίπεδο της λογοδοσίας. Παρόλα αυτά, σύμφωνα με την έκθεση της ΕΠΓ του 2015, στην περιοχή αυτή παρατηρούνται αυξημένες συγκρούσεις, εξτρεμισμός και τρομοκρατία, παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και προκλήσεις του διεθνούς δικαίου, οικονομικές

---

²⁸⁹Delcour L., Manoli P. 2010, *The EU's Black Sea Synergy: Results and Possible Ways Forward*, European Parliament, Belgium, http://www.iris-france.org/docs/kfm_docs/docs/observatoire-voisinage-europeen/bl-sea-1010-way-forward-final-published.pdf

αναταράξεις και αυξημένες μεταναστευτικές ροές.²⁹⁰ Ομοίως, όπως υποστηρίζεται από μερικούς ακαδημαϊκούς, η ΕΕ δεν ήταν αποτελεσματική στην αντιμετώπιση των προβλημάτων ασφάλειας των χωρών της Ανατολικής Εταιρικής Σχέσης (ή/και της ΕΠΓ) λόγω της αδύναμης διακυβέρνησης, των παγωμένων συγκρούσεων και άλλων απειλών όπως η τρομοκρατία, η παράνομη μετανάστευση κ.λπ. Αυτή η αναποτελεσματικότητα θα μπορούσε να αποδοθεί στις ελλείψεις σχετικά με τις «ικανότητες» της ΕΕ ως «παράγοντα ασφαλείας».²⁹¹

Το κόστος για τις μεταρρυθμίσεις που απαιτεί η Ευρωπαϊκή Ένωση για τις χώρες της Μαύρης Θάλασσας είναι υψηλό, τα κίνητρα που προσφέρει η Ένωση συχνά θεωρούνται ανεπαρκή, όπως και μερικοί θεωρούν ότι οι πόροι που διατίθενται παρόλη τη συνεχή χρηματοδότηση, τα ταμεία και τους μηχανισμούς διευκόλυνσης δεν θεωρούνται επαρκείς αν αναλογιστούμε τον αριθμό των χωρών της Συνέργειας και το κόστος των απαιτήσεων εκσυγχρονισμού. Παράλληλα, μαζί με την πολιτική υποστήριξη της Συνέργειας αμφισβητείται και η ΕΠΓ καθαυτή καθότι από μερικούς θεωρείται ως ένα πενιχρό υποκατάστατο της ευρωπαϊκής διεύρυνσης, δεδομένου πως η πολιτική αυτή είναι ίσως η μόνη ισχυρότερη δύναμη που υποστηρίζει ουσιαστικές μεταρρυθμίσεις.

Ένα από τα επίμαχα ζητήματα είναι η αποτελεσματικότητα της «αιρεσιμότητας» που αναφέρεται στη χορήγηση κινήτρων σε αυτές τις χώρες με αντάλλαγμα τη μεταφορά κανόνων της ΕΕ. Χωρίς να υπάρχει η προοπτική ένταξης, οι χώρες της εταιρικής σχέσης βρίσκονται υπό «υβριδικά καθεστώτα».²⁹² Μόνο η Γεωργία, πέτυχε μερική συμμόρφωση με τους όρους της ΕΕ. Η ΕΕ από πλευράς της δεν έχει υιοθετήσει μια ενιαία προσέγγιση για την περιοχή αυτή,²⁹³ ενώ τα κράτη-μέλη ανταποκρίνονται διαφορετικά στις

---

²⁹⁰ EUROPEAN COMMISSION & HIGH REPRESENTATIVE OF THE UNION FOR FOREIGN AFFAIRS AND SECURITY POLICY (2015), JOINT COMMUNICATION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS Review of the European Neighbourhood Policy (JOIN(2015) 50 final), Brussels, 18 November. http://eeas.europa.eu/enp/documents/2015/151118_joint-communication_review-of-the-enp_en.pdf

²⁹¹ Christou, G. 2010, 'European Union security logics to the east: the European Neighbourhood Policy and the Eastern Partnership', *European Security*, 19: 3, 413 — 430, <http://dx.doi.org/10.1080/09662839.2010.526110>

²⁹² YAZGAN, H. 2017, "Black Sea Synergy: Success or Failure for the European Union?", *Marmara University Journal of Political Science*, No. 5, pp. 67-78.

²⁹³ Erdoğan, S. 2015, "Black Sea Extroversion at European and International Level", *ICBSS Policy Brief*, No. 31, December 2015. Διατίθεται από τον ιστότοπο: <https://blacksea-horizon.eu/object/document/384>

προκλήσεις που προκύπτουν, καθότι υπάρχουν δύο διαφορετικές προσεγγίσεις για την συνεργασία στην περιοχή αυτή η μια επικεντρώνεται στην ΕΕ και η άλλη στην Ρωσία.

Αυτές οι ποικίλλουσες απόψεις των κρατών-μελών για την Ρωσία, η «γεωπολιτική ένταση» που σημειώνεται στην περιοχή και η σύγκρουση των αξιών και των κοσμοθεωριών μεταξύ ΕΕ και Ρωσίας δυσχεραίνουν περαιτέρω την κατάσταση. Ακόμη, η ΕΕ αποκλείει το ενδεχόμενο συνεργασίας με την Ρωσία στην περιοχή αυτή λόγω της παράνομης προσάρτησης και την αντιμετωπίζει ως εχθρό αντί για συνεργάτη.²⁹⁴ Παράλληλα, πέρα από την σύγκρουση μεταξύ ΕΕ και Ρωσίας πρέπει να λάβουμε υπόψη και τον ανταγωνισμό που προκύπτει μεταξύ της Ρωσίας ενός περιφερειακού παράγοντα τέως μεγάλης δύναμης και της ανερχόμενης δύναμης στην περιοχή αυτή την Τουρκία και φυσικά τα αμοιβαία συμφέροντα μεταξύ ΕΕ και Τουρκίας.

Όμως ο μεγαλύτερος ανασταλτικός παράγοντας στην περιοχή αυτή είναι οι απροσδόκητα πολυάριθμες συγκρούσεις που λαμβάνουν χώρα στα εδάφη των δημοκρατιών του Αζερμπαϊτζάν (Ναγκόρνο Καραμπάχ), της Γεωργίας (Αμπχαζία και Νότια Οσετία), της Δημοκρατίας της Μολδαβίας (Υπερδνειστερία) και από το 2014 της Ουκρανίας (που ονομάζονται «λαϊκές δημοκρατίες» του Ντόνετσκ και του Λουγκάνσκ), οι οποίες τώρα έχουν έρθει στο προσκήνιο ακόμη πιο έντονα λόγω της ρωσικής εισβολής. Πρόκειται για εσωτερικές συγκρούσεις με εθνικά, οικονομικά ή πολιτικά αίτια που κλιμακώθηκαν σε στρατιωτικές αντιπαραθέσεις. Στις περισσότερες περιπτώσεις η ρωσική παρουσία «διασφαλίζει την κατάπαυση του πυρός ή κάποια άλλη μορφή προσωρινής ρύθμισης που σταματά τις πραγματικές εχθροπραξίες για λίγο, αλλά αφήνει αδιατάρακτα τα βασικά αίτια. Συχνά αυτή η ρύθμιση συνοδεύεται από τη ρωσική στρατιωτική παρουσία ως «ειρηνευτές» ως μηχανισμός πρόσθετης μόχλευσης που επιδιώκει μακροπρόθεσμο γεωπολιτικό πλεονέκτημα καθότι βρίσκονται σε γκρίζες ζώνες από πολιτική και νομική άποψη».²⁹⁵

---

²⁹⁴ Rettman, A. 2016, *Nato's Russia-deterrent takes shape in Warsaw*, EUobserver., viewed 1 January 2022, <https://euobserver.com/foreign/134269>

²⁹⁵ Celac, S., Cropsey, S., Dungaciu, D., Fota, I., Ionita, C. 2016, "Why the Black Sea Matters", *Policy Paper*, June, New Strategy Centre and Hudson Institute, pp. 5 – 6, <https://hudson.org/research/12759-why-the-black-sea-matters>

Εν κατακλείδι, η Συνέργεια του Εύξεινου Πόντου είναι μια πρωτοβουλία που απαρτίζεται από έργα κυρίως τεχνικού χαρακτήρα σε τομείς συνεργασίας. Η ουκρανική κρίση έχει αποσταθεροποιήσει σημαντικά την εξέλιξη της Συνέργειας, όπως και οι παρακμάζουσες σχέσεις μεταξύ ΕΕ και Τουρκίας παρακωλύουν την υλοποίηση των στόχων της πρωτοβουλίας. Η εξέλιξη της Συνέργειας σε πολιτικό επίπεδο συνεχίζει να εξαρτάται από τις αμοιβαίες σχέσεις ΕΕ, Ρωσίας και Τουρκίας. Ωστόσο ο τεχνικός χαρακτήρας της Συνέργειας του Εύξεινου Πόντου έχει τη δυνατότητα να διατηρήσει τις επαφές μεταξύ των εταίρων παρά τις όποιες πολιτικές διαφωνίες μεταξύ τους.

Παρόλη την έλλειψη στρατηγικού οράματος στην περιοχή αυτή, η ΕΕ έχει διαμορφώσει πολιτικές όπως θεσμούς και χρηματοπιστωτικά προγράμματα και έργα για την περιοχή αυτή. Οι χώρες-μέλη της Συνέργειας ακολούθησαν τις πολιτικές που προέρχονταν από τη Ρωσία και τη Δύση και δεν έχουν δεσμευτεί βαθιά στα πρότυπα της ΕΕ. Για την αποκατάσταση της σταθερότητας στην περιοχή μεταξύ του τριγώνου ΕΕ-Ρωσία-Τουρκία, θα πρέπει η ΕΕ να δημιουργήσει ένα κοινό αφήγημα που να καλύπτει τις ανάγκες και τις απαιτήσεις όλων των μελών της Συνέργειας υπό το κλίμα του πολυμερισμού που επικρατεί.²⁹⁶

3.3. Σκέψεις και προβληματισμοί για την παρούσα κατάσταση

Ο πόλεμος εναντίον της Ουκρανίας έχει ήδη σημαντικές οικονομικές συνέπειες στη Ρωσία, όπου το ρούβλι έχει ήδη υποτιμηθεί κατά το ήμισυ και ο πληθωρισμός εκτινάσσεται στα ύψη. Το χρηματιστήριο της Μόσχας είναι κλειστό, ενώ πολλές πολυεθνικές εταιρίες εγκαταλείπουν την ρωσική αγορά. Αναμένεται ότι η οικονομία της Ρωσίας θα συρρικνωθεί κατά το 15% αυτή την χρονιά. Όλη αυτή η απομόνωση σε παγκόσμιο επίπεδο φαίνεται να αυξάνει την εξάρτηση της Ρωσίας προς την Κίνα που τα τελευταία χρόνια γνωρίζει όλο και περισσότερη ανάπτυξη. Η παρούσα κρίση, όμως, δεν

---

²⁹⁶ Triantaphyllou, D. 2014, *The European Union and the Black Sea Region in Search of a Narrative or a New Paradigm*, *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, Vol. 16(3). pp. 286-299.

αφήνει την Ευρώπη αλώβητη καθώς οι τιμές στο πεδίο της ενέργειας, όπως πετρέλαιο, βενζίνη, φυσικό αέριο και ηλεκτρικό ρεύμα αυξάνονται όλο και περισσότερο, ενώ παράλληλα το μέλλον της ασφάλειας και της δημοκρατίας διακυβεύεται όλο και περισσότερο.

Ο πόλεμος στην Ουκρανία είναι ο τρίτος ασύμμετρος κλυδωνισμός, κατά την ρήση των οικονομολόγων, που γνώρισε η Ένωση τις τελευταίες δύο δεκαετίες, μετά τη χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση του 2008 και την κρίση στην Ευρωζώνη και την πανδημία COVID-19. Ο πόλεμος στην Ουκρανία έχει πράγματι πολύ μεγαλύτερο αντίκτυπο στις γειτονικές χώρες λόγω της εισροής προσφύγων και της μεγάλης εξάρτησής τους από το ρωσικό αέριο. Για να αποτρέψουμε την αποδυνάμωση της ΕΕ από ασύμμετρους κλυδωνισμούς, θα πρέπει να ενισχύσουμε την ικανότητά μας να δείξουμε αλληλεγγύη με τις χώρες που έχουν πληγεί περισσότερο. Αυτό ήταν το μάθημα που πήραμε από την κρίση του 2008-2009 και το εφαρμόσαμε στην περίπτωση της πανδημίας COVID-19, τόσο με τη συγκέντρωση των αγορών εμβολίων όσο και μέσω του σχεδίου ΕΕ για την Επόμενη Γενιά (Next Generation EU Plan).²⁹⁷

Πέρα, λοιπόν, από τα ζητήματα ασφαλείας και της ενεργειακής επάρκειας η Ευρώπη έρχεται αντιμέτωπη και με μια ανθρωπιστική κρίση καθότι πολλοί έχουν εγκαταλείψει ήδη την πατρίδα τους, με αποτέλεσμα οι γεινιάζουσες χώρες να έχουν να αντιμετωπίσουν ένα μεγάλο ρεύμα προσφύγων, το οποίο θα επεκταθεί και στις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ με την πάροδο του χρόνου. Ακριβώς, με τις ίδιες προκλήσεις έρχονται αντιμέτωπες οι χώρες της Συνέργειας, αλλά ακόμα πιο έντονα, καθότι βρίσκονται στο επίκεντρο της σύγκρουσης αυτής. Όση πρόοδος έχει σημειωθεί μέχρι στιγμής θα αναχαιπιστεί έως ότου λήξουν οι εχθροπραξίες, ώστε να αποκλιμακωθεί η ένταση από αυτήν την περιοχή και να σταθεροποιηθεί αυτή η έκρυθμη κατάσταση για να μπορέσουν να ξαναγίνουν οι απαραίτητες επενδύσεις για τον εκσυγχρονισμό σύμφωνα με τα πρότυπα της ΕΕ, ειδικότερα στην πληγείσα Ουκρανία. Μέχρι στιγμής, η πρώτη προτεραιότητα η λήξη του

---

²⁹⁷ EEAS, 2022, *The war in Ukraine and its implications for the EU*. European Commission. Retrieved March 17, 2022, from https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/112754/war-ukraine-and-its-implications-eu_en

πολέμου και στην ατζέντα πρώτη θέση κατέχουν οι διαπραγματεύσεις και η αρωγή στην Ουκρανία, ενώ στην πολιτική των κυρώσεων δεν έχει αναφερθεί αποκλεισμός της Ρωσίας από την Συνέργεια του Εύξεινου Πόντου.

Όπως αποδεικνύεται, ακόμη περισσότερο με τις πρόσφατες εξελίξεις, στον τομέα της ασφάλειας δεν δόθηκε η αρμόζουσα σημασία παρά τις «παγωμένες εξελίξεις», τις οποίες επί της παρούσης μόνο παγιωμένες δεν θα μπορούσαμε να τις χαρακτηρίσουμε, όχι μόνο εν όψει της ρωσικής εισβολής, προσφάτως, αλλά λόγω της σύγκρουσης στο Ναγκόρνο-Καραμπάχ το 2020. Συγκεκριμένα, από την δεκαετία του 1990 μετά την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, όπου επικρατούσε ένα κλίμα αστείρευτης αισιοδοξίας καθώς σήμανε το τέλος του ψυχρού πολέμου, η ατζέντα στα ζητήματα ασφαλείας στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας βασίστηκε πάνω σε μια πολιτική ήπιας μορφής γύρω από την δημοκρατία, την χρηστή διακυβέρνηση και τα ανθρώπινα δικαιώματα με την συμμετοχή παραγόντων της κοινωνίας των πολιτών, όπως τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας του Ευξείνου Πόντου (BSEC). Ακόμα και στην αρχή της Συνέργειας, η οποία συμπίπτει χρονολογικά με τον πόλεμο στην Γεωργία ακολουθήθηκε μια πιο ανθρωποκεντρική προσέγγιση και όχι τόσο βάσει σκληρής πολιτικής ασφαλείας.²⁹⁸ Η ίδια φιλοσοφία επικράτησε και την επόμενη δεκαετία γύρω από την ενεργειακή ασφάλεια, το οργανωμένο έγκλημα, την εμπορία ανθρώπων, τις περιβαλλοντικές προκλήσεις ως ο απόηχος της πτώσης των Διδύμων Πύργων.

Στροφή προς το παλαιό δόγμα της σκληρής ασφαλείας ως προτεραιότητα σημειώθηκε μόνο κατόπιν της παράνομης προσάρτησης της Κριμαίας το 2014 για την υπεράσπιση της εδαφικής ακεραιότητας και κυριαρχίας χωρίς όμως και πάλι να παραμελείται η ανθρώπινη πτυχή της ασφαλείας. Παράλληλα ένα νέο ζήτημα που προέκυψε είναι αυτό της κυβερνό-ασφαλείας. Σε αυτό το υπόβαθρο, ορισμένες χώρες προσπάθησαν να δημιουργήσουν συνθήκες στις οποίες αισθάνονται ασφαλείς αυξάνοντας τη συνεργασία με διεθνείς οργανισμούς, για να εξασφαλίσουν αυτή την επιδιωκόμενη ασφάλεια σε σύμπνοια με την ΕΕ μέσω της Συνέργειας του Εύξεινου Πόντου. Άλλες χώρες, όμως,

---

²⁹⁸ Shelest, H. 2022, From Soft Security to Hard Security in the Black Sea Region – Does the OSCE fit?, *Security and Human Rights*, pp. 1-15, viewed in 17 March 2022, <https://doi.org/10.1163/18750230-bja10008>

επικεντρώθηκαν σε ρεαλιστικά αντίμετρα που θα μπορούσαν να λάβουν εν όψει κάποιας απειλής. Για παράδειγμα, η Τουρκία πρότεινε την έναρξη της Επιχείρησης *Black Sea Harmony*, ενώ η Ρουμανία δημιούργησε το Φόρουμ της Μαύρης Θάλασσας και τέλος, η Ρωσική Ομοσπονδία δημιούργησε το αφήγημα της διεύρυνσης του NATO ως απειλή για την εθνική της ασφάλεια.²⁹⁹

Τι θα μπορούσε να γίνει προς υπεράσπιση αυτής της λεγόμενης «ασφάλειας» στην περιοχή αυτή δεδομένου πως τα ζητήματα αυτά των «παγωμένων διενέξεων» προκύπτουν ακριβώς λόγω αυτής της μετάβασης από την «ήπια» στην «σκληρή» ασφάλεια κατά αντιστοιχία με τους όρους της ήπιας και της σκληρής ισχύος; Καίριας σημασίας έχει αναδειχθεί από το ξέσπασμα της πανδημίας και έπειτα η δημιουργία της ανθεκτικότητας (resilience) μιας χώρας. Στην προκειμένη, δεν κάνουμε λόγο μόνο στο συγκεκριμένο της πανδημίας αλλά και στο πεδίο των ζητημάτων ασφαλείας που μας απασχολούν στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας αλλά και στην Ευρώπη. Μια στρατηγική που έχει ως βάση την ανθεκτικότητα θα μπορούσε να ανταποκριθεί στις ασύμμετρες απειλές που εκτυλίσσονται σε αυτήν την περιοχή που υπονομεύουν τόσο ζητήματα ήπιας όσο και σκληρούς ασφαλείας.

Δυστυχώς, η Συνέργεια του Εύξεινου Πόντου, όπως έχει ήδη γίνει αντιληπτό, δεν μπόρεσε να προσφέρει το κατάλληλο υπέδαφος για την προώθηση και την ενίσχυση της ασφαλείας ή της επίλυσης των «παγωμένων διενέξεων» καθότι επικεντρώθηκε περισσότερο σε έργα υλικοτεχνικού χαρακτήρα που απέβλεπαν στον εκσυγχρονισμό των χωρών που συμμετέχουν σε αυτήν. Το Φόρουμ των ΜΚΟ του Εύξεινου Πόντου βασίζεται σε μια θετική ατζέντα προώθησης της κοινωνίας των πολιτών, ενώ ο Οργανισμός της Οικονομικής Συνεργασίας του Ευξείνου Πόντου έχει αμιγώς οικονομικό χαρακτήρα. Παρόλα αυτά, υπάρχουν υποδομές οι οποίες θα μπορούσαν να προσφέρουν κοινό έδαφος για την οικοδόμηση αυτής της προσβλέπουσας «ασφάλειας».

---

²⁹⁹Rekhi, V. (2020, June 27). Global Security in a Flux - The COVID-19 Effect. Diplomatist. Retrieved March 17, 2022, from <https://diplomatist.com/2020/06/27/global-security-in-a-flux-the-covid-19-effect/>

Αρχικά, από το 2001 με πρωτοβουλία της Τουρκίας συστάθηκε ένα πρόγραμμα ναυτικής συνεργασίας όπου συμμετείχαν και η Βουλγαρία, η Ρουμανία, η Ουκρανία, η Γεωργία και η Ρωσική Ομοσπονδία³⁰⁰, γνωστή ως Ομάδα Εργασίας Ναυτικής Συνεργασίας Μαύρης Θάλασσας (Black Sea Naval Cooperation Task Group). Σκοπός αυτής της πρωτοβουλίας ήταν να προωθήσει από κοινού την ασφάλεια και τη σταθερότητα στη θαλάσσια περιοχή της Μαύρης Θάλασσας και πέραν αυτής, να ενισχύσει τους δεσμούς φιλίας και τις σχέσεις καλής γειτονίας μεταξύ των περιφερειακών κρατών και να αυξήσει τη λειτουργικότητα μεταξύ των ναυτικών δυνάμεων αυτών των κρατών.³⁰¹ Ενώ από την σύσταση της είχαν πραγματοποιηθεί πολλές κοινές ναυτικές ασκήσεις από τη σύστασή της, αναστάληκε αρκετές φορές, αποτέλεσμα να αμφισβητείται η χρησιμότητά της.³⁰²

Ο ρωσο-γεωργιανός πόλεμος του 2008 οδήγησε τη Γεωργία να αναστείλει τη συμμετοχή της σε ασκήσεις στη Μαύρη Θάλασσα και τη Ρωσία να αρνηθεί να λάβει μέρος σε ασκήσεις που περιλαμβάνουν τη Γεωργία.³⁰³ Η συνεργασία ουσιαστικά αναστάλη το 2014 μετά από αναταραχές στην Ουκρανία.³⁰⁴ Το 2015, μετά την κατάρριψη ενός ρωσικού αεροπλάνου από τις τουρκικές δυνάμεις, η Ρωσία ανέστειλε τη συμμετοχή της στην ειδική ομάδα εργασίας³⁰⁵. Η Τουρκία έχοντας αναλάβει τον ρόλο του μεσάζοντα στις διαπραγματεύσεις για τη λήξη του πολέμου θα μπορούσε να επωφεληθεί από τις γνώσεις που αποκόμισε μέσω αυτής της πρωτοβουλίας και σε αυτές τις διαπραγματεύσεις, ενώ παράλληλα θα ήταν χρήσιμο η δημιουργία μιας ανάλογης νέας πρωτοβουλίας, η οποία όμως δεν θα επαναλάμβανε τα λάθη του παρελθόντος και τα κακώς κείμενα

---

³⁰⁰ *From Rep. of Türkiye Ministry of Foreign Affairs.* (2011). Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs. Retrieved March 17, 2022, from <https://www.mfa.gov.tr/blackseafor.en.mfa>

³⁰¹ Özdal, H. 2011, Turkey-Ukraine Relations: High Potential, Low Voltage, *USAK Policy Brief*, International Strategic Research Organization, p. 34, viewed 17 March 2022, [Turkey-Ukraine Relations: High Potential, Low Voltage](#).

³⁰² Sanchez, W., A. 2012, Did BLACKSEAFOR Ever Have a Chance?, *E-International Relations*, viewed 17 March 2022, ["Did BLACKSEAFOR Ever Have a Chance?"](#).

³⁰³ *Russian Warship Arrives in Bulgarian Black Sea for Naval Drills - Novinite.com - Sofia News Agency.* (2009). Retrieved March 17, 2022, from <https://www.novinite.com/articles/106575/Russian+Warship+Arrives+in+Bulgarian+Black+Sea+Arrives>

³⁰⁴ Kucera, J. (2017, November 29). *Black Sea Naval Cooperation Another Casualty Of Ukraine War*. Eurasianet. Retrieved March 17, 2022, from <https://eurasianet.org/black-sea-naval-cooperation-another-casualty-of-ukraine-war>

³⁰⁵ *Russia suspends participation in BLACKSEAFOR drills after Turkey's downing of Russian jet.* (2015, November 27). TASS. Retrieved March 17, 2022, from https://tass.com/defense/839869?utm_source=en.wikipedia.org&utm_medium=referral&utm_campaign=en.wikipedia.org&utm_referrer=en.wikipedia.org

αναβιώνοντας τις πολιτικές εντάσεις που προκύπτουν μεταξύ των «ισχυρών» παικτών στην περιοχή με τους πιο «αδύναμους» παίκτες.

Τέλος ενεργό ρόλο θα μπορούσε να αναλάβει ο Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ). Ο ΟΑΣΕ είναι ένας διεθνής οργανισμός 57 χωρών που καλύπτει μια γεωγραφική περιοχή από το Βανκούβερ έως το Βλαδιβοστόκ με έδρα στη Βιέννη. Ιδρύθηκε το 1995 μετά από αρκετά χρόνια προετοιμασίας. Οι απαρχές του οργανισμού αυτού ήταν η δεκαετία του 1970 κατά την εποχή της ύφεσης στις σχέσεις μεταξύ του ΝΑΤΟ και του Συμφώνου της Βαρσοβίας, η οποία οδήγησε στην υπογραφή της Τελικής Πράξης του Ελσίνκι το 1975 και στη δημιουργία της Διάσκεψης για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (CSCE).

Το νέο κλίμα που επικρατούσε στις διεθνείς σχέσεις μετά την κατάρρευση των καθεστώτων της Ανατολικής Ευρώπης και τη δημιουργία νέων ανεξάρτητων κρατών από τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης οδήγησε στη μετατροπή της Διάσκεψης σε Οργανισμό (τώρα Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη/ΟΑΣΕ). Αντλεί έμπνευση από τις αρχές της Τελικής Πράξης του Ελσίνκι και αποτελεί φόρουμ πολιτικού διαλόγου για θέματα που σχετίζονται με τρεις διαστάσεις της διεθνούς ασφάλειας: α) την πολιτική-στρατιωτική, β) την οικονομική και περιβαλλοντική και γ) την ανθρωπινή διάσταση.³⁰⁶ «Ο ΟΑΣΕ μπορεί, πράγματι, να παρέχει ένα ευρύ φάσμα εργαλείων για τη μείωση των κινδύνων, την πρόληψη περιστατικών, την αποκλιμάκωση των εντάσεων, την ανοικοδόμηση της εμπιστοσύνης και την αποτροπή οποιασδήποτε σύγκρουσης»,³⁰⁷ ενώ το γεγονός ότι οι αποφάσεις που λαμβάνονται από τα συμμετέχοντα κράτη είναι πολιτικής φύσεως και όχι με νομική δέσμευση, δεν σημαίνει επ' ουδενί ότι μειώνεται η αποτελεσματικότητά τους.

---

³⁰⁶ Hellenic Republic - Ministry of Foreign Affairs. (2015, December 18). *OSCE - Greece in International Organizations*. Retrieved March 18, 2022, from <https://www.mfa.gr/en/foreign-policy/greece-in-international-organizations/osce.html>

³⁰⁷ Milanesi, E. M., & Greminger, T. (2018, December 5). *Safe Harbor: The OSCE Can Help Calm Tensions in the Azov Sea*. The National Interest. Retrieved March 18, 2022, from <https://nationalinterest.org/feature/safe-harbor-osce-can-help-calm-tensions-azov-sea-37857>

Παρόλα αυτά στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας μέχρι στιγμής έχει παρατηρηθεί μια παθητική στάση του ΟΑΣΕ, καθότι δεν μπόρεσε να επιδείξει σκληρή ισχύ σε ζητήματα ασφάλειας κατά αναλογία της αποστολής του ελλείπει μεθόδων πειθούς και λογοδοσίας. Η ανικανότητα να επιβάλει την απόφαση της Συνόδου Κορυφής της Κωνσταντινούπολης για την Υπερδνειστερία, η απουσία του στη Γεωργία μετά τον πόλεμο Ρωσίας-Γεωργίας το 2008, η ανεπάρκεια κατά την εποπτεία της κατάστασης ασφαλείας στην Κριμαία και την Αζοφική Θάλασσα αποδεικνύει την ασυνέπεια μεταξύ των αρχών και μέσων που επικρατεί κατά την λειτουργία του οργανισμού.³⁰⁸

Συνεπώς, όταν οι απειλές σε ζητήματα ασφαλείας μεταβάλλονται, θα πρέπει να επανεκτιμηθεί η προσέγγιση του ΟΑΣΕ χωρίς αυτό να σημαίνει απαραίτητα ότι θα απομακρυνθεί από τις αρχές και τα ιδεώδη του οργανισμού. Από όσο φαίνεται οι δραστηριότητες του ΟΑΣΕ στον τομέα της ασφαλείας στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας παραμένουν στατικές. Για αυτόν λόγο, ο ΟΑΣΕ θα πρέπει να ξεφύγει από τον ρόλο του εξωτερικού παρατηρητή και να υποβιβάζει τον ρόλο του ως παράγοντα στην περιοχή. Θα πρέπει να εφοπλιστεί αναλόγως και να ξεφύγει από την ήπια ατζέντα που βασίζεται στην πολιτική σταθερότητα, την ορθή διεκπεραίωση της εκλογικής διαδικασίας και τα ανθρώπινα δικαιώματα και να καταδικάσει τις όποιες παραβιάσεις αναζητώντας τρόπους επίλυσης των συγκρούσεων και αποκατάστασης της εδαφικής ακεραιότητας και κυριαρχίας των κρατών.

3.4. Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα

Τέλος, πέρα από την ευθυγράμμιση με τα κοινοτικά πρότυπα και την χρηστή διακυβέρνηση υπάρχουν και άλλοι τομείς ανάπτυξης και περαιτέρω έρευνας. Αρχικά, η Μαύρη Θάλασσα θα μπορούσε να αναδειχθεί ως το επόμενο μεγάλο ενεργειακό πεδίο μάχης στον κόσμο.³⁰⁹ Οι δυνατότητες της περιοχής όσον αφορά τον τομέα της ενέργειας

---

³⁰⁸ Shelest, H. 2022, ό.π.

³⁰⁹ Dickinson, P. 2021, *Why the Black Sea could emerge as the world's next great energy battleground*. Atlantic Council, viewed 5 January 2022, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/why-the-black-sea-could-emerge-as-the-worlds-next-great-energy-battleground/>

δεν έχουν διερευνηθεί ακόμη πλήρως, δεδομένου ότι δεν γνωρίζουμε επ' ακριβώς τον συνολικό όγκο φυσικού αερίου που εντοπίζεται κάτω από την Μαύρη Θάλασσα, ενώ παράλληλα υπάρχουν προοπτικές και για την βιομηχανία λιπασμάτων καθότι η Ρουμανία και η Ουκρανία διαθέτουν εμπειρία σ' αυτό το κομμάτι. Επιπλέον, η περιοχή της Μαύρης Θάλασσας θα μπορούσε να γίνει ένας ολοκληρωμένος κόμβος καινοτομίας για την ανάπτυξη νέων τεχνολογιών, συμπεριλαμβανομένου του υδρογόνου που παράγεται από φυσικό αέριο και ανανεώσιμων μορφών παραγωγής.

Αυτή η εκτιμώμενη αφθονία φυσικού αερίου και πιθανών ανανεώσιμων πηγών ενέργειας θα μπορούσε να βοηθήσει τις χώρες της Μαύρης Θάλασσας να δημιουργήσουν συμπράξεις παραγωγής υδρογόνου για προμήθειες που θα βοηθούσαν στην απομάκρυνση των ρυπογόνων βιομηχανιών όπως του χάλυβα, τσιμέντου, γυαλιού ή αυτοκινητοβιομηχανίας, καθώς και να αυξήσουν τις εξαγωγές στην Ευρώπη. Ένα τέτοιο όραμα, ωστόσο, δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί χωρίς μια ολοκληρωμένη προσέγγιση της αγοράς όπου το φυσικό αέριο ή το υδρογόνο θα μπορούσαν να ρέουν ελεύθερα από τα Καρπάθια και τα Βαλκάνια προς τα Ουράλια.

Ωστόσο, προκειμένου να επωφεληθούν από τις δυνατότητες αυτές που προσφέρουν τα άφθονα αποθέματα φυσικού αερίου και το δυναμικό των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας της Μαύρης Θάλασσας, οι παράκτιες χώρες θα πρέπει να εξετάσουν το ενδεχόμενο οικοδόμησης μιας περιφερειακής αγοράς ενέργειας που θα στηρίζεται σε κοινούς κανόνες. Μια ολοκληρωμένη και λειτουργική αγορά φυσικού αερίου όχι μόνο θα βελτιώνει τις πιθανότητες της περιοχής να προσελκύσει χρηματοδότηση, αλλά θα της έδινε επίσης μεγαλύτερο συλλογικό βάρος μεταξύ των παγκόσμιων παραγωγών φυσικού αερίου, ενώ παράλληλα θα ελαχιστοποιούσε τον κίνδυνο σύγκρουσης μεταξύ των παράκτιων κρατών.

Όμως πέρα από τον τομέα της ενέργειας, θα πρέπει να αναγνωριστεί και η στρατηγική σημασία της περιοχής. Τα τελευταία χρόνια θεωρείται η Βαλτική Θάλασσα ως το θαλάσσιο μέτωπο των αυξανόμενων εντάσεων μεταξύ Δύσης και Ρωσίας. Αυτό ώθησε το NATO να αναπτύξει μια προσέγγιση πολλαπλών επιπέδων, η οποία οδήγησε σε ουσιαστική βελτίωση της περιφερειακής ασφάλειας. Αντιθέτως, η Μαύρη Θάλασσα έχει

λάβει πολύ λιγότερη προσοχή παρά τη ρωσική στρατιωτική επιθετικότητα στα παράκτια επίδοξα κράτη του NATO, δηλαδή την Ουκρανία και τη Γεωργία. Σύμφωνα με ένα πρόσφατο έγγραφο στρατηγικής του κέντρου μελετών Center for European Policy Analysis (CEPA), η περιοχή της Μαύρης Θάλασσας δεν αποτελεί μόνο ένα σύνορο μεταξύ της Δύσης και της Ρωσίας, αλλά και το σημείο συνάντησης τεσσάρων μεγάλων δυνάμεων: της δημοκρατίας στη Δύση, της ρωσικής στρατιωτικής επίθεσης στο Βορρά, της αυξανόμενης κινεζικής οικονομικής επιρροής στην Ανατολή και αστάθειας στη Μέση Ανατολή στο Νότο.³¹⁰

Ενώ, αναμενόταν από την Τουρκία να σταθεροποιούσε την κατάσταση στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας, η Άγκυρα φαίνεται να μπαίνει στον πειρασμό να συνάψει συμφωνίες με τη Ρωσία που θα έβλαπταν άλλες χώρες της Μαύρης Θάλασσας. Όπως σημειώνει και ο ακαδημαϊκός συγγραφέας συγκριτικής πολιτικής, «Η Τουρκία και η Ρωσία είναι φίλοι σε περιόδους αδυναμίας, αλλά εχθροί σε στιγμές κυριαρχίας».³¹¹ Για να αντισταθμίσει οποιοδήποτε πιθανό χάσμα αξιοπιστίας της Τουρκίας, το NATO χρειάζεται μια πιο συνεκτική πολιτική και στρατιωτική παρουσία στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας πέρα από τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία. Ακριβώς όπως η Δυτική Γερμανία και το Δυτικό Βερολίνο ήταν μέρος του συστήματος συμμαχίας του Δυτικού Ψυχρού Πολέμου υπό πολύ πιο επισφαλείς συνθήκες, έτσι και η Γεωργία και η Ουκρανία θα έπρεπε να γίνουν πλέον πιο ουσιαστικά μέρη μιας αξιόπιστης δυτικής ασπίδας αποτροπής.³¹² Παρόλα αυτά κάτι τέτοιο, ίσως θα επέφερε τα αντίθετα αποτελέσματα, καθώς η Ρωσία θεωρεί πως η επέκταση της ΕΕ και του NATO μέχρι τα σύνορά καταπατά τα συμφέροντά της και την βλέπει ως επιζήμια για την ασφάλειά της, με αποτέλεσμα σε καταστάσεις πίεσης να οδηγείται σε περιστατικά όπως αυτά της Γεωργίας και της Ουκρανίας για να αποδείξει το αντίθετο.

---

³¹⁰ Hodges, B. 2021, The Black Sea ... or a Black Hole?, CEPA Strategy Paper, vol. 2, p. 2, <https://cepa.org/wp-content/uploads/2021/01/CEPA-SP-Black-Sea-Strategy-v2-1.19.21.pdf>

³¹¹ Aktürk, Ş. 2014, "Toward a Turkish-Russian Axis? Conflicts in Georgia, Syria and Ukraine, and Cooperation over Nuclear Energy", *Insight Turkey*, 16/4, pp.13-22.

³¹² Meiering-Mikadze, E. 2020, Drifting attention: Why the Black Sea continues to matter. Middle East Institute, viewed 5 January 2022, <https://www.mei.edu/publications/drifting-attention-why-black-sea-continues-matter>

Σε επίπεδο πολυμερισμού υπάρχουν ακόμη πιο διευρυνόμενες προοπτικές μέσω της Πρωτοβουλίας των Τριών Θαλασσών (3SI). Πρόκειται για μια τακτικής μορφής συνεργασίας που συγκεντρώνει 12 κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης μεταξύ της Αδριατικής, της Βαλτικής και της Μαύρης Θάλασσας. Συγκεκριμένα: Αυστρία, Βουλγαρία, Εσθονία, Κροατία, Λιθουανία, Λετονία, Πολωνία, Ρουμανία, Σλοβακία, Σλοβενία, Τσεχία και Ουγγαρία. Οι εταίροι της 3SI είναι οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Γερμανία και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Αν και τεχνικά δεν αποτελεί πρωτοβουλία της ΕΕ, η πρωτοβουλία αυτή μπορεί να συνυπολογιστεί στις σχετικές πρωτοβουλίες της ΕΕ, καθώς ενώνει 12 κράτη μέλη της ΕΕ, δημιουργώντας αποκλειστικά με αυτόν τον τρόπο μια «λέσχη της ΕΕ» της οποίας τα εθνικά συμφέροντα πρέπει να υπόκεινται επίσης στην επιρροή της ΕΕ και τους κανόνες της για την προώθηση αυτού του έργου.

Η πρωτοβουλία έχει σχεδιαστεί για να προωθήσει τη συνεργασία προκειμένου να συμβάλει στην οικονομική ανάπτυξη, την ενεργειακή ασφάλεια και την επίτευξη των κλιματικών στόχων, καθώς και να τονώσει τη συνοχή και την ενότητα στην Ευρώπη, να προσελκύσει περισσότερους επενδυτές. Η ιδέα για την πρωτοβουλία αυτή προέκυψε το 2015 κατά την διάρκεια της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών και προβλήθηκε από την αμερικανική δεξαμενή σκέψης Atlantic Council σε μια έκθεση με τίτλο “Completing Europe” («Ολοκληρώνοντας την Ευρώπη»), η οποία επικεντρωνόταν στο επενδυτικό κενό στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη.³¹³ Έκτοτε, κάθε χρόνο πραγματοποιείται μια συνάντηση κορυφής όπου τίθεται νέα ατζέντα για την πρωτοβουλία αυτή.

Η πρώτη Σύνοδος Κορυφής πραγματοποιήθηκε το 2016 στο Ντουμπρόβνικ της Κροατίας και εγκαινίασε τις ετήσιες Συνόδους Κορυφής σε προεδρικό επίπεδο. Στην Κροατία, η πρωτοβουλία 3SI ορίστηκε ως «μια άτυπη πλατφόρμα για την εξασφάλιση πολιτικής υποστήριξης και αποφασιστικής δράσης σε συγκεκριμένα διασυνοριακά και μακρο-περιφερειακά έργα στρατηγικής σημασίας για τα εμπλεκόμενα κράτη στους τομείς της

---

³¹³ Koranyi, D., Brzezinski, I. 2015, Completing Europe and the Three Seas Initiative, Atlantic Council, <https://www.hup.hr/EasyEdit/UserFiles/Completing%20Europe%20and%20the%20Three%20Seas%20Initiative.pdf>

ενέργειας, των μεταφορών, των ψηφιακών επικοινωνιών και της οικονομίας στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη».³¹⁴

Η Πολωνία φιλοξένησε τη δεύτερη σύνοδο κορυφής το 2017 και στους καλεσμένους ήταν ο Πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών Donald Trump, ο οποίος επιβεβαίωσε την ισχυρή υποστήριξη των Ηνωμένων Πολιτειών στην πρωτοβουλία και τους στόχους της αλλά και συνέβαλε στην διάδοση της δημοτικότητας αυτής της συνάντησης. Η κοινή δήλωση που προέκυψε κατά αυτήν την συνάντηση τόνισε την ανάγκη για ενισχυμένες μεταφορικές συνδέσεις στην περιοχή αυτή για την ανάπτυξη και περαιτέρω ενσωμάτωση στο διευρωπαϊκό δίκτυο μεταφορών (TEN-T), για υλοποίηση των στόχων της ενεργειακής πολιτικής της Ένωσης, για προώθηση του επιχειρηματικού χαρακτήρα των κοινών οικονομικών έργων και την πλήρη συνέργεια με τις ευρωπαϊκές πολιτικές.³¹⁵ Σ' αυτό το σημείο αξίζει να σημειωθεί εδώ είναι το γεγονός ότι η δήλωση έδωσε έμφαση στις πτυχές της ΕΕ, παρουσιάζοντας την Πρωτοβουλία ως «εργαλείο» για την ενίσχυση της παρουσίας της ΕΕ στην περιοχή, δικαιολογώντας έτσι τη συμπερίληψή της στα σχετικά με την ΕΕ μέσα για τη Μαύρη Θάλασσα.

Το 2018, η σύνοδος κορυφής πραγματοποιήθηκε στο Βουκουρέστι της Ρουμανίας και συμπεριέλαβε το πρώτο Επιχειρηματικό Φόρουμ της Πρωτοβουλίας των Τριών Θαλασσών (Three Seas Business Forum). Σ' αυτό το επιχειρηματικό φόρουμ, επετεύχθη συμφωνία για τα έργα διασύνδεσης προτεραιότητας της 3SI – αυτή η λίστα περιλαμβάνει συνολικά 48 έργα σε δύο κατηγορίες (πολυμερή έργα και διμερή και εθνικά έργα με διεθνές δυναμικό) σε τρεις υποκατηγορίες (ψηφιοποίηση, ενέργεια και μεταφορές).³¹⁶ Η τέταρτη σύνοδος κορυφής 3SI πραγματοποιήθηκε το 2019 στη Λιουμπλιάνα της Σλοβενίας, στην οποία συμμετείχαν οι πρόεδροι 9 χωρών, ο Υπουργός Ενέργειας των Ηνωμένων Πολιτειών Ρικ Πέρι, ο Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ζαν Κλοντ Γιούνκερ και ο Πρόεδρος της Γερμανίας Φρανκ- Βάλτερ Στάϊνμάγερ. Την ίδια χρονιά

---

³¹⁴ *THE JOINT STATEMENT ON THE THREE SEAS INITIATIVE (THE DUBROVNIK STATEMENT)*, 25 August 2016, <http://three-seas.eu/wp-content/uploads/2018/06/DUBROVNIK.pdf>

³¹⁵ *THE SECOND SUMMIT OF THE 3 SEAS INITIATIVE, Joint Declaration*, 6 July 2017, <https://media.voog.com/0000/0046/4166/files/WARSAW-joint-declaration-2017.pdf>

³¹⁶ Joint Declaration of the Third Summit of the Three Seas Initiative, (Bucharest, 17-18 September 2018), <http://three-seas.eu/wp-content/uploads/2018/09/BUCHAREST-SUMMIT-JOINT-DECLARATION.pdf>

υπογράφηκε μια εσωτερική επιστολή για την δημιουργία του Ταμείου Επενδύσεων για 3SI (Three Seas Initiative Investment Fund) για την οικονομική υποστήριξη των πρωτοβουλιών αυτών καθώς για τον εκσυγχρονισμό των υποδομών απαιτούνται επενδύσεις υψηλού κόστους.

Έπειτα ακολούθησαν σύνοδοι κορυφής το 2019 στην Λιουμπλιάνα της Σλοβενίας, το 2020 στο Ταλίν της Εσθονίας, το 2021 στη Σόφια της Βουλγαρίας και στις 20-21 Ιουνίου του 2022 θα πραγματοποιηθεί στη Ρίγα της Λετονία μαζί με το Επιχειρηματικό Φόρουμ. Παράλληλα, αν και η πρωτοβουλία αυτή επικεντρώνεται γύρω από την ΕΕ, αξίζει να μελετηθεί και το ενδεχόμενο συνεργασίας με την Κασπία Θάλασσα, καθώς γεωγραφικά εντοπίζεται πλησίον της Μαύρης Θάλασσας, αλλά και υπάρχουν δυνατότητες και για την Ελλάδα ειδικότερα δεδομένου ότι ανήκει και αυτή στην ΕΕ να συμμετέχει σε αυτό το περιφερειακό έργο.

Πέρα από την ΕΕ και την Ρωσία και την Τουρκία μεμονωμένα, υπάρχουν και άλλοι παίκτες της παγκόσμιας σκακιέρας που φαίνεται να ενδιαφέρονται για την περιοχή του Εύξεινου Πόντου. Ο πρώτος είναι οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, όπως φαίνεται και από την επίσκεψη του Trump στην σύνοδο κορυφής της 3SI το 2017, και ο δεύτερος η Κίνα. Κατά το ψυχρό πόλεμο οι ΗΠΑ υποστήριζαν την Τουρκία ως μέλος του NATO χωρίς όμως να συμμετέχουν ενεργά στην περιοχή. Μετά όμως την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης και τα πρώην μέλη εκδήλωσαν ενδιαφέρον τους για την ένταξη τους στο NATO, με αποτέλεσμα η περιοχή της Μαύρης Θάλασσας να αποκτά υψηλή σημασία στην ατζέντα της Ουάσινγκτον,³¹⁷ καθώς αυτή η περιοχή βρίσκεται κοντά και θα μπορούσε να ασκήσει επιρροή στην Μέση Ανατολή και την Κεντρική Ασία. Μετέπειτα, η κρίση της Γεωργίας του 2008 και η προσάρτηση της Κριμαίας το 2014 έχουν θέσει τη Μαύρη Θάλασσα επ' αόριστον στην ατζέντα των ΗΠΑ και απαιτούν την συνεχή προσοχή των ΗΠΑ προκειμένου να αποκατασταθεί η γεωπολιτική ανισορροπία.

---

³¹⁷ The German Marshall Fund of the United States, 2022, Strengthening Regional Links in the Wider Black Sea Region. GMFUS, viewed 6 January 2022, <https://www.gmfus.org/strengthening-regional-links-wider-black-sea-region>

Καθώς όλη η προσοχή επικεντρώνεται στη στρατιωτική αναμέτρηση με τη Ρωσία, η Κίνα γίνεται επίσης σημαντικός παράγοντας στην περιοχή μέσω των οικονομικών της επενδύσεων. Η περιοχή περιλαμβάνεται στην πρωτοβουλία «Μια ζώνη και ένας δρόμος» (One Belt, One Road) και το 2015 εγκαινιάστηκε τον Διεθνή Διάδρομο Μεταφορών της Κασπίας (Trans-Caspian International Transport Route) που συνδέει την Κίνα με την Τουρκία και τη Γεωργία. Ο Διεθνής Διάδρομος των Μεταφορών της Κασπίας είναι πολύ σημαντικός για πολλά εμπλεκόμενα κράτη. Η μεταφορά εμπορευμάτων από την Ευρώπη στην Κίνα και αντιστρόφως μέσω της Τουρκίας, της Ουκρανίας, της Γεωργίας, του Αζερμπαϊτζάν και του Καζακστάν (καθώς και της Μαύρης και της Κασπίας Θάλασσας) αποτελεί μια εναλλακτική λύση στη ρωσική διαδρομή.³¹⁸ Το γεγονός αυτό έχει γίνει αντιληπτό και από την ΕΕ, γι' αυτό και το 2018 δημοσίευσε το έγγραφο για την «Σύνδεση Ευρώπης και Ασίας – Διαμορφώνοντας τα θεμέλια για μια ευρωπαϊκή στρατηγική», ειδικότερα αν λάβουμε υπόψη ότι η περιοχή έχει δυνατότητες διασύνδεσης τόσο εντός της ΕΕ όσο και μεταξύ ηπείρων λόγω του «ρόλου της λεκάνης του Εύξεινου Πόντου ως γέφυρα», όπως αναφέρεται και στην ανακοίνωση αυτή.³¹⁹

---

³¹⁸ TRACECA, 2018, TRANS-Caspian International Transport Route. TRACECA ORG., viewed 6 January 2022, <http://www.traceca-org.org/en/countries/kazakhstan/the-transport-logistics-sector-of-the-republic-of-kazakhstan/trans-caspian-international-transport-route/>

³¹⁹ European Commission & High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy, 2018, Joint Communication on 'Connecting Europe and Asia – Building blocks for an EU strategy' (UNIQUE ID: 180919_6), Brussels, 19 September, https://eeas.europa.eu/sites/default/files/eu-asian_connectivity_factsheet_september_2019.pdf_final.pdf

3.5. Επίλογος

Μετά τις 24 Φεβρουαρίου με την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία, η ΕΕ ήρθε αντιμέτωπη με μια νέα πραγματικότητα. Η επίθεση που εξαπέλυσε ο Vladimir Putin κατά της Ουκρανίας αποτελεί σημείο καμπής για την νεότερη ευρωπαϊκή ιστορία. Κατά τις πρώτες εβδομάδες του πολέμου, η Δύση και η Ευρωπαϊκή Ένωση παρουσιάστηκαν πλήρως αποφασισμένες και ενωμένες έναντι όλων των προσδοκιών. Ωστόσο, όπως παρατηρείται με το πέρασ του καιρού όλη αυτή η δυτική ενότητα και σύμπνοια δοκιμάζεται όλο και περισσότερο. Οι τελευταίες συζητήσεις σχετικά με την απαγόρευση των ρωσικών εισαγωγών ενέργειας είναι μόνο η αρχή αυτής της δοκιμασίας και των προκλήσεων που ενέχει.

Όπως δήλωσε προσφάτως ο πρώην Γερμανός Αντικαγκελάριος Joschka Fischer, «η Ευρώπη πρέπει να αποδεχθεί ότι ζει σε μια επικίνδυνη γειτονιά»,³²⁰ καθώς ο πόλεμος στην Ουκρανία αποτελεί τη μεγαλύτερη γεωπολιτική πρόκληση που αντιμετωπίζει η Ευρωπαϊκή Ένωση. Η Μόσχα επιτέθηκε στο Κίεβο με ξεκάθαρους ιμπεριαλιστικούς σκοπούς, θέλοντας να αποκαταστήσει αυτό που θεωρεί νόμιμη «σφαίρα επιρροής» της στην ευρωπαϊκή γειτονιά, απειλώντας έτσι σιωπηρά άλλες ευρωπαϊκές χώρες (συμπεριλαμβανομένων των μελών της ΕΕ ή υπό το καθεστώς ένταξης).

Η επιθετικότητα περιλαμβάνει έντονα ιδεολογικά στοιχεία καθότι η Ρωσία του Vladimir Putin προωθεί ένα μοντέλο αυταρχικού κράτους στην ευρωπαϊκή γειτονιά, σε αντίθεση με τη δημοκρατική πολιτική και το σύστημα αξιών που προσπαθεί να καλλιεργήσει η ΕΕ στην Ουκρανία και τη Γεωργία αλλά και άλλες χώρες της ΑΕΣ. Το γεγονός αυτό οδήγησε την Ένωση να επανεξετάσει ριζικά τις σχέσεις της με τη Ρωσία. Η παραδοσιακά συνεργατική προσέγγιση δίνει τη θέση της σε ένα είδος στρατηγικής περιορισμού (containment strategy), που θα διαρκέσει και στο άμεσο μέλλον. Για αυτόν τον λόγο προκύπτει έντονος προβληματισμός για τις σχέσεις αλληλεξάρτησης που έχουν δημιουργηθεί στον ενεργειακό και τεχνολογικό τομέα μεταξύ Ευρώπης και Ρωσίας, τη προσφορά ουσιαστικής υποστήριξης σε χώρες που απειλούνται από τον επεκτατισμό της και την υπεράσπιση της ανθεκτικότητας της ευρωπαϊκής κοινωνίας από τη ρωσική παρεμβατικότητα.

Παρόλα αυτά η ρωσική εισβολή στην Ουκρανία λειτούργησε καταλυτικά όσον αφορά την αφύπνιση της ΕΕ και την ανάληψη των ευθυνών της, καθώς μέσα από αυτή την δυσμενή

---

³²⁰ Fischer, J. 2022, *Europe's New War of Ideas*. Project Syndicate, viewed September 3, 2022, https://www.project-syndicate.org/commentary/eu-russia-ukraine-ideational-conflict-by-joschka-fischer-2022-06?utm_source=twitter&utm_medium=organic-social&utm_campaign=page-posts-june22&utm_post-type=link&utm_format=16%3A9&utm_creative=link-image&utm_post-date=2022-06-25&barrier=accesspaylog

εξέλιξη της προσφέρεται η ευκαιρία να αναδείξει τον γεωπολιτικό ρόλο της στη περιοχή της ευρωπαϊκής γειτονίας αλλά και εν γένει, αν αναλάβει ενεργητικό ρόλο στην εφαρμογή της «στρατηγικής αυτονομίας» (strategic autonomy), όπως υποστηρίζει εδώ και καιρό. Η φιλοδοξία αυτή δεν είναι μια νέα ιδέα, αν και οι πατέρες της Ένωσης και της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης δεν χρησιμοποίησαν ποτέ αυτή την φράση. Η επιθυμία για εξασφάλιση στρατηγικής αυτονομίας εκφράστηκε μέσω της «στρατηγικής αυτονομίας 1.0» (“Strategic autonomy 1.0”),³²¹ η στρατηγική αυτή σφυρηλατήθηκε κυρίως μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο υπό το πλαίσιο που διαμορφώθηκε μετά από τον ψυχρό πόλεμο και την κεντρική θέση των Ηνωμένων Πολιτειών στην αναμόρφωση του δυτικού κόσμου. Σήμερα, όπου το κλίμα του ψυχρού πολέμου αναβιώνει πιο έντονα από ποτέ, έχει ήδη γίνει λόγος για την «στρατηγική αυτονομία 3.0» (“Strategic autonomy 3.0”) από τον Γάλλο πρόεδρο, Emmanuel Macron, την πρώην Γερμανίδα Καγκελάρια, Angela Merkel αλλά και από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπό την ηγεσία της Ursula von der Leyen, ούτως ώστε να ενισχυθεί η γεωπολιτική, τεχνολογική και οικονομική ανεξαρτησία της Ευρώπης, σε έναν όλο και πιο απρόβλεπτο και πολυπολικό κόσμο.

Στην κορυφή της ατζέντας της ΕΕ έχει ανέλθει το ζήτημα της ευρωπαϊκής διεύρυνσης, όπως αποδεικνύεται από τις αιτήσεις για ένταξη της Γεωργίας, Μολδαβίας και Ουκρανίας. Τις τελευταίες δεκαετίες, η πολιτικής διεύρυνσης της Ένωσης έχει μείνει σε αδράνεια καθώς κωλύεται από γραφειοκρατικά και τεχνοκρατικά ζητήματα, όμως οι πρόσφατες εξελίξεις έχουν επιφέρει μια νέα ώθηση σε ζητήματα διεύρυνσης όχι μόνο για τους εταίρους της ΑΕΣ αλλά και για την περιοχή των Δυτικών Βαλκανίων (ΔΒ), μια περιοχή η οποία και βρίσκεται και εκείνη, ομοίως, σε φάση αναδιάρθρωσης μετά την διάλυση της Γιουγκοσλαβίας.

Τις τελευταίες δεκαετίες η στρατηγική της Ένωσης, ιδιαίτερα στις χώρες της ΑΕΣ και στα ΔΒ, έχει ως στόχο την ενίσχυση της σταθερότητας, της ανθεκτικότητας και της ευημερίας. Αναλυτικότερα, η Ένωση πρόβαλε την οικονομική της επιρροή σε συνδυασμό με υποσχέσεις για επενδυτικά πακέτα μεγάλης κλίμακας και στενότερους οικονομικούς δεσμούς που προέβλεπαν την προώθηση των ανθεκτικών δημοκρατιών, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του σεβασμού του κράτους δικαίου. Ωστόσο, η πορεία ένταξης στην ΕΕ για τις χώρες των ΔΒ δεν είναι καθόλου απλή, ενώ η ανατολική γειτονία από την πλευρά της, αντιμετωπίζει ακόμη μεγαλύτερα εμπόδια. Η ΕΕ έχει εκφράσει την πολιτική της δέσμευση για την προσχώρηση των ΔΒ, αν και αυτές οι διαδικασίες ένταξης είναι πολύ χρονοβόρες και αποτελούν αγκάθι για ζητήματα διεύρυνσης και εμβάθυνσης εντός της ΕΕ.

---

³²¹ Lavery, D. S. A. S. (2021, May 4). *Will ‘strategic autonomy 3.0’ deliver?* Social Europe. Retrieved September 18, 2022, from <https://socialeurope.eu/will-strategic-autonomy-3-0-deliver>

Το τρέχον πολιτικό σκηνικό εγείρει κάποια ερωτήματα για τον ρόλο της Ένωσης ως παίκτη της διεθνούς σκακιέρας. Πρώτον, ήταν αρκετά ισχυρή η επιρροή της ΕΕ στην γειτονιά της και στην πολιτική ευρωπαϊκή γειτονιάς που ανέλαβε και δεύτερον, τι είδους δύναμη μπορεί και πρέπει να προβάλλει η ΕΕ στα ΔΒ και στους εταίρους της ΑΕΣ υπό αυτό το μεταψυχροπολεμικό κλίμα, όπου επικρατεί η πολυπολικότητα;

Πριν από τον ρωσο-ουκρανικό πόλεμο η ΕΕ υπερηφανευόταν για την ικανότητά της να χρησιμοποιεί εργαλεία ήπιας ισχύος, όπως οικονομικά δελέατα και την επίκληση των ευρωπαϊκών αξιών για να επηρεάσει τις χώρες της γειτονιάς της. Το φιλελεύθερο δημοκρατικό μοντέλο θεωρήθηκε ως ένα συνετό εργαλείο για την ενίσχυση της ασφάλειας, της ευημερίας και της ανθεκτικότητας στην άμεση γειτονιά, όμως αποδείχθηκε πως δεν στάθηκε αντάξιο των εξελίξεων.

Για να αντιμετωπίσει τις νέες απειλές που έχουν προκύψει η ΕΕ πρέπει να επινοήσει μια νέα προσέγγιση για τη γειτονιά της, όπως και νέες πολιτικές ενίσχυσης της ασφάλειας και της οικονομίας. Συγκεκριμένα, η ΕΕ θα πρέπει να δημιουργήσει μια «ενισχυμένη ΑΕΣ» για τη διεύρυνση που θα προσφέρει στα κράτη της Ουκρανίας, της Μολδαβίας, της Γεωργίας και των ΔΒ βαθύτερη ολοκλήρωση, η οποία θα οδηγήσει και στην τελική τους ένταξη. Αυτή η νέα εταιρική σχέση θα πρέπει να περιλαμβάνει τρεις «πυλώνες»: την ολοκλήρωση της ενιαίας αγοράς και την ανοικοδόμηση της Ουκρανίας, την ενισχυμένη δέσμευση για ενεργειακή ασφάλεια και την κλιματική μετάβαση και τέλος, ισχυρότερη πολιτική συνεργασία σε θέματα ασφάλειας.³²² Πέρα από την «ενισχυμένη ΑΕΣ», ο Emmanuel Macron κάνει λόγο για μια ευρωπαϊκή συνομοσπονδία, «Ευρωπαϊκή Πολιτική Κοινότητα» (“European Political Community”), η οποία θα μπορούσε να οδηγήσει σε βαθύτερη συνεργασία των χωρών της ευρωπαϊκής γειτονιάς εν γένει με την ΕΕ αλλά και να προσφέρει μια δυνατότητα για πραγματική και ουσιαστική ένταξη στην ΕΕ, εάν και εφόσον οι χώρες επιδιώκουν και επιθυμούν την ένταξή τους και πληρούν τα απαραίτητα κριτήρια.³²³

Αρχικά, η αναδόμηση της ενιαίας αγοράς θα πρέπει να γίνει βάσει ενός νέου μοντέλου κατόπιν διαπραγματεύσεων και όχι σύμφωνα με το μοντέλο της Νορβηγίας, η οποία συμμετέχει στον ΕΟΧ, ούτως ώστε να εξασφαλιστεί η οικονομική σταθερότητα και η ενίσχυση της κοινωνικό-οικονομικής ανθεκτικότητας της περιοχής. Το μοντέλο της Νορβηγίας σ’ αυτή την περίπτωση δεν θα μπορούσε να λειτουργήσει καθότι η Νορβηγία διαθέτει μια ενισχυμένη οικονομία με υψηλά καταρτιζόμενο εργατικό δυναμικό, ενώ

---

³²² Gubalova, V. 2022, “War in Ukraine: Is the EU Ready and Able to Project Power in the Western Balkans and the Eastern Neighbourhood?” *Policy Brief*. <https://www.globsec.org/wp-content/uploads/2022/03/Is-the-EU-Ready-and-Able-to-Project-Power-in-the-Western-Balkans-and-Eastern-Neighbourhood.pdf>

³²³ Herszenhorn, D. M., Burchard, H. von der, & Baume, M. de la., 2022, *Macron floats European ‘community’ open to Ukraine and UK*. POLITICO, viewed September 21, 2022, <https://www.politico.eu/article/emmanuel-macron-proposes-european-political-community-as-alternative-to-eu-membership/>

αντιθέτως οι χώρες της ΑΕΣ και των ΔΒ είναι χώρες με ισχυρή αγροτική οικονομία και πηγή φθηνής εργασίας.

Ειδικότερα, οι χώρες της ΑΕΣ και των ΔΒ θα πρέπει παράλληλα με τα σύμφωνα συνεργασίας και τις συμφωνίες DFTA να χαίρουν και των τεσσάρων ελευθεριών της Ένωσης, γεγονός που συνεπάγεται και της απελευθέρωσης του εμπορίου. Κατ' αυτόν τον τρόπο, εκτιμάται ότι εντός μιας δεκαετίας οι χώρες της «ενισχυμένης ΑΕΣ» με την συμμετοχή τους στην ενιαία αγορά, θα οδηγηθούν πιο γρήγορα στην ολοκλήρωση εντός της ΕΕ υπό οικονομικούς όρους και θα επωφεληθούν από την ΑΜΣ, ενώ θα επέλθουν τα επιθυμητά αποτελέσματα που από το 2016 δεν κατάφεραν να επιφέρουν οι συμφωνίες DFTA. Απαραίτητη προϋπόθεση, για να επιφέρουν καρπούς οι συμφωνίες ελεύθερων συναλλαγών είναι να επεκταθούν πέρα απλό την απελευθέρωση του εμπορίου και το καθεστώς αιρεσιμότητας που επικρατεί. Παράλληλα, και η ΕΕ από πλευράς της θα πρέπει μέσω ευρωπαϊκών ταμείων όπως μέσω του NextGenerationEU να συμβάλλουν στην ενίσχυση των μεταρρυθμίσεων, ειδικά στην περίπτωση της Ουκρανίας, αλλά και να γίνει η ανάλογη διανομή κεφαλαίων και πόρων.³²⁴

Ο δεύτερος πυλώνας της ενεργειακής ασφάλειας και της κλιματικής μετάβασης θα πρέπει να στοχεύει στην ενίσχυση της ανθεκτικότητας των χωρών που θα συμμετέχουν στην «ενισχυμένη ΑΕΣ» και των ΔΒ όχι μόνο στον τομέα της ενέργειας αλλά και της οικονομίας και της πολιτικής. Ακόμη, η ΕΕ θα πρέπει να εξασφαλίσει την δέσμευση των χωρών αυτών, ώστε να συμμετάσχουν στην ευρωπαϊκή κλιματική πολιτική. Οι χώρες αυτές όπως και έχει ξεκινήσει ήδη να συμβαίνει θα πρέπει να απεξαρτηθούν και να διαφοροποιηθούν ενεργειακά από την «σφαίρα επιρροής» της Ρωσίας. Τις ίδιες προκλήσεις αντιμετωπίζει και η ίδια η Ένωση όσον αφορά τον ενεργειακό τομέα, συνεπώς υπό το κλίμα του πολυμερισμού τα κράτη-μέλη της Ένωσης μπορούν να συνεργαστούν με τις χώρες της ΑΕΣ και των ΔΒ ως τρίτα ενδιαφερόμενα μέλη. Η κοινή συμμετοχή σε τέτοια ζητήματα μπορεί να επιφέρει σύσφιξη σχέσεων αλλά και ισχυρότερες προοπτικές εμβάθυνσης και εναρμόνισης με την ευρωπαϊκή κλιματική πολιτική, αλλά και νέες ευκαιρίες για καινοτόμα τεχνολογικά προγράμματα, όπως και στο εμπόριο και στις επενδύσεις σε εναλλακτικές πηγές ενέργειας που θα οδηγήσει εν τέλει στην πολυπόθητη απαλλαγή από τις ανθρακούχες εκπομπές και τους ρύπους. Η ΕΕ θα μπορούσε να επιμηκύνει τις δεσμεύσεις της πράσινης συμφωνίας και στις χώρες αυτές.

Τέλος, όσον αφορά τον τομέα της ασφάλειας δεν προβλέπεται αποκατάσταση των σχέσεων μεταξύ ΕΕ-Ρωσίας, καθώς μετά από τις τελευταίες εξελίξεις η Ρωσία νοείται

---

³²⁴ Buras, P. K. L. 2022, "Partnership for Enlargement: A new way to integrate Ukraine and the EU's eastern neighborhood". Policy Brief, viewed September 18, 2022, <https://ecfr.eu/publication/partnership-for-enlargement-a-new-way-to-integrate-ukraine-and-the-eus-eastern-neighbourhood/#an-offer-fit-for-the-times-the-partnership-for-enlargement>

πλέον ως απειλή που δρα ως αποσταθεροποιητικός παράγοντας στην περιοχή. Παράλληλα, υπό αυτό το έντονο μετα-ψυχροπολεμικό κλίμα η δημιουργία ενός κοινού συλλογικού συστήματος ασφαλείας αποτελεί ένα πολύ δύσκολο επίτευγμα και ιδιαίτερη πρόκληση για την ίδια την ΕΕ. Υπό αυτό το συγκείμενο η ΕΕ θα πρέπει ακόμη να λάβει υπόψη της και άλλες μη δημοκρατικές μεγάλες δυνάμεις όπως η Κίνα ή η Τουρκία, η οποία προσπαθεί να ασκήσει επιρροή στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και των ΔΒ. Επιπροσθέτως, εντός των ΔΒ χώρες όπως η Σερβία αμφιταλαντεύονται μεταξύ της Δύσης και του φιλορωσικού αισθήματος που επικρατεί, όπως και στην περίπτωση της Βοσνίας – Ερζεγοβίνης. Κατ' αυτόν τον τρόπο, καλλιεργούνται εθνικιστικές και αποσχιστικές τάσεις σε μια περιοχή όπου οι πληγές της διάλυσης της Γιουγκοσλαβίας είναι ακόμη νωπές καθώς όπως προκύπτει από την περιρρέουσα ατμόσφαιρα στην περιοχή αυτή, τίποτα έκτοτε δεν φαίνεται να έχει σταθεροποιηθεί.

Ως λύση λόγω των τεκταινόμενων που έχουν προκύψει φαίνεται να είναι η διεύρυνση της Ένωσης καθώς μετά από χρόνια κωλυσιεργίας ο γύρος των ΔΒ βρίσκεται προ των θυρών. Αν και το Συμβούλιο κατά την συνάντηση των αρχηγών-κρατών των ΔΒ στις 23 Ιουνίου για άλλη μια φορά ανέβαλε τις αποφάσεις χωρίς να δεσμευτεί να ανοίξει τις συνομιλίες ένταξης με την Αλβανία και τη Βόρεια Μακεδονία -κυρίως εξαιτίας των διμερών διαφωνιών της τελευταίας με τη Βουλγαρία. Το Συμβούλιο ζήτησε από το Κοσσυφοπέδιο και τη Σερβία να βρουν άμεσα μια λύση στις συνεχιζόμενες διαφωνίες τους και κάλεσαν τη Βοσνία και Ερζεγοβίνη να «ολοκληρώσει επειγόντως τη συνταγματική και εκλογική μεταρρύθμιση» ως προϋπόθεση για την επανεξέταση της αίτησης της χώρας για το καθεστώς υποψήφιας προς ένταξη χώρας που είχε υποβάλει το 2016³²⁵.

Η ΕΕ θα πρέπει να εντοπίσει και να προσδιορίσει την γεωπολιτική της ταυτότητα στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας και σε αυτή των ΔΒ και να αναλάβει έναν ενεργό ρόλο στον τομέα της ασφάλειας. Για να επιτύχει τον σκοπό αυτό, παραδειγματιζόμενη από τον πόλεμο στην Ουκρανία, η ΕΕ προέβη στην ίδρυση ενός νέου ταμείου εκτός προϋπολογισμού: τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό για την Ειρήνη, ώστε να ενισχύσει την ικανότητά της για την πρόληψη των συγκρούσεων, την οικοδόμηση της ειρήνης και την ενίσχυση της διεθνούς ασφάλειας. Ήδη για την Ουκρανία έχουν κινητοποιηθεί πόροι ύψους 1,5 δις ευρώ για την υποστήριξη των ουκρανικών ενόπλων δυνάμεων.³²⁶ Ακόμη, τα προγράμματα στρατιωτικής συνεργασίας PESCO (Permanent Structured Cooperation) μεταξύ 25 κρατών-μελών της ΕΕ φαίνεται να προσφέρουν ένα νομικό πλαίσιο κοινού σχεδιασμού, ανάπτυξης και επένδυσης σε έργα κοινής ικανότητας και να ενισχύουν την επιχειρησιακή ετοιμότητα και την συμβολή των ενόπλων δυνάμεων που

³²⁵ Morina, E. 2022, *Enlarged and in charge: Why the EU needs a new approach to accession*. ECFR, viewed September 21, 2022, <https://ecfr.eu/article/enlarged-and-in-charge-why-the-eu-needs-a-new-approach-to-accession/>

³²⁶ Pirozzi, N. 2022, *Has the war in Ukraine made the EU a geopolitical actor?* IPS, viewed September 21, 2022, <https://www.ips-journal.eu/topics/foreign-and-security-policy/has-the-war-in-ukraine-made-the-eu-a-geopolitical-actor-5909/>

μακροπρόθεσμα ίσως οδηγήσουν την εγκαθίδρυση ενός «ευρωπαϊκού στρατού» συμβάλλοντας έτσι σε πιο στενή πολιτική και διακρατική συνεργασία στον τομέα της ασφάλειας.

Πέρα από τις προκλήσεις και τους περιορισμούς που πρέπει να αντιμετωπίσει η ΕΕ πρέπει να συμβαδίζει με την υποστήριξη ενός διεθνούς συστήματος βασισμένου σε κοινούς κανόνες και θεσμούς. ΗΕΕ θα πρέπει να σκεφτεί και τον ρόλο των θεσμών και πώς θα μπορούσε να επωφεληθεί από αυτούς, ώστε οι χώρες της «γειτονίας» της να απομακρυνθούν από την σφαίρα επιρροής της Ρωσίας. Μόνο σε ένα τέτοιο πλαίσιο η ΕΕ θα μπορούσε να ασκήσει πλήρως τις ρυθμιστικές και κανονιστικές της ικανότητες ελαχιστοποιώντας παράλληλα τις αδυναμίες της. Από το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών έως τα διεθνή χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, η ΕΕ πρέπει επειγόντως να βρει κοινή θέση και να αναζητήσει την υποστήριξη των χωρών εταίρων. Συγκεκριμένα, θα πρέπει και η διατλαντική συνεργασία να ανανεωθεί και να ξεφύγει από την πεπατημένη. Αυτό σημαίνει πως τα θεσμικά όργανα πρέπει να γίνουν πιο διαφανή, πιο αντιπροσωπευτικά και πιο δημοκρατικά δίνοντας φωνή σε εκείνες τις χώρες που μέχρι στιγμής παρέμειναν αποκλεισμένες ή περιθωριοποιημένες από τις «μεγάλες δυνάμεις».

Συνεπώς, η ΕΕ πρέπει να διατηρήσει τον ηγετικό της ρόλο μεταξύ των κρατών-μελών της Ένωσης και να οικοδομήσει μια κοινή ευρωπαϊκή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας με τρεις διαστάσεις ισχύος, όπως αναλύθηκε παραπάνω με σαφή στρατηγική συνοχή που στοχεύει στην αποτελεσματική προώθηση των συμφερόντων της ΕΕ. Παράλληλα, θα πρέπει να ενισχυθεί η στρατηγική επικοινωνία προσεγγίζοντας κυβερνήσεις, επιχειρήσεις, την κοινωνία των πολιτών και τους θεσμούς για την ενεργή καταπολέμηση της παραπληροφόρησης και της διαστρέβλωσης της εικόνας της ΕΕ.

Ως προς τις χώρες της «ενισχυμένης ΑΕΣ» που φιλοδοξούν να αποτελέσουν μέρος της οικογένειας της ΕΕ μια ξεκάθαρη πορεία και στρατηγική θα πρέπει να χαραχθεί. Οι χώρες που δεν είναι ακόμη έτοιμες για ένταξη θα πρέπει να υποστηριχθούν ομοίως υπό το πνεύμα και το ιδεώδες που εκπροσωπεί η ΕΕ. Αυτή η κομβική στιγμή θα πρέπει να ιδωθεί ως ένα «παράθυρο ευκαιρίας» για να υποστηρίξει ολοκληρωμένες μεταρρυθμίσεις παρέχοντας απτές ανταμοιβές και στις δύο αυτές περιοχές της γειτονίας για να ενισχυθεί η λογοδοσία με στόχο τη διασφάλιση προτύπων λειτουργίας για τους τοπικούς φορείς.

Η ανασυγκρότηση και η ανάκαμψη της μεταπολεμικής Ουκρανίας και της περιοχής της ΑΕΣ πρέπει να σχεδιαστεί βάσει των βέλτιστων πρακτικών και σε εναρμόνιση και με την περιοχή των ΔΒ. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές ίσως χαρακτηριστούν σκληρές και δύσκολες από μερικούς αλλά πρέπει να εξασφαλιστεί η ταχύτερη και πλήρη σύγκλιση. Στη συνέχεια, πρέπει να δημιουργηθεί ένας νέος μηχανισμός παρακολούθησης και εποπτείας της εφαρμογής των μεταρρυθμίσεων υπό το πνεύμα της ΑΜΣ, για να διασφαλιστεί το

κράτος δικαίου και πως οι δημοκρατικές διαδικασίες θεσμοποιούνται επαρκώς. Η διαδικασία προσχώρησης αν και μακρά και επίπονη μπορεί όπως να συμβάλει στην ανάπτυξη ζωντανών, ασφαλών και ευημερούμενων δημοκρατιών για τους πολίτες της ευρύτερης περιοχής. Παράλληλα, πρέπει να γίνει να ληφθεί υπόψη πως αντιστοίχως και οι χώρες αυτές μπορούν να συνεισφέρουν στην Ένωση, καθώς η ένταξη τους στην ΕΕ και η ευθυγράμμιση τους με τα ευρωπαϊκά πρότυπα θα επιφέρει σαφή οφέλη και αντιστρόφως ανάλογα.

Βιβλιογραφία:

A. Πηγές:

Βιβλία:

- Nye, J. 2004, *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, Public Affairs Books, New York.
- Nye, J. 2011. *The Future of Power*, Public Affairs Books, New York.

Δημοσιευμένα Άρθρα:

- Christou, G. 2010, 'European Union security logics to the east: the European Neighbourhood Policy and the Eastern Partnership', *European Security*, 19: 3, 413 — 430, <http://dx.doi.org/10.1080/09662839.2010.526110>
- Erdoğan, S. 2015, "Black Sea Extroversion at European and International Level", *ICBSS Policy Brief*, No. 31, December 2015. Διατίθεται από τον ιστότοπο: <https://blacksea-horizon.eu/object/document/384>
- Lynch, D. 2004, Russia's Strategic Partnership with Europe. *The Washington Quarterly* - SPRING 2004, pp. 99–118. <https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/analy077.pdf>
- Meltem, M. 2005, Turkey's Political Reforms: The Impact of the European Union, *Southeast European Politics and Societies*, vol.10, no.1, pp. 16-20.

Άρθρα Εφημερίδων:

- Aljazeera, 2019, Moldova: Maia Sandu wins vote, beating Russia-backed competitor, viewed 26 October 2021, <https://www.aljazeera.com/news/2020/11/16/moldova-maia-sandu-wins-vote-beating-russia-backed-competitor>
- Baczynska, G. 2020, EU to hone "carrot and stick" line on Turkey at summit - top official. *Reuters*, viewed 1 October 2021, <https://www.reuters.com/article/eu-turkey-int-idUSKBN25V1OP>
- BBC News, 2021, *Russia Navalny trial a "low point" in EU-Russia relations, says Borrell*, viewed 8 November 2021, <https://www.bbc.com/news/world-europe-55938042>
- BBC News, 2021, *Russia warns EU it could cut ties over sanctions*, viewed 8 November 2021, <https://www.bbc.com/news/world-europe-56039075>
- de la Baume, M., & Barigazzi, J. (2022). *EU agrees to give €500M in arms, aid to Ukrainian military in 'watershed' move*. POLITICO. Retrieved March 11, 2022, from https://www.politico.eu/article/eu-ukraine-russia-funding-weapons-budget-military-aid/amp/?fbclid=IwAR1p5GnQDuOc_YN4WQ0-3pPsgl4snBAIAe0aW9OQSLSG7P9v6D_DR0j1j4
- Farrer, M. (2022). *Russia threatens Europe's gas supplies as west mulls oil import ban over Ukraine invasion*. The Guardian. Retrieved March 13, 2022, from <https://www.theguardian.com/world/2022/mar/08/russia-threatens-europes-gas-supplies-as-west-mulls-oil-import-ban-over-ukraine-invasion>
- Gehrke, L. (2022). *Georgia, Moldova follow Ukraine in applying to join EU*. POLITICO. Retrieved March 11, 2022, from <https://www.politico.eu/article/georgia-and-moldova-apply-for-eu-membership/>

- Hernandez, A. (2022, February 28). *Kyiv seeks immediate connection to Western electricity grid*. POLITICO. Retrieved March 11, 2022, from <https://www.politico.eu/article/ukraine-moldova-seeks-connection-to-eu-electricity-grid/>
- LiFO.gr., 2020, *ΕΕ: Συμφωνία για κυρώσεις στην Ρωσία - Για την υπόθεση Ναβάλνι*. Τελευταία πρόσβαση 4 Νοεμβρίου 2021 από τον ιστότοπο: <https://www.lifo.gr/now/world/ee-symfonia-gia-kyroseis-stin-rosia-gia-tin-ypothesi-nabalni>
- Marsh, S., & Chambers, M. (2022). *Germany freezes Nord Stream 2 gas project as Ukraine crisis deepens*. Reuters. Retrieved March 13, 2022, from <https://www.reuters.com/business/energy/germanys-scholz-halts-nord-stream-2-certification-2022-02-22/>
- Reuters. (2022). *Ukrainian president signs formal request to join the European Union*. Retrieved March 11, 2022, from <https://www.reuters.com/world/europe/ukrainian-president-signs-formal-request-join-european-union-2022-02-28/>
- Ναυτεμπορική, 2019, *Μολδαβία: Διαλύεται η Βουλή, νέες εκλογές στις 6 Σεπτεμβρίου*. Τελευταία πρόσβαση 26 Οκτωβρίου 2021, από τον ιστότοπο <https://www.naftemporiki.gr/story/1485866/moldabia-dialuetai-i-bouli-nees-ekloges-stis-6-septembriou>
- Ναυτεμπορική, 2021, *ΕΕ-Ρωσία: Η Μόσχα απαγορεύει την είσοδο σε οκτώ ευρωπαίους αξιωματούχους*. Τελευταία πρόσβαση 4 Νοεμβρίου 2021 διατίθεται από τον ιστότοπο: <https://m.naftemporiki.gr/story/1721640>
- Παλιολόγος, Γ. 2020, *Βεντάλια κλιμακούμενων κυρώσεων για Τουρκία. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*. Τελευταία πρόσβαση 1 Οκτωβρίου 2021, από τον ιστότοπο <https://www.kathimerini.gr/politics/1093817/ventalia-klimakoymenon-kyroseon-gia-toyrkia/>
- Πρώτο Θέμα, 2019, *Εκλογές στη Μολδαβία: Οι φιλωρόσοι σοσιαλιστές πρώτο κόμμα, αλλά χωρίς κοινοβουλευτική πλειοψηφία*. Τελευταία πρόσβαση 26 Οκτωβρίου 2021, από τον ιστότοπο <https://www.protothema.gr/world/article/867919/ekloges-sti-moldavia-oi-filorosoi-sosialistes-proto-komma-alla-horis-koinovouleutiki-pleiopsifia/>
- Σε ιστορική καμπή οι σχέσεις ΕΕ-Τουρκίας αναφέρει έκθεση της Ευρωβουλής | *ΤΑ ΝΕΑ*, 2021. Τελευταία πρόσβαση 7 Οκτωβρίου 2021, από τον ιστότοπο <https://www.tanea.gr/2021/04/23/world/se-istoriki-krisimi-kampi-oi-sxeseis-ee-tourkias-anaferei-ekthesi-tis-eyrovoulis/>

Ηλεκτρονικές Πηγές

- Alexander's Gas & Oil Connections, 2007, *Turkish-Greek pipeline now complete*, viewed 2 December 2021, <https://web.archive.org/web/20080303225036/http://www.gasandoil.com/goc/news/nte73925.htm>
- Black Sea Assistance Mechanism. (n.d.). *Homepage*, viewed 20 November 2021, <https://blackseablueconomy.eu/>
- Black Sea NGO Forum, 2019, *About the Black Sea NGO Forum*. BlackSea, viewed 22 November 2021, <https://blackseango.org/about-forum/>
- Black Sea Synergy, 2021, viewed 21 September 2021,
- Center, A. R. I. 2015, *Transport Corridor Europe Caucasus Asia (TRACECA)*. Copyright 2021. All Rights Reserved, viewed 2 December 2021, <https://aric.adb.org/initiative/transport-corridor-europe-caucasus-asia>
- Central European University, 2012, *Building Capacity for a Black Sea Catchment Observation and Assessment System supporting Sustainable Development*, viewed 22 November 2021, <http://www.envirogrids.net/>

- CeRISS, 2015, *Black Sea Horizon Project (BSH)*, viewed 24 November 2021, <http://www.ceriss.eu/h2020/14/black-sea-horizon-project-%28bsh%29>
- Enerdata, 2013, *Poland postpones Brody-Plock oil pipeline with Ukraine* | Enerdata, viewed 2 December 2021, <https://www.enerdata.net/publications/daily-energy-news/poland-postpones-brody-plock-oil-pipeline-ukraine.html>
- EU Sanctions Map 2017, Belarus, viewed 26 December 2021, <https://sanctionsmap.eu/#/main/details/2,49/?checked=2,49&search=%7B%22value%22:%22%22,%22searchType%22:%7B%7D%7D>
- EU Sanctions Map 2017, Moldova, viewed 26 December 2021, <https://sanctionsmap.eu/#/main/details/25/?checked=25&search=%7B%22value%22:%22%22,%22searchType%22:%7B%7D%7D>
- EU Sanctions Map 2017, Russia, viewed 26 December 2021, <https://sanctionsmap.eu/#/main/details/26/?checked=26&search=%7B%22value%22:%22%22,%22searchType%22:%7B%7D%7D>
- EU Sanctions Map 2017, Ukraine, viewed 26 December 2021, <https://sanctionsmap.eu/#/main/details/35,37,36/?checked=35,37,36&search=%7B%22value%22:%22%22,%22searchType%22:%7B%7D%7D><https://sanctionsmap.eu/#/main/details/2,49/?checked=2,49&search=%7B%22value%22:%22%22,%22searchType%22:%7B%7D%7D>
- EU Sanctions Map, 2017, Turkey, viewed 26 December 2021, <https://sanctionsmap.eu/#/main/details/49/?checked=49&search=%7B%22value%22:%22%22,%22searchType%22:%7B%7D%7D>
- EVS, 2013, *Shaking off old shackles: The Pan-European Oil Pipeline*. EVS Translations Blog, viewed 2 December 2021, <https://evs-translations.com/blog/pan-european-oil-pipeline/>
- Food and Agriculture Organisation of the United Nations. (n.d.). *BlackSea4Fish | General Fisheries Commission for the Mediterranean - GFCM* | Food and Agriculture Organization of the United Nations | General Fisheries Commission for the Mediterranean (GFCM) | Food and Agriculture Organization of the United Nations, viewed 20 November 2021, <https://www.fao.org/gfcm/activities/fisheries/blacksea4fish/en/>
- Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2018, *BSconference2018 | General Fisheries Commission for the Mediterranean - GFCM* | Food and Agriculture Organization of the United Nations | General Fisheries Commission for the Mediterranean (GFCM) | Food and Agriculture Organization of the United Nations. Fao.Org., viewed 20 November 2021, <https://www.fao.org/gfcm/meetings/blackseaconference2018/en/>
- Food and Culture Organisation of the United Nations. (n.d.). *General Fisheries Commission for the Mediterranean - GFCM* | Food and Agriculture Organization of the United Nations | Food and Agriculture Organization of the United Nations, viewed 14 December 2021, <https://www.fao.org/gfcm/en/>
- Granitsas, A. 2007, Official: Trans-Balkan Pipeline to Begin Ops by 2011. Downstream Today. Dow Jones Newswires, viewed 2 December 2021, <https://www.rigzone.com/news>
- GSE. (n.d.). *Black Sea Transmission Network Project (BSTN)*, viewed 2 December 2021, <https://www.gse.com.ge/M9LtvI2EQCCNYq7LvHW0JQ.html>
- International Commission for the Protection of the Danube River. (n.d.). *DABLAS | ICPDR - International Commission for the Protection of the Danube River*, viewed 21 November 2021, <https://www.icpdr.org/main/activities-projects/dablas>
- Limen, 2014, *On Board International Symposium August 21–29, 2015*. Limen Project, viewed 26 November 2021, <http://www.limenproject.net/symposium-august-21-29-2015/>
- Republic of Croatia Ministry of Foreign and European Affairs. (n.d.). *MVEP • Southeast European Cooperative Initiative (SECI)*, viewed 7 December 2021,

[http://www.mvep.hr/en/foreign-politics/multilateral-relationships/southeast-european-cooperative-initiative-\(seci\)/](http://www.mvep.hr/en/foreign-politics/multilateral-relationships/southeast-european-cooperative-initiative-(seci)/)

- Stojanovska, M. 2007, AMBO pipeline deal clears another hurdle, *Southeast European Times*, viewed 2 December 2021, http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/features/setimes/features/2007/02/14/feature-03
- The Commission on the Protection of the Black Sea Against Pollution, 2019, *Commission on the Protection of the Black Sea Against Pollution*, viewed 21 November 2021, <http://www.blacksea-commission.org/convention.asp>
- The German Marshall Fund of the United States, 2022, Strengthening Regional Links in the Wider Black Sea Region. GMFUS, viewed 6 January 2022, <https://www.gmfus.org/strengthening-regional-links-wider-black-sea-region>
- Three Seas, 2020, *BRUA - Three Seas*, viewed 2 December 2021, [https://projects.3seas.eu/projects/brua-development-on-the-territory-of-romania-of-the-national-gas-transmission-system-along-the-corridor-bulgaria-romania-hungary-austria-\(brua-phase-1-and-2\)-and-enhancement-of-the-bidirectional-gas-transmission-corridor-bulgaria-romania-hungary-austria-\(brua-phase-3\)-and-the-development-on-the-territory-of-romania-of-the-southern-gas-transmission-corridor-for-taking-over-gas-from-the-black-sea-shore-\(black-sea-podisor\)](https://projects.3seas.eu/projects/brua-development-on-the-territory-of-romania-of-the-national-gas-transmission-system-along-the-corridor-bulgaria-romania-hungary-austria-(brua-phase-1-and-2)-and-enhancement-of-the-bidirectional-gas-transmission-corridor-bulgaria-romania-hungary-austria-(brua-phase-3)-and-the-development-on-the-territory-of-romania-of-the-southern-gas-transmission-corridor-for-taking-over-gas-from-the-black-sea-shore-(black-sea-podisor))
- TRACECA, 2012, *The “Silk Wind” project: creation of favourable conditions on the realization and further steps in development*. TRACECA ORG., viewed 4 December 2021, <http://www.traceca-org.org/en/news/single-news/n/-e4b57d24bc/>
- TRACECA, 2018, TRANS-Caspian International Transport Route. TRACECA ORG., viewed 6 January 2022, <http://www.traceca-org.org/en/countries/kazakhstan/the-transport-logistics-sector-of-the-republic-of-kazakhstan/trans-caspian-international-transport-route/>
- WWF, 2008, *Greening the Black Sea Synergy*, viewed 22 November 2021, <https://www.wwf.eu/?136721/Greening-the-Black-Sea-Synergy>
- Ελληνική Δημοκρατία| Υπουργείο Εξωτερικών, 2016, *Εξωτερικές Σχέσεις – Διεύρυνση Ε.Ε.: μια επιτυχημένη πολιτική: Τουρκία*. mfa.gr. Τελευταία πρόσβαση 23 Σεπτεμβρίου 2021, από τον ιστότοπο <https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stin-ee/exoterikes-sheseis-dievrinsi.html?page=1>
- Ελληνική Δημοκρατία| Υπουργείο Εξωτερικών, 2016, *Εξωτερικές Σχέσεις - Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας: Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας–Ανατολική Εταιρική Σχέση*. Τελευταία πρόσβαση 11 Οκτωβρίου 2021, από τον ιστότοπο <https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stin-ee/exoterikes-sksheseis-europaike-politike-geitonias.html?page=1>

Έγγραφα Εργασίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου

- Commission of the European Communities, 2005, Communication from the Commission to The Council and The European Parliament: Thematic Strategy on the Protection and Conservation of the Marine Environment (COM(2005)504 final), Brussels, 24 October, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52005DC0504&from=lt>
- Commission of the European Communities, 2005, Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council establishing a Framework for Community Action in the field of Marine Environmental Policy (Marine Strategy Directive) (COM(2005) 505 final), Brussels, 24 October, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0505:FIN:EN:PDF>
- Commission of the European Communities, 2007, *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament: Black Sea Synergy - A New Regional*

- Cooperation Initiative* (COM (2007) 160 final), Brussels, 11 April, <https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0160:FIN:EN:PDF>
- Commission of the European Communities, 2007, Communication from the Commission to the European Council and the European Parliament: An Energy Policy for Europe (COM(2007) 1 final), Brussels, 10 January, <https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0001:FIN:EN:PDF>
  - Commission of the European Communities, 2007, Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions: An Integrated Maritime Policy for the European Union (COM(2007) 575 final), Brussels, 10 October, <https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0575:FIN:EN:PDF>
  - Commission of the European Communities, 2007, Extension of the major trans-European transport axes to the neighbouring countries Guidelines for transport in Europe and neighbouring regions (COM(2007) 32 final), Brussels, 31 January, <https://eurlex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52007DC0032>
  - Commission of the European Communities, 2008, *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament Report on the first year of implementation of the Black Sea Synergy* (COM(2008) 391 final), Brussels, 19 June, <https://eurlex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52008DC0391&from=en>
  - Council Decision (CFSP) 2022/411 of 10 March 2022 amending Decision 2014/145/CFSP concerning restrictive measures in respect of actions undermining or threatening the territorial integrity, sovereignty and independence of Ukraine, L 84/28, Official Journal of the European Union, Brussels, 11 March. Available at: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2022.084.01.0028.01.ENG&toc=OJ%3AL%3A2022%3A084%3ATOC
  - Council of the European Union, 2005, *Brussels European Council 16/17 December 2004 Presidency Conclusions* (No. 16238/1/04), Brussels, 1 February, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-16238-2004-REV-1/en/pdf>
  - Council of the European Union, 2005, Press-Release- 2678th *Council Meeting General Affairs and External Relations General Affairs* (No. 12514/1/05 REV 1).Luxembourg, 3 October, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-12514-2005-REV-1/en/pdf>
  - Council of the European Union, 2008, *Council adopts a revised Accession Partnership with Turkey* (No. 6614/08), Brussels, 18 February, https://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/misc/98784.pdf
  - Council of the European Union, 2014, *Reinforced restrictive measures against Russia* (ST 12944/14). Brussels, 11 September. <https://www.consilium.europa.eu/media/21992/144868.pdf>
  - Council of the European Union, 2017, *Joint Declaration of the Eastern Partnership Summit (Brussels, 24 November 2017)* (14821/17), Brussels, 24 November, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14821-2017-INIT/en/pdf>
  - Delcour L., Manoli P. 2010, *The EU's Black Sea Synergy: Results and Possible Ways Forward*, European Parliament, Belgium, http://www.iris-france.org/docs/kfm_docs/docs/observatoire-voisinage-europeen/bl-sea-1010-way-forward-final-published.pdf
  - Eastern Partnership, 2017, *20 Deliverables for 2020: Bringing tangible results for citizens*. consilium.europa.eu. <https://www.consilium.europa.eu/media/31690/eap-generic-factsheet-digital.pdf>
  - *EUR-Lex - 02014D0145-20211011 - EN - EUR-Lex.*,2014, EUR-Lex., [https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2014/145\(1\)/](https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2014/145(1)/)
  - European Commission & High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy, 2018, Joint Communication on 'Connecting Europe and Asia –

Building blocks for an EU strategy' (UNIQUE ID: 180919_6), Brussels, 19 September, https://eeas.europa.eu/sites/default/files/eu-asian_connectivity_factsheet_september_2019.pdf_final.pdf

- European Commission & High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy, 2015, JOINT STAFF WORKING DOCUMENT: Black Sea Synergy: Review of A Regional Cooperation Initiative (SWD(2015) 6 final), Brussels, 20 January, : <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-5598-2015-INIT/en/pdf>
- European Commission & High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy, 2019, JOINT STAFF WORKING DOCUMENT Black Sea Synergy: review of a regional cooperation initiative - period 2015-2018 (SWD(2019) 100 final), Brussels, 5 March, https://eeas.europa.eu/sites/default/files/swd_2019_100_f1_joint_staff_working_paper_en_v3_p1_1013788-1.pdf
- European Commission & High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy, 2018, Joint Communication on 'Connecting Europe and Asia – Building blocks for an EU strategy' (UNIQUE ID: 180919_6), Brussels, 19 September, https://eeas.europa.eu/sites/default/files/eu-asian_connectivity_factsheet_september_2019.pdf_final.pdf
- European Commission & High Representative of the Union For Foreign Affairs and Security Policy (2015), Joint Communication To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions Review of the European Neighbourhood Policy (JOIN(2015) 50 final), Brussels, 18 November. http://eeas.europa.eu/enp/documents/2015/151118_joint-communication_review-of-the-enp_en.pdf
- European Commission, 2010, Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, Marine Knowledge 2020: marine data and observation for smart and sustainable growth (COM_2010_496), Brussels, 8 September, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/eaca4851-6b2f-4175-8a4f-cc1e8691bce2/language-en/format-PDF/source-search>
- European Commission, 2010, Communication from the Commission: Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth (COM(2010) 2020), Brussels, 3 March, <https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>
- European Commission, 2012, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Blue Growth: opportunities for marine and maritime sustainable growth (COM(2012) 494 final), Brussels, 13 September, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0494:FIN:EN:PDF>
- European Commission, 2014, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: A European Strategy for more Growth and Jobs in Coastal and Maritime Tourism (COM(2014) 86 final), Brussels, 20 February, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2014:0086:FIN:EN:PDF>
- European Commission, 2014, Study to Support the Development of Sea Basin Cooperation in the Mediterranean, Adriatic and Ionian, and Black Sea, REPORT 3 - Black Sea - Identification of Elements for Sea Basin Cooperation (CONTRACT NUMBER MARE/2012/07 - REF. NO 2), March, <https://webgate.ec.europa.eu/maritimeforum/system/files/Report%203%20%28Task%204%29%20Final%20final%2014-4-14.pdf.pdf>

- European Commission, 2018, Burgas Vision Paper: A Blue Growth Initiative for Research and Innovation in the Black Sea, Burgas, Bulgaria, European Maritime Day 31 May - 1 June, https://blackseablueeconomy.eu/sites/default/files/burgas-vision-paper_en.pdf
- European Commission, 2020, *Turkey 2020 Report* (SWD(2020) 355 final), Brussels, 6 October, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/system/files/2020-10/turkey_report_2020.pdf
- European Commission, 2021, EU Grants: List of participating countries (HE): V1.2 – 04.10.2021, Brussels, 4 October, https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/docs/2021-2027/common/guidance/list-3rd-country-participation_horizon-auratom_en.pdf
- EUROPEAN COMMISSION, 2021, *JOINT COMMUNICATION TO THE EUROPEAN COUNCIL State of play of EU-Turkey political, economic and trade relations* (JOIN (2021)8 final/2), Brussels, Διατίθεται από τον ΙΣΤΟΤΟΠΟ <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/2133b382-8b21-11eb-b85c-01aa75ed71a1>
- European Commission, Secretariat-General (European Commission), 2021, *Joint Communication to the European Parliament, the European Council and the Council on EU-Russia relations - Push back, constrain and engage* (CELEX 52021JC0020). Publications Office of the European Union, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/37a8a099-ce9c-11eb-ac72-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-search>
- European Commission: Service for Foreign Policy Instruments, 2016, European Union Restrictive measures (sanctions) in force (Regulations based on Article 215 TFEU and Decisions adopted in the framework of the Common Foreign and Security Policy), pp 8-10, https://eeas.europa.eu/archives/docs/cfsp/sanctions/docs/measures_en.pdf
- European Parliament. 2008, *EU-Russia Summit 26 - 27 June 2008 European Parliament resolution of 19 June 2008 on the EU-Russia Summit of 26 - 27 June 2008 in Khanty-Mansiysk*, CELEX1. Publications Office of the European Union. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/fd5120aa-8b96-4fff-89f7-f3b51741177b/language-en>
- European Union External Action Service, 2016, A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy, June 2016, https://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf
- European Union External Action Service, 2020, *Facts and figures about Eu-Russia Relations*. eeas.europa.eu., https://eeas.europa.eu/sites/default/files/eeas-eu-russia_relation-en-v15.pdf
- European Union External Action Service, 2021, *EU-Ukraine relations – factsheet* (160127_00), Brussels, https://eeas.europa.eu/diplomatic-network/european-neighbourhood-policy-enp/4081/eu-ukraine-relations-factsheet_en
- European Union External Action Service, 2021, *Facts And Figures About Eu-Moldova Relations*. https://eeas.europa.eu/sites/default/files/eap_factsheet_moldova_eng_web.pdf
- General Secretariat of the Council, 1999, *Common strategy of the European Union on Russia: European Council, Cologne, 3 and 4 June 1999*, Publications Office of the European Union, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/38943c06-7e5d-4ca3-acc3-c5154bd9c04e/>
- Juncker, J. 2014, *Νέο ξεκίνημα για την Ευρώπη: Το πρόγραμμά μου για απασχόληση, ανάπτυξη, δικαιοσύνη και δημοκρατική αλλαγή Πολιτικές κατευθύνσεις για την επόμενη Ευρωπαϊκή Επιτροπή*, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Στρασβούργο, 15 Ιουλίου. Διατίθεται από τον ΙΣΤΟΤΟΠΟ: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/juncker-political-guidelines-speech_el.pdf

- Official Journal of the European Communities, 2000, Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2000 establishing a framework for Community action in the field of water policy, Brussels, 23 October, https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:5c835afb-2ec6-4577-bdf8-756d3d694eeb.0004.02/DOC_1&format=PDF
- Official Journal of the European Union, 2017, *Comprehensive And Enhanced Partnership Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and the Republic of Armenia, of the other part* (L 23), Brussels, 26, January, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22018A0126\(01\)&rid=1](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22018A0126(01)&rid=1)
- van Rompuy, H., & Juncker, J.-C. 2014, *Statement by the President of the European Council Herman Van Rompuy and the President of the European Commission in the name of the European Union on the agreed additional restrictive measures against Russia* (EUCO 158/14). Brussels, 29 July. <https://www.consilium.europa.eu/media/22015/144158.pdf>
- Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2018, Απόφαση (ΚΕΠΠΑ) 2018/880 του Συμβουλίου της 18ης Ιουνίου 2018 για την τροποποίηση της απόφασης 2014/386/ΚΕΠΠΑ σχετικά με περιοριστικά μέτρα ως απάντηση στην παράνομη προσάρτηση της Κριμαίας και της Σεβαστούπολης (L 155/5), Βρυξέλλες, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018D0880>
- Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2017, ΑΠΟΦΑΣΗ (ΚΕΠΠΑ) 2017/1148 ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 28ης Ιουνίου 2017 για την τροποποίηση της απόφασης 2014/512/ΚΕΠΠΑ σχετικά με περιοριστικά μέτρα λόγω ενεργειών της Ρωσίας που αποσταθεροποιούν την κατάσταση στην Ουκρανία (L 166/35), Βρυξέλλες, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32017D1148>
- Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2021, ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΕ) 2021/1030 ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 24ης Ιουνίου 2021 για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 765/2006 σχετικά με περιοριστικά μέτρα όσον αφορά τη Λευκορωσία (L 224 I/1), Βρυξέλλες, διατίθεται από τον ιστότοπο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1030>
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2018, *ΕΚΘΕΣΗ σχετικά με την εφαρμογή της συμφωνίας σύνδεσης της ΕΕ με τη Μολδαβία*. Στρασβούργο, 15 Οκτωβρίου. Τελευταία πρόσβαση 26 Οκτωβρίου 2021 από τον ιστότοπο https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2018-0322_EL.html
- Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2015, *Σύνοδος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου (15 Οκτωβρίου 2015) – Συμπεράσματα* (No. EUCO 26/15 CO EUR 10 CONCL 4) Βρυξέλλες. 16 Οκτωβρίου. Διατίθεται από τον ιστότοπο <https://www.consilium.europa.eu/media/21676/euco-conclusions-15102015-el.pdf>
- Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2021, *Δήλωση των μελών του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, 25 Μαρτίου 2021* (SN 18/21). Βρυξέλλες. Διατίθεται από τον ιστότοπο <https://www.consilium.europa.eu/media/49006/250321-vtc-euco-statement-el.pdf>

Στην ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου

- Almqvist, V., & Balázs, E. (2022). *Invasion of Ukraine: MEPs call for tougher response to Russia* | News | European Parliament. European Parliament. Retrieved March 11, 2022, from <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20220227IPR24205/invasion-of-ukraine-meps-call-for-tougher-response-to-russia>

- Almqvist, V., & Kobešćak Smodiš, S. ž. (2022). *The decision of Russia's President is a serious violation of international law*. European Parliament. Retrieved March 17, 2022, from <https://www.europarl.europa.eu/news/el/press-room/20220222IPR23806/the-decision-of-russia-s-president-is-a-serious-violation-of-international-law>
- Azofra, E. 2017, *European Council, 19-20 October 2017*, European Council, viewed 25 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2017/10/19-20/>
- Azofra, E. 2019, *European Council, 17-18 October 2019*, European Council, viewed 26 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2019/10/17-18/>
- Azofra, E., & Taverriti, A. 2017, *Eastern Partnership summit, 24 November 2017*, European Council, viewed 12 October 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2017/11/24/>
- Borrell, J. 2021, *My visit to Moscow and the future of EU-Russia relations*, EEAS - European External Action Service - European Commission, viewed 8 November 2021, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/92722/my-visit-moscow-and-future-eu-russia-relations_en
- Breidhardt, A., Mcnamara, E., & Lamp, A. 2018, *EU approves disbursement of €500 million in Macro-Financial Assistance to Ukraine*. Press corner, viewed 19 October 2021, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_18_6600
- Commission of the European Communities, 1997, Communication from the Commission to the Council - Regional co-operation in the Black Sea area: state of play, perspectives for EU action encouraging its further development (COM (97) 597 final, Brussels, 17 November.
- Eu Neighbours East. (2022). *EU support for Ukraine: from sanctions to military and humanitarian aid – how is the EU helping?* - EU. Retrieved March 11, 2022, from <https://euneighbourseast.eu/news-and-stories/facts/eu-support-for-ukraine-from-sanctions-to-military-and-humanitarian-aid-how-is-the-eu-helping/>
- EU Neighbours East. (2022). *EU to move on connecting Ukrainian and Moldovan power grids to European Continental Grid instead of Russia*. Retrieved March 11, 2022, from <https://euneighbourseast.eu/news-and-stories/latest-news/eu-to-move-on-emergency-connection-of-ukrainian-and-moldovan-power-grids-with-european-continental-grid-instead-of-russia/>
- Eu Neighbours. (n.d.). *Partnership for Good Governance II | EU Neighbours.*, viewed 5 December 2021, <https://euneighbours.eu/en/east/stay-informed/projects/partnership-good-governance-i>
- EUR-Lex. (n.d.). *Γλωσσάριο σύνοψης - EUR-Lex*. Τελευταία πρόσβαση 16 Δεκεμβρίου 2021, από τον ιστότοπο: https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/open_method_coordination.html?locale=el
- European Commission, 2014, *CORDIS | European Commission*. CORDIS, viewed 22 November 2021, <https://cordis.europa.eu/project/id/226160/reporting>
- European Commission, 2017, *What is Horizon 2020?* Horizon 2020 - European Commission, viewed 24 November 2021, <https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/what-horizon-2020>
- European Commission, 2018, *MISIS Black Sea, Marine Atlas*. The European Maritime Spatial Planning Platform, viewed 20 January 2021, <https://maritime-spatial-planning.ec.europa.eu/practices/misis-black-sea-marine-atlas>
- European Commission, 2019, *Welcome - Environment - European Commission.*, viewed 21 November 2021, https://ec.europa.eu/environment/archives/dablas/index_en.htm
- European Commission, 2019, *Welcome - Environment - European Commission.*, viewed 21 November 2021, https://ec.europa.eu/environment/archives/dablas/index_en.htm

- European Commission, 2020, *Central and South Eastern Europe energy connectivity - Energy European Commission*. Energy - European Commission, viewed 2 December 2021, https://ec.europa.eu/energy/topics/infrastructure/high-level-groups/central-and-south-eastern-europe-energy-connectivity_en
- European Commission, 2021, *Restrictive measures (sanctions)*. European Commission - European Commission, viewed 18 December 2021, https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/international-relations/restrictive-measures-sanctions_en
- European Commission, 2021, *Russia - Trade - European Commission*, EU Trade, viewed 9 November 2021, <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/russia/>
- European Commission. (2022). *European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations*. European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations. Retrieved March 11, 2022, from https://ec.europa.eu/echo/where/europe/ukraine_en?fbclid=IwAR0TRNDMH2GIAt_oF9vj_o00AjsMt-VGu8Di41-9URqa_D2Kq-GAv6v_7MGM
- European Commission. (2022). Information for people fleeing the war in Ukraine. European Commission - European Commission. Retrieved March 11, 2022, from https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/stronger-europe-world/eu-solidarity-ukraine/eu-assistance-ukraine/information-people-fleeing-war-ukraine_en
- European Commission. (2022). *Remarks by Commissioner Simson at the press conference of the Energy Council meeting*. European Commission - European Commission. Retrieved March 11, 2022, from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_22_1474
- European Commission. (2022). Speech by President von der Leyen at the European Parliament Plenary on the Russian aggression against Ukraine. European Commission - European Commission. Retrieved March 11, 2022, from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_22_1483
- European Commission. (2022). Ukraine: Commission proposes temporary protection for people fleeing war in Ukraine and guidelines for border checks. European Commission - European Commission. Retrieved March 11, 2022, from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_1469
- European Commission. (2022). Ukraine: EU coordinating emergency assistance and steps up humanitarian aid. European Commission - European Commission. Retrieved March 11, 2022, from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_1462?fbclid=IwAR3dsDKy_BVNT2zIRoMNaDtMJ3KRYkZHS1x91_nOAXUEHY9CrSp08o7tuKGc
- European Commission. (n.d.). *Euratom Research and Training Programme*. European Commission - European Commission, viewed 24 November 2021, https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/euratom-research-and-training-programme_en
- European Commission. (n.d.-a). *About the Creative Europe programme*. Culture and Creativity, viewed 26 November 2021, <https://ec.europa.eu/culture/funding-creative-europe/about-the-creative-europe-programme>
- European Commission. 2020, *Bucharest Convention - Marine - Environment - European Commission*, viewed 20 November 2021, https://ec.europa.eu/environment/marine/international-cooperation/regional-sea-conventions/bucharest/index_en.htm
- European Council & Council of the EU 2021, *Turkey*, viewed 23 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/enlargement/turkey/>

- European Council & Council of the EU, 2021, *Eastern Partnership*. Consilium.europa.eu, viewed 11 October 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eastern-partnership/>.
- European Council, 2019, *Different types of sanctions*, viewed 18 December 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/different-types/>
- European Council, 2020, *EU relations with Georgia*, consilium.europa.eu, viewed 28 October 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eastern-partnership/georgia/>
- European Council, 2021, *EU relations with Belarus*. consilium.europa.eu, viewed 27 October 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eastern-partnership/belarus/>
- European Council, 2021, *EU restrictive measures in response to the crisis in Ukraine*. consilium.europa.eu., viewed 4 November 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/ukraine-crisis/>
- European Council, 2021, *EU restrictive measures in response to the crisis in Ukraine*, European Council, viewed 19 October 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/ukraine-crisis/>
- European Council, 2021, *EU sanctions against Russia over Ukraine*, Consilium.europa.eu., viewed 4 November 2021, <https://www.consilium.europa.eu/el/infographics/eu-sanctions-against-russia-over-ukraine/>
- European Council, 2021, *Restrictive measures following the 2020 Belarus presidential elections*. consilium.europa.eu, viewed 27 October 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/restrictive-measures-following-the-2020-belarus-presidential-elections/>
- European Environment Agency, 2011, *Towards a Shared Environmental Information System (SEIS) in the European neighbourhood - the ENPI-SEIS project*, viewed 21 November 2021, <https://www.eea.europa.eu/publications/towards-a-shared-environmental-information>
- European Investment Bank, 2020, *EU-Russia Strategic Partnership*, viewed 2 November 2021, https://www.eib.org/en/projects/regions/easternneighbours/framework/eu_russia_strategic_partnership.htm
- *European Neighbourhood Policy*, 2021, European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations, viewed 22 September 2021, <https://www.euneighbours.eu/en/policy/european-neighbourhood-policy-enp>
- European Neighbours East. (2021). *The EU's new investment plan for the Eastern partners*. EU NEIGHBOURS East. Retrieved March 11, 2022, from <https://euneighbourseast.eu/news-and-stories/facts/eus-new-investment-plan-for-the-eastern-partners/>
- European Neighbours East. (2022). *EU coordinates more emergency assistance to Ukraine and neighbouring countries*. Retrieved March 11, 2022, from <https://euneighbourseast.eu/news-and-stories/latest-news/eu-coordinates-more-emergency-assistance-to-ukraine-and-neighbouring-countries/>
- European Parliament, 2021, *Texts adopted - Prisoners of war in the aftermath of the most recent conflict between Armenia and Azerbaijan - Thursday, 20 May 2021*. © European Union, 2021 - Source: European Parliament, viewed 30 October 2021, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0251_EN.html
- European Union External Action Service, 2021. *Eastern Partnership*. EEAS - European External Action Service - European Commission, viewed 11 October 2021, https://eeas.europa.eu/diplomatic-network/european-neighbourhood-policy-enp/419/eastern-partnership_en

- European Union. (n.d.). *EMSA.*, viewed 4 December 2021, https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/institutions-and-bodies-profiles/emsa_en
- Garcés De Los Fayos, F. 2021, *Russia | Fact Sheets on the European Union | European Parliament.* Fact Sheets on the European Union | European Parliament, viewed 2 November 2021, <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/177/russia>
- Garcés de los Fayos, F., Carmona, F., & Csaszi, L. 2021, *Three Eastern Partnership neighbours: Ukraine, Moldova and Belarus | Fact Sheets on the European Union | European Parliament,* viewed 19 October 2021, <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/171/three-eastern-partnership-neighbours-ukraine-moldova-and-belarus>
- Garcés De Los Fayos, F., Jongberg, K., Trapouzanlis, C., Carmona, F., & Oaida, C. 2021, *The European Neighbourhood Policy | Fact Sheets on the European Union | European Parliament,* Fact Sheets on the European Union, viewed 22 September 2021, <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/170/the-european-neighbourhood-policy>
- Gotal, M. V. č. 2021, *Home affairs ministers express solidarity with the EU member states at the border with Belarus - Slovenian Presidency of the Council of the EU 2021,* Slovenian Presidency of the Council of the European Union 2021, viewed 27 October 2021, <https://slovenian-presidium.consilium.europa.eu/en/news/home-affairs-ministers-express-solidarity-with-the-eu-member-states-at-the-border-with-belarus/>
- Huertas Cerdeira, V. (2022). *Ukraine: Council unanimously introduces temporary protection for persons fleeing the war.* European Council. Retrieved March 11, 2022, from <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/03/04/ukraine-council-introduces-temporary-protection-for-persons-fleeing-the-war/>
- INNOVATION AND NETWORKS EXECUTIVE AGENCY, 2020, *Trans Adriatic Pipeline enters operational phase.* Innovation and Networks Executive Agency - European Commission, viewed 2 December 2021, <https://ec.europa.eu/inea/en/news-events/newsroom/trans-adriatic-pipeline-enters-operational-phase>
- Jiráček, M., & Carmona, F. 2021, *Three Eastern Partnership neighbours in the South Caucasus | Fact Sheets on the European Union | European Parliament,* Fact Sheets on the European Union, viewed 28 October 2021, <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/172/three-eastern-partnership-neighbours-in-the-south-caucasus02563>
- K. (2022). *EU adopts wide-ranging individual and economic sanctions against Russia.* EU NEIGHBOURS East. Retrieved March 13, 2022, from <https://euneighbourseast.eu/news-and-stories/latest-news/eu-adopts-wide-ranging-individual-and-economic-sanctions-against-russia/>
- K. (2022). *EU adopts wide-ranging individual and economic sanctions against Russia.* EU NEIGHBOURS East. Retrieved March 13, 2022, from <https://euneighbourseast.eu/news-and-stories/latest-news/eu-adopts-wide-ranging-individual-and-economic-sanctions-against-russia/>
- K. (2022). *EU to double spending on military support for Ukraine to €1billion.* EU NEIGHBOURS East. Retrieved March 11, 2022, from <https://euneighbourseast.eu/news-and-stories/latest-news/eu-to-double-spending-on-military-support-for-ukraine-to-e1billion/>
- K. (2022). *Ukraine humanitarian response: over 80 million items offered by EU member states in largest ever deployment.* EU NEIGHBOURS East. Retrieved March 11, 2022, from <https://euneighbourseast.eu/news-and-stories/latest-news/ukraine-humanitarian-response-over-80-million-items-offered-by-eu-member-states-in-largest-ever-deployment-of-civil-protection-mechanism/>

- Kocijancic, M., & Paduraru, A. 2015, *EU to unlock €2 billion worth of investment for small businesses in Georgia, Moldova and Ukraine*, Press Corner, viewed 12 October 2021, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_15_5012
- Laas, J. 2018, *European Council, 22-23 March 2018*, European Council, viewed 25 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2018/03/22-23/>
- Laas, J. 2019, *European Council, 20-21 June 2019*, European Council, viewed 26 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2019/06/20-21/>
- Laas, J., & Leys, B. 2015, *European Council, 19–20 March 2015*, European Council, viewed 4 November 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2015/03/19-20/>
- Laas, J., & Leys, B. 2015, *Meeting of the EU heads of state or government with Turkey, 29 November 2015*. European Council, viewed 25 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2015/11/29/>
- Laas, J., & Leys, B. 2016, *European Council, 17-18 March 2016*, European Council, viewed 25 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2016/03/17-18/>
- Laas, J., & Leys, B. 2016, *EU-Turkey statement, 18 March 2016*, European Council, viewed 25 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/>
- Laas, J., & Leys, B. 2016, *Meeting of the EU heads of state or government with Turkey, 7 March 2016*. European Council, viewed 25 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2016/03/07/>
- Laas, J., & Leys, B. 2016, *Statement of the EU Heads of State or Government, 07/03/2016*, European Council, viewed 25 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/08/eu-turkey-meeting-statement/>
- Laas, J., & Leys, B. 2021, *Eastern Partnership summit, Riga, 21-22 May 2015*, European Council, viewed 12 October 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2015/05/21-22/><https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2015/05/21-22/>
- Lamp, A., & Bahrke, J. 2015, *EU and Ukraine sign Memorandum of Understanding for €1.8 billion in financial assistance*, Press Corner, viewed 12 October 2021, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_15_5024
- Lenzu, M. 2016, *Council conclusions on Turkey*, European Council, viewed 25 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/07/18/fac-turkey-conclusions/>
- Lenzu, M. 2016, *Foreign Affairs Council, 18 July 2016*, European Council, viewed 25 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2016/07/18/>
- Lenzu, M. 2019, *Foreign Affairs Council, 14 October 2019*, European Council, viewed 26 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2019/10/14/>
- Lenzu, M. 2019, *Turkey's illegal drilling activities in the Eastern Mediterranean: Council adopts conclusions*. European Council, viewed 26 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/10/14/council-conclusions-on-turkey-s-illegal-drilling-activities-in-the-eastern-mediterranean/>
- Lenzu, M. 2020, *Eastern Partnership policy beyond 2020: Council approves conclusions*, European Council, viewed 12 October 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/05/11/eastern-partnership-policy-beyond-2020-council-approves-conclusions/>

- Lenzu, M. 2021, *Foreign Affairs Council, 22 March 2021*, European Council, viewed 5 October 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2021/03/22/>
- Lenzu, M. D. (2022). *EU imposes sanctions on state-owned outlets RT/Russia Today and Sputnik's broadcasting in the EU*. European Council. Retrieved March 13, 2022, from <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/03/02/eu-imposes-sanctions-on-state-owned-outlets-rt-russia-today-and-sputnik-s-broadcasting-in-the-eu/>
- Lenzu, M. D. (2022, March 2). *Belarus' role in the Russian military aggression of Ukraine: Council imposes sanctions on additional 22 individuals and further restrictions on trade*. European Council. Retrieved March 13, 2022, from <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/03/02/belarus-role-in-the-russian-military-aggression-of-ukraine-council-imposes-sanctions-on-additional-22-individuals-and-further-restrictions-on-trade/>
- Lenzu, M. D. 2016, *Belarus sanctions: EU delists 170 people, 3 companies; prolongs arms embargo*, European Council, viewed 27 October 2021, <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2016/02/25/belarus-sanctions/>
- Lenzu, M. D. 2016, *Belarus sanctions: EU delists 170 people, 3 companies; prolongs arms embargo*, European Council, viewed 27 October 2021, <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2016/02/25/belarus-sanctions/>
- Lenzu, M. D. 2016, *Council conclusions on Belarus*, European Council, viewed 27 October 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/02/15/fac-belarus-conclusions/>
- Lenzu, M. D. 2016, *Council conclusions on Belarus*, European Council, viewed 27 October 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/02/15/fac-belarus-conclusions/>
- Lenzu, M. D. 2020, *Belarus: Alexandr Lukashenko and 14 other officials sanctioned over ongoing repression*, European Council, viewed 27 October 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/11/06/belarus-alexandr-lukashenko-and-14-other-officials-sanctioned-over-ongoing-repression/>
- Lenzu, M. D. 2020, *Belarus: EU imposes sanctions for repression and election falsification*, European Council, viewed 27 October 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/10/02/belarus-eu-imposes-sanctions-for-repression-and-election-falsification/>
- Lenzu, M. D. 2020, *Belarus: EU imposes third round of sanctions over ongoing repression*, European Council, viewed 27 October 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/12/17/belarus-eu-imposes-third-round-of-sanctions-over-ongoing-repression/>
- Lenzu, M. D. 2021, *Belarus: fourth package of EU sanctions over enduring repression and the forced landing of a Ryanair flight*, European Council, viewed 27 October 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/06/21/belarus-fourth-package-of-eu-sanctions-over-enduring-repression-and-the-forced-landing-of-a-ryanair-flight/>
- Lenzu, M. D. 2021, *EU bans Belarusian carriers from its airspace and airports*, European Council, viewed 27 October 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/06/04/eu-bans-belarusian-carriers-from-its-airspace-and-airports/>
- Leyts, B. 2014, *European Council, 20–21 March 2014*, European Council, viewed 4 November 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2014/03/20-21/>
- Leyts, B. 2014, *European Council, 20–21 March 2014*, European Council, viewed 4 November 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2014/03/20-21/>

- Leyts, B. 2018, *Remarks by President Donald Tusk following the EU-Turkey leaders' meeting in Varna*. European Council, viewed 25 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2018/03/26/remarks-by-president-donald-tusk-after-the-eu-turkey-leaders-meeting/>
- Leyts, B., & Azofra, E. 2020, *European Council, 10-11 December 2020*, European Council, viewed 26 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2020/12/10-11/>
- Leyts, B., & Azofra, E. 2020, *European Council, 15-16 October 2020*, European Council, viewed 26 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2020/10/15-16/>
- Leyts, B., & Azofra, E. 2020, *Special European Council, 1-2 October 2020*, European Council, viewed 26 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2020/10/01-02/>
- Leyts, B., & Azofra, E. 2021, *Video conference of the members of the European Council, 25 March 2021*, European Council, viewed 26 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2021/03/25/>
- Leyts, B., & Azofra, E. A. 2020, *Special European Council, 1-2 October 2020*, European Council, viewed 27 October 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2020/10/01-02/>
- Leyts, B., & Piperidis, S. 2021, *European Council conclusions on Belarus, 24 May 2021*, European Council, viewed 27 October 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/05/24/european-council-conclusions-on-belarus-24-may-2021/>
- Leyts, B., & Piperidis, S. 2021, *European Council, 21-22 October 2021*, European Council, viewed 27 October 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2021/10/21-22/>
- Leyts, B., & Piperidis, S. 2021, *European Council, 24-25 June 2021*, European Council, viewed 26 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2021/06/24-25/>
- Leyts, B., & Taveriti, A. 2020, *EU-Turkey leaders' meeting, 9 March 2020*, European Council, viewed 26 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2020/03/09/>
- Mamer, E., & Stano, P. (2022). *Ukraine: EU agrees to extend the scope of sanctions on Russia and Belarus*. European Commission - European Commission. Retrieved March 13, 2022, from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_1649?fbclid=IwAR1oCsEWcC7v0lp6BxY5dc_48yUfbbhG72WKY7VUUBJqWU7PW3oQOpbfSfE
- Massrali, N., & Hall Caballero, P. (2022). *Republic of Moldova: Remarks by High Representative/Vice-President Josep Borrell at the press conference*. EEAS - European External Action Service - European Commission. Retrieved March 11, 2022, from https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/112132/republic-moldova-remarks-high-representativevice-president-josep-borrell-press-conference_en
- Massrali, N., & Kaznowski, A. 2021, *EU-Russia relations: Commission and High Representative propose the way forward*. Press corner. Viewed 8 November 2021, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_3010
- N. (2022). *Borrell in Turkey makes efforts to ease tensions between Azerbaijan and Armenia*. Eu Neighbours East. Retrieved March 13, 2022, from <https://euneighbourseast.eu/news-and-stories/latest-news/borrell-in-turkey-makes-efforts-to-ease-tensions-between-azerbaijan-and-armenia/>
- N. (2022). *EU agrees to begin examining accession bids from Ukraine, Georgia and Moldova*. EU NEIGHBOURS East. Retrieved March 11, 2022, from

<https://euneighbourseast.eu/news-and-stories/latest-news/eu-agrees-to-begin-examining-accession-bids-from-ukraine-georgia-and-moldova/>

- N. (2022). *EU to close airspace for every Russian plane, ban Kremlin's media machine and approve delivery of lethal*. EU NEIGHBOURS East. Retrieved March 13, 2022, from <https://euneighbourseast.eu/news-and-stories/latest-news/eu-to-close-airspace-for-every-russian-plane-ban-kremlins-media-machine-and-approve-delivery-of-lethal-materials-to-ukraine/>
- N. (2022). *EU to provide Ukraine with lethal weapons worth €450 million*. EU NEIGHBOURS East. Retrieved March 11, 2022, from <https://euneighbourseast.eu/news-and-stories/latest-news/eu-to-provide-ukraine-with-lethal-weapons-worth-e450-million/>
- N. (2022). *Refugee crisis: EU to mobilise immediate €15 million support and additional €5 million in civil protection*. EU NEIGHBOURS East. Retrieved March 11, 2022, from <https://euneighbourseast.eu/news-and-stories/latest-news/refugee-crisis-eu-to-mobilise-immediate-e15-million-support-and-additional-e5-million-in-civil-protection-aid-to-moldova/>
- N. (2022). *Ukraine: EU agrees to exclude key Russian banks from SWIFT*. EU NEIGHBOURS East. Retrieved March 13, 2022, from <https://euneighbourseast.eu/news-and-stories/latest-news/ukraine-eu-agrees-to-exclude-key-russian-banks-from-swift/>
- N. (2022). *Ursula von der Leyen: massive new sanctions will have maximum impact against Russia*. EU NEIGHBOURS East. Retrieved March 13, 2022, from <https://euneighbourseast.eu/news-and-stories/latest-news/ursula-von-der-leyen-massive-new-sanctions-will-have-maximum-impact-against-russiasanctions/>
- Nievas, M. 2016, *Accession conference with Turkey: Talks opened on Chapter 33 - Financial and budgetary provisions*, European Council, viewed 23 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/06/30/turkey-accession-conference/>
- Press Corner, 2015, *EU-Turkey joint action plan*, viewed 25 September 2021, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_15_5860
- Stano, P. 2021, *Declaration by the High Representative on behalf of the EU on the alignment of certain countries concerning restrictive measures in view of the situation in Belarus*, European Council, viewed 27 October 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/06/21/declaration-by-the-high-representative-on-behalf-of-the-eu-on-the-alignment-of-certain-countries-concerning-restrictive-measures-in-view-of-the-situation-in-belarus/>
- Taverri, A., & Laas, J. 2018, *EU-Turkey leaders' meeting in Varna (Bulgaria), 26 March 2018*, European Council, viewed 25 September 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2018/03/26/>
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021, *Γλωσσάριο*. Περιφερειακή Πολιτική - Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Τελευταία πρόσβαση 22 Σεπτεμβρίου 2021 από τον ιστότοπο: https://ec.europa.eu/regional_policy/el/policy/what/glossary/e/european-neighbourhood-investment

Πρακτικά Συνεδρίων

- 'Baku Initiative': Strategic Vision For An Enhanced Energy Cooperation Between The Eu And The Countries Of The Black Sea, Caspian Basin And Their Neighbours, 2004, http://w1.inogate.org/attachments/article/92/Final_Strategic_Vision_Engl.pdf
- Black Sea – Silk Road Corridor, https://webunwto.s3-eu-west-1.amazonaws.com/imported_images/47498/bssrc_presentation_alexandroupoli_26-27.04.2017.pdf

- Black Sea Network for Sustainable Tourism - Strategies for joint tourism marketing and development in the Black Sea region, <http://blacksea-cbc.net/wp-content/uploads/2015/12/fact-sheet-MIS-2605.pdf>
- Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2016, GFCM High-Level Conference towards Enhanced Cooperation on Black Sea Fisheries and Aquaculture: A Declaration to Boost Regional Cooperation in the Sector, 24-25 October, <https://www.fao.org/3/i7109e/i7109e.pdf>
- Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2018, High-Level Conference on Black Sea fisheries and aquaculture: Sofia Ministerial Declaration, Sofia, 7 June, <https://gfcml.sharepoint.com/EG/Report%20v2/Forms/AllItems.aspx?id=%2FEG%2FReport%20v2%2F2018%2FBSCConference%2FSofia%20Ministerial%20Declaration%20on%20Black%20Sea%20Fisheries%20and%20Aquaculture%20%28June%207%2C%202018%29%2EPDF&parent=%2FEG%2FReport%20v2%2F2018%2FBSCConference&p=true>
- INOGATE, 2006, Ministerial Declaration on Enhanced energy co-operation between the EU, the Littoral States of the Black and Caspian Seas and their neighbouring countries, Astana, 30 November, http://w1.inogate.org/attachments/article/90/FINAL_Astana_Conclusions_-_Road_Map_30-11-06_eng.pdf
- Joint Declaration of the Third Summit of the Three Seas Initiative, (Bucharest, 17-18 September 2018), <http://three-seas.eu/wp-content/uploads/2018/09/BUCHAREST-SUMMIT-JOINT-DECLARATION.pdf>
- Koranyi, D., Brzezinski, I. 2015, Completing Europe and the Three Seas Initiative, Atlantic Council, <https://www.hup.hr/EasyEdit/UserFiles/Completing%20Europe%20and%20the%20Three%20Seas%20Initiative.pdf>
- Logistics Processes and Motorways of the Sea II in Armenia, Azerbaijan, Georgia, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Moldova, Tajikistan, Turkmenistan, Ukraine, Uzbekistan, LOGMOS Master Plan http://www.traceca-org.org/fileadmin/fmdam/TAREP/65ta/Master_Plan/MP.pdf
- Ministerial Declaration towards a Common Maritime Agenda for the Black Sea Burgas Declaration - 31 May 2018, https://webgate.ec.europa.eu/maritimeforum/sites/default/files/burgas-ministerial-declaration_en.pdf
- Oprea, M. 2013, ChildPact Secretary General & ChildPact Steering Committee. *Regional Cooperation in the Wider Black Sea Region: Why Successful Child Protection Demands a Regional Response*. ChildPact. <https://www.childpact.org/wp-content/uploads/2013/04/ChildPact-Regional-Cooperation-Brief-April-2013.pdf>
- *The Joint Statement On The Three Seas Initiative (The Dubrovnik Statement)*, 25 August 2016, <http://three-seas.eu/wp-content/uploads/2018/06/DUBROVNIK.pdf>
- *The Second Summit Of The 3 Seas Initiative, Joint Declaration*, 6 July 2017, <https://media.voog.com/0000/0046/4166/files/WARSAW-joint-declaration-2017.pdf>.

B. Δευτερογενές υλικό:

Βιβλία-Άρθρα

- Candar, C. 2006, «Η τούρκικη εξωτερική πολιτική και ο πόλεμος στο Ιράκ», Καιρίδης Δ., Martin G. L. (επιμ.), Ρόλος και θέση της Τουρκίας στον κόσμο. Σύγχρονη πραγματικότητα και μελλοντικές προκλήσεις, Αθήνα, Σιδέρης.
- Jenkins, G. 2008, *Political Islam in Turkey*, New York: Palgrave Macmillan.
- Nye, J. 1990, *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*, Basic Books, London.
- Αναγνωστοπούλου, Σ. 2004, Τούρκικος Συγχρονισμός, Αθήνα, Βιβλιόραμα.
- Κολιόπουλος, Κ. 2008, *Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα*, Αθήνα: Κριτική, σελ. 201-209.
- Μούδουρος, Ν. 2017, Ο μετασηματισμός της Τουρκίας: Από την κεμαλική κυριαρχία στον «ισλαμικό» νεοφιλελευθερισμό, Αλεξάνδρεια, σελ. 317.
- Μπουρής, Δ. & Τζιφάκης, Ν. 2016, Η προοπτική της διεύρυνσης της ΕΕ και η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας, *ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ: ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ, ΕΞΕΛΙΞΗ, ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ*, (επιμ.) Μαραβέγιας, Ν., Κριτική

Δημοσιευμένα Άρθρα:

- Aktürk, Ş. 2014, “Toward a Turkish-Russian Axis? Conflicts in Georgia, Syria and Ukraine, and Cooperation over Nuclear Energy”, *Insight Turkey*, 16/4, pp.13-22.
- Buras, P. K. L. 2022, “Partnership for Enlargement: A new way to integrate Ukraine and the EU’s eastern neighborhood”. Policy Brief, <https://ecfr.eu/publication/partnership-for-enlargement-a-new-way-to-integrate-ukraine-and-the-eus-eastern-neighbourhood/#an-offer-fit-for-the-times-the-partnership-for-enlargement>
- Celac, S., Cropsey, S., Dungaciu, D., Fota, I., Ionita, C. 2016, “Why the Black Sea Matters”, Policy Paper, June, New Strategy Centre and Hudson Institute, pp. 5 – 6, <https://hudson.org/research/12759-why-the-black-sea-matters>
- Gubalova, V. 2022, “War in Ukraine: Is the EU Ready and Able to Project Power in the Western Balkans and the Eastern Neighbourhood?” Policy Brief. <https://www.globsec.org/wp-content/uploads/2022/03/Is-the-EU-Ready-and-Able-to-Project-Power-in-the-Western-Balkans-and-Eastern-Neighbourhood.pdf>
- Gültekin-Punsmann, B. 2008, Black Sea Regional Policy Approach: A Potential Contributor to European Energy Security, ICBSS, Policy Brief, No. 6, pp. 9–10.
- Hodges, B. 2021, The Black Sea ... or a Black Hole?, CEPA Strategy Paper, vol. 2, p. 2, <https://cepa.org/wp-content/uploads/2021/01/CEPA-SP-Black-Sea-Strategy-v2-1.19.21.pdf>
- Triantaphyllou, D. 2014, “The European Union and the Black Sea Region in Search of a Narrative or a New Paradigm”, Journal of Balkan and Near Eastern Studies, Vol. 16(3). pp. 286-299.
- Yazgan, H. 2017, “Black Sea Synergy: Success or Failure for the European Union?”, Marmara University Journal of Political Science, No. 5, pp. 67-78.

Άρθρα Εφημερίδων

- BBC, 2004, *BBC NEWS | Business | Go-ahead for Balkan oil pipeline*, viewed 2 December 2021, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/4130271.stm>

Ηλεκτρονικές Πηγές

- Central European University, 2012, *Building Capacity for a Black Sea Catchment Observation and Assessment System supporting Sustainable Development*, viewed 22 November 2021, <http://www.envirogrids.net/>
- Dickinson, P. 2021, *Why the Black Sea could emerge as the world's next great energy battleground*. Atlantic Council, viewed 5 January 2022, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/why-the-black-sea-could-emerge-as-the-worlds-next-great-energy-battleground/>
- Fischer, J. 2022, *Europe's New War of Ideas*. Project Syndicate, viewed September 3, 2022, https://www.project-syndicate.org/commentary/eu-russia-ukraine-ideational-conflict-by-joschka-fischer-2022-06?utm_source=twitter&utm_medium=organic-social&utm_campaign=page-posts-june22&utm_post-type=link&utm_format=16%3A9&utm_creative=link-image&utm_post-date=2022-06-25&barrier=accesspaylog
- Lavery, D. S. A. S. 2021, *Will 'strategic autonomy 3.0' deliver?* Social Europe, viewed September 18, 2022, <https://socialeurope.eu/will-strategic-autonomy-3-0-deliver>
- Meiering-Mikadze, E. 2020, *Drifting attention: Why the Black Sea continues to matter*. Middle East Institute, viewed 5 January 2022, <https://www.mei.edu/publications/drifting-attention-why-black-sea-continues-matter>
- Morina, E. 2022, *Enlarged and in charge: Why the EU needs a new approach to accession*. ECFR, viewed September 21, 2022, <https://ecfr.eu/article/enlarged-and-in-charge-why-the-eu-needs-a-new-approach-to-accession/>
- Pirozzi, N. 2022, *Has the war in Ukraine made the EU a geopolitical actor?* IPS, viewed September 21, 2022, <https://www.ips-journal.eu/topics/foreign-and-security-policy/has-the-war-in-ukraine-made-the-eu-a-geopolitical-actor-5909/>